

Het Journaal met of in VGT

Een evaluatieonderzoek naar het aanbod
Vlaamse Gebarentaal op de VRT

Jorn Rijckaert (onderzoeker) en Prof. dr. Alexander Dhoest (promotor)

Universiteit Antwerpen
Faculteit Sociale Wetenschappen
Departement Communicatiewetenschappen

Maart 2020

Rijckaert, J. & Dhoest, A. (2020). *Het Journaal met of in VGT. Een evaluatieonderzoek naar het aanbod Vlaamse Gebarentaal op de VRT*. Onderzoeksoopdracht in opdracht van de Vlaamse overheid, Departement Cultuur, Jeugd en Media. Antwerpen: Universiteit Antwerpen, Faculteit Sociale Wetenschappen, Departement Communicatiewetenschappen.

Copyrights © 2020 de auteurs

Voorwoord

Dit onderzoeksrapport was niet mogelijk geweest zonder de steun en medewerking van een aantal mensen die ik hier graag speciaal wil bedanken. Eerst en vooral wil ik mijn ouders en mijn beste vriend vermelden die mij doorheen het onderzoek gesteund hebben en in mij bleven geloven om dit onderzoek tot een goed einde te brengen. Ook veel dank aan prof. dr. Alexander Dhoest voor de academische bewaking en professionele begeleiding bij dit onderzoek. Ook een dankwoord aan de tolken Vlaamse Gebarentaal die met bloed, zweet en tranen gewerkt hebben aan het transcriberen van alle interviews.

Vervolgens wil ik ook graag al mijn contacten in het buitenland bedanken voor hun bijdrage aan dit onderzoeksrapport. Dat er vanuit het buitenland met zoveel enthousiasme is gereageerd op mijn vragen en verzoeken, toont duidelijk aan dat het nieuws in gebarentaal een brandend actueel thema is binnen heel Europa. Ik hoop dat dit onderzoeksrapport ook andere landen kan inspireren.

Aangezien het onderzoeksonderwerp een gevoelig thema is binnen de Vlaamse gebarentaalgemeenschap, wil ik graag nog speciaal aandacht geven aan de twintig dove respondenten die de tijd en moed genomen hebben voor de interviews en om dit onderzoeksrapport te verrijken met hun bevindingen en aanbevelingen. Ze hebben mij doen beseffen hoe belangrijk het voor hen en voor de dovengemeenschap is om het nieuws en informatie in hun voorkeurstaal, de Vlaamse Gebarentaal, te krijgen.

Doven moesten al heel lang leven met het feit dat ze veel minder informatie krijgen dan de horende mensen. Vroeger legden ze zich erbij neer, want vroeger kregen ze niet evenveel kansen als de horende mensen. Nu kunnen dove jongeren zoals jij het onderzoeken. Want je hebt een opleiding gehad. Er zijn nog andere doven met onderwijskansen. Nu is het aan jullie om ons die informatie te geven. (Maria)

Jorn Rijckaert
5 maart 2020

Bio van de auteurs

Prof. dr. **Alexander Dhoest** is hoogleraar communicatiewetenschappen, voorzitter van de onderzoeksgroep Media, Policy & Culture, en ondervoorzitter van het Departement Communicatiewetenschappen. Hij verricht onderzoek naar media en populaire cultuur, in het bijzonder de band tussen televisie, identiteitsvorming en minderheden. Zo schreef hij een proefschrift over de band tussen televisiefictie en nationale identiteit, redigeerde hij samen met Hilde Van den Bulck een boek over de geschiedenis van de VRT, en deed hij onderzoek naar de receptie van televisie bij etnisch-culturele en seksuele minderheden. Hij publiceerde ook uitgebreid rond deze thema's.

Daarnaast begeleidde hij een aantal doctoraten, bijvoorbeeld rond de rol van media in de identiteitsvorming van holebi's en rond het belang van online gemeenschappen voor personen met autisme. Centrale methodes daarbij zijn kwalitatieve inhoudsanalyse en diepte-interviews, twee methoden die ook in dit project gebruikt worden. Bovendien doceerde hij jarenlang het vak 'Methoden van Communicatieonderzoek', zodat hij goed thuis is in de methodologische aspecten van dit onderzoek.

Naast zijn academische expertise heeft hij ook de nodige ervaring met het uitvoeren van beleidsondersteunend onderzoek, onder meer binnen bevragingen van de Vlaamse bevolking ter voorbereiding van de beheersovereenkomst van de VRT met de Vlaamse regering (in 2009 en 2015), en onderzoek naar de beeldvorming van minderheden op televisie in opdracht van de VRT.

Onderzoeker **Jorn Rijckaert** is doof geboren en is tweetalig in het Nederlands en de Vlaamse Gebarentaal. In 2011 studeerde hij met grote onderscheiding af als master in Filmstudies en visuele cultuur aan de Universiteit Antwerpen met een masterproef getiteld "*Deaf Cinema als Genre: een analyse van plot, thematiek en beeldtaal*". Op basis hiervan schreef hij ook het hoofdstuk "*Op weg naar erkenning van Deaf Cinema?*" in het boek *Gebarentaal zegt alles*, geredigeerd door Goedele De Clerck en Rik Pinxten (2012, Acco). Na zijn studies was Jorn Rijckaert steeds actief in het domein van de gebarentaalmedia. Via de Universiteit Antwerpen liep hij een stage op de VRT als redacteur (voor o.a. het televisiehuis, Karrewiet, deredactie.be en Sporza). Na zijn stage werd hij tewerkgesteld op de VRT en stond hij mee aan de wieg van het huidige VGT-aanbod, dat sinds 2012 een feit werd. Hij werkte eerst als eindredacteur van *Het Journaal* van 19u en *Karrewiet* toegankelijk in Vlaamse Gebarentaal. Daarna veranderde hij zijn weg op de VRT en werd hij één van de Karrewiettolken. Sindsdien werd het vertalen en tolken van Nederlandse teksten naar de Vlaamse Gebarentaal één van zijn expertisen. Zo heeft hij een eigen vertaaldienst waar hij ook voor verschillende (overheids-)organisaties en musea vertaalt.

In 2011 was hij medeoprichter van Visual Box vzw, een vereniging voor dove film- en mediamakers. Hij was via Visual Box samen met Doof Vlaanderen vzw (toen Fevlado vzw) de drijfveer achter het indienen van een projectaanvraag voor het opzetten van gemeenschapsmedia in Vlaamse Gebarentaal. In 2012 en 2013 kreeg Visual Box van de toenmalige Vlaamse Minister van Media twee keer subsidies om verschillende uitzendingen in Vlaamse Gebarentaal te produceren. Jorn Rijckaert was toen de

projectcoördinator en ook regisseur van alle uitzendingen, waaronder *Professor Doof & (S)Tom*¹ en *'t Gebarenhutje*² die een plekje veroverd hebben op Ketnet.

Via Visual Box vzw heeft hij ook verschillende documentaires gemaakt waarvan twee met awards bekroond werden: *Mijn Baby is Doof*³ (2013) werd geprezen als "Beste taalproject 2013" op de *Language Industry Awards* en *Ishaare*⁴ (2015) werd bekroond met *The Jean Rouch Award for Collaborative Filmmaking* op het festival van *The Society for Visual Anthropology Film & Media* in Minneapolis

Vanaf 2014 werkte Jorn Rijckaert naast zijn job bij de VRT ook voor Doof Vlaanderen rond media en communicatie. Door zijn job op de dovenfederatie heeft hij veel inzicht gekregen in de mediabeleving en -wensen van de dove Vlaamse gebarentaligen, van jong tot oud. Dankzij het werk bij Doof Vlaanderen en zijn lidmaatschap van de adviescommissie VGT sinds 2013 is hij goed op de hoogte van het Vlaamse mediabeleid en (buitenlands) onderzoek naar gebarentaalmedia. Sinds het voorjaar van 2018 werkt hij niet meer bij Doof Vlaanderen en de VRT maar richt hij zich volledig op zijn voltijds zelfstandig beroep als dove tolk/vertaler en als filmmaker (van o.a. Europees onderzoeksproject *Mobile Deaf*⁵ van de Heriot Watt University te Edinburgh, gefinancierd door de *European Research Council*).

Sinds eind december 2018 werkt Jorn Rijckaert, op zelfstandige basis, ook mee aan het Europese project *content4All*⁶ over gebarentaalavatars, waarin de VRT als partner participeert. Hij ondersteunt de VRT in dit project met de diepte-interviews en de focusgroepen.

¹ <https://www.ketnet.be/wrap/professor-doof-en-s-tom>

² <https://www.ketnet.be/kijken/gebarenhutje/lente> (vier afleveringen)

³ <http://www.mijnkindisdoof.be/>

⁴ <https://vimeo.com/142245339>

⁵ <https://mobiledeaf.org.uk/>

⁶ <https://content4all-project.eu>

Lijst van gebruikte afkortingen

ARD	Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland
ASL	American Sign Language
ATV	Antwerpse televisie
BBC	British Broadcasting Corporation
BSL	British Sign Language
CODA	Children of Deaf Adults
ČT	Česká televize
DR	Danmarks Radio
DGS	Deutsche Gebärdensprache
DTS	Dansk tegnsprog
EK	Europees Kampioenschap
ERT	Ellinikí Radiofonía Tileóراس
ETV	Eesti Televisioon
EUD	European Union of the Deaf
GOC	Gebaren met orale component
HLN	Het Laatste Nieuws
IS	International Signs
LSF	Langue des signes française
LSFB	La Langue des Signes de Belgique Francophone
NGT	Nederlandse Gebarentaal
NMG	Nederlands met Gebaren
NRK	Norsk Rikskring kasting
RTBF	Radio-Télévision belge de la Communauté française
RTÉ	Raidió Teilifís Éireann Ireland
RTVS	Rozhlas a televízia Slovenska
RÚV	Ríkisútvarpið (Icelandic National Broadcasting Service)
SEE	Signing Exact English
SVO	Schriftvormer
SVT	Sveriges Television
TSP	Svenskt teckenspråk
TVM	Television Malta
VGT	Vlaamse Gebarentaal
VGTC	Vlaams Gebarentaalcentrum
VRT	Vlaamse Radio- en Televisie omroeporganisatie
VN	Verenigde Naties
VRPH	Het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap
VS	Verenigde Staten
YLE	Yleisradio Oy
ZDF	Zweites Deutsches Fernsehen

Inhoudstafel

1.	Inleiding.....	9
1.1.	Conceptuele afbakening	9
1.2.	Wetgevend kader rond mediatogankelijkheid	11
1.3.	Voorgeschiedenis van VGT op de VRT	12
1.4.	Het huidige VRT-aanbod met VGT.....	13
1.4.1.	Overzicht van het gebarentaalaanbod op de VRT	14
1.4.2.	Redactieproces van VGT met VGT	14
1.4.3.	Profiel van de televisietolken.....	15
1.5.	Probleemschets	16
1.5.1.	Knelpunten volgens de Vlaamse dovengemeenschap	16
1.5.2.	Knelpunten volgens de VRT en de Vlaamse Overheid	17
1.5.3.	Knelpunten volgens de journaaltolken	18
1.6.	Bestaand onderzoek	18
1.6.1.	In het buitenland.....	19
1.6.2.	In Vlaanderen.....	20
1.6.3.	Over dove tolken.....	22
2.	Fase 1 - Het Journaal met VGT	24
2.1.	Methodologie.....	24
2.1.1.	Vragenlijst.....	24
2.1.2.	Selectie van de fragmenten.....	26
2.1.3.	Steekproef interviews	28
2.2.	Resultaten	30
2.2.1.	Kijkgedrag	30
2.2.2.	Analyse van de geselecteerde fragmenten	34
2.2.3.	Overzicht van de knelpunten.....	48
2.2.4.	Wensen en verwachtingen.....	64
2.3.	Conclusie.....	72
3.	Fase 2 – Buitenlandse cases	77
3.1.	Methodologie.....	77
3.2.	Buitenlandse case #1 – BBC (Verenigd Koninkrijk).....	79
3.2.1.	BBC-aanbod in British Sign Language.....	79
3.2.2.	Het productieproces.....	80
3.2.3.	Live met dove journaaltolken	82
3.2.4.	Knelpunten van live-uitzendingen met dove tolken	83
3.2.5.	Ideologie rond dove journaaltolken.....	85
3.2.6.	Externe leverancier mediatogankelijkheid	86
3.2.7.	Alternatieve mogelijkheden	87
3.3.	Buitenlandse case #2 – DR (Denemarken).....	88

3.3.1.	DR-aanbod in DTS.....	88
3.3.2.	Werken met dove journaaltolken	90
3.3.3.	Werken met een feed tolk bij het journaal	91
3.3.4.	Samengevatte journaal in Deense Gebarentaal	94
3.3.5.	Ideologie rond journaal in/met gebarentaal	97
3.3.6.	Knelpunten van beide soorten journaals in DTS	99
3.3.7.	De kostprijs van beide soorten journaalaanbod	100
3.3.8.	Extern productiehuis	101
3.4.	<i>Buitenlandse case #3 – SVT (Zweden)</i>	102
3.4.1.	Het SVT-aanbod in TSP	102
3.4.2.	Het productieproces.....	104
3.4.3.	Selectie van het reguliere nieuws	106
3.4.4.	Website als aanvulling.....	107
3.4.5.	Duo-presentatie	109
3.4.6.	Knelpunten bij het live samenvattende journaal.....	110
3.4.7.	Nationale zender als producent.....	111
3.4.8.	Getolkte journaaluitzending als bedreiging?.....	112
3.5.	<i>Overige alternatieve gebarentaalaanbod in Europa</i>	113
3.5.1.	Getolkte nieuwsuitzendingen met een dove tolk.....	113
3.5.2.	Samengevat journaal in gebarentaal	114
3.5.3.	Duopresentatie met doof en horend nieuwsanker	117
3.6.	<i>Conclusie</i>	118
4.	Fase 3 - Het Journaal in VGT.....	122
4.1.	<i>Productieproces</i>	122
4.1.1.	Het nieuwe format	122
4.1.2.	Selectie van het nieuws	123
4.1.3.	Samenvattingen en selectie van beelden.....	123
4.1.4.	Dove presentator	124
4.1.5.	Opnames.....	125
4.1.6.	Montage	126
4.2.	<i>Resultaten van de bevraging</i>	127
4.2.1.	Coherentie van informatie.....	128
4.2.2.	Synchronisatie tussen beelden en gebarentaal	130
4.2.3.	Taalgebruik	131
4.2.4.	Tempo en vingerspelling	136
4.2.5.	Standaardisatie	137
4.2.6.	Selectie en informatieverlies	139
4.2.7.	Al dan niet live	142
4.2.8.	Voorkeur voor het Journaal met of in VGT.....	143
4.2.9.	Rol van ondertiteling	145
4.2.10.	Nut van een studiogevoel.....	145
4.3.	<i>Conclusie</i>	146
5.	Algemene conclusie en aanbevelingen.....	149
	Referentielijst	156
	Bijlagen.....	158

1. Inleiding

Dit rapport brengt verslag uit van een onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse overheid, Departement Cultuur, Jeugd en Media. Overeenkomstig het bestek (nr. 2019/CJM/KO/SCW/VGTVRT) had dit onderzoek tot doel het Vlaamse Gebarentaal-aanbod op de VRT (Vlaamse Radio- en Televisie omroeporganisatie) te evalueren aan de hand van ervaringen en bevindingen van Vlaamse Gebarentaligen, buitenlandse initiatieven te analyseren, en op basis van dit alles aanbevelingen te formuleren voor een toekomstig Vlaams mediabeleid en een verbeterd aanbod. In een eerste fase onderzochten we via twintig diepte-interviews de informatieverwerving bij het kijken naar het 19u-journaal van de VRT toegankelijk in Vlaamse Gebarentaal, afgekort als VGT, en Karrewiet. In een tweede fase selecteerden en analyseerden we drie andere Europese nieuwsuitzendingen in hun nationale gebarentalen. De inzichten uit de eerste en tweede fase gebruikten we als basis voor een nieuw format dat we in een derde fase ontwikkelden en aan de respondenten ter evaluatie voorlegden. Dit alles vormt de grondslag voor onze conclusies en aanbevelingen voor toekomstige nieuwsuitzendingen in VGT.

De drijfveer achter dit onderzoek was een memorandum naar aanleiding van de verkiezingen van mei 2019, waarin de Adviescommissie VGT pleit voor uitzendingen rechtstreeks in Vlaamse Gebarentaal en niet via tolken VGT. Dit werd ook vermeld in een memorandum van Doof Vlaanderen naar aanleiding van dezelfde verkiezingen. Ook zij vroegen dat deze uitzendingen gepresenteerd zouden worden door een dove Vlaamse gebarentalige presentator en geproduceerd door een doofgeleid gespecialiseerd productiehuis (Doof Vlaanderen 2019, Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal 2019). Deze wensen kwamen vooral tot stand na hun vaststelling dat het Journaal met VGT de Vlaamse gebarentaligen niet bereikt omdat die moeite hebben om de journaaltolken te begrijpen (Fevlado et al. 2015).

Dit onderzoek wil deze vaststellingen en wensen empirisch onderbouwen, om zo ook de nieuwe beheersovereenkomst tussen de Vlaamse Overheid en de VRT te inspireren. Een van de kerntaken van de publieke omroep betreft aandacht voor diversiteit op het vlak van personeel, representaties en publiek, met inbegrip van personen met een handicap. In de huidige beheersovereenkomst 2016-2020 staat het volgende vermeld:

Een journaal voor volwassenen en het kinderjournaal worden via open net met een tolk Vlaamse Gebaren Taal aangeboden. (pp. 53)

Vooraleer we dieper ingaan op hoe Vlaamse Gebarentaal een plek kreeg op de Vlaamse openbare omroep, is het eerst belangrijk een operationele definitie te geven van de gebruikte termen voor twee soorten gebarentaalmedia.

1.1. Conceptuele afbakening

Technisch gezien kunnen dove kijkers toegang krijgen tot televisie op drie manieren: via ondertitelde programma's, programma's in gesproken taal met gebarentaalvertolking, en programma's in

gebarentaal (Neves 2007). Verwijzend naar de titel van dit onderzoeksrapport “Het Journaal met/in VGT” kunnen we twee centrale soorten gebarentaalmedia onderscheiden (Steiner 1998).

Ten eerste wordt met de term **media toegankelijk in gebarentaal** verwezen naar het toegankelijk maken van een bestaande uitzending door het inzetten van gebarentaaltolken. Dit is het geval bij het VRT-journaal van 19u en *Karrewiet* met VGT. In “*Het Journaal* met VGT” en “*Karrewiet* met VGT” blijven de reguliere journaal- en *Karrewiet*beelden ongewijzigd qua inhoud en structuur. Een tolk VGT wordt rechts van het programma geplaatst op het beeld. In deze situatie blijft het Nederlands dus de hoofdtaal en moet een tolk Vlaamse Gebarentaal het Nederlands vertalen naar de Vlaamse Gebarentaal. In de media toegankelijk in gebarentaal kunnen zowel dove als horende tolken ingezet worden, zoals ze dat doen op de VRT (De Meulder & Heyerick 2013).

Ten tweede, in de titel van het onderzoeksrapport “*Journaal in VGT*” wordt verwezen naar een andere soort gebarentaalmedia, **media rechtstreeks in gebarentaal**, zoals het befaamde magazineprogramma *See Hear* dat sinds 1981 op BBC uitgezonden wordt. Oorspronkelijk werd dit soort media benoemd door Fevlado vzw, de Federatie van de Vlaamse Dovenorganisaties⁷, als “gemeenschapsmedia”. Het werd gedefinieerd als media die ontstaan zijn op initiatief van en voor een gemeenschap (Fevlado 2010). Cormack (2007) definieert het als “*minority language media*”. In dit geval gaat het dus om gemeenschapsmedia van de cultureel-linguïstische minderheidsgroep van dove gebarentaligen. Gaandeweg werden hiervoor andere termen gehanteerd door de Vlaamse dovengemeenschap zoals: “Media in VGT geproduceerd door dove Vlaamse gebarentaligen” of kortweg “eigen media in VGT” (Fevlado et al. 2015).

In dit rapport wordt met “media rechtstreeks in Vlaamse Gebarentaal” niet per se verwezen naar media die zelf geproduceerd worden door de dove Vlaamse gebarentaligen. Zo wordt *See Hear* geproduceerd door de de BBC zelf, maar wordt de Britse gebarentaal wel als hoofdtaal gehanteerd en wordt het programma gepresenteerd door een dove Britse gebarentalige (Debeerst 2013). Met “media rechtstreeks in de (Vlaamse) Gebarentaal” bedoelen we dus dat het niet gaat over de vertaling van gesproken/geschreven taal naar een gebarentaal, maar dat de uitzending rechtstreeks wordt gepresenteerd in een gebarentaal en mogelijk vertaald wordt naar gesproken taal (met voice-over) of naar geschreven taal (met open ondertiteling) voor niet-gebarentaligen.

In het huidige gebarentaalaanbod op de VRT kunnen we tot deze categorie twee programma's rekenen: *Professor Doof & (S)Tom* en *'t Gebarenhutje*, beide geproduceerd door het doofgeleid productiehuis Visual Box en door de VRT aangeboden op kinder- en jeugdzender Ketnet. Deze kinderprogramma's in VGT werden gesubsidieerd door de Vlaamse gemeenschap.

Daarnaast hebben we ook nog een soort gebarentaalaanbod dat zich in de grijze zone bevindt. Zo bestaat in het Verenigd Koninkrijk o.a. een journaal dat gepresenteerd wordt door een horende en een dove presentator samen, een dubbelpresentatie waarbij een horende en een dove nieuwslezer naast elkaar zitten in dezelfde studio. Ze baseren elk hun eigen prestatie in respectievelijk gesproken taal en gebarentaal op dezelfde autocuetekst, en ze werken samen om de inhoud ook af te stemmen op de informatienoden van de dove kijkers (Stone 2007).

⁷ Fevlado vzw is de oude benaming van Doof Vlaanderen vzw. De organisatie kreeg een nieuwe naam sinds 2017.

1.2. Wetgevend kader rond mediatoegankelijkheid

Met betrekking tot de informatieverstrekking aan dove gebarentaligen via de nationale omroepzender zijn er enkele wetgevingen op Vlaams, Europees en Internationaal vlak. Als eerste is er de **Universele Verklaring van de Rechten van de Mens**, op 10 december 1948 door de Verenigde Naties aangenomen (Neves 2007). In artikel 19 staat dat iedereen recht heeft op vrijheid van mening en meningsuiting. Dit recht houdt de vrijheid in om een mening te hebben zonder inmenging, en om informatie en denkbeelden te kunnen zoeken, te ontvangen en door te geven, door welke media dan ook ongeacht de grenzen. In navolging van deze Universele Verklaring werd het **VN-Verdrag inzake de Rechten van personen met een Handicap**, afgekort als VRPH, aangenomen door de Verenigde Naties op 13 december 2006 (Ball 2011). België ratificeerde dit verdrag op 2 juli 2009 (www.gripvzw.be). Het VRPH is de eerste internationale conventie voor personen met een handicap en vermeldt dat gebarentalen en gebarentaalgemeenschappen erkend en beschermd moeten worden (Ball 2011), zie artikel 30.

Personen met een handicap hebben op voet van gelijkheid met anderen recht op erkenning en ondersteuning van hun specifieke culturele en taalkundige identiteit, met inbegrip van gebarentalen en dovencultuur.

Net als in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, staat in het artikel 21 “Vrijheid van mening en meningsuiting en toegang tot informatie” vermeld dat de staten die partij zijn in deze conventie alle passende maatregelen moeten nemen om te waarborgen dat personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen informatie en denkbeelden kunnen vergaren, ontvangen en verstrekken middels elk communicatiemiddel van hun keuze. Ze moeten personen met een handicap tijdig en zonder extra kosten voor het publiek bedoelde informatie verschaffen in toegankelijke vormen en technologieën. Ook de massamedia, met inbegrip van informatieverstrekkers via het internet, moeten hun diensten toegankelijk maken voor personen met een handicap. Ten slotte staat in diezelfde artikel ook vermeld dat het gebruik van gebarentaal erkend en bevorderd moet worden.

Op Europees niveau hebben we **Directive 2007/65/EC of the European Parliament and of the Council of 11 December 2007 amending Council Directive 89/552/EEC on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities** (Neves 2007). In artikel 64 wordt vermeld dat audiovisuele media hun diensten toegankelijk moeten maken voor personen met een handicap, ter bevordering van hun deelname aan het sociale en culturele leven van de gemeenschap, via o.a. ondertiteling en gebarentaal.

Ten slotte hebben we in Vlaanderen nog het **Mediadecreet** (van 27 maart 2009) waar in artikel 151 toegang tot televisiediensten voor personen met een auditieve handicap besproken wordt.

De openbare omroeporganisatie van de Vlaamse Gemeenschap en de particuliere televisieomroeporganisaties maken een aanzienlijk deel van hun omroepprogramma toegankelijk voor personen met een visuele of auditieve handicap. Hiervoor wordt gebruikgemaakt van ondertiteling, audiobeschrijving, gebarentaal en auditieve ondertiteling.

In de huidige **beheersovereenkomst** tussen de Vlaamse Overheid en de VRT voor de periode 2016-2020 wordt de Vlaamse Gebarentaal genoteerd in de volgende paragraaf:

De VRT maakt haar aanbod ook toegankelijk voor personen met een auditieve/visuele beperking. (...) Een journaal voor volwassenen en het kinderjournaal worden via open net met een tolk Vlaamse Gebaren Taal [sic] aangeboden. (pp. 52-53)

Dit is de tweede beheersovereenkomst, na die van 2012-2016, waarin de Vlaamse Gebarentaal vermeld wordt.

1.3. Voorgeschiedenis van VGT op de VRT

Op 26 april 2006 werd de Vlaamse Gebarentaal cultureel erkend door het Vlaams Parlement. Het **decreet van 5 mei 2006 houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal** definieert VGT in artikel 2:

De Vlaamse Gebarentaal, afgekort VGT, is de visueel-gestuele natuurlijke taal die gebruikt wordt door Dove mensen en Vlaamse Gebarentaalgebruikers in de Vlaamse Gemeenschap en in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad. Dove mensen behoren tot de linguïstisch-culturele minderheidsgroep waarvoor de Vlaamse Gebarentaal een identificerende rol speelt. De Vlaamse Gebarentaal wordt hierbij erkend.

In de toelichting bij het voorstel van decreet staat dat deze culturele erkenning niet symbolisch mag blijven. Het vraagt van de Vlaamse Regering om de erkenning van VGT uit te breiden naar andere beleidsdomeinen. Daarom schreef Doof Vlaanderen (toen nog onder de naam Fevlado), een nota naar aanleiding van het opstellen van de beheersovereenkomst 2012-2016. In deze nota vraagt Fevlado om de verankering van VGT in de openbare omroep. Ten eerste vragen ze om gemeenschapsmedia in VGT waar dove mensen zelf de inhoud bepalen, vanuit een doof-cultureel perspectief. De inhoud kan gaan van informatie tot educatie, cultuur, entertainment, en specifiek nieuws over de gebeurtenissen binnen de dovengemeenschap. Gemeenschapsmedia worden gepresenteerd in VGT door dove gebarentaligen en, om het intercultureel te houden, ondertiteld of voorzien van een voice-over zodat het toegankelijk wordt voor niet-gebarentaligen.

Ten tweede vraagt Fevlado in zijn nota om tolken VGT in te zetten bij reguliere programma's zoals het Journaal en actualiteitenmagazines, waaronder kinderprogramma's. Fevlado gaf wel reeds aan dat ze de voorkeur gaven aan het inzetten van dove tolken met VGT als moedertaal of eerste taal. Er wordt verwezen naar het onderzoek van Stone (2005) over de *Deaf Translation Norm*:

Het is immers de bedoeling dat alle segmenten van de dovengemeenschap zo goed mogelijk bereikt worden in een taal en op een manier die voor hen toegankelijk, begrijpbaar en aangenaam is. Dit gebeurt het best door dove mensen die een native vaardigheid hebben in VGT en die zich kunnen identificeren met de dove kijkers.

In juli 2011 kwam er een nieuwe **beheersovereenkomst tussen de Vlaamse Overheid en de publieke oproep VRT voor de periode 2012-2016**. Voor het eerst werd de Vlaamse Gebarentaal vermeld in een beheersovereenkomst met de VRT, maar werd er alleen gehoor gegeven aan de tweede wens van Fevlado:

De VRT moet haar aanbod ook toegankelijk maken voor personen met een auditieve/visuele beperking. De VRT biedt daarvoor het volgende aan: (...) voor doven en slechthorenden: (...) Gebarentaal: het Journaal van 19u en het Ketnet-journaal worden via het open internet met gebarentaal aangeboden binnen het jaar na de inwerkingtreding van deze overeenkomst. Dit signaal wordt ook digitaal aangeboden aan de distributeurs die de service ook via interactieve digitale televisie kunnen verspreiden. Het weekoverzicht van het Ketnet-journaal wordt via TV met gebarentaal aangeboden binnen het jaar na de inwerkingtreding van deze overeenkomst. (pp. 16-17)

Vooraleer er officieel gestart werd met de Journaal- en Karrewietuitzendingen met tolken VGT werd een testweek georganiseerd door de VRT. Van 19 tot 23 september 2011 tolkten een dove en een horende tolk één week lang elk om de beurt het Journaal en Karrewiet. Voor het Journaal deed de dove tolk beroep op een feed tolk, een horende tolk achter de camera die gesproken input omzet in visueel-manuele modaliteit waaruit de dove tolk op zijn/haar beurt omzet naar afgewerkte Vlaamse Gebarentaal voor de camera. De dove tolk kon niet zelf een feed tolk kiezen wat gevolgen had voor haar vlotte tolkproces, aangezien ze niet op elkaar afgestemd waren (Debeerst 2013). In deze pilootweek organiseerde de VRT ook een enquête voor de Vlaamse dovengemeenschap, op een website met de vragen in het Nederlands en vertaald naar VGT. De dove gebarentaligen hadden niet de mogelijkheid om te antwoorden in hun taal. Daarnaast werd een Facebookgroep opgericht waarop de doven feedback konden geven. Helaas was anonimiteit niet mogelijk en waren de doven wat gereserveerd in hun feedback omdat de Journaaltolken ook toegang hadden tot deze Facebookpagina (De Meulder & Heyerick 2013).

Ondanks de tegenargumenten van de dove juryleden en zeer beperkte feedback van de dove kijkers, besloot de VRT om het Journaal te laten tolken door horende tolken VGT. Deze keuze werd gemaakt op basis van een aantal technische en budgettaire overwegingen. Een feed tolk is een extra uitgave en zou voor te veel vertraging zorgen in de vertaling op het scherm. De VRT besloot wel om dove tolken in te schakelen voor Karrewiet met VGT omdat het script daarvoor al op voorhand klaargemaakt kan worden (De Meulder & Heyerick 2013) en omdat ze als rolmodellen kunnen fungeren voor jonge dove kijkers (Debeerst 2013). In Januari 2012 volgde een laatste sollicitatietest (De Meulder & Heyerick 2013) waarbij vijf horende tolken en vier dove tolken geselecteerd werden voor respectievelijk het Journaal en Karrewiet met VGT.

1.4. Het huidige VRT-aanbod met VGT

In de loop van de beheersovereenkomst 2012-2020 schreven Doof Vlaanderen (toen nog onder de naam Fevlado), Vlaamse Gebarentaalcentrum vzw en Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal een gezamenlijke nota waarin ze hun ongenoegen over de huidige VGT-aanbod op de VRT uitten. Opnieuw

werd hier geen gehoor aan gegeven in de volgende beheersovereenkomst 2016-2020. Het VGT-aanbod kreeg een verlenging zoals het voorheen was in de eerste periode.

1.4.1. Overzicht van het gebarentaalaanbod op de VRT

Sinds 3 december 2012 wordt het Journaal van 19u dagelijks aangeboden met VGT.⁸ Dit wordt live gestreamd op vrtnws.be en is nadien steeds terug te raadplegen op VRTNU.be en via het gratis digitaal aanbod (Telenet en Proximus TV). Om 20u15 wordt het Journaal met VGT ook gedistribueerd op het kanaal van Ketnet.

Eerder dan het Journaal van 19u werd het kinderjournaal Karrewiet al met VGT aangeboden. Sinds 5 mei 2012 werd alleen het weekoverzicht “De week van Karrewiet” op het kanaal van Ketnet uitgezonden met VGT, elk zaterdagochtend om 11u.⁹ Ook terug te vinden op Ketnet.be. Sinds 3 september 2012 (Debeerst 2013), start van het schooljaar, is Karrewiet ook op de schooldagen met VGT te zien. Ze worden gedistribueerd op ketnet.be en de volgende dag om 8u50 op het kanaal Ketnet. Ook deze Karrewietuitzendingen met VGT zijn via gratis digitaal aanbod terug te vinden.

Voor de rest worden de toespraak van de koning op Kerstmis en op de nationale feestdag ook jaarlijks aangeboden met VGT. In het verleden heeft de VRT ook inspanningen gedaan om gebarentaaltolken in te zetten bij enkele (live) verkiezingsprogramma’s en urgente live-uitzendingen (bv. de aanslagen in Brussel op 22 maart 2016). Voor de rest zette voorzag de VRT ook een paar kinderprogramma’s van gebarentaaltolken, waaronder “de intrede van de Sint”.

1.4.2. Redactieproces van VGT met VGT

Twee tolkstudenten van VSPW Gent, Evelyne De Keyzer en Kirsten Primusz, hebben in 2013 hun eindwerk voor het behalen van het CVO-diploma Tolk Vlaamse Gebarentaal gewijd aan het onderwerp “Tolken van het Journaal in Vlaanderen - Het traject nader bekeken”. Hun verslag werpt een blik achter de schermen¹⁰.

Om 16u komt een journaaltolk aan op de VRT te Auguste Reyerslaan in Brussel. Zij gaat dan onmiddellijk naar de make-up.

Tegen 17u bevindt de tolk zich op de redactieruimte waar ze start met de voorbereiding van het tolken van het Journaal. Ze bekijkt op de computer welke nieuwsitems op het Journaal zullen verschijnen.

Tegen 19u begeeft de tolk zich naar de opnamestudio. De camera, belichting en greenkey worden afgesteld zodat de tolk om 19u stipt kan starten met het tolken van het Journaal.

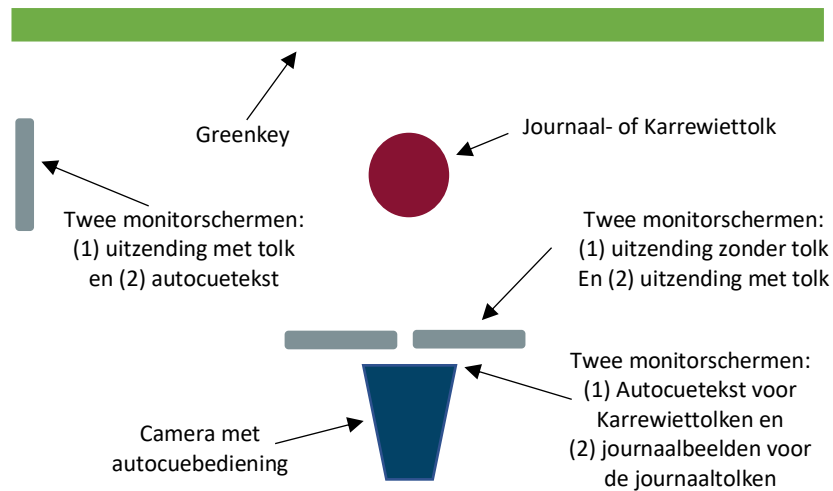
Na de journaaluitzending moet de tolk de opnames in VGT zelf opknippen en uploaden. Het verwachte eindtijdstip is 20u.

⁸ <https://vrtaal.net/nieuws/journaal-vanaf-3-december-met-vgt>

⁹ <https://vrtaal.net/nieuws/week-van-karrewiet-in-vlaamse-gebarentaal>

¹⁰ De foto's komen uit het filmpje op <https://www.vrt.be/nl/aanbod/toegankelijkheid/vlaamse-gebarentaal/>

De studiosetting ziet er als volgt uit:

Figuur 1 – Studiosetting van het Journaal en Karrewiet met VGT

Voor de Karrewiettolken is het productieproces geheel identiek aan die van de journaaltolken, op twee dingen na. Ze beginnen wat vroeger met de opnames en worden ondersteund door een productieassistent die de autocueteksten van Karrewietuitzending uittypt en voor de autocuebediening in de studio zorgt.

1.4.3. Profiel van de televisietolken

Op het moment van het onderzoek in 2019 zijn er vijf journaaltolken actief, die er allemaal bij waren sinds de start van het Journaal met VGT in 2012. Drie journaaltolken komen uit Oost-Vlaanderen, één uit Antwerpen en één uit Limburg. Ze werken allemaal als freelance tolk in opdracht van de VRT, wat wil zeggen dat ze maandelijks hun prestaties factureren aan de VRT. Ze hebben allemaal een graduaatsdiploma Tolk Vlaamse Gebarentaal. Geen van hen had voorheen ervaring met televisie en ze hanteren geen specifiek model voor het televisietolken. Ze tolken het Journaal op basis van wat ze geleerd hebben in hun tolkenopleiding en via de werkervaring in het tolken voor de dovensamenleving (De Keyzer & Primusz 2013).

Momenteel is er geen formele opleiding voor dove tolken in Vlaanderen. Op het moment van het onderzoek zijn er vier dove tolken actief op de VRT, geen van hen heeft een diploma tolken. Er zijn wel drie bestaande opleidingen voor tolken Vlaamse Gebarentaal. Twee daarvan zijn op graduaatsniveau (CVO Mechelen en VSPW Gent) en eerder gericht op het tolken van het gesproken Nederlands naar de Vlaamse Gebarentaal (en omgekeerd), en bijgevolg niet toegankelijk voor dove tolken. Daarnaast is er een academisch programma aan de KU Leuven campus Antwerpen (De Meulder & Heyerick 2013).

1.5. Probleemschets

Op het vlak van gebarentaalmedia bestaat er in Europa nog veel onenigheid tussen enerzijds dove kijkers en anderzijds nationale oproepen en beleidmakers. Dit wordt volgens Neves (2007) verklaard doordat deze groepen onvoldoende inzicht hebben in elkaars vereisten. Daarom kiezen ze er meestal voor om te blijven lobbyen voor hun eigen belangen in plaats van samen te onderhandelen over oplossingen. Hieronder geven we een overzicht van de discussiepunten tussen enerzijds de Vlaamse dovengemeenschap, vertegenwoordigd door de belangenorganisaties, en anderzijds de VRT met zijn televisietolken en de Vlaamse Overheid.

1.5.1. Knelpunten volgens de Vlaamse dovengemeenschap

Naar aanleiding van het opstellen van de beheersovereenkomst 2016-2020 schreven Fevlado vzw, Vlaamse Gebarentaalcentrum vzw en de Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal een gezamenlijke nota (2015) waarin ze uitleggen waarom de Vlaamse dovengemeenschap over het algemeen niet tevreden is over het toegankelijke journaalaanbod van de VRT in VGT. Ten eerste is het voor hen problematisch dat het Journaal getolkt wordt door horende tolken die in de meeste gevallen “**vreemdetaalleerders**” zijn. Ze leerden de Vlaamse Gebarentaal op latere leeftijd via hun opleiding aan de VSPW te Gent of het CVO in Mechelen. Hierdoor achten de organisaties hen niet in staat om in een complexe setting als het Journaal te kunnen tolken. Het probleem ligt volgens hen vooral bij het feit dat ze niet naar hun moedertaal tolken (met uitzondering van een CODA, *Child of Deaf Adults*, een horend kind met dove ouders) en dus ook niet naar de taal van de gemeenschap waarin ze opgegroeid zijn en dagelijks vertoeven. Hierdoor zou er meer **beïnvloeding van het Nederlands** zijn in de vertolking. Ook bezitten de horende tolken niet de culturele kennis om te tolken voor een heel divers doof gebarentalig publiek. De organisaties zijn ook van mening dat het Journaal, met **hoog spreektempo** en **complexe structuur**, praktisch “ontolgbaar” is. Karrewiet met VGT daarentegen wordt wel positief beoordeeld omdat een dove tolk ingezet wordt en omdat de tolksetting (genoeg voorbereidingstijd en -materiaal, werken met autocueteksten en eenvoudiger inhoud) minder complex is.

Een vertaling van de Nederlandse input naar VGT is in eerste instantie bedoeld om de inhoud toegankelijk te maken voor gebarentaligen. Wanneer de kwaliteit van de vertaling onvoldoende is, dan is die toegankelijkheid een illusie en geen werkelijkheid. De illusie van inclusie mag niet de bedoeling zijn van een publieke oproep. (“VGT op de VRT” - nota van Fevlado, Adviescommissie VGT en Vlaamse Gebarentaalcentrum n.a.v. beheersovereenkomst 2016-2020, pp. 8)

Vanwege deze knelpunten vragen de drie organisaties daarom om het gehele toegankelijke aanbod van het Journaal met VGT te vervangen door een nieuw format: een **eigen journaal in VGT op maat van dove Vlaamse gebarentaligen**, dat zich zou baseren op dezelfde nieuwsinhoud als het reguliere journaal, zonder selectie dus. Dit journaal wordt gepresenteerd door Vlaamse gebarentaligen en er wordt direct vertrokken van de Vlaamse Gebarentaal als brontaal. Zo willen ze vermijden dat de VGT als een kwetsbare minderheidstaal beïnvloed wordt door het Nederlands.

De Vlaamse Gebarentaal is een taal op zich en is niet afgeleid van het Nederlands. Daarom zou het onlogisch zijn dat een journaal vertrekkend van de Vlaamse Gebarentaal, voor Vlaamse gebarentaligen, gespiegeld zou moeten worden aan een journaal dat geproduceerd wordt in een gesproken/auditieve taal, en voor Nederlandstaligen. ("VGT op de VRT" - nota van Fevlado, Adviescommissie VGT en Vlaamse Gebarentaalcentrum n.a.v. beheersovereenkomst 2016-2020, pp. 10)

Ten slotte vragen ze, in navolging van het 'niets over ons zonder ons'-principe, dat de VRT meer beroep zou doen op hun expertise aangezien het gaat om media voor een taalminderheidsgroep in een kwetsbare positie. Ook zijn ze bezorgd dat er geen optimale taalkwaliteitsbewaking is voor VGT op de VRT, equivalent aan het taalkwaliteitsbeleid voor het Nederlands.

1.5.2. Knelpunten volgens de VRT en de Vlaamse Overheid

Op basis van de gezamenlijke nota van Fevlado vzw, Vlaams Gebarentaalcentrum en de Adviescommissie VGT stelde Johan Verstreken, toenmalig Vlaams Parlementslid, op 19 november 2015 een schriftelijke vraag aan Sven Gatz, toenmalig Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel. Er werd gepolst naar de visie van de Vlaamse minister van Media op de verzuchtingen van de drie belanghebbende verenigingen. In zijn antwoord, op 20 januari 2016 gepubliceerd op de website van het Vlaams Parlement¹¹, liet de minister weten dat hij ook informatie opgevraagd had bij de VRT.

In het schriftelijke antwoord werd beaamd dat **Karrewiet met VGT positief beoordeeld werd in tegenstelling tot het Journaal met VGT**. Het verschil zit vooral in twee knelpunten: het Journaal wordt live getolkt door horende tolken die de Vlaamse Gebarentaal niet als moedertaal kennen. Het Journaal is bovendien te lang, te compact, te moeilijk, geeft onvoldoende context en is gebaseerd op het Nederlands. Daarom acht de VRT, die op alle vlakken kwaliteit wil brengen, het niet mogelijk dat een dove tolk de vertaalopdracht beter uitvoert dan een horende tolk. De dove tolken zijn, volgens het antwoord van de minister, *"geen professioneel opgeleide tolken, slechts gewone moedertaalsprekers"*. Ook wegens praktische problemen is het geen optie voor dove tolken om live naar Vlaamse Gebarentaal te tolken op het gehoor.

Toenmalig Vlaams minister Sven Gatz liet in zijn schriftelijk antwoord ook weten dat hij **geen voorstander is van een eigen journaal in VGT gepresenteerd door dove gebarentaligen**. Dit zou volgens hem in strijd zijn met het toegankelijkheidsbeleid van de VRT, en niet onder de opdracht en verantwoordelijkheid van de VRT vallen.

Dat betekent ook dat de VRT geen doelgroepen-aanbod brengt. Omdat zij een verbindende rol ten opzichte van iedereen wil spelen in de Vlaamse samenleving, kan de VRT immers niet voor iedere taal/cultuur/etniciteit-subgroep een apart aanbod voorzien. Dergelijk aanbod zou immers neerkomen op een uitzending door derden.

Volgens hem kan de VRT zelf niet meer sturend zijn in de kwaliteitsbewaking indien een eigen journaal door doven zelf geproduceerd wordt en daarom niet meer redactioneel verantwoordelijk kan zijn voor die inhoud. Maar aan de andere kant gaf Sven Gatz wel toe dat de dovenverenigingen het best geplaatst zijn om de taalkwaliteit van VGT op de VRT te bewaken. Interessant is dat de VRT de

¹¹ Terug te vinden op www.vlaamsparlement.be/parlementaire-documenten/schriftelijke-vragen/1018361.

verantwoordelijkheid hierover doorschuift naar het Vlaamse Gebarentaalcentrum en de dovensgemeenschap, zoals het beschreven staat in Gatz zijn antwoord.

Voor de kwaliteitsbewaking vraagt de VRT wel extra ondersteuning vanuit de “sector”. Bijvoorbeeld om op een snelle manier nieuwe woorden, namen en begrippen een vertaling in Vlaamse Gebarentaal te kunnen geven. In de praktijk blijkt dat niet steeds te lukken omdat (a) het Expertisecentrum Vlaamse Gebarentaal als kleine organisatie niet altijd voldoende effectief kan handelen en (b) omdat onder Vlaamse gebarentaligen niet altijd eensgezindheid is over de te gebruiken gebaren (aangezien er verschillende dialect-gebaren bestaan voor eenzelfde begrip).

1.5.3. Knelpunten volgens de journaaltolken

De journaaltolken hebben zelf een aantal knelpunten meegegeven die zich afspeelen achter de schermen (De Keyzer & Primusz 2013):

- Het non-stop tolken van het Journaal van gemiddeld 40 minuten lang op hoog spreektempo is **heel arbeidsintensief**. Er is nauwelijks sprake van pauzes, geen mogelijkheid om herhaling van de sprekers te vragen of van positie te wisselen.
- Het Journaal is niet volledig klaar voor de uitzending, want betekent dat de journaaltolken de uitzending **niet volledig kunnen voorbereiden**. Meer dan een kwart van het Journaal moeten ze dus live, zonder voorbereiding, tolken op basis van auditieve of visuele input. Daarnaast kan het ook bijvoorbeeld gebeuren dat ze een bepaald nieuwsitem goed voorbereid hebben maar dat het live geschrapt of verkort wordt omdat er op het laatste moment nog andere nieuwsitems toegevoegd worden. Kortom, de tolken krijgen ongeveer twee uren de tijd om zich voor te bereiden terwijl er continu wijzigingen aangebracht worden in de teksten en nieuwe informatie wordt toegevoegd. Er is dus een zekere onvoorspelbaarheid.
- In het Journaal komen **heel veel verschillende thema's** aan bod in een beperkte tijd, nl. politiek, economie, cultuur, sport, enz. De journaaltolken moeten een brede actualiteitenkennis hebben om optimaal te kunnen tolken.
- In het Journaal verschijnen **veel woorden waar er geen gebaren voor bestaan**. Meestal moeten ze dan zoeken naar een semantisch equivalent in Vlaamse Gebarentaal. Er verschijnen ook steden, gemeentes, personen en plaatsen waar er geen (naam)gebaren voor bestaan. Dan moeten ze deze gaan vingerspellen. Met hoog spreektempo is het meestal niet mogelijk om dit tot een goed einde te brengen.

Ten slotte zijn de veelheid en complexiteit aan het cijfermateriaal en het wisselen van de sprekers ook uitdagingen in het tolken van het Journaal. Ook het niet zien van het doelpubliek is een extra stressfactor.

1.6. Bestaand onderzoek

Hieronder wordt een samenvatting gemaakt van reeds uitgevoerde evaluatieonderzoeken met betrekking tot het gebarentaalaanbod op de televisie, meer bepaald het nieuwsaanbod toegankelijk in gebarentaal. De literatuur over de begrijpbaarheid van het toegankelijke gebarentaalaanbod op de

televisie, en vooral over het inzetten van dove tolken, is erg schaars. Daarom is dit literatuuronderzoek zeer beknopt en specifiek gericht op de vraag welke factoren een invloed hebben op het al dan niet begrijpen van nieuws met gebarentaaltolken. Dit overzicht diende als een basis voor het opstellen van de vragenlijst voor de diepte-interviews in de eerste onderzoeksfase (zie 2.1.1.1).

1.6.1. In het buitenland

Er zijn verschillende buitenlandse onderzoeken die aantonen dat dove kijkers over het algemeen moeite hebben met het verstaan van gebarentaaltolken in de media (Norwood 1979, Steiner 1998, Kyle 2007, Xiao & Yu 2009, Xiao & Li 2013, Wehrmeyer 2015). Uit het onderzoek van Norwood (1979) bleek bijvoorbeeld dat doven in de **Verenigde Staten** de nieuwsinhoud beter begrijpen via de ondertiteling dan via gebarentaaltolken. In verschillende onderzoeken in het **Verenigd Koninkrijk** geven dove respondenten hun voorkeur aan ondertiteling, programma's origineel in gebarentaal of getolkte uitzendingen met dove tolken boven getolkte uitzendingen met horende tolken (Steiner 1998, Kyle 2007). Zij zijn van mening dat de gebarentaal van de horende tolken verschilt van hun eigen gebarentaal (Steiner 1998). Zo zijn er dove respondenten die de betekenis van ongekende gebaren niet kunnen begrijpen zonder mondbeeld of ondertitels. Andere redenen voor het niet begrijpen van journaaltolken zijn onder andere hun, volgens de kijkers, "foutieve" gebarentaalgebruik op lexicaal en grammaticaal niveau en de invloed van Engels op hun *British Sign Language*. Steiner (1998) stelt vast dat dove kijkers een verhaal-vertellende stijl met een consistente uitleg verkiezen in de gebarentaaluitzendingen en dat ze willen dat de gebarentaal meer afgestemd wordt op andere visuele informatie zoals de journaalbeelden.

In het onderzoek van Wehrmeyer (2015) naar de Zuid-Afrikaanse context blijkt de belangrijkste reden voor het niet begrijpen van gebarentaaltolken, naast hun taalgebruik, het kleine formaat van de afbeelding van de gebarentaaltolk op het scherm. Ook al hebben dove respondenten in **Zuid-Afrika** moeite met het lezen van de ondertitels, toch geven ze de voorkeur aan ondertitels boven gebarentaalvertolking. Bijkomende redenen hiervoor zijn onder meer onvoldoende achtergrondkennis en gebarentaalvaardigheid bij de kijkers, en de moeilijkheid om de aandacht te verdelen tussen verschillende bronnen van visuele input (Wehrmeyer 2015). Wehrmeyer (2014) deed ook een eye-tracking onderzoek bij dove kijkers in Zuid-Afrika om na te gaan naar welke visuele input ze het meest keken bij getolkte uitzendingen. Daaruit blijkt dat dove kijkers steeds focussen op de gebarentaaltolken, ongeacht of ze hen begrijpen of niet, en nauwelijks kijken naar andere visuele input zoals de journaalbeelden en nog minder naar de ondertiteling.

In **Italië** deden Kellett Bidoli en Sala (2011) onderzoek vanuit het perspectief van journaaltolken en de taalkundige uitdagingen waarmee die geconfronteerd worden achter de schermen en in de studio. Belangrijke uitdagingen blijken hier onder meer het tijdsgebrek; het gebruik van domeinspecifieke terminologie uit de brontaal; de vele namen van personen, plaatsen en organisaties; geleende buitenlandse woorden in het Italiaans; het gebrek aan equivalentie in gebarentaal; het vermijden van beïnvloeding van de gesproken taal in gebarentaal; en de keuze uit regionale varianten.

In **China**, waar meer dan 170 televisiekanalen dagelijks of wekelijks programma's toegankelijk maken in Chinese Gebarentaal, werden bevragingen georganiseerd bij de Chinese dovengemeenschap waaruit blijkt dat de dove kijkers ook moeite hebben om de gebarentaaltolken op de televisie te begrijpen vanwege hun gebarentaalgebruik (Xiao & Yu 2009). Xiao en Li (2013) gingen via een enquête na wat de dove kijkers in China over het algemeen vinden van het televisieaanbod in gebarentaal,

hoeveel ze van de inhoud begrijpen, en wat voor hen de kwaliteitsnormen zijn. Met dit onderzoek wilden ze vooral de kloof tussen de intenties van de programmamakers en de kijkbeleving bij de dove kijkers aantonen. In hun bevragingen namen ze de kwaliteitscriteria voor *spoken media interpreting* van Kurz en Pöchhacker (1995) over, aangepast en aangevuld met twee andere belangrijke kwaliteitscriteria van Mack (2002). Aan de respondenten werd gevraagd de criteria te rangschikken volgens belang, wat tot deze volgorde leidde:

- Verstaanbaarheid van de inhoud
- Vlotte gebaren op een matig tempo
- Gepaste gezichtsuitdrukkingen
- Complete informatie
- Standaardgebaren
- Synchroniciteit tussen gebaren en gesproken stem en/of beelden
- Elegantie
- Dresscode

Uit deze enquête blijkt een lage beoordeling van de toegankelijke programma's en ontevredenheid over de kwaliteit van de vertolking. De meerderheid van de Chinese respondenten in deze studie begrijpt de inhoud van de getolkte uitzendingen niet, terwijl ze dit toch het belangrijkste kwaliteitscriterium vinden. Ze hebben het gevoel dat ze naar gefragmenteerde stukken van de inhoud kijken die inconsistente informatie bevatten. Redenen daarvoor zijn onder andere het tempo (er wordt te snel gebaard) en het gebrek aan gezichtsuitdrukkingen bij de televisietolken, wat na "verstaanbaarheid van de inhoud" de twee volgende belangrijkste kwaliteitscriteria zijn. In China is de vraag naar het gebruik van gestandaardiseerde gebaren op de televisie heel groot, want ze begrijpen verschillende regionale varianten bij de televisietolken niet altijd even goed. Toch staat dit aandachtspunt, net als de synchroniciteit tussen beelden en gebaren en het verkrijgen van complete informatie, in het midden van de ranglijst voor de Chinese respondenten. Elegantie en dresscode zijn voor hen de minst belangrijke aandachtspunten.

Uit bovenstaand overzicht van bestaand onderzoek blijkt dat het begrijpen van de uitzendingen met (horende) gebarentaaltolken over het algemeen problematisch is. De knelpunten kunnen in navolging van Wehrmeyer (2015) onderverdeeld worden in drie groepen: **knelpunten bij de respondenten** zelf (bv. niet genoeg gebarentaalvaardig, onvoldoende ervaring met het kijken naar gebarentaaltolken of onvoldoende achtergrondkennis), **bij de televisietolken** (hun stijl en gebarentaalgebruik), of **bij technische aspecten** (bv. complexiteit van de brontaal, schermgrootte van de tolk, synchroniciteit tussen beelden en gebaren, of gebrek aan de ondertitels).

1.6.2. In Vlaanderen

Rond deze thema's werd in Vlaanderen tot nu toe minder onderzoek uitgevoerd. Een belangrijke studie is die van Maartje De Meulder en Isabelle Heyerick (2013), die een wetenschappelijk artikel publiceerden over televisietolken in Vlaanderen, meer specifiek over hun ervaringen en bevindingen rond de testweek van de VRT in september 2011 (zie 1.3). Ze gingen dieper in op de feedback van de dovengemeenschap na de pilootweek. Het viel hen op dat er vrijwel geen opmerkingen waren over de horende journaaltolk in de testweek, waarvoor ze twee redenen zagen. Ten eerste lag de focus vooral op de **dove tolk, die voor de Vlaamse dovengemeenschap een heel nieuw format was**. Ten tweede

kan dit liggen aan het feit dat Vlaamse dove mensen horende tolken die minder goed presenteren aanvaarden om toegang te krijgen tot een toegankelijk aanbod. Neves (2007) benoemt dit probleem in haar artikel als de **“beter dan niks”-houding**. Hiermee impliceren De Meulder en Heyerick (2013) niet per se dat de journaaltolk in de pilootweek ondermaats presteerde, maar dat het mogelijk is dat de meeste dove mensen haar grammaticale en lexicale fouten vergaven of niet zagen. Bij de dove tolk waren de meningen erg verschillend. Het was nieuw voor de dove kijkers of ze vonden vijf testdagen te kort om haar te kunnen beoordelen. Wel hadden ze opmerkingen over het gebruik van de West-Vlaamse variant van VGT bij de dove tolk, wat leidde tot een minder goed begrip bij (vooral oudere) dove mensen uit andere regio's.

Daarnaast viel het De Meulder en Heyerick (2013) op dat dove mensen in Vlaanderen het **niet gewoon zijn om grote hoeveelheden informatie in VGT te krijgen**. Velen opteren daarom voor de ondertiteling, ook omdat die de Nederlandse taalontwikkeling van dove kijkers bevordert. Dit wijten de onderzoekers aan het dovenonderwijssysteem in Vlaanderen waar de ideologie van het oralisme nog steeds heerst. Bovendien geven ze mee dat slechts een zeer kleine minderheid van de Vlaamse dovengemeenschap regelmatig gebruik maakt van tolken voor hun werk of privésituaties, wat ook kan impliceren dat een gemiddelde dove persoon moeite heeft om informatie te begrijpen en verwerken via een tolk VGT.

Aangezien de televisietolken als taalrolmodellen voor een kwetsbare minderheidstaal fungeren op de televisie, is het volgens De Meulder en Heyerick (2013) een **kwestie van macht en verantwoordelijkheid**. Ten eerste vinden ze dat de televisietolken zich niet genoeg bewust zijn van deze verantwoordelijkheid, wat volgens hen ook kan liggen aan de Vlaamse tolkenopleidingen die dit aspect niet voldoende beklemtonen. Niet alleen de tolken, maar ook de openbare omroep draagt een verantwoordelijkheid voor de Vlaamse gebarentaal aangezien die de macht heeft om te beslissen hoe het toegankelijke format in VGT er moet uitzien en wie men aanwerft om in gebarentaal te presenteren. De Meulder en Heyerick stellen vragen bij het verlies van wat ze de **“mechanism of control”** bij dove mensen noemen. Immers, de selectie en erkenning van tolken VGT gebeurt eerst door de tolkenopleidingen, waarna de VRT een verdere selectie maakt. De Vlaamse dovengemeenschap heeft er dus geen inspraak in welke journaaltolken ze te zien zullen krijgen op televisie. Dit heeft ingrijpende gevolgen voor de bescherming van de taal en de taalgemeenschap, als ze zelf geen controle hebben over het beleid dat bepaald wordt door de overheid.

Naast het onderzoek van Maartje De Meulder en Isabelle Heyerick zijn er nog een paar kleinschalige onderzoeken gebeurd naar het VRT-aanbod in VGT door bachelor- en masterstudenten aan Vlaamse universiteiten. Zo voerde Goedele Debeerst (2013) een enquête naar de mening over het gebarentaalmedia-aanbod in Vlaanderen. Opvallend is dat de meningen over de toegankelijke media op de VRT eerder verdeeld zijn terwijl alle respondenten haast unaniem positief zijn over de gemeenschapsmedia in VGT. Brosens (2018) onderzocht de nieuwsmediaconsumptie bij Vlaamse doven en slechthorenden. Uit haar resultaten blijkt dat Karrewiet met VGT de voorkeur geniet boven het Journaal met VGT, en dat dove kijkers ondertiteling verkiezen boven een tolk voor het Journaal. Ook uit andere onderzoeken (bv. Vandemeulebroucke 2013, Thoelen 2015) blijkt een **sterke voorkeur voor gemeenschapsmedia**.

Vandemeulebroucke (2013) onderzocht, in haar onderzoek naar de standaardisatie van VGT en de rol van de media hierin, waarom dove kijkers liever naar het journaal met ondertitels kijken dan naar het getolkte journaal. Ze stelt vast dat dove mensen onder andere **vrezen voor een foutieve**

informatieoverdracht bij de journaaltolken of dat ze bang zijn dat er een **verarming van informatie** is in VGT omdat het “algemener, gemakkelijker of zelfs kinderachtiger” gepresenteerd wordt dan in het Nederlands. Wat de standaardisatie in VGT betreft, vrezen de dove informanten in dit onderzoek dat ze de **regionale variant die de journaaltolken gebruiken onvoldoende zullen begrijpen**, terwijl ze eerder tijdens het interview toch aangaven geen moeite te hebben met het begrijpen van andere varianten.

Kilian Thoelen (2015) onderzocht hoe de Vlaamse dovengemeenschap zich verhoudt tot de media. Ook hij stelt vast dat de getolkte programma’s op de VRT eerder negatief beoordeeld worden. Redenen die respondenten geven zijn onder meer: geen tijd of interesse, geen mogelijkheid om het rechtstreeks te bekijken (op de televisie), en het moeilijk begrijpen van de tolken door een sterke invloed van het Nederlands op de vertolking. Ook Vandemeulebroucke (2013) noteerde dat haar dove informanten van mening zijn dat de horende tolken de grammatica en het lexicon van VGT niet zo goed beheersen als dove tolken.

1.6.3. Over dove tolken

In de dovengemeenschap is men gewend om bij de term “gebarentaaltolk”, of de ouderwetse term “doventolk”, meteen te denken aan een horende persoon die opgeleid is om van gesproken taal te tolken naar gebarentaal en omgekeerd. De laatste jaren gaan echter ook steeds meer dove personen werken als gebarentaaltolk. Men noemt deze dove professionelen “dove tolk” (De Meulder & Heyerick 2013), niet te verwarren met de achterhaalde term “doventolk”. Oorspronkelijk werden dove tolken ingezet als een intermediair wanneer een horende tolk niet kan voldoen aan de specifieke taalnoden van bepaalde doelgroepen doven, waaronder dove kinderen, ouderen en migranten (Van Gils 2007). Tegenwoordig worden dove tolken ook ingezet om televisieprogramma’s in gesproken taal te tolken naar gebarentaal (Steiner 1998, Stone 2005, De Meulder & Heyerick 2013), zoals dat gebeurt bij Karrewiet met VGT. Stone (2007) stelt dat het al lang de gewoonte is dat bilinguale dove mensen vaak de geschreven taal, bv. brieven of het nieuws uit de kranten, vertalen naar gebarentaal voor semi- en monolinguale dove mensen, wat Stone (2005) benoemt als de *Deaf Translation Norm*.

Volgens de Deaf Translation Norm van Stone (2005) zijn dove tolken, op taalkundig en cultureel vlak, beter gebarentaalvaardig dan horende tolken omdat het hun **moedertaal** is. Hun vertolking neemt ook de gemeenschapsidentiteit van de doven mee op en zij zijn vloeiende gebarentaligen omdat ze onder andere meer samenhang in hun gebarentaal aanbrengen en meer verfijnd zijn in hun gebarentaalgebruik. Ze gebruiken dus in hun vertolking de taal van de doelgroep en brengen de vertolking op zo'n manier dat het niet lijkt op een vertaling. Hierdoor moeten dove kijkers minder inspanningen doen om de inhoud te begrijpen en verkiezen ze daarom een dove presentator of tolk boven een horende tolk (Stone 2007).

De Meulder en Heyerick (2013) stelden vast dat de discussie of horende tolken wel of niet voor de televisie zouden moeten werken, die gevoerd werd in het Verenigd Koninkrijk sinds dove tolken op televisie verschenen, ook ontstond in Vlaanderen sinds de VRT een testweek organiseerde in september 2011. Ze beargumenteren in hun artikel waarom het tolken op de televisie als een “**dove job**” beschouwd moet worden, aan de hand van negen dimensies. Eén daarvan werd hoger al besproken, de *Deaf Translation Norm*, die ze benoemen als de *linguïstische dimensie*. Ten tweede is er de *praktische dimensie*: dove mensen kunnen werken als televisietolk als er aanpassingen zijn, zoals het voorzien van autocueteksten. Hoe de brontekst wordt geleverd verschilt immers voor dove en

horende tolken, wat leidt tot een ander resultaat. Dove tolken moeten zich beroepen op geschreven teksten en missen hierdoor verschillende meta-informatie zoals tempo, ritme en intonatie. Stone (2005) ziet dat als een opportuniteit om de invloed van brontaal (gesproken taal) op de doeltaal (gebarentaal) te verminderen en dus eerder een vertaling van de inhoud te vertonen dan een vertolking, wat ze de *proces- of modaliteitsdimensie* noemen. Toenmalig Vlaams minister van Media Ingrid Lieten (2012-2016) schreef in haar correspondenten met de adviescommissie VGT¹² dat het technisch niet mogelijk is om met dove tolken te werken, aangezien er geen autocue-tekst beschikbaar is op het moment van de uitzending van het 19u-Journaal. Bovendien is het werken met een dove tolk duurder aangezien een extra personeelslid nodig is voor het uitschrijven van de autocuetekst. De Vlaamse dovengemeenschap (Fevlado et al. 2015) vindt echter dat de VRT als een publieke omroep de dove tolken hun recht op de uitoefening van deze job om het Journaal live te tolken niet mag ontnemen. Ze verwijzen daarbij naar het VRPH, het gelijkkansenbeleid en het federaal antidiscriminatie-decreet, en vinden dat de VRT moet investeren in de nodige logistieke en technische mogelijkheden, of anders gezegd de redelijke aanpassingen, zodat dove tolken deze job ook kunnen uitvoeren.

De Meulder en Heyerick (2013) stellen ook dat een job als televisietolk best toegekend wordt aan dove mensen, want er is veel vraag vanuit de dovengemeenschap naar tolkopdrachten in andere domeinen (bv. het onderwijs, zorgsector, ...) waar horende tolken eerder kunnen werken dan dove tolken, de *politieke dimensie*. Dove tolken kunnen fungeren als een rolmodel voor andere dove personen en hun omgeving en ze kunnen tonen dat doven ook op de televisie kunnen tolken, een job waarvan men oorspronkelijk dacht dat die enkel weggelegd was voor horende tolken, dat is de *'empowerment' dimensie*. Ook zouden dove tolken publiekelijk hun eigen taal moeten overbrengen op de televisie aangezien de taalontwikkeling van gebarentaal de verantwoordelijkheid is van de dovengemeenschap, dit is de *'language ownership' dimensie*.

Dove tolken zijn zelf doof, net als de doelgroep, en weten daarom hoe de doelgroep denkt en de wereld visueel percipieert, dit is de *culturele dimensie*. Culturele identificatie is een belangrijke factor tot het begrijpen van de inhoud. Daarnaast weten dove tolken ook hoe het is om afhankelijk te zijn van een derde persoon in het verkrijgen van de informatie, dat is de *verantwoordelijkheidsdimensie*. Ze zijn zelf lid van de minderheidsgroep en hebben een ander soort bewustzijn over hun verantwoordelijkheid dan horende tolken die niet altijd bewust zijn van de gevolgen van hun tolkprestaties. Ten slotte is er de *motivatie dimensie*: de motivatie van horende tolken om te werken als televisietolk is anders dan die van dove tolken. Horende tolken gaan er eerder van uit dat ze de job doen om dove personen te helpen gelijkwaardig informatie te krijgen als horende mensen. Doven tolken motiveren hun job eerder op *empowerende* en taalkundige basis. Zo willen ze onder andere een rolmodel zijn voor doven en werken in hun moedertaal (De Meulder & Heyerick 2013).

¹² Terug te vinden in bijlage van de werkingsverslag 2011 van de Adviescommissie VGT (zie www.adviesvgt.be).

2. Fase 1 - Het Journaal met VGT

De eerste fase van het onderzoek heeft vooral de bedoeling om na te gaan wat de kijkbeleving bij de dove Vlaamse gebarentaligen is van het huidige VRT-aanbod toegankelijk in de Vlaamse Gebarentaal, meer specifiek Journaal en Karrewiet met VGT. Op basis van eerdere academische en praktijkgerichte onderzoeken werd een overzicht gemaakt van pijnpunten en aanbevelingen, die werden afgetoetst bij Vlaamse dove mensen in dit onderzoek.

2.1. Methodologie

Via diepte-interviews wilden we meer inzicht krijgen in de beleving en appreciatie van het huidige VRT-aanbod door dove Vlaamse gebarentalige kijkers, met bijzondere aandacht voor informatieverwerving. Een kwalitatieve aanpak was aangewezen, omdat die toelaat de eigen visie van de betrokkenen te reconstrueren en ook omdat deze methodologie meer gewenst is voor de dove gebarentalige respondenten wiens moedertaal de Vlaamse Gebarentaal is (De Meulder & Heyerick 2013). De interviews werden uitgevoerd door onderzoeker Jorn Rijckaert die zelf ook een dove gebarentalige is. De interviews werden opgenomen met twee camera's, na expliciete toestemming door de respondenten. De opnames waren bedoeld voor de transcripties naar het Nederlands, waardoor de analyse vlotter en systematischer uitgevoerd kon worden. De opnames van alle diepte-interviews werden integraal en letterlijk getranscribeerd in het Nederlands. De citaten uit de interviews in dit rapport zijn vertalingen van Vlaamse Gebarentaal naar het Nederlands, door de onderzoeker in samenwerking met professionele tolken Nederlands-Vlaamse Gebarentaal. Dit transcriptiewerk nam aanzienlijk meer tijd in beslag dan begroot, een aandachtspunt voor eventueel toekomstig onderzoek. Daarna volgde de analyse, waarbij via codering antwoorden rond dezelfde thema's gegroepeerd werden, en gezocht werd naar patronen en tendensen.

2.1.1. Vragenlijst

We werkten met **semigestructureerd interviews**, die een vaste overkoepelende structuur volgden maar ruimte lieten voor bijkomende vragen en afwijkingen door de respondenten. Deze aanpak maakte het mogelijk de interviews te vergelijken, maar ook nieuwe inzichten op het spoor te komen en optimaal rekening te houden met eigen inzichten van de respondenten (Bryman 2004). Er werd een vragenlijst opgesteld die bestond uit drie delen (zie bijlage 1 voor de volledige vragenlijst).

In een **eerste deel** werden vragen gesteld over een aantal **sociodemografische kenmerken** (zoals leeftijd en opleidingsniveau), over **taalkennis en -vaardigheden**, en over het **kijkgedrag** van de respondenten: kijken ze vaak naar het nieuws, hebben ze daarbij interesse in nieuws- en duidingsprogramma's, kijken ze naar getolkte en/of ondertitelde programma's, etc.

In een **tweede deel** toonden we acht **fragmenten**, waaronder vijf fragmenten van het Journaal met VGT en drie fragmenten van Karrewiet met VGT. Na elk fragment werd besproken hoeveel informatie de respondent begreep en onthield. Ook werd er nagegaan of de respondent het nieuws in de geselecteerde fragmenten al eerder kende. In de eerste plaats lieten we de respondenten zelf vertellen waarom ze de fragmenten wel of niet begrepen. Vervolgens werden er vragen gesteld ter aanvulling of ondersteuning, rekening houdend met verschillende knelpunten en kwaliteitscriteria uit de literatuurstudie.

- ***Algemene begrijpbaarheid***

Kenden ze het nieuws al eerder? Waren er stukken die ze wel/niet begrepen? Was er coherentie in de gegeven informatie?

- ***Taalgebruik***

Waren hen fouten in lexicon, mimiek of grammatica bij de tolken opgevallen? Waren die storend of hadden ze invloed op het begrijpen? Was er invloed van het Nederlands op de gebarentaal?

- ***Gestandaardiseerde VGT***

Waren er regionale varianten die hen opvielen? Hadden ze hier moeite mee? Waren er nieuwe of ongekende gebaren?

- ***Tempo***

Wat vonden ze van het gebarentempo van de tolken? Vonden ze de vertolking voldoende gestructureerd en vloeiend om af te kunnen lezen? Hadden ze de vingerspelling voldoende begrepen?

- ***Synchronisatie***

Hoe belangrijk vonden ze dat de vertolking gesynchroniseerd is met de journaalbeelden en/of met de gesproken input? Ook werd bijzondere aandacht besteed aan de vraag hoe dove kijkers het simultaan afspelen van journaalbeeld en tolk beleven. Wanneer kijken zij eerder naar de journaalbeelden dan naar de gebarentaaltolk?

- ***Informatieoverdracht***

Hadden ze het gevoel dat ze genoeg informatie kregen uit de vertolking? Kijken ze eerder naar de open ondertiteling als die verschijnt?

- ***Doof vs. Horend***

Een gevoelige vraag, maar onvermijdelijk aangezien er in de literatuurstudie vaak over gesproken wordt. Daarom worden ook een paar Karrewietfragmenten getoond, om na te gaan of ze een verschil voelen in het kijken naar Karrewiet en het Journaal met VGT. Wat zijn de redenen waarom ze de dove tolken (niet) beter begrijpen?

Dresscode (het voorkomen van een tolk op de televisie qua kledij en make-up) en **lay-out** (hoe groot de tolk staat op het scherm en hoe die zich verhoudt tot de journaalbeelden) werden niet bevroegd vanwege de grote omvang van de vragenlijst en omdat ze van minder belang leken. Immers, in het

onderzoek van Xiao en Li (2013) werd dresscode als één van de minst belangrijke kwaliteitscriteria beschouwd door dove Chinezen respondenten. De VRT koos om de televisietolken tot aan de heupen in beeld te brengen naast de journaalbeelden in achtergrond, wat groot genoeg lijkt zodat de dove kijkers de gebarentaal het best kunnen waarnemen (Debeerst 2013). Daarom werd lay-out als kwaliteitscriterium ook niet bevraagd. Ten slotte werd het concept “mechanism of control” niet bevraagd bij de respondenten, maar werd hier wel aandacht aan besteed als de respondenten er zelf over begonnen, wat ook het geval was bij dresscode en lay-out.

In een **derde deel** van het interview peilden we naar de **wensen en verwachtingen** van de dove respondenten n.a.v. de volgende beheersovereenkomst van de VRT. Naar welke vorm van ondersteuning gaat hun voorkeur: ondertiteling, gebarentaal of combinatie ervan? Welke soort gebarentaalmedia verkiezen ze? Moet het met een dove tolk of presentator zijn? Wat zijn de belangrijkste kwaliteitscriteria voor hen? Moeten ze het Journaal met/in VGT per se live en/of op de televisie krijgen?

We stelden de respondenten in dit laatste deel van het interview ook een aantal **buitenlandse ‘best practices’** voor: een journaal met een dove tolk (BBC, Verenigd Koninkrijk), een samenvattend journaal door de nationale zender geproduceerd (YLE in Finland en SVT in Zweden) en een journaal geproduceerd door een doofgeleid productiehuis (DR en Døvefilm). Deze buitenlandse voorbeelden werden geselecteerd op basis van *desk research* in de tweede fase (zie 3.1). Ook van deze programma’s gingen we na wat ze ervan vonden en of ze ook in Vlaanderen gelijkaardige programma’s zouden willen. Het ging hier niet zozeer om het begrip van de programma’s (dat gezien de buitenlandse gebarentalen sowieso moeilijk was), maar om het format en de algemene aanpak.

De **vragenlijst werd eerst getest** via een testinterview met nabespreking, waarna de vragenlijst aangepast en gefinaliseerd werd. Uit deze pilootstudie leerden we dat het een grote uitdaging is om na te gaan of de respondenten de geselecteerde fragmenten werkelijk begrepen of niet. Immers, volgens Neves (2007) moeten niet alleen de nationale omroepen zichzelf de vraag stellen hoeveel ze weten over de wensen en noden van de doelgroep, maar moeten ook dove kijkers zelfkritisch zijn over hun eigen noden (cfr. “beter dan niets”-houding). Bij respondenten die zeiden dat ze de fragmenten wel begrepen vroeg de onderzoeker samenvattend te vertellen waarover het ging. Zo kon de onderzoeker de mate van begrip beter inschatten om zo een meer waarheidsgetrouwe inschatting van de knelpunten te maken.

2.1.2. Selectie van de fragmenten

De acht fragmenten die werden besproken tijdens het interview werden als volgt geselecteerd. Op het moment van de selectie waren vijf journaaltolken en vier Karrewiettolken actief op de VRT. We wilden van elke tolk één fragment selecteren, een volledig nieuwsitem. Eén Karrewiettolk was toen pas nieuw en werd daarom niet mee opgenomen in de selectie. In totaal wilden we dus acht fragmenten selecteren: vijf van het Journaal met VGT en drie van Karrewiet met VGT. De belangrijkste principes voor deze selectie waren enerzijds zo **willekeurig** mogelijk te selecteren, maar anderzijds zo goed mogelijk de **diversiteit** in het bestaande aanbod in de steekproef op te nemen, zowel qua tolken als qua onderwerpen. Concreet combineerden we beide overwegingen als volgt:

Stap 1: Een willekeurige periode van twee weken, van maandag 17 juni tot zondag 30 juni 2019, werd gekozen.

Stap 2: Vervolgens werden een overzicht gemaakt van alle nieuwsitems in de Journaal- en Karrewietuitzendingen in deze periode (met uitzondering van de Week van Karrewiet op zaterdag en het Sportjournaal op zondag). De nieuwsitems werden gemarkeerd in verschillende kleuren volgens nieuwscategorie: (1) algemeen nieuws in binnenland, (2) algemeen nieuws in buitenland, (3) binnenlandse nieuws over politiek, economie of justitie, (4) buitenlandse nieuws over politiek, economie of justitie, (5) luchtig nieuws in binnenland, (6) luchtig nieuws uit het buitenland, (7) nieuws over gezondheid of van maatschappelijke waarde en (8) sportnieuws. Het doel was om op toevalsbasis elke tolk en elke nieuwscategorie in de steekproef op te nemen.

Stap 3: Aangezien de journaaluitzendingen meestal een live-uitzending (o.a. live interview vanuit de nieuwsstudio met een reporter ter plekke) bevatten, was het voor ons de voorwaarde om een live-nieuwsitem te selecteren. Alle nieuwsitems met live-interview werden dan verzameld. Deze nieuwsitems werden gerangschikt volgens datum en genummerd. Daaruit werd via een toevalscijfer (online gegenereerd) een eerste item (met live-interview) geselecteerd. De tolk die het geselecteerde nieuwsitem tolkte en deze nieuwscategorie werden van de verdere selectie uitgesloten.

Stap 4: Daarna werd de volgende nieuwscategorie met het hoogste aantal items geselecteerd en weer gerangschikt volgens datum en genummerd. Opnieuw werd een toevalscijfer getrokken, werd het corresponderende item geselecteerd en werd de tolk en nieuwscategorie van verdere selectie uitgesloten.

Stap 5: De vorige stap wordt herhaald tot acht fragmenten in totaal geselecteerd zijn.

Hieronder een overzicht van de geselecteerde fragmenten in de volgorde zoals ze voorgelegd werden aan de respondenten.

Nieuwsitem	Datum	Categorie	Uitzending	Duur
Eedafliegging in de Kamer	20 juni	Binnenlands nieuws over politiek, economie of justitie (met live-interview)	Het Journaal	6 min 02
Ketnetwrapper stopt	17 juni	Luchtig nieuws in binnenland	Karrewiet	3 min 26
Alcohol achter het stuur	18 juni	Nieuws over gezondheid of van maatschappelijke waarde	Het Journaal	1 min 13
Processierupsen veroorzaken irritatie	25 juni	Algemeen nieuws in binnenland	Karrewiet	1 min 00
Presidentsverkiezingen VS 2020	27 juni	Buitenlandse nieuws over politiek, economie of justitie	Het Journaal	2 min 16
Watertekort in India	21 juni	Algemeen nieuws in buitenland	Karrewiet	0 min 40
EK basketbal vrouwen	28 juni	Sportnieuws	Het Journaal	1 min 38
Elfsteden-zwemtocht	22 juni	Luchtig nieuws in buitenland	Het Journaal	1 min 19

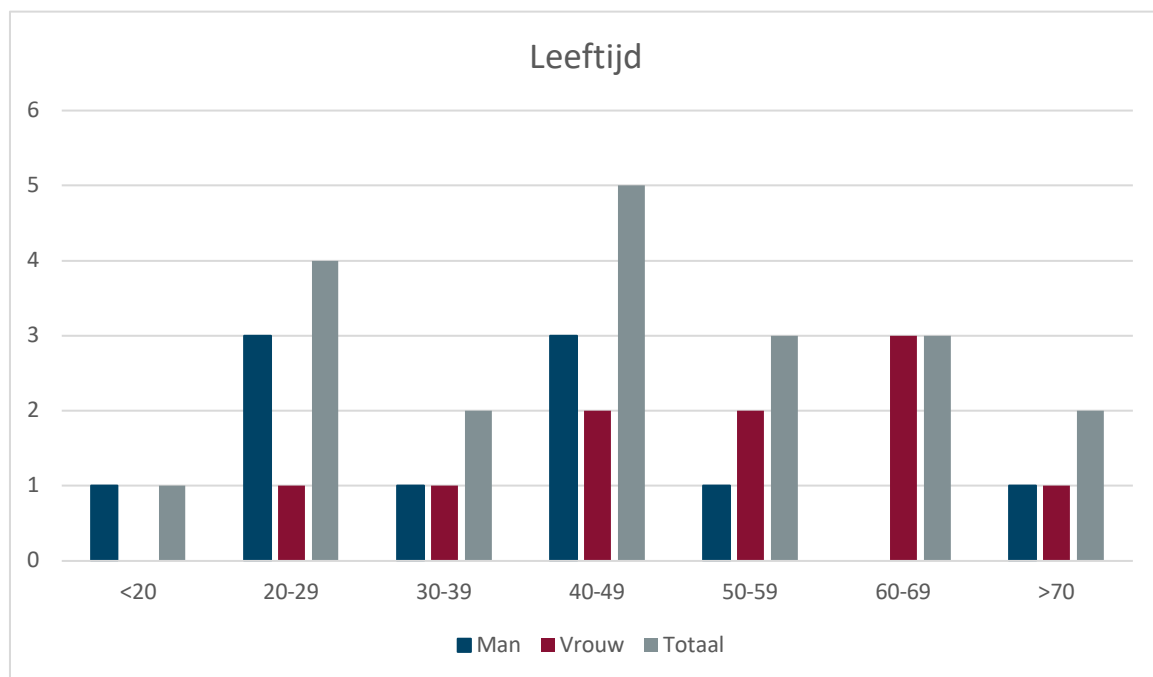
Tabel 1 – Overzicht geselecteerde fragmenten

Slechts één toevallig geselecteerd fragment werd vervangen omdat het een kind-gerelateerd *Karrewiet*-item was dat mogelijk niet interessant was voor de volwassen respondenten. Zie bijlage 2 voor volledige transcripties van de fragmenten.

2.1.3. Steekproef interviews

Ook voor de selectie van respondenten wilden we enerzijds zoveel mogelijk het **toeval** laten spelen, maar anderzijds de **diversiteit** van doven in Vlaanderen zo goed mogelijk representeren. Concreet namen we twintig diepte-interviews af. De respondenten werden gerekruteerd via een oproep tot deelname, gepubliceerd op Facebook in groepen zoals “Doven & Co” en via de nieuwsbrief van Doof Vlaanderen. Iedereen die zich aanmeldde kon deelnemen, maar we streefden een evenwichtige verdeling na op het vlak van geslacht, leeftijd, provincie, en taalbeheersing Nederlands en Vlaamse gebarentaal, dat laatste om na te gaan welke impact dat heeft op de informatieverwerking.

Eenentwintig respondenten dienden zich in eerste instantie aan, twee daarvan konden of wilden toch niet deelnemen waarna bewust gezocht werd naar een bijkomende vrouwelijke respondent uit Limburg, omdat er tot dan toe geen Limburgse respondenten waren en om tot een 50/50 verhouding tussen mannen en vrouwen te komen. De uiteindelijke steekproef zag er als volgt uit:

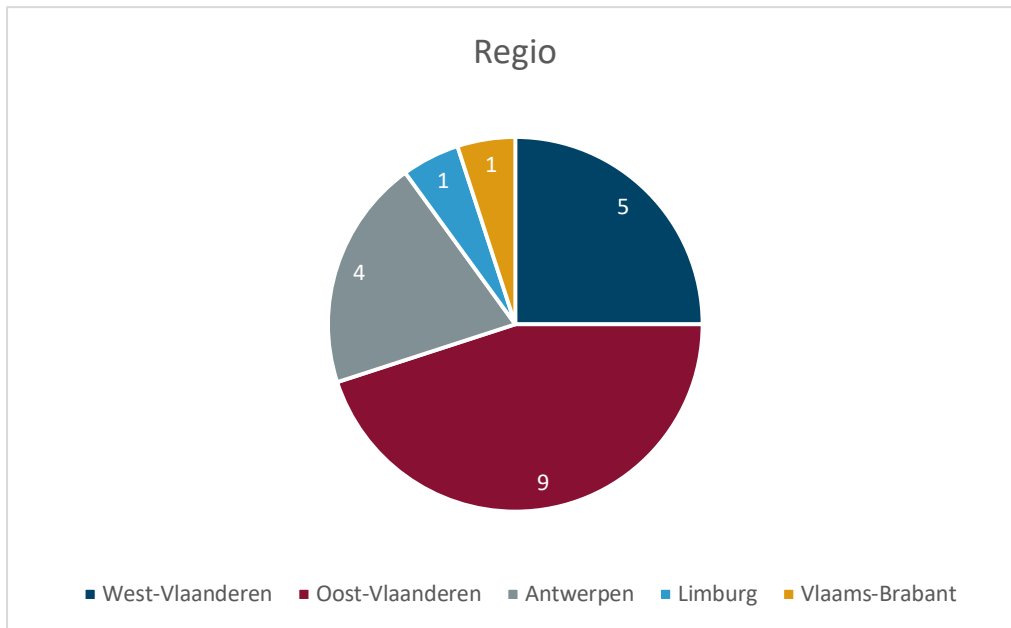

Grafiek 1 – Leeftijd van de respondenten

In bovenstaand diagram is te zien dat de verschillende leeftijdscategorieën vertegenwoordigd zijn. Interessant om mee te geven is dat twee respondenten het syndroom van Usher hebben. Dit betekent dat ze van de geboorte een erfelijke aandoening hebben waarbij ze naast hun doofheid ook nachtblindheid en een progressief verlies van zicht hebben.

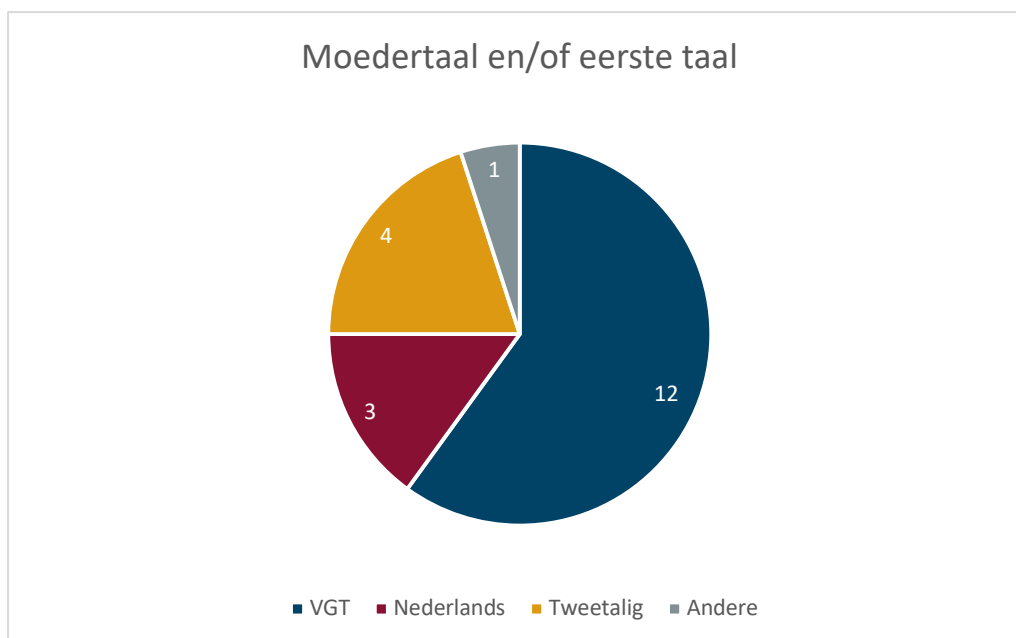
Van de twintig respondenten zijn er vier die nog studeren in het middelbaar of het hoger onderwijs. Acht respondenten werken en vijf respondenten zijn met pensioen. Drie respondenten hebben momenteel geen job, twee daarvan zijn werkzoekend en één is werkinvalide. Iedereen zat op een

dovenschool, op het buitengewoon beroepsonderwijs, waarvan acht nooit geïntegreerd werden in het reguliere onderwijs en bijgevolg geen diploma hebben.

Grafiek 2 – Regio's van de respondenten

De meeste respondenten komen uit de regio Oost-Vlaanderen. Daarnaast zijn er nog een aantal respondenten uit regio West-Vlaanderen en Antwerpen. Slechts één respondent komt uit Vlaams-Brabant en één uit Limburg.

Grafiek 3 – Moedertaal en/of eerste taal van de respondenten

Aan de respondenten werd gevraagd wat ze als hun moedertaal en/of eerste taal beschouwen. Twaalf respondenten benadrukken dat de VGT hun moedertaal en/of eerste taal is. Ze vertoeven dagelijks in

een Vlaamse Gebarentaalomgeving, gaan vaak naar dovenactiviteiten of hebben dove ouders en/of familieleden. Vier andere respondenten zien zichzelf als tweetalig: het Nederlands en de Vlaamse Gebarentaal. Ze hebben allemaal horende ouders. Drie respondenten gaven het Nederlands eerder aan als moedertaal én eerste taal. Een van hen werd vroeg geïntegreerd in het reguliere lager onderwijs. Daardoor liep ze een achterstand op in de Vlaamse Gebarentaal en is zij nu wat aan het bijbenen door regelmatig contact op te nemen met andere dove Vlaamse Gebarentaligen. Twee oudere respondenten hebben nog contacten met hun dove vrienden of lokale dovenclub, maar ze hebben allebei het gevoel dat ze de Vlaamse Gebarentaal wat verleerd zijn omdat ze die niet voldoende onderhouden in vergelijking met het Nederlands. Een respondent komt van Wallonië maar woont in Vlaanderen. Ze beschouwt Frans-Belgische Gebarentaal (*la Langue des Signes de Belgique Francophone*, afgekort als LSFb) als haar moedertaal, maar beheerst ondertussen de Vlaamse Gebarentaal meer dan behoorlijk.

2.2. Resultaten

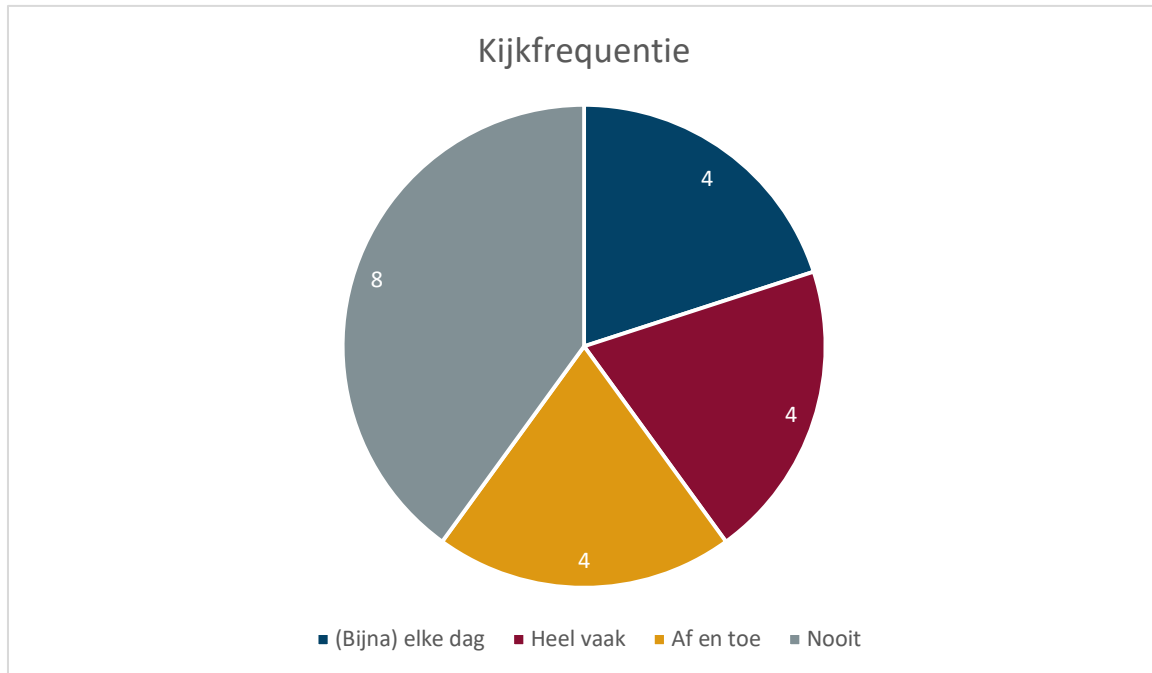
Hieronder wordt een overzicht gegeven van alle positieve punten of knelpunten die benoemd werden door de twintig respondenten. Deze punten werden tijdens de diepte-interviews aangegeven tijdens de introductievragen naar hun kijkgedrag (zie 2.2.1), tijdens de fragmentenanalyse (zie 2.2.2) of bij de vragen over hun wensen en verwachtingen n.a.v. de volgende beheersovereenkomst (zie 2.2.4). Soms werden de positieve of pijnpunten al benoemd in het algemeen (zie 2.2.3), zonder die te linken aan een fragment. Soms was het zelfs moeilijk voor de respondenten om sommige knelpunten te benoemen omdat ze bijvoorbeeld niet voldoende kennis hebben over de taalkundige aspecten van de Vlaamse Gebarentaal.

Die punten kunnen ofwel door één, enkele, meerdere of alle respondenten beschreven zijn. Hier moet ook vermeld worden dat we wel soms cijfers geven, maar dat die niet veralgemeend mogen worden naar alle kijkers; we willen alleen de aantallen en verhoudingen binnen de groep respondenten weergeven. Belangrijker is WAT de respondenten zeggen, eerder dan HOEVEEL respondenten iets zeggen.

De namen van de respondenten in dit rapport zijn fictieve namen, om hun anonimiteit te bewaren. De hieronder beschreven knelpunten zijn niet bedoeld om de televisietolken van VGT op de VRT te bekritisieren. Deze knelpunten worden hieronder eerder opgesomd in een poging om te achterhalen hoe het komt dat de dove respondenten de fragmenten niet konden begrijpen. Om die reden worden een aantal knelpunten uit het interview hieronder niet weergegeven, omdat ze te persoonlijk gericht zijn op een specifieke tolk, of worden deze opmerkingen veralgemeend tot een knelpunt in het volgende onderdeel, “Overzicht van knelpunten” (zie 2.2.3).

2.2.1. Kijkgedrag

Vooraleer we de geselecteerde fragmenten tijdens de diepte-interviews bespraken, wilden we nagaan waarom de respondenten al dan niet naar het Journaal en Karrewiet met VGT kijken. In het volgende diagram worden de respondenten verdeeld in vier categorieën volgens hun kijkfrequentie naar het Journaal met VGT op het moment van het onderzoek.

Grafiek 4 – Kijkfrequentie van de respondenten bij het Journaal met VGT

Naar het **Journaal met VGT** kijken slechts vier van de twintig respondenten Anna, Maria, Simonne en Ilse **(bijna) elke dag**. Anna, Maria en Simonne zijn alle drie al op pensioen. Ilse is een Franstalige Belg die verhuisd is naar Vlaanderen en dus de Vlaamse Gebarentaal als tweede gebarentaal beheerst, na LSFb. Deze respondenten hebben allemaal moeite om de Nederlandse ondertitels bij het Journaal te begrijpen en dat is de reden waarom ze opteren voor het Journaal met tolken VGT.

Vier andere respondenten (Johan, Nathalie, Pascale en René) kijken niet dagelijks, maar toch **heel vaak** (minstens twee keer per week) naar het Journaal met VGT. René zegt dat hij eerst naar het reguliere Journaal om 19u kijkt omdat hij het niet uitgesteld met VGT wil bekijken. Hij kijkt alleen naar het Journaal met VGT als hij stukken van de inhoud van het reguliere Journaal met OT niet begrepen heeft, wat gemiddeld zo'n drie keer per week gebeurt:

Ik verkies ondertitels omdat ik het nieuws ook snel wil weten, om 19u al. Ik kan niet een uur wachten, want ik wil het graag snel vernemen. Als ik het Journaal met tolk ook om 19u zou kunnen bekijken (op televisie), zou ik dat zeker doen. Dan zou ik het omkeren en met ondertiteling later kijken en het Journaal met tolk voorrang geven. (René)

Drie andere respondenten geven aan dat ze niet dagelijks kijken omdat ze soms geen tijd hebben of met andere dingen bezig zijn op het moment van het Journaal met VGT. Pascale en Johan kijken naar de VGT-versie omdat ze meer moeite hebben met het begrijpen van de ondertitels. Nathalie is sterk in het Nederlands, maar kijkt liever naar het Journaal met VGT omdat zij het gevoel heeft dat zij te weinig in contact komt met de doven en Vlaamse Gebarentaal.

Ik kijk omdat VGT ondertussen ook mijn taal geworden is. Ik realiseer mij dat het een mooie taal is en daarom volg ik liever het Journaal met gebarentaal. Ik ben de ondertitels ook gewend, maar

ik wil het niet elke dag gebruiken. Ik mis vaak VGT in mijn dagelijkse leven, daarom kijk ik naar het Journaal met een tolk VGT. (Nathalie)

Zes van de acht respondenten die dagelijks tot heel vaak kijken naar het Journaal met VGT, volgen de uitzendingen om 20u15 op de televisie. Anna en Nathalie kijken uitgesteld online op VRT NU. Maria zegt dat ze ook naar het reguliere Journaal om 19u kijkt, ter voorbereiding op het kijken van het Journaal met VGT, omdat de getolkte journaaluitzending te veel visuele input bevat. In het reguliere Journaal focust ze zich dan eerst op de nieuwsbeelden met ondertiteling, zodat ze tijdens het Journaal met VGT volledig kan focussen op de tolk.

Van de acht respondenten die dagelijks tot heel vaak kijken naar het Journaal met VGT, kijken drie respondenten zonder ondertiteling. Simonne zegt dat zij die niet kan verstaan, Pascale zegt dat het anders te veel visuele input is. Ilse zegt dat ze de ondertiteling liever niet wil aanzetten omdat zij dan het gevoel heeft dat zij de tolk aan het controleren is, aangezien zij verschillen opmerkt tussen de ondertiteling en de getolkte inhoud:

Bij het Journaal met VGT kijk ik liever zonder de ondertiteling. Mensen hebben al wel gezegd dat de tolk iets anders zegt en dat het niet altijd allemaal juist is. Dus ik heb het dan wel eens een keertje geprobeerd om bij de uitzending met de tolk toch de ondertiteling ook te gebruiken en dan zag ik inderdaad ook wel kleine verschillen in de vertolking. Maar ja, de tolk moet luisteren en dan alles nog tolken naar VGT. Dat is een moeilijke opdracht. Dus dan laat ik toch liever altijd de ondertiteling weg en kijk ik enkel naar de tolk. Als ik dan de dag erna de krant lees, leg ik de linken met wat ik de avond ervoor in het Journaal heb gezien. En soms merk ik ook iets op wat de tolk dan misschien niet heeft getolkt. Maar op die manier werkt het wel voor mij.

Vier andere respondenten zeggen dan weer dat ze de ondertiteling nodig hebben om de betekenis van ongekende gebaren te achterhalen:

Als ik een gebaar niet heb begrepen, probeer ik in de ondertiteling naar de betekenis te zoeken. Maar dat kan ik nooit vinden. Het zou interessant zijn als er een duidelijke link is tussen de gebaren en het Nederlands in de ondertiteling. Zodat het duidelijk is en je kan lezen wat het gebaar betekent dat je niet kent. Maar ik kan de link helemaal niet maken. De ondertiteling loopt altijd een beetje voor of een beetje achter en daarom gaat dat niet. (Maria)

Vier respondenten (Marc, Nadine, Liliane en Patrick) kijken **af en toe** naar het Journaal met VGT. Marc, Nadine en Patrick zoeken niet bewust het Journaal met VGT op, maar komen het meestal toevallig tegen op televisie (gemiddeld twee keer per maand) of kijken uit nieuwsgierigheid. Liliane, wiens moedertaal het Nederlands is en die veel minder sterk is in VGT, kijkt soms via haar tablet naar het Journaal met VGT om wat gebarentaal bij te leren. Deze vier respondenten kijken echter wel heel vaak tot dagelijks naar het reguliere Journaal met ondertiteling, en ze schatten zelf in dat ze het Nederlands goed genoeg beheersen om de ondertiteling te volgen en te begrijpen. Twee van hen kijken liever naar het reguliere Journaal met ondertiteling omdat ze de tolken VGT niet zo goed kunnen begrijpen.

Als de ondertiteling niet goed was, of ik via de ondertiteling iets niet goed heb verstaan, dan keek ik naar de tolk. Meestal begreep ik de tolk dan toch niet. Dan vloekte ik er eens goed op, en dan

keek ik toch opnieuw naar de ondertiteling. Het is goed om beide opties te hebben. Soms kijk ik liever naar de ondertiteling, maar het gebeurt eens dat die niet goed werkt en blijft hangen. Dan schakel ik over op de tolk, maar soms begrijp ik die ook niet goed. Dat is pech hebben bij beide opties. (Nadine)

Patrick heeft het gevoel dat er veel informatie wordt weggelaten in het Journaal met VGT en heeft bij het reguliere Journaal met ondertiteling eerder het gevoel dat hij nieuwe woorden in het Nederlands kan bijleren. De laatste respondent, Marc, kijkt naar de getolkte uitzendingen om 20u15 omdat het uur voor hem het best uitkomt, aangezien hij meestal later thuis is dan 19u.

Een laatste groep van acht respondenten kijkt **niet** naar het Journaal met VGT. Julien en Marnix volgen het nieuws zeer frequent op de televisie met ondertiteling, maar kijken bewust niet naar het Journaal met VGT. Carine volgt sporadisch het nieuws met ondertiteling, vanwege haar drukke gezinsleven, maar ook zij heeft negatieve ervaringen met het kijken naar het Journaal met VGT, wat haar tegenhoudt om het verder te volgen. De redenen bij deze respondenten zijn vooral dat ze niet tevreden zijn over het aanbod toegankelijk in VGT (bv. omdat ze de inhoud niet volledig begrijpen of omdat er te veel visuele input is) of over de taalkwaliteit van de journaaltolken (bv. te veel informatieweglatingen of geen “doof” taalgebruik). Deze drie respondenten begrijpen de ondertiteling goed genoeg om het nieuws te kunnen volgen.

Vier andere respondenten (Eric, Hannes, Jan en Kasper) kijken (bijna) nooit naar het reguliere Journaal omdat het te lang is of omdat ze geen interesse hebben. Kasper keek vroeger wel naar het Journaal met VGT uit nieuwsgierigheid, maar stopte na een vijftal jaar met kijken omdat ook hij niet tevreden was over de tolkqualiteit:

Mijn mening is dat je VGT en het Nederlands niet mag vergelijken. Dat zijn twee aparte talen met hun eigen modaliteiten. In de Vlaamse Gebarentaal heb je ook nog geen onuitputtelijke schat aan lexicon. Soms heb ik het gevoel dat er gewoon gebaren na elkaar gebaar worden, maar dat het geen mooie vertaling is. Is de reden hierbij dan dat de tolk niet voldoende expertise heeft over een thema of omdat het niet de tolk haar moedertaal is, dat weet ik niet. Soms wordt er ook een nieuw gebaar gebruikt dat ik niet ken, en dan vraag ik me af van waar dat gebaar komt. Heeft de tolk dit intern met het team afgesproken of heeft de tolk dit gebaar zelf uit haar duim gezogen?

Eric zegt zelfs dat hij niet wil kijken naar het Journaal met VGT omdat er te veel fouten zouden zijn in lexicon en grammatica. Deze vier respondenten beheersen allemaal het Nederlands goed en volgen het geschreven nieuws, eerder selectief op basis van hun interesse, op andere kanalen.

Als laatste hebben we nog Myriam, een gepensioneerde dove vrouw, die toegaf dat zij niet goed op de hoogte is van het VRT-aanbod in VGT. Zij volgt eerder dagelijks het 13u-Journaal met ondertiteling, al heeft ook zij soms moeite met het begrijpen van ondertiteling.

Naar **Karrewiet** kijken vijf van de twintig respondenten. Twee jonge respondenten die niet naar het Journaal met VGT kijken, Jan en Hannes, kijken wel één tot twee keer per week online naar Karrewietuitzendingen met VGT. Dit omdat ze het kijken naar Karrewiet nog niet ontgroeid zijn, maar

ook omdat ze hun vrienden graag aan het werk willen zien als Karrewiettolken. Drie andere respondenten, Anna, Ilse en Johan, volgen Karrewietuitzendingen vooral omdat de inhoud laagdrempeliger is en ze het makkelijker in VGT kunnen volgen met dove tolken.

Bij Karrewiet met VGT heb ik meer het gevoel dat de inhoud past en voel ik veel meer een rode draad. Het verband is mij veel duidelijker, terwijl bij de horende tolken, voor mij toch, het te vaak van de hak op de tak springt en ik wat moet puzzelen over wie en wat het gaat. Ik moet soms ook een tweede keer kijken om het te kunnen begrijpen. (Anna)

Die drie respondenten geven zelf aan dat ze moeite hebben met de Nederlandse ondertitels op het Journaal. Anna en Ilse kijken (bijna) dagelijks, de ene op televisie en de andere op de computer. Johan kijkt wekelijks naar de Week van Karrewiet met VGT op televisie.

Vijftien anderen volgen Karrewiet met VGT niet of niet meer. Simonne was zelfs niet op de hoogte van het bestaande kinderaanbod in VGT. De meest genoemde redenen waarom de respondenten niet kijken naar Karrewiet zijn dat het te laagdrempelig is of gericht op kinderen. Vaak hebben ze wel eens naar één of meerdere Karrewietuitzendingen gekeken, uit nieuwsgierigheid of omdat ze eens een dove tolk aan het werk willen zien.

Ik kijk nooit naar Karrewiet. Vroeger in het begin, heb ik wel dingen geleerd van Karrewiet. Ik leerde sommige gebaren via Karrewiet. Het is omdat ik doof ben en omdat ik ook een dagje ouder word. Mijn rijkdom aan gebarentaal vermindert wel een klein beetje. Dat is ook normaal op mijn leeftijd. Dat moet ik aanvaarden, daarom kijk ik naar de gebarentaaluitzendingen om wat bij te benen. Maar ik kon het niet volhouden om naar Karrewiet te kijken. Dat is echt voor kinderen. Ik ben al volwassen en ik gebruik natuurlijk graag de taal van volwassenen. Karrewiet is eenvoudig voor de opgroeiende jeugd. Ik vind het wel een goed programma voor de kinderen. Voor mij is een andere weg, maar ik heb ocharme alleen maar het Journaal met VGT om naar te kijken. (Maria)

2.2.2. Analyse van de geselecteerde fragmenten

Vijf journaalfragmenten worden hieronder apart geanalyseerd op basis van wat de respondenten zeiden of beleefden tijdens het kijken. De drie Karrewietfragmenten worden daarna samen geanalyseerd, aangezien er weinig tot geen knelpunten benoemd werden in vergelijking met de journaalfragmenten. Omdat de onderzoeker zelf geen taalkundige is in de Vlaamse Gebarentaal heeft hij bij twijfelgevallen, vooral bij de ongekende gebaren die de journaaltolken gebruikten, het Vlaamse Gebarentaalcentrum (VGTC) geconsulteerd via email.

2.2.2.1. Eedaflegging in de Kamer

In het eerste journaalfragment gaat het over 150 verkozen parlementsleden die op 20 juni 2019 de eed moesten afleggen in het federaal parlement. Het gaat vooral over het feit dat Patrick Dewael, die de zitting leidde, een creatieve oplossing vond om te vermijden dat Dries Van Langenhove mee

vooraan zou mogen zetelen. Hieronder een stuk uit de transcriptie¹³ dat de kern van het probleem duidelijk beschrijft:

Goedele Devroy (reporter): *“Al dagen was er opschudding, vooral in Franstalig België, dat Vlaams Belang verkozen Dries Van Langenhove als één van de twee jongste Kamerleden vooraan zou mogen zetelen naast Patrick Dewael, die de zitting leidde als Kamerlid met de grootste anciënniteit. Schild & Vrienden-leider Van Langenhove werd begin van de week in verdenking gesteld wegens racisme en negationisme. Maar Dewael vond een creatieve oplossing.”*

Op één respondent na, die de nieuwsinhoud al kende via het VTM-nieuws met ondertiteling, begrijpen de respondenten niet wat het probleem was met het al dan niet vooraan gaan zitten. De respondenten zijn niet zo goed mee met de verschillende rollen in het verhaal en wat hun posities waren.

Het knelpunt ligt voor de meeste respondenten vooral in het **niet afwerken van de vingerspelling wegens het te hoge tempo**. De journaaltolken gaven wel eerder aan dat ze, vanwege het hoge spreektempo en omdat vingerspelling tijdsintensief is, intern afgesproken hebben om enkel de eerste letter van de naam en de familienaam te vingerspellen, en de volledige naam te articuleren via de gesproken component (De Keyzer & Primusz 2013). Zo had de journaaltolk in het fragment waarschijnlijk geen tijd om de vingerspelling volledig op rustig tempo af te werken en werd de vingerspelling te snel of slordig weergegeven, of werden namen afgekort tot initialen. Bijvoorbeeld van Koen Geens wordt eerst alleen de familienaam gevingerspeld als G-U-N-S (met mondbeeld “Geens”) en in de volgende zin alleen de initialen K en G (met mondbeeld “Koen Geens”).

Ik begrijp wel dat er niet voor iedereen een naamgebaar is, maar als je gewoon de ‘K’ gebaart, dan lijkt het alsof je de rest moet gaan liplezen en dat wil ik niet. (Hannes)

De journaaltolk articuleert wel de naam volledig bij de afgekorte vingerspelling, maar dat is niet voor iedereen duidelijk. Ook de naam van een centrale figuur in het journaalitem, Dries Van Langenhove, wordt verkort tot vingerspelling D en L, met daartussen het gebaar “van”. Ook het gebaar voor een andere hoofdrolspeler, Patrick Dewael, kennen de respondenten niet. De journaaltolk gebruikt een gebaar voor Wallonië (met mondbeeld “Waal”), wat bij de meeste respondenten voor verwarring zorgt. Bovendien interpreteren ze hierdoor de inhoud verkeerd en denken ze dat er spanningen zijn tussen een Vlaming en een Waal.

In dit fragment verschijnen ook enkele **gebaren die de respondenten niet kennen**, zoals de gebaren die de journaaltolk in het fragment toekende voor de Nederlandse woorden “legislatuur”, “schild”, “racisme”, “negationisme” en “fascisme”. Deze ongekende gebaren zorgen er meestal voor dat de respondenten de context kwijt raken. Voor “legislatuur” gebruikt de journaaltolk bijvoorbeeld twee gebaren, voor “wet” en “periode”, met als mondbeeld het woord “legislatuur”. Dat is volgens VGTC een verkeerd gebaar, zij adviseren hiervoor de gebaren “regering” en “periode” te gebruiken met een mondbeeld dat “regeringsperiode” articuleert. Ook de keuze van de journaaltolk voor het woord “schild” wordt niet door iedereen even enthousiast onthaald, alhoewel VGTC dat gebaar wel algemeen

¹³ Voor een volledige transcriptie van de fragmenten, zie bijlage 2.

aanvaardt omdat het een duidelijk visueel gebaar is. Een paar respondenten begrijpen het gebaar voor “racisme” wel dankzij het mondbeeld, vooral zij die sterk zijn in het Nederlands, maar de meesten begrijpen het gebaar voor racisme niet. VGTC verklaart dit omdat het gebaar voor racisme door de journaaltolk herleid wordt tot het gebaar voor “ras”, maar met mondbeeld “racisme”. VGTC adviseert om twee gebaren “ras” en “tegen” te gebruiken. Het gebaar van de journaaltolk voor “fascisme” is volgens VGTC niet officieel bekrachtigd in de Vlaamse gebarentaalgemeenschap. Het is een geleend gebaar uit de Italiaanse gebarentaal en is blijkbaar ook opgenomen in *International Sign*. Het gebaar voor “negationisme” is alle respondenten onbekend, wat niet verwonderlijk is aangezien dit een zelf ‘verzonnen’ gebaar lijkt. Dit wordt bevestigd door VGTC, dat stelt dat een Nederlands woord waarvoor nog geen gebaar bestaat best uitgelegd wordt met meerdere bestaande gebaren. Ook Eric deelt die mening:

Dan kan ze dat woord beter omschrijven, uitleggen, maar dat is natuurlijk onmogelijk hier, een journaal van 40 minuten aan een hoog tempo. Ze heeft geen tijd dus ze beslist om dat gebaar te gebruiken. Andere tolken zouden het misschien wel uitleggen maar gaan dan info die volgt in het Journaal missen. Misschien valt de volgende zin weg dan in de vertolking. De tolk moet on the spot beslissingen nemen, maar ze moeten er ook over nadenken of de kijkers hen zullen begrijpen.

Voor de rest worden er enkele foute gebaren door de respondenten uitgepikt, zoals de gebaren voor “eed” (foute handvorm), “belang” (foute beweging van het gebaar) en “depressief” (foute handenoriëntatie). Deze foute gebaren zorgen ook voor verwarring bij de respondenten, wat een invloed heeft op het begrip van de inhoud.

Over het algemeen is het **moeilijk voor de respondenten om de hoofd- en bijzaken te onderscheiden en de essentie van de inhoud te achterhalen**. Bovenstaande tekst uit de transcriptie wordt hieronder opnieuw weergegeven, maar de stukken die niet vertaald werden door de journaaltolk worden doorstreept, en de foute en ongekende (naam)gebaren worden omkaderd:

Goedele Devroy (reporter): “Al dagen was er opschudding, vooral in Franstalig België, dat Vlaams Belang verkozene, Dries Van Langenhove, als één van de twee jongste Kamerleden vooraan zou mogen zetelen naast Patrick Dewael, die de zitting leidde als Kamerlid ~~met de grootste anciënniteit~~. Schild & Vrienden leider Van Langenhove werd begin van de week in verdenking gesteld wegens racisme en negationisme. Maar Dewael vond een creatieve oplossing.”

Het probleem ligt niet alleen bij de onafgewerkte vingerspelling of de foute en ongekende gebaren, veel respondenten zijn ook van mening dat de journaaltolk te veel puur op gehoor vertaalt. Er wordt te veel gebaar na gebaar getoond zonder veel gebruik te maken van visualisatie, ruimtegebruik en duidelijke referenten. Toch waarderen de meeste respondenten dat de journaaltolk gebruik maakt van *bodyshift* om aan te duiden wie aan het woord is en dat ze de intonatie van de spreker zoals Dries Van Langenhoven meeneemt in haar mimiek en gezichtsuitdrukkingen.

Enkele respondenten voegen ook toe dat ze niet tevreden zijn over de **gebarenkeuze en -stijl** van de journaaltolk. Bijvoorbeeld het gebaar voor het woord “creatief” (in de zin van “fantasie”) wordt gezien

als ongepast in de context van deze zin: “Dewael vond een creatieve oplossing”. Daarnaast vinden de respondenten dat de tolk te wild gebaart, en dat het mimiekgebruik (vooral het gebruik van de tong) en de grammatica niet correct zijn.

Wat ze hier vertellen kan compacter verteld worden, en visueler. Nu proberen ze echt alles wat gezegd wordt te gebaren en er is gewoon geen ruimte om vlot en rustig te gebaren. (Marnix)

Een aantal respondenten geeft ten slotte aan dat het probleem ook ligt bij het **hoge tempo** waardoor de gebaren te veel in elkaar overlopen en dat er snel geswitcht moet worden in het kijken naar de journaalbeelden, waar veel shots elkaar opvolgen, en de journaaltolk. Bij de live-fragmenten waren de beelden rustiger (alleen nieuwsanker en reporter in aparte beelden naast elkaar) en konden de respondenten zich richten op het Journaal.

Soms is het ook wel zo dat ik te veel focus op het beeld als ik naar het Journaal met tolk kijk. Als jij vertelde over de inhoud keek ik alleen maar naar jou en moest ik me maar op één iets concentreren. Maar bij het Journaal moet je eigenlijk voortdurend wisselen. (...) Als ik naar de gebaren aan het kijken ben, moet ik soms het beeld checken, maar dan mis ik eigenlijk een stuk van de gebaren en dan ben ik de draad kwijt. (Johan)

Kortom, het eerste journaalfragment werd door de meesten niet begrepen. Hierbij moeten we wel opmerken dat sommige respondenten meegaven dat ze geen interesse of achtergrondkennis hebben voor de Belgische politiek. Sommigen denken dat dit een invloed heeft op het kunnen begrijpen van de inhoud, aangezien ze niet zo goed mee zijn met de spanningen rond Dries Van Langenhove en zijn organisatie Schild & Vrienden.

2.2.2.2. Alcohol achter het stuur

Op 18 juni 2019 werden de onderzoeksresultaten van VIAS, het Belgisch Instituut voor Verkeersveiligheid, meegedeeld. Daarover ging een kort journaalfragment, dat meer aansluit bij de leefwereld van de respondenten.

Goedele Wachters: “Dat wij Belgen laks omspringen met alcohol achter het stuur is geen nieuws, maar een onderzoek van VIAS levert alweer zorgwekkende cijfers op. Eén op vier bestuurders geeft namelijk toe dat hij of zij de voorbije maand gereden heeft met mogelijk een glas te veel op. Dat aantal is bijna het dubbele van het gemiddelde voor Europa en België is zelfs de allerslechtste in de rangschikking. Niet alleen autobestuurders zijn weleens onder invloed, het gebeurt ook met fietsers en motorrijders. Het is echt hoog tijd voor een mentaliteitswijziging, zegt VIAS.”

Dit journaalfragment wordt **begrepen door elf van de twintig respondenten**, waarvan er drie het journaalfragment al eerder zagen met ondertiteling. De inhoud wordt goed begrepen, soms wel met moeite. Enerzijds is dit omdat de inhoud eenvoudiger en gestructureerder is, en de beelden minder druk zijn. Anderzijds begrijpen de respondenten de journaaltolk beter dankzij duidelijke articulatie in mondbeeld. Opvallend is dat de respondenten die de journaaltolk goed begrijpen allemaal sterk in het

Nederlands en/of de journaaltolk persoonlijk goed kennen en haar gebarenstijl gewend zijn omdat ze vaak beroep deden op haar als tolk VGT.

Andere respondenten begrijpen de inhoud niet, hoewel die eenvoudig is, omdat er **Nederlandse beïnvloeding is in de gebarenkeuze en grammatica van VGT**. Vooral zes respondenten die moeite hebben met het Nederlands begrijpen hierdoor de inhoud van het fragment niet goed. Zo zijn er misverstanden zoals “alcohol drinken tijdens het rijden” in plaats van “na het drinken rijden”. Een respondent denkt zelfs dat het gaat over het alcoholslot. De journaaltolk gebaart niet duidelijk dat het rijden gebeurt na het drinken. Zij introduceert het probleem met gebaren “alcohol”, “plus” en “rijden”, in die volgorde. Later gebaart zij “rijden”, “bij”, “alcohol” en “drinken”, in die volgorde, wat ook voor verwarring zorgt bij de respondenten.

Een ander probleem is dat de journaaltolk soms te letterlijk gebaart volgens de gesproken taal, bijvoorbeeld het woord “mentaliteitswijziging” wordt letterlijk gebaard als “mentaliteit” en “wijzigen”, terwijl het laatste gebaar eerder gearticuleerd moet worden met het Nederlandse woord “veranderen” in plaats van “wijzigen” zoals de journaaltolk het deed. Ook het mondbeeld dat “bestuurder” articuleert bij het gebaar voor “bestuurder” is volgens de respondenten geen correct VGT.

Je ziet gewoon dat zij teveel Nederlands spreekt met haar mond. Ze moet haar mond gewoon wat meer dicht houden. (...) Bijvoorbeeld “bestuurder”, het is niet nodig om dat zo hard mee te lippen met haar mond. Ze moet zorgen dat de aandacht meer bij haar handen komt in plaats van bij haar mond in plaats van omgekeerd. (Maria)

Het probleem van Nederlandse beïnvloeding in de VGT-vertolking van de journaaltolk beïnvloedt het begrip bij sommige respondenten. Zij beschrijven het probleem als “te oraal” of als Nederlands met Gebaren (NmG)¹⁴, of ze zeggen dat ze geen structuur in de Vlaamse Gebarentaal van de journaaltolk herkennen.

Ze gebruikt niet echt Vlaamse Gebarentaal. Maar of er echt een invloed van het Nederlands is, weet ik niet. Maar ze gebruikt zeker niet 100%, ook niet qua structuur, de Vlaamse Gebarentaal. (Nadine)

Het valt ook iedereen op dat de journaaltolk een **ander gebaar** gebruikt voor “alcohol” **dan het gebaar dat ze kennen**. Het gebruikte gebaar kennen ze eerder als het gebaar voor “elke dag” of Blankenberge. De respondenten vermoeden dat het gebaar een oude of een regionale variant is die ze niet kennen, of een gebaar van *International Sign* (IS). Sommige respondenten begrijpen het gebaar wel door het mondbeeld dat woord “alcohol” articuleert of ze kunnen de betekenis ervan achterhalen via de

¹⁴ Nederlands met Gebaren (NmG) is een gebarensysteem die uitgevonden werd om het Nederlands zo visueel en begrijpbaar mogelijk te maken voor de dove kinderen in het onderwijs en is in tegenstelling tot de Vlaamse Gebarentaal geen taal. Doof Vlaanderen beschrijft het als een systeem dat eigenlijk gebaren plakt op Nederlandse zinsconstructies en dus de eigenschappen van twee talen mengt. In NmG wordt de zinsconstructie van het Nederlands behouden waarbij een aantal gebaren uit de Vlaamse Gebarentaal overgenomen worden en een aantal gebaren uitgevonden zijn. (<https://www.doof.vlaanderen/lobby/standpunten/babygebaren>)

structuur en context. Andere respondenten begrijpen het gebaar dan weer niet. Op de vraag of ze het aanvaardbaar vinden als er foute gebaren verspreid worden op de televisie, is het opvallend dat veel respondenten niet zo goed weten of kunnen oordelen of het een fout gebaar is. Het Vlaams Gebarentaalcentrum herkent het gebaar niet als een juist gebaar voor “alcohol”, maar wel voor “wodka”.

Ze kan toch onmogelijk allemaal juiste gebaren maken? Ik vind dat een kleine fout. Ik gebaar zelf ook niet altijd helemaal correct, denk ik. Ik denk niet dat dat zo erg is. Ik denk niet dat het volledig juist moet zijn. Ik denk dat iedereen soms eens iets fout gebaart. Nu gebruikte ze het gebaar voor wodka, maar misschien kent ze de specifieke gebaren voor alcohol niet zo goed. Ik ga zelf vaak op café en daarom ken ik het juiste gebaar voor alcohol. Ik ken wel het verschil tussen alcohol en wodka. Ik weet niet of die journaaltolk vaak uitgaat. Misschien is dat de reden. (Marc)

Bovenstaande opmerking van een respondent is een voorbeeld hoe sommige respondenten het belangrijker vinden dat ze een ongekend gebaar kunnen begrijpen dan dat het een juist gebaar is, al hebben ze wel liever dat er gebaren gebruikt worden die breed gekend zijn door de doven in heel Vlaanderen, zodat ze de inhoud vlotter kunnen begrijpen. Een paar respondenten, die er zeker van zijn dat het een fout gebaar is, toonden meer weerstand tegen dit gebaar, vooral uit schrik dat andere mensen deze foute gebaren tegen beter weten in zouden overnemen. Slechts één respondent, die de laatste jaren minder in contact kwam met doven, stelt dat hij het gebaar voor “alcohol” van de journaaltolk wel herkent. Alleen weet hij niet zo goed vanwaar hij het gebaar kent.

Ik moet natuurlijk wel zeggen dat ik de voorbije jaren al veel gebaren heb bijgeleerd door naar het Journaal met VGT te kijken. Dus als ik het een keer gezien heb, zal ik dat ook zo onthouden en denk ik dat ik dit gebaar voor alcohol dus hiervan ken. (...) Wat ik van gebaren zie op het Journaal beïnvloedt mij ook natuurlijk, hé. Dus ja, als ze het zo gaan gebaren, ga ik dat ook beginnen doen. Dus ja, als je me nu vraagt van waar dat gebaar komt, tja, misschien wel van naar het Journaal te kijken. (Johan)

Een ander gebaar dat de journaaltolk gebruikte, voor “dubbel”, wordt ook als fout bestempeld. Soms wordt het geïnterpreteerd als “twee jaren”. VGTC verklaart dat het door een foutieve beweging van het gebaar komt. Een paar respondenten begrijpen hierdoor de inhoud verkeerd. Ook het GOC-gebaar¹⁵ dat de journaaltolk gebaarde voor “laks omspringen met” in het begin van het fragment wordt niet in de juiste context gebruikt volgens VGTC en de respondenten. De journaaltolk gebaart eerst het GOC-gebaar fout. De foute handvorm wordt daarna snel gecorrigeerd, maar nog steeds is het een fout gebaar op het vlak van betekenis. Hierdoor wordt de inhoud al van in het begin verkeerd of niet goed begrepen door enkele respondenten.

Ik kan zien dat de journaaltolk wil proberen om GOC toe te passen, maar ze gebruikt het niet in de juiste context. Dit gebeurt dikwijls, maar ze gebruikt deze GOC-gebaren verkeerd. (Nadine)

¹⁵ Gebaren met een verplichte orale component, afgekort als GOC, zijn een onderdeel van de Vlaamse Gebarentaal waarbij de gebaren zonder het toevoegen van een orale component geen betekenis hebben of een andere betekenis krijgen (Huys, 2008).

De respondenten die mee zijn met de inhoud merken ook op dat de journaaltolk het IS-gebaar voor “probleem” gebruikt, en niet de Vlaamse variant, maar dit had geen invloed op het begrip van de inhoud. Slechts een respondent zegt dat hij het geen probleem vindt dat er invloed van *International Sign* is, de anderen vinden dat er een Vlaamse variant gebruikt moet worden als die bestaat.

Wil je op internationaal vlak iets vertellen, gebruik dan International Sign. Is het bedoeld voor Vlaamse dove mensen, gebruik dan VGT. Het is ook belangrijk je eigen taal te beschermen. Het gaat om onze taal, we moeten hier fier op zijn. Mensen halen er toch IS-gebaren bij, wat willen mensen hiermee tonen? Ik heb hier een raar gevoel bij. (Eric)

Om te illustreren hoezeer de respondenten **moeite** hebben **met het begrijpen van de inhoud**, wordt de bovenstaande tekst uit de transcriptie hieronder weergegeven met aanduidingen waar er informatieweglatingen zijn (met streep doorgehaald) en foute of ongekende gebaren gebruikt worden (omkaderd):

Goedele Wachters (nieuwsanker): “Dat wij Belgen laks omspringen met alcohol achter het stuur ~~is geen nieuws~~, maar een onderzoek van VIAS levert alweer zorgwekkende cijfers op. Eén op vier bestuurders geeft namelijk toe dat hij of zij de voorbije maand gereden heeft met mogelijk een glas ~~te veel~~ op. Dat aantal is bijna het dubbele van het gemiddelde voor Europa en België is zelfs ~~de aller slechtste~~ in de rangschikking. Niet alleen autobestuurders zijn weleens onder invloed, het gebeurt ook met fietsers en motorrijders. Het is echt hoog tijd voor een mentaliteitswijziging; ~~zegt VIAS.~~”

De respondenten kregen de transcriptie niet om die te vergelijken met de getolkte inhoud, wat ook geen doel van de bevraging was. Toch valt op dat in bovenstaande tekst enkele belangrijke nuances weggelaten worden, waardoor de respondenten de inhoud op een andere manier kunnen interpreteren dan de horende kijkers. Zo krijgen de respondenten niet mee dat het om een onderzoek van VIAS gaat, of dat het om te veel alcohol achter het stuur gaat in plaats van gecontroleerd drinken en rijden. Ook heeft de journaaltolk niet gebaard dat België op de laatste plaats staat in de Europese ranglijst.

Ik kan niet 100% ontspannen kijken waarbij ik zonder problemen alles begrijp. Ik moet me te vaak concentreren, of me extra inspannen om te begrijpen wat de journaaltolk precies bedoelt. Want dit soort nieuws interesseert me dus wel, over ongevallen en zo, maar soms is het gewoon jammer dat ik mijn interesse verlies doordat er foute gebaren gebruikt worden. (Johan)

Kortom, enkel wie het Nederlands beter beheerst of de journaaltolk goed kent, begrijpt het journaalfragment, zij het soms met moeite. Voor de rest werd de journaaltolk niet goed begrepen wegens haar taalgebruik. Er is te veel invloed van het Nederlands en van *International Sign*. Ook een paar foute of verzonden gebaren zorgen voor het niet begrijpen van de inhoud.

2.2.2.3. Presidentsverkiezingen VS 2020

Het derde geselecteerde journaalfragment, van 27 juni 2019, gaat over de presidentsverkiezingen in de Verenigde Staten in 2020. Het item bevat eerst een intro door nieuwsanker Hanne Decoutere, vervolgens worden er beelden getoond van het debat tussen tien presidentskandidaten van de Democratische Partij. Verslaggever Ivan Ollevier zorgt met zijn voice-over voor de rode draad tussen quotes van verschillende kandidaten. Het is een intensief fragment met verschillende sprekers, meerdere onderwerpen en veel afwisselingen in de beelden en cameraposities. Ook bevat dit fragment veel open ondertiteling wanneer er Engels gesproken wordt door de presidentskandidaten.

Hanne Decoutere (nieuwsanker): *“En we steken de oceaan over naar de Verenigde Staten. Daar zijn tien van de twintig presidentskandidaten van de Democratische Partij met elkaar in debat gegaan. Straks volgen de andere tien nog. Hun ideeën zijn heel uiteenlopend, maar ze delen allemaal ook één ambitie: Republikein Donald Trump, de huidige president, uit het Witte Huis krijgen.”*

Hoewel de respondenten vinden dat de journaaltolk rustig gebaart met pauzes en dat haar gebaren verzorgd zijn, begrijpen ze de inhoud van het debat toch niet. Meestal begrijpen ze de essentie van de inhoud wel dankzij de rustige en duidelijke intro, namelijk dat er gedebatteerd zal worden voor de verkiezingen door presidentskandidaten. Een respondent met het Usher-syndroom kan echter de gebaren niet goed aflezen omdat het topje van de journaaltolk te diep uitgesneden is en geeft het kijken op. De respondenten die beter zijn in het Nederlands doen beroep op de open ondertiteling om de inhoud van het debat te proberen ontcijferen. Dat lukt niet altijd even goed omdat men de context al kwijt is, want de voice-over van de verslaggever wordt niet (open) ondertiteld. **Het is voor bijna alle respondenten te verwarrend om te focussen op één bron van visuele input**; ze weten niet goed of ze naar de beelden, de open ondertiteling of de journaaltolk moeten kijken om de inhoud (of delen ervan) te kunnen afleiden. Zo missen ze stukken informatie omdat ze afwisselend naar de beelden met ondertiteling en naar de tolken kijken. Jan zegt zelfs dat hij onbewust naar de ondertiteling kijkt.

Ik vind dat als de journaaltolk gebaart en er zijn tegelijk ondertitels, dat dat stoort. Ik ben afgeleid door de ondertitels en wil ze lezen. Ook als de journaaltolk blijft gebaren, kijk ik automatisch naar de ondertitels als ze verschijnen. Zo mis ik een stuk van de gebaren.

Sommige respondenten gebruiken de open ondertiteling zelfs om de vertaling van de journaaltolken te controleren en zijn minder bezig met de inhoud te volgen.

Dat is allemaal heel verwarrend. Het is een debat met veel mensen en niet duidelijk wie wat zegt. De tolk wijst naar het scherm, maar er zijn tien mensen dus het is niet duidelijk naar wie er gewezen wordt. Ik kon de persoon waarover het ging niet vinden op het scherm. (René)

De meeste respondenten weten niet wie aan het spreken is, door gebrek aan (duidelijke) rolneming in de vertolking. Een respondent die blijft focussen op het volgen van de journaaltolk heeft zelfs niet door dat verschillende personen aan het spreken zijn, door het gebrek aan gebruik van duidelijke *bodyshift*.

Ik denk ook dat de journaaltolk zich er niet van bewust is dat als er een andere persoon aan het woord is, je dat moet tonen in je gebaren en mimiek. Ze blijft gewoon op dezelfde manier verder gebaren. Dan weet ik niet wie aan het woord is. Je moet echt tonen dat een andere persoon aan het woord is, maar zij gebaart gewoon verder op dezelfde manier. (Carine)

De respondenten ondervinden niet alleen grote problemen met de synchronisatie tussen de journaalbeelden en gebarentaal, maar hebben ook wat **moete met het taalgebruik** van de journaaltolk. Soms zien ze geen coherentie tussen de gebaren, of wordt er teveel stijf gebaard met weinig visueel “bruisende” gebaren. Ook ondervinden sommige respondenten last met de Nederlandse beïnvloeding. Verschillende gebaren zijn ook ongekend bij de respondenten, zoals “republikein”, “democraat”, “voordeel”, “beleid”, “uitvoeren”, “klimaat”, “bedreigen”, “Salvador”, “twitter”, “wetartikel” en “kernoorlog”. Alleen de laatste vier gebaren lijken niet juist of zijn niet opgenomen in woordenboek van VGTC. Van het gebaar voor Salvador is een ander gebaar uit het buitenland gekend, maar niet het gebaar dat de journaaltolk gebruikt. Ook deze ongekende gebaren beïnvloeden het begrip van de boodschap.

Als je als een dove persoon zou moeten stemmen, zou je toch moeten weten wie welke ideeën heeft. Maar uit dit tolkwerk komt het niet naar boven, het is te chaotisch. (Hannes)

Kortom, ongeacht of men het Nederlands goed beheerst of niet, te veel visuele informatie heeft nefaste gevolgen voor het begrijpen van de inhoud. Als er alleen stukken open ondertiteling weergegeven worden, zijn de respondenten die sterk zijn in het Nederlands eerder geneigd om naar de ondertiteling te kijken als ze de journaaltolk niet begrijpen. Ook dit is niet voldoende om de inhoud te begrijpen aangezien er stukken zijn die niet ondertiteld zijn. De respondenten weten ook niet wanneer ze terug moeten kijken naar de journaaltolk als ze klaar zijn met de ondertitels te lezen, om de draad van de gebaren terug op te pikken. Daarnaast heeft het gebrek aan duidelijke *bodyshifts* tot gevolg dat de respondenten niet goed kunnen volgen wie aan het spreken is. Hiervoor moeten ze dan kijken naar de beelden, die echter snel afgewisseld worden waardoor ze stukken gebaren van de journaaltolk missen.

2.2.2.4. EK basketbal vrouwen

Het vierde geselecteerde fragment komt uit het Sportjournaal van 28 juni 2018. De Belgian Cats, de nationale vrouwenploeg basketbal, neemt deel aan de groepsfase van het Europees kampioenschap basketbal in Servië. Het sportitem wordt eerst geïntroduceerd door Martine Tanghe die de fakkel doorgeeft aan sportnieuwsanker Ruben Van Gucht. In heel het fragment is er slechts één zinnetje dat via open ondertiteling weergegeven wordt omdat de coach Engels spreekt: *“Communication communication, zero.”*

Martine Tanghe (nieuwsanker): *“Dag Ruben, de Belgian Cats, die moesten, net als gisteren, aan de bak op het EK basketbal, hoe hebben ze het gedaan?”*

Ruben Van Gucht (nieuwsanker): *“Dat klopt, ja, ja. In Servië. Wel, kijk ja, ze hebben verloren, helaas. Gisteren wel gewonnen tegen Rusland, maar vandaag niet tegen Wit-Rusland. Het ene Rusland is het andere niet, zo blijkt. Wit-Rusland was sterker. Gisteren dus nog die winst tegen de Russinnen en dan vandaag jammer genoeg verlies, en vrij duidelijk verlies. België ging*

nochtans als leider de rust in maar kwam nog amper aan scoren toe in de tweede helft. Eindstand 61-69. Het wordt erop of eronder zondag tegen Servië.”

Twee respondenten kennen de inhoud van het item al, alle andere respondenten begrijpen de inhoud niet. Ten eerste hebben enkele respondenten via VGT-vertolking niet meteen door dat het over basketbal gaat. Ofwel moeten ze dit afleiden uit de journaalbeelden ofwel uit de titel van het nieuwsitem “EK basketbal – Cats verliezen van Wit-Rusland” links onderaan in beeld, want de journaaltolk gebaart de sport niet. Ook begrijpen een paar respondenten niet wie de Belgian Cats zijn aangezien ze weinig sportkennis hebben en deze gebaren niet uitgelegd worden door de journaaltolk door het toevoegen van extra informatie zoals “Belgische nationale vrouwenploeg basketbal”.

Slechts een vijftal respondenten kan uit de verwarrende vertolking afleiden dat België verloor, maar soms denken ze dat onze nationale ploeg verslagen werd door Rusland in plaats van Wit-Rusland. Al de rest weet na het bekijken van het fragment nog steeds niet wie gewonnen heeft; twee respondenten denken dat België gewonnen heeft. Niet iedereen kijkt het fragment uit omdat ze al van het begin niet mee zijn met de inhoud.

De vorige keer had Wit-Rusland gewonnen... en nu... Mag ik het fragment opnieuw zien? (...) Dus het laatste dat de journaaltolk zei was dat België verloor... Maar dan zei ze dat België Wit-Rusland verslagen had... Maar België heeft er niets mee te maken met die sport, want het is Servië tegen Wit-Rusland... En dan zegt ze toch dat België Wit-Rusland verslagen heeft... Ik begrijp het niet. (Jan)

De verwarring is volgens de respondenten grotendeels te wijten aan slordige en onafgewerkte gebaren die kort na elkaar gebaard worden zonder dat er een link is tussen die gebaren. Sommige respondenten zeggen dat het ligt aan het gebrek van visualisatie van de inhoud via gebarentaal. De respondenten betreuren dat de journaaltolk geen gebruik maakt van de ruimte, bijvoorbeeld België aan de ene kant en Wit-Rusland aan de andere kant. Er wordt eentonig gebaard met te veel beroep op de Nederlandse taalstructuur. De scores worden met moeite begrepen omdat er niet genoeg gevisualiseerd wordt waar de ploegen staan en de scores worden niet aan een bepaalde ploeg gekoppeld. Het is ook niet duidelijk wie aan het scoren is of wie aan het verliezen is.

Ik kan haar niet volgen. Ik ga stoppen met kijken want ik begrijp het niet. Alstublieft (schuift laptop weg naar de onderzoeker toe). Ze blijft te veel in het midden gebaren. Bij een sportwedstrijd zou je normaal de twee kandidaten tegenover elkaar in de gebarenruimte zetten. Bijvoorbeeld bij “België vs. Rusland” moet je België links gebaren en Rusland rechts gebaren. Score was 60 tegen 65. Dus je gebaart 60 links en 65 rechts. De gebarentaaltolk gebaart beide partijen in het midden. Ze gebruikt de gebarenruimte te weinig. Dit moet zeker bij het Journaal. (Nadine)

Andere respondenten merken de onzekere houding van de journaaltolk op, aangezien ze soms hapert in haar gebaren. Ze denken dat zij zich niet goed genoeg voorbereid heeft op de inhoud of dat zij geen kennis over basketbal heeft, wat volgens hen de reden is van de slechte vertolking.

Ik vind het leuk om te kijken naar een persoon die echt veel weet over sport. Iemand die mooi kan vertellen over voetbal bijvoorbeeld... over hoe er gescoord wordt, of hoe de match verloopt. Iemand die daar wat feeling voor heeft. Ik ben zelf ook opgegroeid met sport. Ik voel geen enkele connectie als die journaaltolk over sport vertelt in gebaren. Want we gebaren anders dan die journaaltolk. Je ziet duidelijk dat ze geen kennis heeft van sport. Ze tolkt het gewoon. Dat is wel anders. Het is ook wel een horende persoon natuurlijk, daar moet je ook wel voor opletten.
(Marc)

De journaaltolken gaven zelf toe dat ze moeite hebben met het tolken van thema's zoals sport, want er wordt veel informatie meegegeven, zoals verschillende spelfases en veel namen van de sporters, op hoog speektempo, met als gevolg dat informatieverlies in vertolking onvermijdelijk is (De Keyzer & Primusz 2013). Dit geselecteerde sportfragment roept bij sommige respondenten de gedachte op dat een journaaltolk zich eigenlijk moeten kunnen specialiseren in brede actualiteitenkennis, van politiek, economie, wetenschappen tot sport en cultuur.

Een nieuwsanker geeft echt de indruk dat ze de finesses van het nieuws kent, veel over politiek weet, en veel over de actualiteit in het algemeen weet. Over sport weet zij helemaal niet zoveel. Kan zij daar dan over vertellen? Ik denk het niet. Wat doen ze dan? Ze schakelen ook over op een ander nieuwsanker. Als het sportnieuws begint, komt er iemand anders aan de tafel die op een heel doorleefde manier kan vertellen over de sport. Iemand die weet waar hij het over heeft als hij over sport vertelt. Waarom zetten ze er voor het sportjournaal ook geen andere tolk VGT bij? Misschien zou dat interessant zijn. (Marc)

Daarnaast vinden de respondenten het in dit sportfragment **moelijk om te kiezen of ze naar de drukke wedstrijdbeelden dan wel naar de onduidelijke vertolking moeten kijken**. Veel respondenten hebben last van de achterstand van gebarentaal op de journaalbeelden. Zo komen de gebaren voor "Communicatie, nul" vier seconden later en is het beeld met de open ondertiteling al weg. Hierdoor kan niemand deze gebaren in context plaatsen, want ze hebben het beeld niet gezien omdat ze moesten focussen op de tolk.

Alleen bij dit fragment werd aan de respondenten ook meegedeeld welke **informatieweglatingen** er allemaal gebeurden in de intro. Zie hieronder voor een weergave van de informatieweglatingen.

Martine Tanghe (nieuwsanker): *"~~Dag Ruben, de Belgian Cats, die moesten, net als gisteren, aan de bak op het EK basketbal, hoe hebben ze het gedaan?~~"*

Ruben Van Gucht (nieuwsanker): *"~~Dat klopt, ja, ja. In Servië. Wel, kijk ja, ze hebben verloren, helaas. Gisteren wel gewonnen tegen Rusland, maar vandaag niet tegen Wit-Rusland. Het ene Rusland is het andere niet, zo blijkt. Wit-Rusland was sterker. Gisteren dus nog die winst tegen de Russinnen en dan vandaag jammer genoeg verlies, en vrij duidelijk verlies. België ging nochtans als leider de rust in maar kwam nog amper aan scoren toe in de tweede helft. Eindstand 61-69. Het wordt erop of eronder zondag tegen Servië.~~"*

Ook wordt de informatie weggelaten dat het om een groepsfase gaat, waarin België in een groep zit samen met Rusland, Wit-Rusland en Servië. Ook dit werd door de onderzoeker meegedeeld aan de

respondenten, en vervolgens werd hen gevraagd wat ze vonden van deze informatieweglatingen. Alle respondenten zijn absoluut niet akkoord met deze informatieweglatingen.

Dat is jammer. Dat betekent dat wij, dove kijkers, te weinig informatie krijgen. Dat vind ik jammer. Op deze manier zou ik niet kijken, dan is ondertiteling beter. De journaaltolk krijgt zelf die informatie en geeft die niet door. Dat kan niet. (Patrick)

Een respondent kan de informatieweglatingen wel relativeren, maar is toch niet akkoord met de keuze van om de groepsfase niet te vermelden.

Dat is haar stijl, zij vat die informatie samen op het Journaal. Dat is omdat zij opgegroeid is met dove ouders. Het is altijd bij doven zo, dat ze informatie kort samenvattend krijgen. Niet alles moet letterlijk vertaald worden, woord per woord in het Nederlands. Dat is niet interessant om naar te kijken en te volgen. Bij het Journaal moeten ze wel erop letten dat de belangrijkste stukken informatie toch meegegeven worden. (Ilse)

De informatie in verband met de groepsfase is volgens de meeste respondenten te belangrijk om weg te laten. Alleen zo konden ze beter begrijpen welke rol de landen hadden ten opzichte van elkaar, want dat was voor alle respondenten onduidelijk. Ook wordt geen goed onderscheid gemaakt tussen Wit-Rusland en Rusland, en wordt Servië als het vierde land in de groep niet begrepen omdat veel respondenten het gebaar hiervoor niet kennen. De informatieweglating over de groepsfase leidt tot veel frustratie bij de respondenten. Ze zijn alleen op hoogte van twee ploegen die tegen elkaar spelen, zonder het hele plaatje te kennen. Het poulesysteem wordt niet visueel gebaard terwijl dit toch een belangrijke kapstok is om de inhoud visueel gestructureerd te gebaren. Anders gezegd, de respondenten voelen zich misleid door de journaaltolk wanneer ze er de broninformatie van de onderzoeker bij krijgen.

Dat vind ik niet gepast. Als doof persoon heb ik recht op alle informatie. Ik mag alles weten wat er gezegd wordt. Als de tolk informatie laat vallen, dan vraag ik me af, ben ik minder waard misschien? Dus dat is wel een probleem. (Johan)

Kortom, het geselecteerde sportfragment wordt door geen enkele respondent zonder achtergrondkennis van het EK basketbal vrouwen begrepen. De combinatie van verschillende factoren speelt volgens de respondenten een rol: het vermoedelijke gebrek aan sportkennis bij de journaaltolk, geen gebruik van visualisatie in de gebarentaal, en verkeerde keuze qua informatieweglatingen.

2.2.2.5. Elfsteden-zwemtocht

In dit laatste fragment gaat het om luchtig nieuws. De Nederlander Maarten Van der Weijden wil in vier dagen tijd de 196 km van de Elfstedentocht al zwemmend afleggen. Hij doet dit om geld op te halen voor onderzoek naar kanker, want hij herstelde in 2001 van deze ziekte. Op het moment van het Journaal, op 22 juni 2019, is hij nog bezig met de tocht.

André Vermeulen (verslaggever): "Vorig jaar deed Maarten van der Weijden ook een Elfstedenzwemtocht, maar die strandde na 163 kilometer. Hij haalde er wel 5 miljoen euro mee

op. Intussen zwom Van der Weijden ook de hele nacht door. Hij is olympisch kampioen op de lange afstand. Hij heeft nu al vijf van de elf stempels binnen, de laatste in Hindeloopen. Meer dan 80 van de 196 kilometer zijn al afgelegd.”

Twee respondenten hebben het nieuws al eerder gezien met ondertiteling. Eén van hen zegt dat zij de getolkte inhoud niet had begrepen als zij geen achtergrondkennis had. **Zeven andere respondenten begrijpen het fragment niet.** Sommigen van hen hebben moeite met het aflezen van de vingerspelling en cijfers. ze geven ook mee dat ze de inhoud niet begrijpen omdat ze sommige gebaren niet kunnen verstaan of aflezen omdat ze niet vloeiend of mooi afgewerkt zijn. Ook zijn er te weinig productieve gebaren en is er gebrek aan duidelijke referenten die de inhoud in VGT structureren. Hierdoor kunnen ze de inhoud niet begrijpen of missen ze belangrijke details.

Elf respondenten zeggen dat ze het fragment wel begrepen hebben, soms enkel in grote lijnen. Acht van hen beheersen het Nederlands goed. Ze begrepen de getolkte inhoud goed dankzij onder meer het duidelijke mondbeeld en de afwezigheid van foutieve gebaren, maar ook omdat de inhoud eenvoudiger is, het tempo van de gebaren rustiger en omdat de journaalbeelden minder afleiden. Toch moeten ze inspanningen leveren om de journaaltolk te kunnen verstaan.

Ik begrijp het ja, maar er zijn dingen die beter kunnen. Meer tonen, het visueler maken, een correct taalgebruik, enzovoort. Maar ik begrijp het wel. Ik moet soms wel meer inspanning zelf doen om te weten wat er bedoeld wordt en zelf terug linken aan wat er al gezegd werd. Normaal gezien is dat niet de bedoeling. Als wij aan het gebaren zijn met elkaar kijk ik op een ontspannen manier. Bij de tolken hier moet ik zelf inspanning leveren. (Eric)

Bij de meeste respondenten die beweren de inhoud goed begrepen te hebben, wordt doorgevraagd of ze de details ook begrepen hebben. Daaruit blijkt dat de meeste respondenten slechts oppervlakkig begrijpen waarover het gaat. Soms begrijpt men niet dat het om geldinzameling gaat voor kankeronderzoek, dat de zwemmer zelf vroeger kanker had, of dat hij Olympisch kampioen was. Daarnaast valt op dat meer dan de helft van de respondenten niet begrepen heeft dat er in het fragment gepraat wordt over vorig jaar (eerste poging) en dit jaar (tweede poging). Zo begrepen sommige respondenten dat de zwemmer het nu opgegeven heeft terwijl hij in het nieuwsitem nog bezig is met zijn tweede poging.

Het tempo ligt hoog, en je begrijpt wel alle gebaren, maar toch mis je onbewust iets. (...) Je ziet alle gebaren wel maar blijkbaar dan dat ene gebaar “zelf” niet, dat hij zelf ook kanker had. Ik dacht dus dat ze gewoon geld inzamelden maar had niet gezien dat hij “zelf” er ook iets mee te maken had. (Jan)

Kortom, het is opvallend dat de respondenten die zeggen de getolkte inhoud goed te begrijpen hiervoor toch veel inspanningen moeten leveren. Ook al is de inhoud eenvoudig, goed gestructureerd en is het tempo rustig, de details blijven hen in de meeste gevallen ontgaan.

2.2.2.6. Analyse Karrewietfragmenten

De drie geselecteerde Karrewietfragmenten gaan over de aankondiging van Charlotte Leysen dat ze zal stoppen als Ketnetwrapper (17 juni 2019), over de processierupsen die irritatie veroorzaken bij kinderen op de school (25 juni 2019), en over de uitputting van het drinkwater in de Indische stad Madras (21 juni 2019). Het eerste fragment bevat een interview van Karrewietpresentator Jelle met Charlotte Leysen, in het tweede fragment worden enkele kinderen op de speelplaats geïnterviewd. Alleen in het derde fragment worden geen interviews maar alleen sfeerbeelden getoond.

De respondenten begrijpen de inhoud van de drie geselecteerde fragmenten grotendeels. Alleen zijn de gebaren voor Ketnetpresentator Jelle, “Ketnet”, en Brasschaat niet gekend. Ook de gebaren voor “avontuur” en Azië (volgens VGTC beïnvloeding van *International Sign*) zijn voor een paar respondenten nieuw. De oudere respondenten zijn onder de indruk van nieuwe, “jonge” gebaren en zijn hier enthousiast over omdat ze het begrepen hebben en kunnen bijleren.

Ik versta dove tolken veel beter. Ze staan veel in contact met andere doven en ze kennen onze taal. Ze zijn ook sneller mee met de ontwikkeling van nieuwe gebaren. De horende tolken leren alleen de gebaren uit hun opleiding en moeten daarom nieuwe gebaren zelf verzinnen daarna. Dat is mijn mening. Ik vind dove tolken veel beter. (Simonne)

Een paar keer komt het voor dat ze door het hoge tempo van de gebaren vingerspelling (bv. processie of Madras) of een cijfer niet kunnen aflezen. Ook gebaart de Karrewiettolk in het eerste fragment de Nederlandse uitdrukking “aan alle mooie liedjes komt een eind” letterlijk, wat door een paar respondenten met zwakke kennis van het Nederlands niet goed begrepen wordt. Voor de rest beweren de respondenten dat ze de inhoud volledig konden volgen. Alle respondenten zeggen dat ze de inhoud heel goed begrepen hebben door de duidelijke **coherentie tussen de gebaren en het taalgebruik van de dove tolken**, zoals verder wordt uitgelegd (zie 2.2.3.2). Enkele respondenten geven aan dat het ook ligt aan de **eenvoudige en gestructureerde inhoud**. Bovendien hebben de respondenten de indruk dat de achtergrondbeelden bij de Karrewietfragmenten wat minder druk zijn dan bij het Journaal met VGT, waarin moeilijkere woorden voorkomen en dat complexer is.

Ik weet dat Karrewiet meer ‘basic’ is, of dat de boodschap duidelijker wordt samengevat. Ik vind het visueel ook aangenamer dan bij het Journaal. Bij het Journaal is het visueel drukker. Karrewiet met VGT is mooier en rustiger afgewerkt. Dat is aangenamer om naar te kijken, maar je krijgt minder inhoud dan bij het Journaal. (Patrick)

Toch is de informatiedichtheid heel hoog bij het derde Karrewietfragment, dat maar een veertigtal seconden duurt. Hierdoor hebben de respondenten slechts een glimp kunnen opvangen van de sfeerbeelden, omdat ze zich moeten blijven focussen op de Karrewiettolk. Het viel de onderzoeker wel op dat de respondenten er bij de Karrewietfragmenten sneller details, waaronder ongekende gebaren of andere varianten van gebaren, uit konden halen en het snel begrepen door die gebaren terug in context te plaatsen.

Twee respondenten met het Ushersyndroom kunnen het tweede fragment niet begrijpen omdat ze de gebaren niet kunnen aflezen, want de Karrewiettolk draagt een licht paarsgrijs hemd waartegen zijn

handen niet goed genoeg contrasteren. Ook heeft een respondent met het Ushersyndroom bij twee andere Karrewietfragmenten moeite met het aflezen van de gebaren omdat de twee Karrewiettolken niet frontaal voor de camera gebaren. Ze staan licht schuin naar links, naar de journaalbeelden toe, waardoor hun handen overlappen met de journaalbeelden en soms niet duidelijk zichtbaar zijn.

Die rechterhand is voor mij niet duidelijk zichtbaar. Als de tolk meer frontaal naar de camera zou staan zou het beter zijn. Natuurlijk gebruikt hij zijn rechterhand veel. Zie je dat hij niet helemaal frontaal staat voor de camera? Hij gebruikt zijn gebaren wel juist, maar omdat hij een beetje schuin staat mis ik een deel van de gebaren die niet genoeg contrasteren met de achtergrond waar de journaalbeelden afgespeeld worden. (Marc)

Kortom, de Karrewietfragmenten worden door de respondenten, op die met het Ushersyndroom na, goed begrepen, In de meeste gevallen zelfs tot in de details.

2.2.3. Overzicht van de knelpunten

De knelpunten, die hierboven concreet geïllustreerd werden met voorbeelden uit de geselecteerde fragmenten, worden hieronder meer algemeen beschreven en aangevuld met bredere opmerkingen van de respondenten die niet per se gekoppeld zijn aan een fragment. Daarnaast brengen we ook gelijkaardige knelpunten die gekoppeld werden aan specifieke fragmenten en/of journaaltolken hieronder samen.

2.2.3.1. Coherentie

Voor alle respondenten is de **inhoudelijke samenhang van gebaren** de belangrijkste voorwaarde om de getolkte uitzendingen te kunnen begrijpen. Bij het Journaal met VGT ondervinden ze heel wat moeite om de gehele coherentie terug te vinden in de VGT-vertolking. Ze zeggen dat de gebaren er wel zijn, maar het verhaal niet. Een respondent zegt zelfs dat het Journaal met VGT eigenlijk een bombardement van gebaren is. Anders gezegd, **de meeste gebaren worden wel begrepen, afzonderlijk, maar de samenhang van de gebaren is moeilijker te achterhalen.**

Ik heb niet het gevoel dat ik het 100 procent begrepen heb. Ik begrijp de gebaren wel, maar ik onthoud het niet. Ik begrijp het verhaal niet. Ik blijf me maar concentreren op de journaaltolk die verder blijft gebaren, maar ja... (Carine)

De respondenten die het Nederlands beter beheersen, hadden bij de geselecteerde fragmenten graag T888-ondertiteling gehad, zodat ze de inhoud beter kunnen begrijpen. Alle respondenten hebben niet het gevoel dat ze de inhoud in VGT kunnen onthouden bij de geselecteerde fragmenten.

Ik heb al vaak meegemaakt dat als ik een journaal met VGT bekeken heb, dat ik twijfel of ik het juist begrepen heb. Dan vraag ik het eens na aan mijn vriend die het reguliere Journaal volgt. Dan geeft hij mij meer informatie die ik dan wel beter onthoud. Als ik de helft begrijp van het Journaal met VGT, dan vraag ik de andere helft aan mijn vriend ter aanvulling. (Nathalie)

Het is ook interessant hoe men de inhoud van het Journaal met VGT probeert te achterhalen op basis van andere (geschreven) nieuwsbronnen. Bij Karrewiet met VGT is dat niet nodig.

Ik kan wel meestal de inhoud achterhalen via kranten, achteraf. Als ik mij alleen moet baseren op de getolkte versie, dan kan ik meestal de inhoud niet achterhalen (...) Ik moet dan altijd terug linken met de getolkte uitzending die ik eerder zag. Als het met een dove tolk is, moet ik ander bronmateriaal niet raadplegen. Ik begrijp hen veel meer, want ik voel me geïdentificeerd met die doven. (Ilse)

Voor een paar oudere respondenten is het onderzoek een openbaring, omdat ze voor het eerst fragmenten kritisch bekijken. Wanneer hen gevraagd wordt of ze de inhoud begrepen hebben of samenvattend kunnen navertellen, realiseren ze zich dat ze de fragmenten niet begrepen en meer in het algemeen het Journaal met VGT voorheen eigenlijk nooit goed begrepen.

Ik voel me nogal dom. Nu ben ik wakker geschoten. Ik besepte tevoren echt niet dat ik het Journaal met VGT niet kon begrijpen. Ik dacht altijd dat ik het kon volgen, maar als ik er echt stil bij sta, beseft ik toch dat ik er niet veel van begreep. (Anna)

Deze respondenten hadden voorheen een ander idee van wat “begrijpbaarheid” inhoudt. Soms denken ze dat het normaal is dat ze het Journaal niet kunnen volgen omdat het van hoger niveau is dat ze niet (meer) kunnen bijhouden wegens hun zwakke kennis van het Nederlands of hun lage opleiding. Of ze gaan ervan uit dat de horende tolken het wel beter moeten weten omdat ze wel opgeleid zijn in de Vlaamse Gebarentaal, en dus meer weten over lexicon en grammatica in VGT dan henzelf. Maar ook hun eerdere ervaringen met gebrekkige informatieverwerking, bijvoorbeeld door het ontoegankelijke dovenonderwijs in het verleden en/of wegens onvolwaardige communicatie met hun horende omgeving die weinig tot geen VGT-kennis heeft, hebben een grote impact op de huidige kijkbelevens bij het Journaal met VGT.

Ik heb geleerd om dingen oppervlakkig te leren. Ik leer nooit iets tot in detail. Op de dovenschool leerden wij vroeger ook altijd heel oppervlakkig om de taal en de zinnen te kunnen verstaan, maar wij leerden nooit zuiver inhoudelijk. En nu bij het Journaal met VGT is dat ook nog zo. Omdat ik niet geleerd heb om de inhoud te begrijpen in mijn hoofd. (Maria)

Bij Karrewiet met VGT hebben alle respondenten het gevoel dat er meer coherentie aanwezig is in de vertolking. De respondenten begrijpen hierdoor de inhoud vlotter dan bij de journaalfragmenten en ze onthouden de inhoud ook veel beter.

Ja, ik heb bij Karrewiet meer het gevoel dat het een geheel is, en voel ik meer een rode draad. Het verband is mij veel duidelijker, terwijl de horende tolken, voor mij toch, te vaak van de hak op de tak springen en ik moet wat puzzelen over wie het gaat en ik moet ook soms een tweede keer kijken om het te kunnen begrijpen. (Anna)

Daarnaast hebben de respondenten ook het gevoel dat er bij Karrewiet meer voorbereidingswerk gedaan wordt dan bij het Journaal met VGT. Enkele respondenten weten hoe het achter de schermen gaat bij VGT op de VRT en zijn op de hoogte van het intensieve voorbereidingswerk bij het Journaal en

de ruimere voorbereidingstijd bij Karrewiet met VGT omdat de te vertalen teksten op voorhand klaargestoomd worden. De respondenten zijn van mening dat het goede voorbereidingswerk een positieve invloed heeft op de coherentie in gebaren.

Bij dit Karrewietfragment zie je dat de tolk de inhoud al kent. De tolk vertelt meer en loopt misschien soms zelf een beetje voor, dat is mijn gevoel. Eerst wordt alles gelokaliseerd en dan begint hij pas te tolken. Hij weet perfect wanneer hij moet beginnen. Dit is veel tijdsefficiënter.
(Hannes)

2.2.3.2. Taalgebruik

De respondenten geven tijdens de interviews verschillende taalkundige aspecten van VGT aan die een belangrijke rol speelden in het kunnen begrijpen van de inhoud van de geselecteerde fragmenten. Aangezien niet iedereen evenveel kennis heeft van de lexicale en grammaticale aspecten van VGT is het vaak moeilijk om deze taalkundige knelpunten juist te benoemen. Sommige respondenten kunnen deze knelpunten wel precies verwoorden omdat ze een opleiding of vorming volgden over VGT.

Ik zie dat de journaaltolk '7 uur' niet juist gebaart. Dat is niet echt VGT. We gebaren 7 op die manier (toont gebaar met andere beweging). Zij gebaart het anders, het voelt niet juist aan. Zij gebaart wel duidelijk dat het om het cijfer 7 gaat, maar de beweging klopt gewoon niet naar mijn gevoel. (...) En die fout wordt gemaakt al bij de openingszin: 'Welkom op het 19u-Journaal'!
(Nathalie)

Op lexicaal niveau vinden de respondenten het zeer belangrijk dat de **gebaren juist afgewerkt zijn qua handvorm, oriëntatie en beweging**, en **duidelijk af te lezen** zijn.

De gebaren moeten correct zijn. Het gaat om een taal en men moet hier bewust mee omgaan. Als er foute gebaren zijn op de televisie, neem ik die gebaren waarschijnlijk over en word ik dan door andere doven aangewezen op mijn fouten. Als er fouten insluipen of er iets maar voor de helft wordt weergegeven, kan ik niet mee discussiëren over de inhoud ervan. (René)

Wat de grammatica betreft, blijkt dat **hoe visueler de gebarentaal weergegeven wordt, hoe meer de inhoud begrepen wordt**. Er moet gebruik gemaakt worden van de ruimte in de gebarentaal, van lokalisatie (plaatsen van gebaren in de ruimte als referenten), classifiers (waarbij de handvorm van een gebaar verwijst naar een entiteit), productieve gebaren (gebaren die niet opgenomen zijn in het lexicon van de VGT en bedoeld zijn om op creatieve wijze een betekenis over te brengen), ... Kortom, minder vertellen maar meer tonen. De respondenten waarderen wel dat de horende tolken hun best doen om zo visueel mogelijk te gebaren op vlak van mimiek- en ruimtegebruik. Maar soms is het niet goed genoeg om de inhoud te kunnen volgen.

De journaaltolk was iets statischer, er was mimiek maar meer vlak en ze bewoog niet zoveel. De Karrewiettolk gaat meer heel zijn lijf gebruiken, hij gaat zich verplaatsen, er is mimiek, er is bodyshift en rolname, alles is groter en duidelijker. Bij de journaaltolk was het veel statischer. Ze blijft staan, ze wijst wel, maar het is niet zo open. (Johan)

Alle respondenten ervaren een groot verschil in het taalgebruik bij de journaalfragmenten en de Karrewietfragmenten. Zo wordt de gebarenstijl van de journaaltolken over het algemeen beschreven als statisch en stijf, die van Karrewiettolken als vlotter en dynamischer. Zo zeggen de meeste respondenten dat de gebarentaal van de dove tolken meer is zoals die van henzelf waardoor ze die dove tolken beter kunnen begrijpen.

Dit kan je onder andere zien door de varianten die de dove tolk gebruikt. Hij gebruikt de gebaren die hij altijd gebruikt, hij gebruikt zijn eigen varianten. Hij gebruikt de taal die in hem zit. Bij de journaaltolk kan je zien dat het niet echt haar taal is. Of bijvoorbeeld een horende persoon die met dove ouders is opgegroeid, daarbij kan je ook zien dat die persoon de gebarentaal die zijn/haar ouders gebruiken echt in zich heeft. Bij de tolkenopleiding is dat anders. Dat is de taal die ze leren via school en dan hebben ze niet echt 100% een connectie met die taal, maar staan ze er een beetje buiten. (Pascale)

Anders gezegd, de respondenten zijn van mening dat de dove tolken de taal 100% in hun vingers hebben, in tegenstelling tot de horende tolken. Het is ook een interessant gegeven dat de respondenten het vaak hebben over de doventaal in plaats van gebarentaal.

De dove tolken hebben die doventaal echt in zich van kleins af aan. Dat begrijp ik echt in één oogopslag. (Marc)

Normaal gezien is “doventaal” geen gepaste term aangezien de Vlaamse Gebarentaal ook door horende mensen gebruikt wordt. Toch gebruiken de respondenten dit woord om een onderscheid te maken tussen de gebarentaal die van nature gebruikt wordt door de doven en een “horende” gebarentaal die aangeleerd is op latere leeftijd tijdens een tolkenopleiding.

Voor mij is er een groot verschil tussen een dove en een horende tolk. De gebarentaal van de dove tolk is visueler. Dit is voor mij echt doventaal, dit is hun eigen gebarentaal. (Liliane)

De respondenten voelen zich ook **meer taalkundig en cultureel geïdentificeerd met de dove tolken**, wat leidt tot een beter begrip van de inhoud.

Het gaat om de identificatie. In het Journaal met VGT heb ik niet het gevoel dat het gebarentaal van de doven is. Ik denk ook dat het is omdat ik weet dat die journaaltolken niet doof zijn. Misschien kan ik daarom hun gebarentaal minder goed aflezen, ik weet het niet. Bij de Karrewiettolk voel ik echt die verbondenheid. En ook deels omdat ik die tolk ken, en omdat hij echt goed gebaart. (Anna)

De dove tolken geven de respondenten eerder het gevoel dat ze aan het “vertellen” zijn in plaats van “tolken”, waardoor er minder concentratie nodig is om hen te begrijpen. De respondenten hebben bij de dove tolken meer het gevoel dat de informatie echt binnenkomt. De gebaren van de dove tolken zijn meer gestructureerd en gesegmenteerd, ze gebruiken de mimiek zoals doven dat doen in hun dagelijkse gesprekken, en ze gebruiken de bewegingen van hun bovenlichaam en hun gebaren op een correcte en spontane manier. Zelfs de *bodyshifts*, om aan te duiden wie aan het spreken is in de journaalbeelden, zijn bij de dove tolken duidelijker dan bij de horende tolken.

Ja, als ik eenmaal gezien heb wie de mensen op de nieuwsbeelden zijn die iets zeggen, heb ik er genoeg aan om enkel te kijken naar de Karrewiettolk. Bij de journaaltolk is dat niet zo. Daar moet ik echt kijken naar het beeld om te weten wie aan het woord is. Er is bij de journaaltolk niet voldoende duidelijk een verschil bij het vertalen van twee verschillende mensen. (Kasper)

Ook valt het de respondenten op dat de dove tolken meer grammaticale aspecten correct toepassen in hun Vlaamse Gebarentaal, zoals het gebruik van GOC, eye-gaze (waarbij een oogcontact naar bepaalde referenten in de gebarenruimte extra betekenis en/of dimensie geeft aan de gebaren), ... Het zijn ook vooral de gezichtsuitdrukkingen en het mondbeeld van de journaaltolken die de respondenten als onnatuurlijk en storend ervaren.

Ik vind dat die journaaltolk haar mimiek te ongepast gebruikt. Doven doen dat niet zo op die manier. Ze wil teveel tonen dat zij even vlot gebaart als dove mensen, maar dat is niet zo. Ze weet dat wel. (Anna)

Over het algemeen wensen de respondenten minder **Nederlandse beïnvloeding in de Vlaamse Gebarentaal**, dat er minder gebaard wordt volgens de Nederlandse structuur of betekenis. Vooral de beïnvloeding van het Nederlands in het mondbeeld en de articulatie bij gebaren is voor de respondenten soms overdreven.

Ook haar mondbeeld is overdreven voor mij. Je ziet dat dit niet haar normale mondbeeld is maar dat zij er nog een schepje bovenop doet en dus extra nadrukkelijk de woorden uitspreekt in haar mondbeeld. Je hebt sommige mensen bij wie dat natuurlijk zo is, maar bij haar is dat niet zo en zij legt bewust extra nadruk op haar mondbeeld omdat ze tolkt bij het Journaal. Dat is mijn gevoel. (...) Het lijkt een beetje als wat er gebeurt als dove en horende mensen proberen te communiceren en de horende mensen heel overdreven articuleren. Voor mij voelt het bij deze tolk een beetje zo aan. (Kasper)

De respondenten die goed zijn in het Nederlands doen een beroep op dat mondbeeld om de betekenis van de gebaren van horende tolken te achterhalen, maar dat kan ook voor verwarring zorgen.

Bij Karrewiettolken heb ik dat mondbeeld niet nodig om de gebaren te begrijpen. Bij de horende tolken ben ik meer bezig met: bedoelt die het zeker zo? Is dat juist? En dan zie je een mondbeeld en een gebaar die niet matchen. Bijvoorbeeld het gebaar voor alcohol, dan denk ik: heeft ze het nu over wodka? Ze gebruikt een fout gebaar, een dove persoon zal dat gebaar voor alcohol niet gebruiken. (Kasper)

Deze Nederlandse beïnvloeding heeft bij de respondenten die het Nederlands minder goed beheersen als gevolg dat ze de inhoud minder goed begrijpen. Over het algemeen vinden de respondenten dat de dove tolken de bovengenoemde aspecten van Vlaamse Gebarentaal veel beter beheersen dan de horende tolken.

Misschien is het omdat de journaaltolken niet doof zijn dat ze vinden dat ze het 100% goed moeten doen. Maar eigenlijk doen ze het dan toch niet zo goed als je kijkt naar de beelden... Ze

willen het goed doen en gebaren daarom zo zenuwachtig en stijf en zonder veel uitstraling. Doven niet, die gebaren heel los, met veel mimiek en uitstraling. Omdat zij weten dat dat erbij hoort. Die mimiek, uitstraling, bewegingen en zo. Doven weten dat gewoon vanzelf, ze gebaren daarom niet zo zenuwachtig. (Carine)

2.2.3.3. Nieuwe of ongekende gebaren

Het gebeurt vaak dat de respondenten een **ongekend gebaar** tegenkomen in de geselecteerde fragmenten. Ze kunnen de betekenis van dat gebaar vaak niet achterhalen of hebben niet door dat het om een foute parameter van het gebaar (bv. qua handvorm, oriëntatie of beweging) gaat, waardoor het een nieuw of ongekend gebaar lijkt. Ze denken meestal dat het om een andere regionale variant of een nieuw gebaar gaat dat ze nog niet tegenkwamen in de Vlaamse gebarentaalgemeenschap waarin ze vaak vertoeven. Deze gebaren hebben uiteraard een invloed op het begrijpen van de inhoud.

Ja en daardoor ben ik soms de draad kwijt. Dan blijf ik aan dat gebaar denken dat ze gebruikten en wat het betekende. Dan kan ik helemaal niet meer volgen, en kijk ik ook niet meer naar de beelden. Dan blijf ik daar over piekeren. Daarom is het niet aangenaam voor mij om daar naar te kijken. Ik kijk graag naar aangename, zuivere, mooie gebarentaal, waarbij ze ook telkens wat pauze laten tussen de zinnen. Ik ben niet gewoon tevreden als ik het versta, voor mij moet het ook echt goede VGT zijn. (Marnix)

Het viel wel op dat veel respondenten de **verzonnen of ongekende gebaren** van de journaaltolken snel als vanzelfsprekend beschouwen.

Ja, ze mogen nieuwe gebaren verzinnen. Het is onmogelijk om altijd juiste gebaren net als wij te gebruiken, want ze zijn horenden. Dat is normaal, dus ze mogen het wel doen. (...) Zij tolkt op basis van gesproken Nederlands en gebaart vervolgens ernaar. Zij heeft zo die gebarentaal geleerd op de tolkenopleiding. Het is hun eigen gebarentaal. (Simonne)

Vaak is dit omdat ze het zelf niet beter weten of omdat ze het gebaar overslaan om de inhoud verder te kunnen volgen. De respondenten zijn er zich niet allemaal even bewust van hoeveel impact de media kunnen hebben op het taalgebruik van VGT. De respondenten zijn wel over het algemeen geen voorstander van die nieuwe of ongekende gebaren en hebben liever dat de tolken bestaande gebaren gebruiken en tolken naar de betekenis van het woord. Sommige respondenten begrijpen wel dat er nog geen gebaar bestaat voor veel Nederlandse woorden wat tot gevolg heeft dat de tolken zelf gebaren moeten bedenken. Maar de meeste respondenten zouden die gebaren niet zelf gebruiken tegen andere doven.

Die nieuwe gebaren komen aan als een klap in mijn gezicht. Ik kan het mij niet voorstellen dat ik ze zelf zou gebruiken. (Nathalie)

Wat de **plaatsnamen** betreft, viel op dat de respondenten uit Oost- of West-Vlaanderen het gebaar voor de Antwerpse gemeente Brasschaat niet kenden, maar de respondenten uit Antwerpen of Limburg wel.

Dat is omdat ik van regio Antwerpen ben. Als er gebaren voor de steden of gemeentes in Oost- en West-Vlaanderen gebruikt worden, dan zal ik het waarschijnlijk niet begrepen. Bv. Melle, Zwijnaarde, ... (Nathalie)

Ook de gebaren voor andere landen zoals Salvador of buitenlandse steden worden niet altijd goed begrepen zonder tekstuele ondersteuning.

Toevallig keek ik eergisteren naar het Journaal met een gebarentaaltolk. Het ging over Syrië, over Aleppo, en ze gebruikte een gebaar voor Aleppo. Maar ik kende dat gebaar niet dus ik dacht "wat is dat". Gelukkig kon ik in de ondertiteling lezen dat het over de stad Aleppo ging. Zo leerde ik dat nieuwe gebaar bij. De gebaren voor steden als Antwerpen en Brugge ken ik al, maar dat van Aleppo kende ik nog niet. Gelukkig heeft de ondertiteling mij hier gered. (Julien)

Niet alleen de plaatsnamen, maar ook de **naamgebaren van bekende personen**, zoals politici, vormen een probleem omdat de respondenten ze niet altijd kennen. Ook hier zou tekstuele ondersteuning, zoals ondertiteling of SVO¹⁶, gewenst zijn.

Wat betreft die namen van de ministers, ik ken veel van hun naamgebaren niet. Dat is een probleem. Dan zie ik een naamgebaar en denk ik: "Over wie gaat het nu?". Hier is er nu geen ondertiteling, als dat er wel is dan kijk ik vlug over wie het gaat. Dan kan ik de naam lezen in de ondertiteling en leer ik zo die persoon zijn/haar naamgebaar. Maar over wie gaat dit nu? De vingerspelling gaat ook zo snel of is afgekort. Ik weet dan niet over wie het gaat. Nu is er ook geen ondertiteling waarop je de naam kan aflezen. (Pascale)

Ook het **gebruiken van International Sign** in het Journaal of Karrewiet met VGT wordt niet door iedereen even enthousiast onthaald. Er zijn respondenten die weinig internationale contacten hebben en dus geen IS kennen, met als gevolg dat ze die gebaren niet begrijpen.

Het is een beetje jammer natuurlijk. Ik wil natuurlijk dat hier in België mijn eigen taal, de Vlaamse Gebarentaal blijft bestaan. Maar we worden duidelijk al beïnvloed door International Sign. (...) Maar ik begrijp dat natuurlijk. We leven in een tijd van verandering, van evolutie. Het is logisch dat we beïnvloed worden door International Sign. (Johan)

Het viel ook op dat de respondenten minder weerstand tonen bij nieuwe of ongekende gebaren in Karrewietfragmenten, waaronder IS-gebaren (bv. Azië). Als hen gevraagd wordt waarom ze die nieuwe of ongekende gebaren wel aanvaardden in Karrewiet met VGT, antwoorden ze meestal dat het is omdat de Karrewiettolken zelf ook doof zijn.

Ik weet dat als horende mensen fouten maken in hun gebaren, doven hen hierop kunnen aanspreken. Als dove mensen fouten maken, spreken andere doven hen daar niet op aan. Dat is interessant. (...) Is het omdat dove mensen onderling een band hebben? Dat is iets dat tussen de oren zit. Het is wel een goede vraag wat mijn reactie zou zijn als ik een horende of een dove tolk

¹⁶ SVO is een afkorting van "schriftvormer". Dit is een kleine grafische titel die onder een interviewbeeld geplaatst wordt, met de vermelding van de naam en/of functie van de geïnterviewde.

een ongekend gebaar zou zien doen. Bij horende tolken zou ik me afvragen van waar ze dit halen, bij dove tolken zou ik denken dat het misschien zo wordt gebaard omdat zij in de dovenwereld leven. Horende tolken doen dat niet, dus ik zou kritischer denken over waar ze dat gebaar halen en of het bedacht is. (Eric)

2.2.3.4. Standaardisatie

De standaardisatie in VGT wordt in dit onderzoek niet uitvoerig besproken of geanalyseerd, om verschillende redenen. De respondenten vinden het zelf moeilijk om te oordelen of de gebaren die ze in de geselecteerde fragmenten tegenkomen uit een bepaalde regio komen. Bij verschillen twijfelen ze ook vaak wat het gestandaardiseerde gebaar is, hun eigen gebaar of dat van de televisietolken.

Er is geen standaardisatie in VGT, en dat is ook het probleem. Gebarentaal is nog heel jong. Maar ik heb wel het gevoel dat VGTC een grens kan trekken van wat er aanvaard kan worden. Variatie kan, binnen een bepaalde grens. Evolutie van een taal duurt jaren en jaren, maar met media kan je het proces wel onbedoeld versnellen. (Hannes)

Toch wordt de standaardisatie van VGT aangekaart in de interviews, vanuit de vraag of dit een knelpunt is voor het begrijpen van de getolkte inhoud. **Het valt op dat de respondenten bij de journaaltolken eerder de indruk hebben dat die uit een andere regio komen** en de varianten van daar gebruiken, wanneer ze deze gebaren niet begrijpen. Een respondent uit de regio Antwerpen denkt bijvoorbeeld dat een journaaltolk uit de regio Antwerpen uit Brussel of West-Vlaanderen komt. De meeste respondenten komen uit regio Oost-Vlaanderen, maar denken toch dat de journaaltolken uit die regio andere regionale varianten gebruiken. Maria, uit West-Vlaanderen, stelt bijvoorbeeld:

Ik heb soms moeite om de gebaren van journaaltolken te begrijpen omdat ze van het oosten van het land komen. Ja, want ik probeer altijd goed na te denken wat een bepaald gebaar betekent. Ik onthoud dat gebaar. En dan probeer ik uit te zoeken wat het betekent. Later vind ik de betekenis dan ook wel vaak, maar het is zweten, een echte zoektocht. Ik begrijp wel dat de tolk heel snel moet spreken omdat het nieuws zeer snel gaat, en ze moet dat allemaal vertalen naar gebarentaal. Dat begrijp ik wel maar ze nemen in de uitzendingen nooit de tijd om een gebaar kort even uit te leggen.

Om die reden **verkiezen de respondenten dat er gebruik gemaakt wordt van gestandaardiseerde VGT** in de getolkte uitzendingen.

Ik moet eerlijk zeggen dat ik niet weet vanwaar die gebaren komen. Vroeger was ik een beetje kwaad op standaardgebaren, maar toen was er nog geen gebarentaal op de televisie. Vroeger bestond dat aanbod nog niet. Later ben ik wel meer open gaan staan voor nieuwe gebaren en toen kwam er ook een gebarentaal aanbod op de televisie. Dat vond ik wel goed, maar ik had echt veel tijd nodig om al die verschillende journaaltolken te begrijpen. Ik vond het heel moeilijk om al die verschillen te begrijpen. Daarom, nu moet ik dat aanvaarden dat het juist de bedoeling is om standaard gebarentaal te gebruiken op te televisie zodat we ze allemaal kunnen begrijpen. (...) Want toevallig versta ik het nieuws wel graag, en dat gaat niet. Ik vind eigenlijk dat standaardtaal wel goed zou zijn. We hebben het nodig. Dan moet ik niet mijn best doen om al

die verschillende gebaren te leren, dan kan ik gewoon spontaan de standaardgebaren aflezen van het Journaal met VGT. Dan zijn wij ook allemaal gelijk. (Maria)

Bij Karrewiettolken is het opmerkelijk dat de respondenten van mening zijn dat de dove tolken in de meeste gevallen gestandaardiseerde gebaren gebruiken, ook al gebruiken deze tolken soms eigen regionale varianten, vooral West-Vlaamse. Zelfs de enige Limburgse respondent, die de Limburgse variant van VGT gebruikt die verschilt met de rest van Vlaanderen, ziet standaardisatie in VGT bij de dove tolken terwijl zij van mening is dat de horende journaaltolken regionale varianten gebruiken. Het gebeurt wel eens dat de respondenten andere varianten zien bij Karrewiettolken dan ze gewend zijn, maar ze kennen die varianten ook en kunnen die aan een bepaalde regio toewijzen. Ofwel kunnen ze de betekenis hiervan achterhalen vanwege de duidelijke articulatie in mondbeeld, of ze kunnen de betekenis afleiden door die te plaatsen tussen andere gebaren. Zo zegt Nathalie, uit Antwerpen:

De journaaltolken gebruiken ook veel gebaren die ik niet ken. De dove tolk doet meer zijn best wat gezichtsuitdrukking betreft. Hij gebaart "mooi" in een andere variant dan de mijne, maar hij articuleert het Nederlandse woord duidelijk met zijn mondbeeld. Dan kan ik de betekenis bij dat gebaar beter achterhalen. Ook bijvoorbeeld het West-Vlaamse gebaar voor "vriend" begreep ik omdat de Karrewiettolk het Nederlands woord ook duidelijk articuleerde bij het gebaar.

Ook twifelen de respondenten soms of de ongekende gebaren regionale varianten zijn, dan wel buitenlandse of verzonnen gebaren.

Als ik er nu over nadenk, zou het kunnen dat het zelf uitgevonden gebaren zijn. Ik weet ook niet altijd goed of die journaaltolk van een andere regio komt en de varianten van daar zou ik ook niet altijd kennen. Dus ik kan niet weten of dit echt gebaren zijn uit die regio of dat ze verzonnen zijn. (Jan)

Opvallend is dat de respondenten niet achterdochtig worden of geen weerstand bieden bij de ongekende gebaren of varianten die ze tegenkomen in de geselecteerde Karrewietfragmenten, in tegenstelling tot de ongekende gebaren of varianten bij de geselecteerde journaalfragmenten.

Gebarentaal is niet de moedertaal van horende mensen. Ze leren het in hun opleiding. Die dove tolk is doof geboren en opgegroeid met gebarentaal. Ik ken zijn identiteit. Hij heeft achtergrondkennis en internationale netwerken. Maar horende tolken misschien niet. Ze staan ook niet vaak in contact met internationale doven. Dan vraag ik me af waar zij bepaalde gebaren halen. Ik heb bijgevolg minder vertrouwen in die journaaltolken. (René)

2.2.3.5. Tempo

Over het algemeen ervaren de respondenten het tempo van het gebaren bij zowel dove als horende tolken als positief. Ze ervaren meer last met het **te snelle tempo van het bronmateriaal**. Hierdoor hebben ze problemen met het tegelijkertijd volgen van de tolk en de journaalbeelden, omdat die samen visueel te druk zijn om de inhoud te begrijpen (zie 2.2.3.7). Het hoge spreektempo van het Journaal biedt de televisietolken ook niet genoeg tijd om hun vingerspelling af te werken of om alle informatie in visueel verzorgde VGT mee te geven (zie 2.2.3.6).

Ik heb moeite met het begrijpen van de namen van personen in het VGT-Journaal. Soms gaat de vingerspelling te snel. Dan moet ik ook nog snel kijken naar het gezicht van die persoon op het journaalbeeld om te achterhalen over wie het gaat. Het is te veel voor mij in één keer. Hier is de informatiedichtheid enorm hoog. (...) Ik moet met veel rekening houden bij het kijken in korte tijd, in bijvoorbeeld vijf seconden zijn al drie namen verschenen. Ik moet ook nog kijken naar de journaalbeelden. Dat is gewoon teveel voor mij in korte tijd. Dan is het nog makkelijker voor mij om de drie namen bijvoorbeeld in ondertitels te lezen. Dat gaat sneller bij mij binnen. Dan kan ik verder kijken naar de tolk hoe het nieuwsverhaal verder gaat. (Nathalie)

Niet alleen de slechte afwerking van de vingerspelling voor verschillende namen en plaatsnamen is een probleem. Zelfs wanneer de vingerspelling mooi afgewerkt wordt, zijn de respondenten er over het algemeen geen fan van. Ofwel begrijpen ze de vingerspelling niet, ofwel vinden ze dat het de vlotheid van de gebaren hindert. Ten slotte hebben sommige respondenten moeite als de tolken altijd maar blijven gebaren, vanwege het hoge spreektempo en de hoge informatiedichtheid van het bronmateriaal, waardoor de respondenten geen tijd hebben om de inhoud te verwerken.

Bij het Journaal kan je duidelijk zien dat er vaart achter moet zitten en dat het zeer snel moet gaan. Ik kan dat duidelijk zien aan de gebaren van journaaltolken. Bij dit Karrewietfragment zijn er ook veel momenten dat de tolk even kan rusten en naar het scherm kijkt, om daarna weer te beginnen gebaren. Bij het Journaal hebben ze minder rustmomenten. (Kasper)

2.2.3.6. Informatieweglatingen

Hoe hoger het spreektempo of hoe zwaarder de informatiedichtheid is, hoe meer het risico ontstaat dat er informatieweglatingen (moeten) gebeuren tijdens het tolken. De respondenten ervaren bij de journaaltolken het **gevoel dat er stukken informatie weggelaten werden** in de vertolking, zeker als ze het vergelijken met de journaalbeelden.

Hier valt mij op dat er zo veel gezegd wordt en zo weinig gebaren gemaakt worden. (Hannes)

Dit gevoel ontstaat vooral omdat ze de inhoud van de journaaltolken niet volledig kunnen volgen. Bij Karrewietfragmenten hebben ze minder het gevoel dat er informatie weggelaten wordt.

Ik weet wel dat de dove tolk ook wat informatie laat wegvallen in Vlaamse Gebarentaal. Maar ik denk dat zijn vertolking voldoende informatie weergeeft over de inhoud van fragment. Ik heb het gevoel dat ik voldoende informatie kreeg. (Patrick)

De respondenten hebben over het algemeen **liever dat er geen informatieweglatingen gebeuren** bij het tolken, uit schrik dat ze wat van de inhoud zullen missen, aangezien ze de inhoud niet altijd even goed kunnen volgen. Dat de journaaltolken zelf kunnen beslissen om informatie achter te houden tijdens de vertolking, hoe onbedoeld ook vanwege het tempo of de complexiteit van het tolkproces, beangstigt de respondenten. Sommige respondenten doen zelfs een beroep op andere (horende) mensen thuis, of zetten de ondertiteling aan om hen te controleren en/of om die gemiste informatie in de getolkte VGT zelf terug te kunnen puzzelen.

Soms zie ik wel via de ondertiteling dat er informatie ontbreekt in de vertolking. Ik ben daar dan ook gefrustreerd door. Ik heb echt al eens meegemaakt dat ik zat te kijken met de ondertiteling aan. De ondertiteling stond er niet standaard bij, ik had dat zelf aangezet via 888. Ik was dan aan het kijken en zag dat bij de tolk veel informatie wegviel. Als mijn horende kinderen mee kijken en mij dan laten weten dat er informatie wegvalt, dan beseft ik dat. Maar als niemand mij iets laat mij iets weten, dan weet ik dat niet. Maar met die ondertiteling erbij kan je dus vergelijken. Zonder die ondertiteling kan ik natuurlijk niet weten dat er informatie wegvalt. (Pascale)

2.2.3.7. Synchronisatie

In het algemeen ervaren de respondenten geen last bij de synchronisatie tussen de journaalbeelden en de vertolking naar gebarentaal. Ze merken wel een **achterstand op bij de gebarentaal ten opzichte van de gesproken inhoud**, ook bij Karrewiet, maar ze vinden dat over het algemeen niet storend. Slechts enkele respondenten ondervinden hindernissen in het begrijpen van de inhoud wanneer de vertolking na de beelden komt. Bijvoorbeeld wanneer een journaaltolk naar het beeld wijst wanneer de volgende persoon aan het spreken is, wat enorm gewaardeerd wordt door de respondenten, moeten ze dan kijken naar het beeld maar soms is dat al gepasseerd door de achterstand van de gebarentaal op de beelden. Soms wordt er niet gewezen naar het beeld en hebben de respondenten pas later door dat er iemand aan het spreken is.

De tolk denkt misschien dat de dove mensen het journaalbeeld kunnen zien en dus automatisch alles wat ze vertolkt zelf zullen linken aan dat beeld. Maar dat is niet zo, de tolk zou toch beter ook wijzen naar het beeld of iets anders daarmee doen. (Nadine)

Hoewel het gewenst is dat de journaalbeelden en de gebarentaal meer afgelijnd zijn, ervaren de respondenten meer **hindernissen in het begrijpen van de inhoud wanneer ze tegelijkertijd moeten kijken naar de journaalbeelden en de gebarentaaltolk**.

Ik heb maar twee ogen, ik kan niet elk oog naar een andere kant sturen. (Hannes)

De respondenten hebben er vaak moeite mee dat ze de journaalbeelden niet kunnen zien wanneer ze zich moeten concentreren op de journaaltolk. Ze zouden liever ook de journaalbeelden bekijken omdat die ook bijdragen tot een beter begrip of inleving:

Zonder de journaalbeelden zijn de gebaren eerlijk gezegd een beetje eentonig. Ik versta niet alle gebaren van de journaaltolken, maar ik wil weten waarover het gaat. Daarom heb ik ook de bewegende beelden nodig. (Maria)

Sommige respondenten hebben er zelfs moeite mee dat de tolken constant aan het gebaren zijn waardoor ze geen tijd krijgen om naar de journaalbeelden te kijken.

Via ondertiteling win ik soms wel een beetje tijd om te kijken naar het beeld als de ondertiteling vasthangt of het nog even wachten is op het volgende stuk. Een tolk gaat continu door. (René)

Opmerkelijk is dat de respondenten het bij de Karrewietfragmenten minder erg vinden dat ze de beelden niet volledig kunnen zien. Eerst en vooral omdat de beelden minder druk zijn, maar ook omdat de Karrewiettolken genoeg inlevingsvermogen bieden in hun vertolking.

De Karrewiettolk uit dit fragment begrijp ik wel. Omdat zij mij een beeld geeft van de situatie via haar gebaren. En daardoor begrijp ik het. Ik kan de beelden wel een beetje zien, maar ik zie niet alles. Soms wil ik wel zien wat er op de beelden gebeurt, maar door de Karrewiettolk haar vertolking kan ik mij een beeld vormen over hoe de situatie eruitziet. (Nadine)

Vooraf voor de respondenten met het Ushersyndroom is het nog moeilijker om tegelijkertijd te kijken naar de gebarentaaltolk én de journaalbeelden, vanwege hun beperkte zicht. Voor hen vergt het meer concentratie om de gebaren van de tolken te kunnen aflezen.

Ik kan mij nu slechts focussen op één aspect. Misschien als ik wat meer afstand neem van het scherm dat ik beide kan zien. Maar dan kan ik de gebaren niet voldoende goed zien van op afstand, en ook moet ik bij de journaaltolk al doorbijten om haar te kunnen volgen. Dus ik moet dichtbij zitten en dan zie ik maar de helft van het scherm. Je kan dat moeilijk oplossen. Ik denk dat bij de manier waarop het nu verloopt, dat ik tweemaal zou moeten kijken. Dus eerst kijken naar de tolk en dan daarna naar de beelden om die aan elkaar te kunnen linken. Ik denk dat ik het zo zou moeten doen. (Nadine)

2.2.3.8. Dresscode en lay-out

Dit knelpunt dook reeds op in de literatuurstudie, maar werd niet opgenomen in de vragenlijst. Toch wordt dit punt door enkele respondenten spontaan aangekaart. Een respondent geeft zelfs aan dat de verkeerde **kledingkeuze** (die volgens hem niet past bij de inhoud) afleidt waardoor hij zich niet meer kan concentreren op de inhoud.

Ze hebben in de tolkenopleiding moeten leren dat ze donkere kleren moeten dragen om te tolken. (...) Ze moeten geen uitzonderingen maken voor journaaltolken op de televisie. Begrijp je? Ze moeten zich houden aan die dresscode. Ze moeten logisch nadenken en de dresscode respecteren. (...) Soms nemen ze heel lichte kleren. Ik kan geen onderscheid zien met huidkleurige armen of handen. Soms is het te rood. Ik denk niet dat doofblinden de gebaren dan kunnen aflezen. Ook hun sieraden bewegen en blinken wat teveel. Dat vind ik niet kunnen. Liever geen sieraden. Bijvoorbeeld die broek van de journaaltolk uit het fragment, wit met zwarte strepen. Dat vind ik ook niet kunnen. Dat leidt af, ook al wordt haar broek niet volledig in beeld gebracht. Ik heb het liefst effen. (Ilse)

Ook voor de respondenten met het Ushersyndroom is dresscode een zeer belangrijk aandachtspunt. Ze hebben het liefst dat de tolken donkere kleren nemen die zo weinig mogelijk blote huid tonen. Bijvoorbeeld in het fragment over de presidentsverkiezingen in de Verenigde Staten had de journaaltolk een diep uitgesneden T-shirt aan.

Daar moet de journaaltolk echt voor opletten. Er zijn nog tolken die redelijk hoog gebaren. Ik gebaar zelf ook hoog. Ik gebaar dicht bij mijn gezicht dan bij mijn buik. Ik ben dat zo gewoon, omdat ik gewoon ben om met doofblinde mensen te communiceren. Dove mensen vragen mij soms om lager te gebaren. Iedereen doet dat natuurlijk op zijn manier. De journaaltolk gebaart ook vooral voor haar hals. Maar het probleem is dat dat onvoldoende contrasteert als haar hals bloot is. Als ze zo hoog gebaart, dan zou ze beter een T-shirt dragen die minder diep uitgesneden is. Zo kan je beter zien wat er met de handen gebeurt. (Marc)

Marc geeft nog tips mee dat televisietolken er best ook op letten dat ze geen korte mouwen dragen, en geen bovenkleding in twee kleuren.

Op het vlak van **lay-out** zijn er ook soms frustraties omdat de televisietolken overlappen met de journaalbeelden, zeker als ze overlappen met de titel van het journaalitem of de SVO. Soms vinden de respondenten dat een tolk te groot staat ten opzichte van het journaalbeeld. Dat is ook vaak de reden waarom de respondenten met het Ushersyndroom moeite hebben met het aflezen van de gebaren, omdat de handen niet goed genoeg contrasteren met het achtergrondbeeld.

Ik heb niet echt goed gevolgd. Ik was meer bezig met het feit of ik haar handen goed kon zien. (Marc)

2.2.3.9. Het toegankelijkheidsconcept

Het idee van het toegankelijk maken van nieuws door het inzetten van een tolk VGT is voor sommige respondenten het probleem op zich. Met andere woorden: **het format zelf zorgt voor de meeste hoger besproken knelpunten.**

Sorry, maar in principe is het tolken van het Journaal een onmogelijke opdracht. Ik wil niet negatief doen over de tolken zelf, voor dagelijkse opdrachten zijn ze zeker geschikt, maar het VRT-Journaal, dat is 40 minuten alleen op een hoog niveau intensief tolken. Ik ben niet tegen die tolken, maar voor op televisie is het echt niet goed. Mensen kijken hiernaar en pikken er dingen van op, het is echter slordige gebarentaal, welke waarde geeft dat aan onze taal? VGT is een echte taal en het wordt bekeken als 'afval'. Stel dat het Journaal werd gebracht in het Nederlands met een foute woordvolgorde, een foute uitspraak of met foute verwoordingen. Mensen zouden daar ook van afzien omdat het geen correct mooi Nederlands is. Als het om gebarentaal gaat moeten we het maar aanvaarden. Ik vind het jammer dat tolken dit zelf niet beseffen. Ze hebben een opleiding gevolgd, ze kennen de waarde van gebarentaal en toch doen ze deze opdracht waarin ze veel fouten maken en informatie weglaten, ze beseffen dit en toch werken ze verder. Ze beseffen wat ze moeten verbeteren en toch zetten ze dit werk voort. (Eric)

Ook hebben enkele respondenten bij dit toegankelijke formaat niet het gevoel dat hun handicap in het volgen van het reguliere nieuws weggewerkt wordt. Zo voelen sommigen nog steeds dat ze een achterstand hebben wat informatieverwerving betreft. Voor veel respondenten blijkt het toegankelijk maken van het nieuws in VGT eerder, om de woorden van Doof Vlaanderen, Adviescommissie VGT en Vlaams Gebarentaalcentrum (2015) te gebruiken, een illusie van inclusie.

Als mijn schoonouders (die ook doof zijn) naar het nieuws met tolk VGT gekeken hebben en erover vertellen, vertellen ze iets helemaal anders. Ze hebben het vaak fout begrepen. Mijn (dove) man vertelt het nieuws hen dan opnieuw, op hun maat. Dan begrijpen ze het juist wel. Ik denk dat het komt omdat de tolk gewoon gebaart, neutraal, niet aangepast aan de doven. Ze moeten zich eigenlijk inleven in doven. Het verhaal moet verteld worden “op maat” van de mensen in de dovenwereld zodat iedereen kan volgen. (Carine)

Voor bepaalde respondenten is het idee dat ze het Journaal moet bekijken met een tolk VGT zelfs onaangenaam. Ze voelen zich nog steeds afhankelijk van de journaaltolken die zelf beslissen hoe gebarentaal over te brengen en welke informatie te vertolken of niet. Zo hebben ze het gevoel dat ze geconfronteerd worden met hun handicap en/of dat ze geholpen moeten worden om het Journaal te bekijken.

Zo lijkt het gewoon of de tolk meekijkt naar het televisieprogramma. Net precies of de doven een tweede persoon nodig hebben om naar de televisie te kijken. (Hannes)

Enkele respondenten die moeite hebben met het Nederlands gaven wel aan dat ze zich tevreden moeten stellen met het huidige format omdat ze anders naar het reguliere Journaal met ondertiteling moeten kijken, dat ze ook niet of minder goed kunnen volgen.

Ik versta de journaaltolken toch wel veel minder, maar toch moet ik er iets van kunnen verstaan. Waarom blijf ik er anders elke dag naar kijken? Ik kan niet meer zonder. Dan moet ik er toch wel stukken van kunnen verstaan. Als ik iets niet versta, leg ik mij er snel bij neer. Ik kan uit de stukken die ik wel begrijp puzzelen over wat de inhoud ongeveer gaat. (Simonne)

Bovenstaande opmerking is een “**beter dan niks**”-houding die we ook vaak terugvinden bij andere respondenten.

Omdat dat toegankelijke aanbod er is, in VGT, met een tolk, moet ik wel tevreden zijn. Al jaren had ik moeite met de ondertitels. Nu ben ik blij dat er gebarentaal is. Dat is beter! Maar toch moet er kwaliteitsbewaking zijn. Nu is er echt niks en dat kan niet. Daarom ben ik blij met jouw onderzoek. Nu is er eindelijk evaluatie. Dat moet een verplichting zijn. Dan kunnen de journaaltolken evolueren. (Ilse)

2.2.3.10. Mechanism of control

Als laatste, maar daarom niet onbelangrijk, hebben de respondenten vaak het **gevoel dat ze de controle kwijt zijn over hun kijkbeleving bij het Journaal met VGT**. Veel respondenten zijn van mening dat de keuze van een tolk VGT een persoonlijke kwestie is. Als dan een journaaltolk op televisie verschijnt waarvan de tolk- en gebarenstijl de respondenten niet bevalt, zijn ze teleurgesteld. Soms zappen ze zelfs weg.

Het is spijtig dat ik via de ondertiteling niet alles correct begrijp. Door die ene journaaltolk die ik niet goed begrijp, moet ik dan terug beroep doen op de ondertiteling, maar dan blijf ik gefrustreerd. (Pascale)

Bij de dove tolken ervaren de respondenten dit probleem echter niet. Alle Karrewiettolken bevallen de respondenten over het algemeen, omdat ze VGT op moedertaalniveau beheersen.

Het is een beetje moeilijk voor mij om er mee om te gaan als een horende tolk van zichzelf denkt dat ze heel goed kan gebaren. Dan denk ik: "Het is je tweede taal. Het is goed dat je goed kan gebaren, maar alleen wij kunnen ze beoordelen. (...) Als ze dan een nieuw gebaar doen, dat ik zelf niet ken, dan denk ik "van waar halen jullie dat". Ik zie zo veel dove mensen en dat heb ik nog nooit gezien. En de journaaltolk geeft ons uitleg over hoe wij moeten gebaren? Daar kan ik niet zo goed mee om. Misschien zit dat vooroordeel er ook goed in bij mij. (...) Van dove tolken weet ik het zeker dat het uit de dovengemeenschap komt. Het is ook niet echt eerlijk, mijn instelling tegenover die twee groepen tolken. (Marnix)

Naast het feit dat de respondenten zelf niet kunnen kiezen, zijn ze ook **bezorgd over de interne expertise van de VRT** om die tolken te kunnen beoordelen.

Maar er zijn toch ook enkele tolken die me niet liggen om naar te kijken. Mag ik het vergelijken met de nieuwsankers die het nieuws voorlezen. Dan zijn er mensen die een oordeel hebben over die nieuwslezers, ze vinden bijvoorbeeld de stem van die persoon goed of slecht. De VRT doet dit ook: als een nieuwsanker bijvoorbeeld veel kritiek krijgt, moet die weg. Bij de journaaltolken is dit echt niet zo. Voor mij ontbreekt er het beslissingsrecht voor ons waarbij wij kunnen beslissen welke tolken worden ingeschakeld en welke niet. (Kasper)

Sommige respondenten verwachten een actievare rol van onder meer het Vlaamse Gebarentaalcentrum in de evaluatie van het VRT-aanbod in VGT.

Er zijn soms stukken die ik niet begrijp door de gebaren. Dan ga ik gewoon verder. Maar toch moet er een centrum zijn dat de uitzendingen bekijkt en hun foute gebaren verbetert. Zolang dat niet gebeurt, gebruiken de tolken verder verkeerde gebaren. Dus de fout ligt niet alleen aan de tolken zelf. Dat gebeurt ook wanneer iemand een fout opmerkt in het gesproken Nederlands. Dan wordt die verbeterd tot het juist gesproken is. Dat moet ook bij VGT gebeuren. (Ilse)

Daarnaast spreken sommigen ook over de tolkenopleidingen die mee verantwoordelijk zijn voor de kwaliteitsbewaking van de tolken in het algemeen. Volgens een respondent worden de kwaliteitsnormen van de tolkenopleiding minder streng vanwege het tolkentakort, en heeft dat rechtstreekse gevolgen voor de kwaliteitsnormen van de journaaltolken.

Nee, natuurlijk aanvaard ik niet dat er fouten gebaard worden. Daar ben ik niet tevreden mee. Maar als je ziet wat de journaaltolken gestudeerd hebben, in vergelijking met tolken uit landen waar ze uren aan het studeren en inoefenen zijn. Daar zijn de kwaliteitsnormen veeleisender. Maar deze televisietolken hebben een CVO-opleiding gedaan, dan kan je niet dezelfde eisen stellen als die tolken uit de Verenigde Staten of Zweden, ... (Marnix)

Ook zijn enkele respondenten bezorgd over het feit dat de journaaltolken de bevoegdheid krijgen om hun Vlaamse Gebarentaal te representeren op de nationale zender. Volgens hen heeft dat nefaste gevolgen voor de taalontwikkeling VGT als deze tolken VGT niet goed beheersen op moedertaalniveau.

Het gaat eerder de verkeerde kant uit, dat zie je wel met bijvoorbeeld dat gebaar voor alcohol. Dat is niet juist, sorry. Iemand kijkt nu naar het Journaal en denkt "ah, dat is het gebaar voor alcohol", die gaat dat zeggen aan iemand die het gebaar ook niet kent en zo wordt de groep die het verkeerde gebaar gebruikt steeds groter. De journaaltolken krijgen zoveel macht. (Hannes)

Het valt tijdens de interviews op hoe moeilijk veel respondenten het vinden om de journaaltolken feedback te geven. De belangrijkste reden is dat ze er schrik voor hebben: ofwel dat de VRT het enige nieuwsaanbod voor volwassenen in VGT zou schrappen omdat de respondenten de inhoud niet begrijpen door de VGT-vertolking, ofwel omdat er geen journaaltolken meer op televisie zouden durven te komen wegens te veel kritiek.

Ik probeer wel altijd om neutraal te zijn. Ik wil de horende tolken niet afstraffen. Ik ben namelijk al blij dat er iemand op televisie komt. Daar ben ik blij mee. (Maria)

Bovendien hebben de respondenten schrik om feedback te geven aan de journaaltolken omdat ze geen invloed willen hebben op hun werkcarrière, of geen spanningen met hen willen. Ook vinden de respondenten het moeilijk om de journaaltolken op de juiste manier uit te leggen wat er fout loopt.

Als je werkt op de televisie moet je gebarentaal correct zijn. Maar het is niet makkelijk om hen feedback te geven zonder hen te kwetsen. Maar het gaat niet zonder hen te kwetsen. (Myriam)

Veel respondenten wensen daarom anoniem te blijven wanneer ze feedback geven. Ook weten ze niet altijd goed hoe hun opmerkingen door te geven aan de VRT, want ze voelen over het algemeen een grote afstand tussen de VRT en de dovengemeenschap als het over het Journaal met VGT gaat.

Ja, ik zou wel graag een journaaltolk rechtstreeks willen aanspreken over een foutje. Maar dat kan nooit. Bovendien zijn er bij Karrewiet ook wel eens dingen die mij storen, zoals de kledij van de Karrewiettolken bijvoorbeeld. Soms is dat niet oké en dan mag ik dat doorgeven, vind ik. En dat kan wel. Die dove persoon kan ik rechtstreeks aanspreken en ze bedanken mij ook voor de opmerking. Ze vragen mij ook om feedback te blijven geven en dat doe ik dan ook. Maar ik weet niet hoe ik de horende tolken zou kunnen contacteren. Dan contacteerde ik Doof Vlaanderen of het Vlaams Gebarentaalcentrum, maar ze kunnen er ook niks aan doen. Dus er is niemand die hen een opmerking kan geven of hen op iets kan wijzen. Dat is jammer, want dat is wel nodig. (Ilse)

Ze hopen ook op een **vertrouwenspersoon bij de VRT** die hun anonimiteit kan respecteren. Die persoon moet VGT goed beheersen en "doofbewust" zijn, met goede kennis van en inzicht in de dovencultuur. Interessant is dat veel dove respondenten niet lijken te weten dat er een dove coördinator is op de VRT en/of hoe die te bereiken. Een respondent beweert dat zij geen feedback kan geven omdat zij de journaaltolken niet bij naam kent.

Ik ken de namen natuurlijk niet. Sorry, maar de namen verschijnen nooit op het scherm. De namen van de journalisten komen er wel op, maar de namen van de tolken niet. Ze zouden dat er beter ook opzetten. (Maria)

Sommige respondenten vinden dat ze moeilijk feedback kunnen geven omdat het niet aan de tolken ligt, maar aan de keuze van de VRT om horende tolken VGT in te zetten bij het Journaal.

Ja, doven leggen zich er makkelijker bij neer, dat is zo. Soms wou ik dat ik wat assertiever optrad. Ah ja, vroeger werd eens bekeken of een dove tolk kon bij het Journaal. Maar toen realiseerde ik mij dat het niet kon. Want hoe gaan dove tolken het doen bij live-stukken? Bij Karrewiet kan je de teksten op voorhand voorbereiden. Daar kunnen de dove tolken dus wel werken. Maar bij het Journaal kan het niet anders dan de horende tolken in te schakelen. Maar dan moeten ze ons wel respecteren en navragen wat de gebaren zijn. Er moet samengewerkt worden en ze mogen niet hun eigen zin doen. De horenden mogen zich niet boven ons stellen. De doven staan, wat VGT betreft, nog steeds boven de horenden. Maar we moeten horende tolken niet bekritisieren, maar constructieve feedback geven. (Ilse)

Kortom, over hun eigen taal **voelen de respondenten zich machteloos** als leden van een taalminderheidsgroep tegenover een groot systeem als de VRT dat gedomineerd wordt door horenden zonder kennis van of voeling met de dovensgemeenschap en hun Vlaamse Gebarentaal. Dit kan gelinkt worden met de opmerking van Neves (2007) dat de nationale zenders de toegankelijkheid voor doven vaak zien als een last, eerder dan als een opportuniteit.

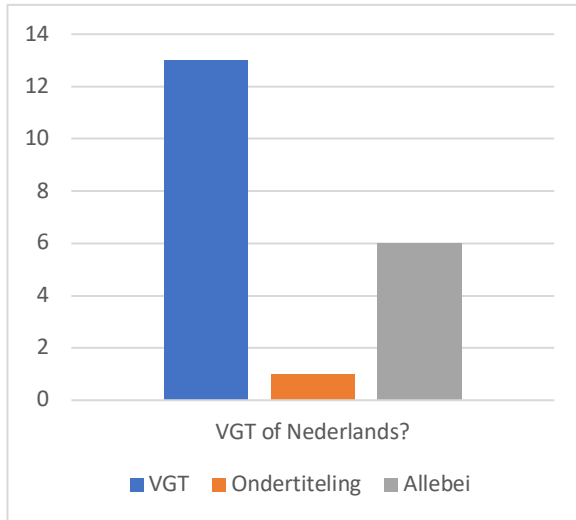
Omdat ik weet dat de VRT het zich toch niet zal aantrekken. Ik heb vroeger nog meegedaan aan een tv-programma, en ik had toen het gevoel weinig inspraak te hebben. De VRT is nog meer hoogstaand, dus zal ik bij hen echt inspraak hebben? Naar één persoon die iets zegt zullen ze niet luisteren, er moet meer dan één persoon zijn. Als bijvoorbeeld dove mensen iets zouden melden, dan is dat maar 1% van de mensen die kijkt, de grootste groep, de overige 99%, zijn horende mensen. De VRT zal dan het gevoel hebben dat dat maar een kleine groep is van misschien een vijftal dove mensen die iets melden, het heeft dus slechts een kleine impact op hen. De dovensgemeenschap is dus klein en maakt in het totaal misschien 1% uit van de kijkers. Als er dan vijftal mensen uit die al kleine groep iets melden, tja dan heeft dat niet echt een impact. Ik voel dus niet echt een nood om dingen bij de VRT te gaan melden. (Kasper)

2.2.4. Wensen en verwachtingen

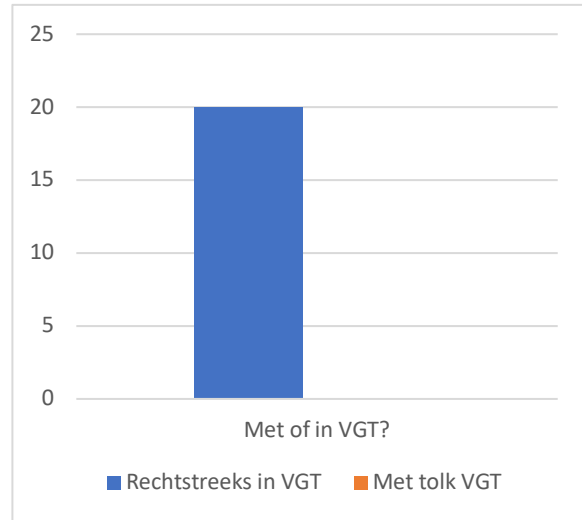
In het laatste deel van de diepte-interviews polsten we naar de wensen en verwachtingen van de respondenten in verband met het nieuwsaanbod in VGT, eventueel voor de volgende beheersovereenkomst: welke verbeteringen wensen ze ten opzichte van het huidige aanbod en wat verwachten ze van de VRT n.a.v. de volgende beheersovereenkomst?

2.2.4.1. Kijkvoorkeur

Ten eerste werd er gevraagd naar de kijkvoorkeur van de respondenten om het Journaal te volgen: in de Vlaamse Gebarentaal, met Nederlandse ondertiteling, of allebei? Met een tolk VGT of rechtstreeks met een gebarentalige presentator?

Grafiek 5 – Kijkvoorkeur VGT of Nederlands

Grafiek 6 – Kijkvoorkeur met of in VGT

Een respondent verkiest Nederlandse ondertiteling omdat het Nederlands eerder haar moedertaal is en ze naar het Journaal met VGT kijkt om VGT te leren. Zes respondenten kiezen voor de combinatie van VGT en ondertiteling. In feite verkiezen ze de Vlaamse Gebarentaal, maar hebben ze de ondertiteling erbij nodig vanwege hun ervaringen met het huidige format met tolken VGT. Ze willen er eerst zeker van zijn dat ze de Vlaamse Gebarentaal volledig kunnen verstaan en ze willen die controleren, vooral bij de horende tolken.

Als het dove mensen zijn dan heb ik de ondertiteling niet nodig. Als het horende tolken zijn, dan weet ik niet zeker of ik erop kan rekenen dat hun vertaling 100% correct is. Dus dan heb ik liever ondertiteling. (Kasper)

Ten tweede hebben ze tekstuele ondersteuning nodig om de betekenis van nieuwe en ongekende gebaren te kunnen achterhalen.

Als het volledig in Vlaamse Gebarentaal is dat ik ken, dan kies ik voor VGT zonder ondertiteling. Maar als het is zoals nu, met die voortdurende evolutie van de taal waarbij er steeds nieuwe gebaren bijkomen, dan moet er sowieso ondertiteling bij. Maar wat misschien ook een goed idee zou zijn, is dat als er een nieuw gebaar gebruikt wordt, dat het Nederlands woord hiervan, als er dus geen ondertiteling is, in een balk verschijnt, zodat je meteen de link kan leggen met het nieuw gebaar en het woord. Dat zou het beste zijn van allemaal. (Johan)

Op de vraag of ze het reguliere Journaal met een tolk VGT verkiezen (waarbij de brontaal Nederlands blijft) dan wel een eigen Journaal met een gebarentalige presentator die het nieuws in VGT “vertelt” (waarbij de brontaal Vlaamse Gebarentaal is), verkiezen de respondenten unaniem de laatste optie. De meest genoemde redenen daarvoor is dat ze het Journaal dan niet meer moeten volgen via een

tussenpersoon en daarom hun aandacht minder moeten verdelen. Een andere belangrijke reden is dat de Vlaamse Gebarentaal dan op de eerste plaats komt, voor het Nederlands.

Ik zou zeker kiezen voor een eigen journaal in gebarentaal. Je start dan vanuit de eerste taal en werkt niet via een tussenpersoon waarvan gebarentaal slechts de tweede taal is. Het zou een journaal rechtstreeks in gebarentaal moeten zijn. (Eric)

2.2.4.2. Buitenlandse voorbeelden

Tijdens de diepte-interviews werden vier verschillende buitenlandse voorbeelden met betrekking tot het nieuws in gebarentaal getoond. Als eerste werd een fragment getoond van BBC News met een dove tolk die de uitzending live tolkt met behulp van een autocue (zie 3.2.2). Vervolgens werden aan de respondenten twee vragen gesteld. Een eerste vraag was: zouden ze het Journaal beter kunnen volgen als het getolkt wordt door een dove persoon? **Vijftien respondenten geven de voorkeur aan een dove tolk omdat ze denken dat ze de inhoud dan beter kunnen volgen**, want volgens hen zijn dove tolken sterker in de Vlaamse Gebarentaal, zodat ze het nieuws duidelijker zullen vertolken. Hun visie is vooral gebaseerd op het bekijken van Karrewietfragmenten met dove tolken. Zes van deze respondenten zijn wel bezorgd of de Nederlandse kennis van deze dove tolken goed genoeg is om het complexere Journaal te kunnen begrijpen.

Soms verkies ik het ene en soms het andere. Soms is de gebarentaal van een dove tolk wel goed, maar het Nederlands is dan minder. Soms zijn er misschien moeilijke woorden die een dove tolk niet begrijpt, hoe gaat de tolk dan vertalen? Horende tolken hebben daar uitgebreidere kennis van, bij doven is dat anders. (Patrick)

Drie van de respondenten die een dove tolk verkiezen zijn, samen met de vijf respondenten die een horende tolk verkiezen, bang dat ze het Journaal live met VGT (misschien) niet zouden kunnen begrijpen, ongeacht het gehoorstatuut van de tolk, door knelpunten zoals het hoge spreektempo, de complexiteit van het nieuws, te veel hiaten in het lexicon VGT etc.

Ja... Ik denk wel dat ik het beter kan volgen met een dove tolk, maar ik heb wel een kleine bedenking. Als die dove tolk de tekst van de autocue volgt, zal die dan de grammaticale regels moeten toepassen of niet? Want het is een live-uitzending hé. Want ja, je hebt toch tijd nodig om die grammatica van het Nederlands om te gooien naar die van de Vlaamse Gebarentaal, maar als je dat live moet doen, amai, ik weet niet of dat mogelijk is. (Johan)

Ten tweede werd er na het bespreken van het BBC-voorbeeld gevraagd hoe belangrijk ze het vinden dat ze het Journaal live kunnen volgen met een dove tolk VGT. Deze vraag werd vooral gesteld omdat de VRT misschien niet de technische mogelijkheden en middelen heeft om live-uitzendingen met een dove tolk te realiseren. **Vijftien respondenten vinden het prima dat ze het Journaal met een dove tolk VGT later in de avond zouden kunnen kijken, na het reguliere Journaal van 19u**. Volgens sommigen zou dit de dove tolken meer voorbereidingstijd geven om optimale tolkswaarde te leveren. Anderen zeggen dat ze nu, met het huidige format met horende tolken, toch al sowieso uitgesteld kijken om 20u15.

Ik heb het liever zo dan live – natuurlijk heb ik het liefst van al dat het live is – maar toch liever met dove tolken met genoeg voorbereidingstijd en op uitgestelde manier. Zo zal ik de informatie in VGT zeker begrijpen. Als ik niets begrijp, wat voor nut heeft het dan dat het live is, dan gaat het sowieso aan mij verloren. (Nadine)

Vijf respondenten hebben liever dat, als het met een dove tolk is, ze het Journaal live kunnen volgen op gelijke voet met de “horende” kijkers.

Als er bijvoorbeeld iets heel ergs gebeurd is, dan moet ik een uur wachten om dat nieuws daarover in VGT te krijgen? Dat vind ik niet eerlijk. (Carine)

Ook werden drie fragmenten van het samenvattende journaal in Finland, Zweden en Denemarken getoond om na te gaan wat de respondenten vonden van dit format. In het Finse en Deense voorbeeld worden er alleen afbeeldingen getoond. In het Zweedse voorbeeld worden er ook filmpjes getoond. Alleen het Deense voorbeeld maakt gebruik van greenkey terwijl de twee andere voorbeelden een echte studio gebruiken. **Alle respondenten zijn meteen enthousiast over het format van een samengevat journaal met een dove presentator.**

Dit is echt iets vanuit de dovenwereld zelf, dit is... Hoe moet ik het zeggen... Dit is echt dovencultuur, dit is mijn cultuur. Ik ben hier trots op, dit is echt mijn wereld. Ik zie heel snel dat dit een zeer goed format is. Je ziet het meteen dat het een presentator is en geen gebarentaaltolk. Je ziet haar achter een bureau met een papier voor zich. Heel tof! Dit is iets van de doven zelf. (Pascale)

De belangrijkste reden voor hun enthousiasme is dat het **visueel rustiger** oogt. Vooral de twee respondenten met het Ushersyndroom beamen dat. Tijdens de gebarentaalpresentatie worden in de getoonde fragmenten alleen foto's afgebeeld op de achtergrond. Zo is er meer aandacht voor de gebarentaal, die ook zorgvuldiger afgewerkt zou zijn.

Dat is wel goed, want bij bewegende beelden in de achtergrond heb je neiging om ernaar te kijken en dus weg te kijken van de gebarentaaltolk. Dit is wel goed, zo mis je eigenlijk niet veel van de gebarentaal. (Jan)

Achttien respondenten zien liever het Zweedse format waarbij ze ook filmpjes tonen naast de foto's op de achtergrond. De filmpjes mogen wel niet tegelijkertijd met de gebarentaalpresentatie afgespeeld worden. Twee respondenten zijn van mening dat alleen de foto's voldoende zijn, want volgens hen zou de gebarentaalpresentatie genoeg visuele informatie en inlevingsvermogen bieden. Ze zijn ook bezorgd dat de filmpjes te veel uitzendtijd van de gebarentaalpresentatie inpikken. Daarnaast waarderen de meeste respondenten dat het samenvattende journaal korter en daarom minder saai is dan het reguliere journaal. Toch zijn er twee respondenten die liever wat meer duiding en interviews willen dan alleen de samengevatte nieuwsinhoud.

Ik heb het gevoel dat dit format meer richting gelijkwaardigheid gaat, omdat de dove mensen vertellen in hun eigen taal, er is een eigen inhoud, ook een goede structuur. Deze mensen weten wat dove mensen nodig hebben, tot in de details. Maar toch... Ik wil ook graag de interviews uit

het reguliere Journaal volgen met gebarentaal. Je ziet alleen een foto van de geïnterviewde, maar je weet niet wat die zegt. Je krijgt alleen een samenvatting van de inhoud. Maar het blijft wel leuk, dat eigen journaal voor doven. (Nadine)

Veertien respondenten zijn het er over eens dat het samengevatte Journaal alle nieuwsitems moet bevatten uit het reguliere Journaal van 19u, maar dan samengevat.

Ik heb liever dat ze alle thema's samenvatten omdat een ander persoon niet kan beslissen wat mijn voorkeuren zijn qua nieuws dat ik wil zien. Ik moet zelf beslissen welke thema's ik graag wil zien. Als ik dan geen interesse in iets heb, dan kijk ik gewoon niet. Maar een andere persoon die dit voor mij beslist, dat kan niet. Ik beslis dit liever zelf. Daarom heb ik liefst dat alle thema's aan bod komen. (Nadine)

Zes respondenten zijn van mening dat er een selectie mag gebeuren; een van hen zegt dat er veel gebeurt in de wereld en dat alle nieuwskanalen sowieso een selectie maken. Andere respondenten zijn eerder van mening dat de selectie moet aansluiten bij de interesse en leefwereld van de doven.

Goh, maakt niet uit. De productie moet beslissen over welke thema's er gekozen worden maar er zou wel een bevraging moeten gebeuren bij dove mensen over de thema's waarin ze interesse hebben. Zo is het Journaal op televisie vroeger ook ontstaan. Het Laatste Nieuws focust bijvoorbeeld sterk op sport, De Morgen meer op politiek of economie. Mensen kunnen dus kiezen wat ze willen lezen, ik ben dol op sport. Hoe zit het met de dovengemeenschap? Zijn ze geïnteresseerd in sport, cultuur of ongevallen? (Eric)

Sommige respondenten denken zelfs dat een samenvattend journaal een goede tool zou zijn om het reguliere Journaal (met of zonder tolk VGT) beter te begrijpen.

Waarom? Eerst luister ik naar een dove tolk die in gebarentaal samenvat wat de inhoud is, en dan kan ik het gewone Journaal met ondertiteling volgen. Dan kan ik beter volgen want dan heb ik die basis informatie al van die dove gehad. Dat zou voor mij interessant zijn. (Myriam)

Ten slotte werd een duidingsprogramma in Deense Gebarentaal, waarin er wekelijks dieper ingegaan wordt op bepaalde actualiteiten, getoond aan de respondenten om na te gaan of ze dit voorbeeld verkiezen. Slechts één respondent ziet dat liever dagelijks op de televisie, terwijl alle andere respondenten vinden dat zoiets te langdradig is. Een dergelijk programma mag voor sommige respondenten wekelijks, maandelijks of een paar keer per jaar uitgezonden worden met focus op grote thema's zoals bv. de verkiezingen, economische crisis, etc., maar dergelijke uitzendingen mogen het samengevatte Journaal niet vervangen, enkel aanvullen. Sommige respondenten vinden wel dat zo'n eigen uitgebreid Journaal voordelig zou zijn om het nieuws uit de dovenwereld te tonen.

2.2.4.3. Dove tolken en doofgeleid productiehuis

Op de vraag of ze een **dove of horende tolk** verkiezen, antwoordt de helft van de respondenten dat ze een dove presentator verkiezen omdat ze die beter begrijpen, zich er taalkundig meer mee identificeren, en omdat ze vinden dat deze taak toebehoort aan de dovengemeenschap zelf.

Omdat... het van de doven is! (Ilse)

De andere tien vinden dat ook horende gebarentaligen het nieuws mogen presenteren in VGT zolang ze de taal goed beheersen op moedertaalniveau, bijvoorbeeld de CODA's, alhoewel zes van hen wel zeggen dat ze doven verkiezen.

Horend of doof, dat maakt niks uit. Het is de taal die telt. En er zijn veel doven die heel goed gebarentaal kunnen, en er zijn niet zoveel horenden die dat kunnen. Er zijn natuurlijk veel doven die de taal beheersen alsof het een deel van hen is. Voor veel horende mensen is het hun tweede taal. Als horende mensen even goed gebarentaal zouden kunnen als dove mensen, dan zou het mij niet uitmaken. (Marc)

Op de vraag of ze vinden dat een journaal in VGT **binnen of buiten de VRT** geproduceerd moet worden, hebben drie respondenten geen mening en zien drie respondenten geen voordelen in het uitbesteden van de gebarentaalopdracht aan een extern doofgeleid productiehuis. De kennis en het professionalisme in verband met het Journaal in VGT zou volgens hen binnen de VRT-muren moeten blijven ontwikkelen en niet versnipperd geraken. Hiervoor moet volgens een respondent een team van doven ingezet worden op de VRT-vloer. Er wordt getwijfeld of een extern productiehuis de opdracht kwalitatief zal kunnen uitvoeren.

Dat betekent dat de nationale zender zich er niets van aantrekt, 'dat is mijn taak niet'. Ik zou graag hebben dat de VRT meewerkt aan het verbeteren ervan. (...) De VRT heeft expertise wat het Journaal betreft. Die kwaliteit moet gegarandeerd worden. De kwaliteit van de inhoud moet ook bij de doven gegarandeerd worden. Je kan dat niet zomaar bij een extern bedrijf bestellen, dat zomaar iets produceert, maar niet professioneel is. Je kan er niet zeker van zijn of het productiehuis professioneel zou zijn. Het moet echt vanuit de nieuwsdienst van de VRT zelf komen. Zodat het juist is. Doven en horenden moeten op gelijke voet staan. (Maria)

De veertien resterende respondenten juichen het idee wel toe om de opdracht te laten uitbesteden aan een extern productiehuis dat door de doven geleid worden. Volgens hen heeft de VRT een vast protocol en zou het minder openstaan voor de wensen van de dove gebarentaligen. Punten van kritiek zouden daar intern blijven hangen en er zou niets mee gebeuren.

Ik denk dat het beter is als dove mensen het produceren, want zij weten wat er leeft in de dovengemeenschap en wat er belangrijk is voor dove mensen. De VRT zal meer zijn eigen wil doordrijven en zijn eigen agenda willen volgen. (Kasper)

Een extern productiehuis heeft volgens hen meer inzicht in en voeling met de dovengemeenschap en zou het nieuwsaanbod in gebarentaal, zowel inhoudelijk als technisch, het best aanpassen aan de noden van de dove gebarentaligen. Daarnaast biedt het jobmogelijkheden voor de doven, wat sommige respondenten benoemen als steun aan de *Deaf Economy*. Kortom, als de VRT de opdracht uitbesteedt aan een doofgeleid productiehuis worden er meer jobopportunities gecreëerd voor doven, maar zou dat voor de VRT ook als voordeel hebben dat ze op die manier het vertrouwen van dove kijkers winnen.

Stel dat je iets aan je ramen wil laten doen, dan kies je een bedrijf waar doven werken om zo het aandeel van de doven te laten groeien. Begrijp je wat ik bedoel? Op mijn werk komen de dove klanten binnen omdat ze weten dat ik er werk. Zo breng ik extra klanten op voor het bedrijf. Zo groeit de dovenconomie. Mijn bedrijf kan niet meer zonder mij, anders verliezen ze al die dove klanten. (Hannes)

Het valt wel op dat de keuze voor een extern doofgeleid productiehuis sterk gebaseerd is op frustraties omwille van de huidige houding en aanpak van de VRT én zijn Journaal met VGT.

Voor mij persoonlijk is het gewoon belangrijk dat mensen kunnen kijken naar het nieuws, iedereen heeft daar het recht toe, maar het aanbod in VGT moet correct zijn. We hebben het recht op juiste informatie en op een aanbod dat aangenaam is om naar te kijken, en dat impliceert geen half werk. Daarom doe ik mee aan dit onderzoek, voor het recht dat dove mensen hebben. (...) Sorry hoor, maar ik vind dat de mensen die daar werken geen respect hebben voor dove mensen. Ze zeggen wel dat ze er zich bewust van zijn dat er werkpunten zijn, maar het zijn gewoonweg te veel werkpunten. Op die manier op televisie verschijnen waardoor heel veel mensen dit zien, ik begrijp dat niet, ze zouden zich moeten schamen. (Eric)

2.2.4.4. Prioriteiten

Als laatste gaf de onderzoeker de respondenten de opdracht om acht strookjes papier met daarop aandachtspunten in volgorde van belang te rangschikken. Wat de respondenten het belangrijkste aandachtspunt vonden voor de volgende beheersovereenkomst met de VRT plaatsten ze bovenaan, het minst belangrijke - dat daarom misschien op zich niet onbelangrijk is - onderaan. De volgorde van de hieronder besproken aandachtspunten biedt een goede samenvatting van wat de respondenten over het algemeen als de grootste knelpunten beschouwen en wat hun noden en wensen zijn.

1. Coherentie in informatie

Bij bijna alle respondenten staat dit aandachtspunt in de top drie. De respondenten vinden het belangrijkste dat ze volledig mee zijn met de inhoud, ongeacht de andere aandachtspunten. Ze willen het nieuws 100% kunnen verstaan in hun eigen taal. Dat ze tijdens het bekijken van de geselecteerde journaalfragmenten vaak weinig of niets van de inhoud begrepen, maakt dat ze dit aandachtspunt als één van de belangrijkste bestempelen.

2. Synchronisatie tussen gebarentaal en journaalbeelden

De meeste respondenten plaatsen ook dit aandachtspunt in de top drie. Ze verwijzen daarbij vooral naar de buitenlandse voorbeelden van samengevatte journaaluitzendingen. Ze denken dat dit het belangrijkste aandachtspunt is om het Journaal in VGT te kunnen volgen, namelijk dat er geen bewegende beelden vertoond worden tijdens de gebarentaalpresentatie. Zo kunnen ze zich volledig focussen op de gebarentaal en het begrijpen van de inhoud. De filmpjes worden dan afgespeeld voor of na de gebarentaal.

3. *Juist gebruik van mimiek, lexicon en grammatica*

Over het algemeen vinden de respondenten dit aandachtspunt gemiddeld belangrijk, al vermelden sommigen dit als één van de belangrijkste aandachtspunten omdat ze willen vermijden dat er foute gebaren of verzonnen gebaren gebruikt worden waardoor ze de inhoud niet kunnen volgen. Sommige respondenten plaatsen “Dove presentator/tolk” boven dit aandachtspunt omdat ze van mening zijn dat een doof persoon minder of geen foute VGT zou gebruiken of dat die nooit gebaren zou verzinnen voor het Journaal.

4. *Vloeiende gebaren op een goed tempo met mooie afwerking*

Ook dit punt wordt over het algemeen als gemiddeld belangrijk benoemd. De respondenten hopen op een rustig, aangenaam tempo van de gebaren met afwerking van de vingerspelling. Daarnaast verwachten ze dat de gebarentalige die het nieuws presenteert of tolkt de taal vlot beheerst waardoor ze met gemak de gebaren kunnen aflezen zonder dat ze zich hiervoor moeten inzetten. Soms wordt het aandachtspunt “Dove presentator/tolk” boven dit aandachtspunt gezet omdat een doof persoon de VGT sowieso goed en vlot beheerst.

5. *Dove presentator/tolk*

Meer dan de helft van de respondenten plaatste dit aandachtspunt in de top vier. Ze vinden dat dove presentatoren het nieuws in VGT moet representeren omdat dit hun moedertaal en/of eerste taal is, maar ook omdat de respondenten er zich taalkundig en cultureel mee identificeren. Ze begrijpen hen beter dan de horende tolken. De andere respondenten plaatsen dit aandachtspunt bij de laatste vier, omdat ze vinden dat onder meer CODA's het Journaal in VGT ook mogen presenteren. Het gaat er voor hen meer om dat de presentator de taal goed beheerst en vlot kan gebruiken. Terugverwijzend naar de twee hoger genoemde aandachtspunten, vinden sommige respondenten dat enkel dove personen kunnen zorgen voor een juist gebruik van mimiek, lexicon en grammatica, en vloeiende gebaren op een goed tempo met mooie afwerking.

6. *Gebruik van gestandaardiseerde VGT*

In de meeste gevallen wordt dit aandachtspunt bij de laatste vier geplaatst. Voor veel respondenten is het gebruik van gestandaardiseerde VGT in de media nog niet aan de orde. In de Vlaamse dovengemeenschap is deze standaardisatieprocedure ook nog aan de gang. Sommige respondenten hebben liever dat dit niet ter sprake komt in de media omdat het een verarming van de Vlaamse Gebarentaal betekent. Ze vinden dat het bestaan van verschillende varianten in de Vlaamse Gebarentaal getuigt van een mooie en rijke taal die leeft. Voor andere respondenten is de standaardisatie van VGT belangrijk omdat zo gebarentalige kijkers uit heel Vlaanderen de inhoud goed kunnen begrijpen, wat vooral belangrijk is voor dove kinderen die nooit of laat in contact komen met VGT.

7. Complete informatie

Dit aandachtspunt wordt door bijna alle respondenten als één van drie minste belangrijke aandachtspunten vermeld. Geen enkele respondent vindt het nodig om complete informatie te ontvangen, net als de horende kijkers bij het reguliere Journaal. Dit kan betekenen dat de respondenten liever een samenvatting wensen, maar ook dat de respondenten liever hebben dat de informatie uit het reguliere Journaal geherstructureerd wordt volgens de modaliteiten van de Vlaamse Gebarentaal. Sommige respondenten geven wel mee dat alle nieuwsitems meegegeven moeten worden, met als referentiepunt het 19u-Journaal van de VRT.

8. Live uitzenden

Bij bijna alle respondenten staat ook dit aandachtspunt bij de laatste drie. Voor veel respondenten zijn bovengenoemde aandachtspunten belangrijker dan dat ze het nieuws op exact hetzelfde tijdstip, om 19u dus, krijgen als andere kijkers. Ze vinden het beter dat ze het nieuws goed kunnen begrijpen en volgen in VGT dan dat ze het snel en onduidelijk krijgen. Live uitzenden werd ook als één van de laagste aandachtspunten geplaatst omdat de respondenten graag willen afstappen van het huidige toegankelijkheidsconcept waarbij ze het reguliere Journaal moeten volgen via een tussenpersoon, met name de tolk VGT.

2.3. Conclusie

Het is opvallend dat de respondenten die moeite hebben met het begrijpen van de Nederlandse ondertiteling op het reguliere Journaal graag overstappen naar de getolkte versie. De respondenten die het Nederlands goed genoeg beheersen hebben minder de behoefte om te kijken naar de getolkte journaaluitzendingen en doen liever een beroep op de ondertiteling of andere geschreven nieuwsbronnen. Ook blijken de getolkte uitzendingen een interessante tool voor dove mensen die hun Vlaamse Gebarentaal willen bijschaven. Ze leren onder andere nieuwe gebaren bij met behulp van de ondertitels. Ondanks al deze verschillen in taalkennis en kijkgedrag bij de respondenten zien we dat ze **allemaal moeite hebben met het begrijpen van de journaaltolken**. Dit sluit aan bij eerdere bevindingen uit het binnen- en buitenlandse onderzoek dat we in de literatuurstudie beschreven.

Het eerste en grootste probleem dat de respondenten aankaarten is dat ze de geselecteerde journaalfragmenten over het algemeen **niet begrijpen qua inhoud**. In de meeste gevallen begrijpen ze minder dan de helft van de inhoud die er gezegd wordt. Ze kunnen meestal de grote lijnen alleen reconstrueren op basis van puzzelwerk. Daarin spelen verschillende elementen een rol: de gebaren die ze (afzonderlijk) begrijpen, de beelden, hun achtergrondkennis over het nieuwsitem, en de tekstuele ondersteuning op de journaalbeelden. In sommige gevallen begrijpen de respondenten, vaak met extra inspanningen, de journaalfragmenten wel maar alleen in grote lijnen, ze **missen de details**. Wie het **Nederlands goed beheerst**, blijkt de vertolking beter te begrijpen mede dankzij onder andere de duidelijke articulatie van de Nederlandse woorden in het mondbeeld van de journaaltolken. Als de inhoud eenvoudig en minder complex van structuur is, of als de journaalbeelden visueel minder druk zijn, begrijpen ze de inhoud ook beter. Ook het **persoonlijk kennen van de journaaltolk**, in de zin dat ze (vaak) beroep doen op deze tolk voor hun privé- en/of werksituatie, heeft als gevolg dat ze haar beter begrijpen, want ze zijn meer vertrouwd met haar manier van tolken.

In sommige gevallen ligt het knelpunt bij de respondenten zelf, wanneer ze aangeven dat ze **geen interesse of achtergrondkennis** hebben bij thema's zoals politiek en sport. Dit heeft volgens hen invloed op het begrijpen van de inhoud. Ook is opvallend dat sommige respondenten denken dat ze de getolkte inhoud niet goed begrijpen omdat ze **niet gebarentaalvaardig genoeg** zijn in vergelijking met de journaaltolken die wel een opleiding in VGT genoten. Toch liggen de meeste knelpunten bij de journaaltolken en bij de technische aspecten.

Tijdens het literatuuronderzoek werden verschillende knelpunten in kaart gebracht en tijdens de diepte-interviews werden die afgetoetst bij de respondenten wanneer ze acht geselecteerde fragmenten bekeken. De respondenten begrijpen meestal de gebaren afzonderlijk wel, maar niet de link ertussen. Kortom, er is te **weinig coherentie** aanwezig tussen de gebaren op het Journaal met VGT. Volgens de respondenten gebaren de journaaltolken vaak gebaar na gebaar zonder dat ze de inhoud vertolken. Anders gezegd, de respondenten ervaren dat ze de inhoud eerder "tolken" dan "vertellen". Voor alle respondenten vergt het veel concentratie om de journaaltolken te kunnen volgen. Dit ligt ook aan het taalgebruik van de journaaltolken. **Lexicale en grammaticale fouten** worden opgemerkt bij de live vertolking van het journaal. De horende tolken maken niet optimaal gebruik van de visuele mogelijkheden in de Vlaamse Gebarentaal waardoor de respondenten minder van de inhoud kunnen begrijpen en onthouden. Bij het livetolken is het risico op **beïnvloeding van de Vlaamse gebarentaal door het Nederlands** erg hoog, zowel op lexicaal als grammaticaal niveau. De respondenten zeggen dat dit vooral te wijten is aan het feit dat de journaaltolken de Vlaamse Gebarentaal niet op moedertaalniveau beheersen, maar ook het **hoge spreektempo en de korte voorbereidingstijd** zijn nefast voor de lexicale en grammaticale afwerking van de gebarentaal. Daarnaast merken de respondenten ook op dat de tolken een brede **actualiteitenkennis** moeten hebben om heel het journaal goed te kunnen tolken. Indien ze geen kennis hebben over bijvoorbeeld sport, leidt dat volgens de respondenten tot een minder goede vertolking.

Het hoge tempo heeft volgens de respondenten ook invloed op de **slechte afwerking van de vingerspelling** bij persoonsnamen, plaatsnamen of bij Nederlandse woorden waar er (nog) geen gebaar voor bestaat. Dat is echter niet per se de reden waarom de respondenten de vingerspelling niet goed kunnen aflezen. Sommige respondenten zijn zelf niet goed in vingerspelling, een afspiegeling van het Nederlands waar ze al moeite mee hebben. Of soms zijn ze geen fan van vingerspelling omdat dit de vlotheid van de gebaren belemmert.

Bij de drie geselecteerde fragmenten uit Karrewiet begrijpen alle respondenten naar eigen schatting meer dan 90% van de inhoud. Ze hebben hier minder concentratie nodig om te kunnen volgen. Er is meer samenhang aanwezig in de gebarentaal bij de Karrewiettolken. De respondenten geven aan dat ze de Karrewiet-tolken veel beter begrijpen met als hoofdredenen dat die **doof** zijn en de **Vlaamse Gebarentaal beheersen op moedertaalniveau**. Het verschil met de journaaltolken is vooral te zien in het taalgebruik. Hiervoor wordt verwezen naar de *Deaf Translation Norm* van Stone (2005). De respondenten zijn van mening dat de Vlaamse Gebarentaal van de horende tolken eerder artificieel is. Het is volgens hen merkbaar dat deze tolken de Vlaamse Gebarentaal op latere leeftijd, voornamelijk in een tolkenopleiding, geleerd hebben. De Vlaamse Gebarentaal komt bij dove Karrewiet-tolken natuurlijker over. Vooral op vlak van het gebruik van gezichtsuitdrukkingen en mondbeeld bij bepaalde gebaren is het contrast tussen beide soorten tolken zeer groot.

Veel respondenten hebben ook wat moeite met het gebruik van verschillende **regionale varianten** op het Journaal met VGT. Zo beweren de respondenten dat de journaaltolken van andere regio's zijn wanneer ze hun gebaren niet begrijpen. Ze staan er niet altijd bij stil dat die gebaren ook ter plekke kunnen zijn bedacht. In het Journaal passeren er heel veel termen waar geen equivalenten voor bestaan in de Vlaamse Gebarentaal. Soms behoeven deze Nederlandse termen meerdere gebaren om de betekenis te kunnen beschrijven in Vlaamse Gebarentaal. Daar is geen tijd voor in het Journaal, dat een hoog tempo heeft. Dan worden soms nieuwe gebaren uitgevonden door de journaaltolken zelf of door het redactieteam van het Journaal met VGT. Deze **nieuwe gebaren** worden niet begrepen door de respondenten. Daarnaast worden er ook soms bestaande gebaren, die opgenomen zijn in het woordenboek Vlaamse Gebarentaal, gebruikt maar deze worden niet breed gedragen door mensen binnen de Vlaamse dovengemeenschap die niet veel in contact komen met de actualiteit in Vlaamse Gebarentaal.

Opvallend is dat de respondenten geen last hebben van de regionale varianten of nieuwe gebaren bij de Karrewiet-tolken. Dit is vooral te danken aan het feit dat de respondenten de Karrewiet-tolken beter begrijpen en de betekenis van deze ongekende gebaren kunnen afleiden uit de context van de getolkte inhoud. Ze zijn eerder van mening dat de Karrewiettolken gestandaardiseerde VGT gebruiken, of kunnen hun regionale varianten herkennen en aan een bepaalde regio toewijzen. In het algemeen hebben de respondenten bij zowel het Journaal als Karrewiet met VGT moeite met de **naamgebaren** en **gebaren voor plaatsnamen** als ze niet breed gekend zijn binnen de Vlaamse dovengemeenschap. Ook de gebaren uit **International Sign** in de vertolking worden niet altijd goed begrepen.

Een ander groot knelpunt volgens de respondenten is als de gebaren van de journaaltolken en de journaalbeelden **niet gesynchroniseerd** zijn. De tolken lopen bij de vertolking sowieso achter op de journaalbeelden. Hierdoor begrijpen de dove respondenten de inhoud soms minder goed. De respondenten hebben daarom ook moeite om via de vertolking te achterhalen wie wanneer aan het woord is. De rolneming is niet altijd even duidelijk bij de journaaltolken, maar de beelden van wie aan het woord is, lopen ook niet altijd synchroon met de vertolking van de boodschap.

De dove respondenten hebben ook vooral **moeite met het tegelijkertijd kijken naar de journaalbeelden en de journaaltolken**. Aangezien ze de journaaltolken niet altijd goed begrijpen, proberen ze de inhoud af te leiden uit de journaalbeelden (die soms eveneens open ondertiteling of andere tekstuele ondersteuning bieden). Hierdoor missen ze een stuk van de vertolking en dit heeft als gevolg dat ze de inhoud nog minder goed kunnen volgen. Bij de Karrewiettolken is dat probleem opvallend kleiner omdat de respondenten zich vaker focussen op de vertolking van de dove tolken aangezien ze hen wel begrijpen en minder de behoefte hebben aan de journaalbeelden ter aanvulling. Wel betreuren de respondenten dat ze dan vaak weinig van de beelden kunnen zien om de inhoud visueel te kunnen illustreren.

De respondenten denken dat het feit dat Karrewiet korter is en vooraf opgenomen wordt, ook een belangrijke rol speelt in het beter begrijpen van de inhoud. Hier is de voorbereidingstijd ruimer en daarnaast speelt de moeilijkheidsgraad van de inhoud van het journaal een rol. **Hoe complexer de inhoud en de structuur, hoe moeilijker men de (live) vertolking hiervan verstaat**. De respondenten hebben bij het Journaal met VGT eerder het gevoel dat er **informatieweglatingen** zijn in de vertolking,

vooral wanneer ze de gebarentaal vergelijken met de journaalbeelden. Bij Karrewiet met VGT ervaren ze dat gevoel niet. In het algemeen is men ook teleurgesteld als de tolken belangrijke informatie, die bijdraagt tot het beter begrijpen van de inhoud, weglaat tijdens de vertolkingen. Hierdoor is het vertrouwen in de journaaltolken bij veel respondenten laag en doen sommige respondenten zelfs liever beroep op de teletekstondertiteling, niet alleen om de tolken te kunnen controleren op informatieweglatingen, maar ook om hun vertolking beter te kunnen begrijpen.

Lay-out en **dresscode** waren volgens de literatuurstudie kwaliteitscriteria die de begrijpbaarheid van de gebarentaaluitzendingen slechts minimaal zouden beïnvloeden. Daarom werden deze kwaliteitscriteria niet bevraagd in dit onderzoek, maar ze kwamen wel spontaan aan bod. Bij de twee respondenten met het syndroom van Usher bleek het een grotere uitdaging om de bewegingen van de handen en de vingers van de tolken duidelijk te onderscheiden als de tolken lichte of veelkleurige kledij droegen. Het probleem duikt opnieuw op als de gebaren afgelezen moeten worden met op de achtergrond de (soms visueel drukke) journaalbeelden die niet altijd voldoende contrast geven met de handen van de journaaltolken.

Ten slotte ligt het knelpunt voor sommige respondenten vooral in het toegankelijkheidsconcept zelf dat alle bovenstaande knelpunten overstijgt. Ze hebben het gevoel dat ze afhankelijk zijn van de journaaltolken om de nieuwsinhoud te begrijpen en voelen hierdoor nog steeds een **handicap in informatieverwerving** via Vlaamse Gebarentaal. Maar bij sommige respondenten heerst vooral het gevoel van **“beter dan niks”**, omdat ze het gevoel hebben dat ze meer baat hebben bij de VGT-vertolking dan bij de Nederlandse ondertiteling.

Aan de respondenten werd ook gevraagd wat hun **wensen voor de volgende beheersovereenkomst** zijn. Als het om gebarentaal gaat, geven ze allemaal aan dat ze liever een **journaal IN de Vlaamse Gebarentaal** willen. Dit wil zeggen dat ze liever een journaal gepresenteerd krijgen in de Vlaamse Gebarentaal door een nieuwspresentator en niet via een tolk Vlaamse Gebarentaal. De sterkste voorkeur gaat zelfs uit naar een samengevat journaal op maat van hun informatie- en taalnoden met alleen stilstaande afbeeldingen uit het reguliere journaal op de achtergrond tijdens de gebarentaalpresentatie. De filmpjes worden volgens hen best niet simultaan afgespeeld met de presentatie in gebarentaal. De nieuwsitems uit het reguliere journaal mogen samengevat worden tot de essentiële informatie, maar de meeste respondenten zijn van mening dat er geen selectie gemaakt mag worden uit de nieuwsitems van het reguliere journaal. Kortom, dove mensen willen op een gelijkwaardige manier informatie krijgen, net zoals horende mensen informatie ontvangen, maar aangepast aan hun informatienoden en -beperkingen.

Op de vraag of ze ook de informatie op **hetzelfde moment** als horende kijkers willen krijgen, antwoorden de respondenten niet eenduidig. De meeste respondenten vinden het beter om informatie kwalitatief goed te begrijpen, dat er meer coherentie in gebarentaal is, dan de informatie live maar onafgewerkt te krijgen. Ze vinden het ook belangrijker dat er juist gebruik gemaakt wordt van mimiek, lexicon en grammatica in VGT en dat er vlot gebaard wordt op een goed tempo met mooie afwerking. Algemeen kan gesteld worden dat de respondenten liever een nieuw format met een Vlaamse Gebarentalige presentator zien dan het verkrijgen van het reguliere journaal met een (horende) tolk Vlaamse Gebarentaal. Of de presentator per se zelf doof moet zijn, blijft een discussiepunt na de analyse van de antwoorden van de respondenten. Alhoewel de meeste

respondenten de voorkeur geven aan een dove presentator, is iedereen het erover eens dat de presentator in de eerste plaats de Vlaamse Gebarentaal zeer goed moet beheersen, zelfs op moedertalig niveau.

Een ander pijnpunt dat tijdens de interviews spontaan ter sprake kwam, is het **gebrek aan inspraak en expertise bij VRT**. Volgens de respondenten ontbreken de nodige taalvaardigheden en het inzicht in de noden van de doelgroep bij de nationale zender om hun eigen VGT-aanbod te kunnen beoordelen. Enkele respondenten klagen ook over de grote kloof tussen de VRT en de dovengemeenschap, ondanks het feit dat er een dove coördinator is. Ze hebben moeite om hun feedback te geven aan de VRT en de journaaltolken en hebben zorgen over de machtspositie van die laatsten in de ontwikkeling van VGT aangezien ze bepalen hoe hun kwetsbare minderheidstaal gepresenteerd wordt in de massamedia. Meer dan de helft van de respondenten ziet daarom een meerwaarde in het uitbesteden van de VGT-opdracht aan een **extern productiehuis** met meer expertise in dove en gebarentaalmedia.

3. Fase 2 – Buitenlandse cases

Parallel met fase 1 worden een aantal buitenlandse 'best practices' onderzocht, die mogelijk als voorbeeld kunnen dienen voor toekomstige VRT-programma's in Vlaamse Gebarentaal. De methode hier is de case studie, waarbij een aantal concrete gevallen als geheel in de diepte onderzocht worden (Bryman 2004). Eerst werd *desk research* uitgevoerd waarbij de onderzoeker contact opnam met dove buitenlanders in zijn netwerk, alsook met buitenlandse nationale zenders en dovenorganisaties. Op basis daarvan werden drie buitenlandse voorbeelden geselecteerd voor diepgaande analyse met inbegrip van een werkbezoek aan de redacties, om met eigen ogen te zien hoe ze te werk gaan, niet alleen voor maar ook achter de schermen. De onderstaande citaten zijn, tenzij anders vermeld, afkomstig uit de interviews met betrokkenen bij de buitenlandse cases. Deze interviews werden afgenomen door de onderzoeker, opgenomen met een camera en vertaald van *International Sign* naar het Nederlands. De citaten werden achteraf voorgelegd aan en gecorrigeerd door de geïnterviewden.

3.1. Methodologie

De zoektocht naar relevante buitenlandse cases werd beperkt tot **Europa**, omwille van inhoudelijke vergelijkbaarheid met de Vlaamse context maar ook om praktische en financiële redenen, gezien het beperkte tijds kader van het onderzoek. Hiervoor werd gekeken naar de nationale dovenfederaties die aangesloten zijn bij European Union of the Deaf (EUD)¹⁷. Dat zijn in totaal 34 landen, België inbegrepen. In verband met de gebarentaalmedia hebben de nationale zenders van verschillende Europese landen elk hun eigen aanpak die gebaseerd is op hun technisch potentieel, hun politieke en ethische standpunten en het lobbywerk van de nationale dovensamenleving. Hoe hun gebarentaalaanbod tot stand gekomen is en verder zal evolueren is sterk afhankelijk van de manier waarop alle belanghebbenden, dit zijn de dove kijkers, de aanbieders zoals de nationale zenders en de televisietolken, en de beleidmakers, het debat aanpakken (Neves 2007).

Aangezien het onderzoek focust op **nieuwsuitzendingen**, richtten we ons alleen op buitenlandse zenders die ook het nieuws met of in gebarentaal bieden. Andere soorten programma's zoals talkshows in gebarentaal of comedyseries met dove acteurs werden niet verder onderzocht. Een andere belangrijke voorwaarde was dat deze nieuwsuitzendingen in gebarentaal **elke dag**, of op zijn minst tijdens de weekdays, aangeboden werden, naar analogie met de Vlaamse situatie. Ten slotte wilden we ons beperken tot nieuwsuitzendingen die door nationale, **publieke zenders** uitgezonden worden of structureel gefinancierd worden door de overheid. Zo vielen nieuwsuitzendingen in gebarentaal weg die gefinancierd worden door sponsors of abonnementsgeld (bv. *Media Pi*¹⁸ in Frankrijk) of die gerund worden door vrijwilligers (bv. *DuoTres*¹⁹ in Nederland).

¹⁷ Geraadpleegd op www.eud.eu/eud-members

¹⁸ www.media-pi.fr

¹⁹ www.facebook.com/watch/DoofCentraal

Om te beginnen werd gepoogd om een **zo volledig mogelijk overzicht** te maken van het nieuwsaanbod in gebarentaal van elk EUD-land. Eerst werd daarvoor beroep gedaan op de website signlangtv.org²⁰, die echter niet altijd up-to-date is. Zo wordt het bestaande aanbod in VGT er niet vermeld, in tegenstelling tot het nieuwsaanbod in LSFB op RTBF (*Radio-Télévision belge de la Communauté française*), de Franstalige tegenhanger van de VRT. De website bevat mogelijk niet altijd even betrouwbare informatie, zoals de auteur van de website op de “about”-pagina zelf aangeeft: de inhoud is gebaseerd op eigen opzoekingswerk is en is niet gedubbelcheckt door de nationale omroepen. Daarom werd de inhoud van deze website door de onderzoeker kritisch vergeleken met andere bronnen zoals persoonlijke communicatie met buitenlandse dovenfederaties, nationale zenders, en dove experts en kennissen. Hoewel de verzamelde informatie mogelijk nog niet helemaal correct is, was het benchmarken binnen Europa geen doel van dit onderzoek en werd het overzicht van buitenlandse initiatieven vooral gemaakt om beredeneerd die buitenlandse cases te selecteren voor verdere analyse en een werkbezoek.

Op basis van een **kwalitatieve analyse van de geïnventariseerde buitenlandse gebarentaalnieuwsuitzendingen**, waarbij we het format en de rol van de gebarentalige in de uitzendingen onderzochten, konden we **vier categorieën** onderscheiden naargelang het soort format. Zie bijlage 3 voor het volledige overzicht.

Categorie 1: Reguliere nieuwsuitzendingen getolkt door een poule van horende tolken.

Categorie 2: Reguliere nieuwsuitzendingen getolkt door een poule van dove en horende tolken.

Categorie 3: Samengevatte nieuwsuitzending gepresenteerd door een dove gebarentalige.

Categorie 4: Samengevatte nieuwuitzending met duopresentatie door een doof én een horend nieuwsanker.

Alleen Luxemburg heeft geen nieuwsaanbod in gebarentaal op de nationale zender. Opvallend is dat meer dan de helft van de EUD landen (23 van 34 EUD-landen) alleen reguliere nieuwsuitzendingen met gebarentaaltolken aanbieden. In slechts vier EUD-landen (Estland, Finland, Ierland en IJsland) bieden de nationale zenders alleen een samengevat journaal in gebarentaal en geen reguliere uitzending met een gebarentaaltolk. In zes EUD-landen (Denemarken, Noorwegen, Slovaakse Republiek, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden) hebben ze beide soorten aanbod: een reguliere journaaluitzending met een gebarentaaltolk én een samengevat journaal. In vijf landen (Denemarken, Duitsland, Griekenland, Malta en Verenigd Koninkrijk) worden de journaaluitzendingen ook getolkt door één of meerdere dove tolken naast de horende tolken.

Aangezien het ons belangrijk leek om **verschillende soorten gebarentaal aanbod te vergelijken**, werden Denemarken, het Verenigd Koninkrijk en Zweden geselecteerd. In het Verenigd Koninkrijk hebben ze geen eigen samengevat journaal in BSL, alleen getolkte uitzendingen door een poule van dove en horende tolken. In Denemarken hebben ze dat laatste ook, maar in Zweden gebruiken ze hiervoor alleen horende tolken. In Denemarken en Zweden hebben ze daarnaast ook een samengevat journaal in gebarentaal. Ook het feit dat de nieuwsuitzendingen in Denemarken en het Verenigd

²⁰ Signlangtv.org is een onafhankelijke gids voor televisieprogramma's voor doven in gebarentaal wereldwijd. Het bestaat sinds juli 2013 en is een goodwillproject.

Koninkrijk geproduceerd worden door een extern productiehuis en in Zweden door de nationale zender bood een interessant vergelijkingspunt.

Vervolgens legden we **contact met de makers**, en probeerden we meer informatie te krijgen over de productiepraktijken: Hoe doet een dove tolk de live-uitzendingen? Hoe wordt het nieuws geselecteerd bij een samenvattend journaal? Wordt de dove presentator betrokken in het redactieproces? Hoeveel crew komt er kijken bij het produceren van de gebarentaaluitzending? Wat zijn knelpunten en hoe lossen ze die op? Welke praktische en financiële belemmeringen zijn er? Hoe wordt hun opdracht beschreven in het mediabeleid? Ten slotte werd aan elk van deze buitenlandse cases een **werkbezoek** afgelegd, zoals hieronder verder beschreven. Tijdens dit bezoek werden de grootste knelpunten van het journaal met horende tolken VGT, afgeleid uit de interviews in fase 1, afgetoetst met de ervaringen van medewerkers aan buitenlandse programma's. De bespreking van elke case studie is gebaseerd op eigen observatie door de onderzoeker alsook interviews en mailcorrespondentie met medewerkers.

3.2. Buitenlandse case #1 – BBC (Verenigd Koninkrijk)

Wereldwijd is het Verenigd Koninkrijk het eerste land dat gebarentaal vertoonde op televisie (Neves 2007). In het Verenigd Koninkrijk bestaat er momenteel een nieuwsaanbod in *British Sign Language* (BSL) en in de Noord-Ierse variant *British Sign Language Northern Ireland*. Het eerste aanbod betreft de getolkte nieuwsuitzendingen door zowel horende als dove tolken, dit wordt hieronder uitvoerig besproken. Het tweede aanbod betreft een duopresentatie door een horend én een doof nieuwsanker, en wordt in een aparte sectie besproken (zie sectie 3.4).

De productie van de getolkte nieuwsuitzendingen in BSL op de BBC wordt verzorgd door een extern productiehuis, Red Bee Media. Op 5 september 2019 ging de onderzoeker op bezoek bij dit productiehuis dat gevestigd is te Londen. Het doel van het bezoek aan Red Bee Media was enerzijds om na te gaan hoe ze omgaan met de hoger vernoemde uitdagingen en knelpunten, en anderzijds om na te gaan of het inzetten van een dove tolk een oplossing kan bieden voor bepaalde knelpunten. De onderzoeker interviewde Lesley McGilp, *general manager Sign Language Translation* en Clive Mason, een dove tolk.

3.2.1. BBC-aanbod in British Sign Language

Sinds 1995 biedt de *British Broadcasting Corporation* (BBC) in het Verenigd Koninkrijk zijn nieuws dagelijks aan in *British Sign Language*, afgekort als BSL. Elke werkdag wordt het reguliere ochtendnieuws (van 6u45 tot 7u30 én van 7u45 tot 8u15) en het middagnieuws (van 13u00 tot 13u30) toegankelijk gemaakt door het inzetten van een tolk BSL. In het weekend wordt alleen het ochtendjournaal (van 7u tot 7u30) toegankelijk gemaakt. Dat weekendaanbod bestaat sinds 2014. De journaaluitzendingen met tolken BSL worden op *BBC 24 Live news Channel* uitgezonden, simultaan met de reguliere journaaluitzendingen op BBC One. De getolkte journaaluitzendingen zijn ook terug te raadplegen op BCC iPlayer.

Figuur 2 – Screenshot van BBC News met een dove tolk

Wat betreft het toegankelijk maken van het journaal in BSL is BBC gebonden aan het wetgevend kader rond mediatoegankelijkheid in het Verenigd Koninkrijk, de *Broadcasting Act*²¹, een overeenkomst van de Britse regering met de verschillende televisie- en radiozenders in het Verenigd Koninkrijk. *Office of Communications*, beter bekend als *Ofcom*²², stipuleert dat alle gelicentieerde Britse zenders geacht worden om van de totale uitzendtijd 100% te voorzien van ondertiteling en 5% van BSL. De toegewezen 5% aan BBC is inclusief 10 uren nieuwsuitzendingen toegankelijk in BSL. De dovengemeenschap gaf reeds aan dat ze liever het ochtendjournaal onmiddellijk in BSL willen zien zodat ze snel en op gelijke voet met anderen informatie kunnen ontvangen. Om logistieke redenen werd ook het middagjournaal aangeboden in BSL, en niet het avondjournaal wat een interessantere optie was voor dove mensen. Het was immers te duur voor BBC om een tolk te boeken voor meerdere opeenvolgende uren. Een televisietolk BSL voor BBC News werkt van 6u 's morgens tot 14u 's middags, wat neerkomt op een normale werkdag van 8 uren. Lesley McGilp gaf mee dat BBC nog uitzoekt of er een mogelijkheid is om te voldoen aan de wensen van de dovengemeenschap om meer nieuwsuitzendingen met een tolk BSL te krijgen in de loop van de dag.

Daarnaast biedt BBC ook een programma voor doven en slechthorenden aan, gepresenteerd door dove presentatoren in BSL. *See Hear* bestaat al sinds oktober 1981 en werd oorspronkelijk wekelijks uitgezonden. Sinds maart 2015 wordt het programma maandelijks uitgezonden op *BBC Two*.

3.2.2. Het productieproces

Een extern productiehuis, **Red Bee Media**, verzorgt de productie van de BSL-vertolking voor BBC News. Daarnaast maakt het bedrijf ook vooraf opgenomen programma's toegankelijk met BSL-tolken voor BBC en andere Britse zenders zoals C4, C5 en de Ierse nationale zender RTÉ. Jaarlijks voorziet Red Bee Media in totaal meer dan 2000 uren aan vooraf opgenomen programma's met gebarentaaltolken BSL. In het Verenigd Koninkrijk is Red Bee Media het enige productiehuis dat de nieuws- en evenementprogramma's live in BSL kan aanbieden. Oorspronkelijk werden hiervoor horende tolken

²¹ Zie link: www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/55/contents.

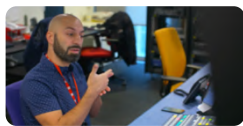
²² Ofcom's Code on Television Access Services, zie link: www.ofcom.org.uk.

ingezet, maar sinds maart 2017 worden, mede dankzij technologische innovatie, ook dove tolken ingezet.

In maart 2017 lanceerde Red Bee Media een nieuwe technologie waarbij het mogelijk is om live-ondertiteling van het journaal door te sturen naar de autocue in de studio met green key. Hierdoor kunnen **dove tolken het nieuws** ook **live tolken op basis van de autocuetekst**. Het productieproces²³ verloopt als volgt:

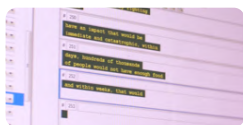
Een dove tolk komt aan in de greenkey-studio en neemt contact op met de technicus in de andere ruimte via een camera. Hij kan de technicus zien op een scherm naast de camera.

De technicus ziet de dove tolk op zijn scherm. Hij kent een paar basisgebaren en maakt de studio gereed voor de live-uitzending. Hij houdt de dove tolk op de hoogte om zich klaar te maken.

Het journaal wordt live bekeken door de ondertitelaars. Een re-speaker spreekt na wat er gezegd wordt in het journaal.

De stem van de re-speaker wordt door het systeem automatisch herkend en omgezet naar de live ondertiteling.

Een intersysteem past de live ondertiteling aan voor de tekst op de autocue. De kleuren in de live-ondertiteling die aangeven wie wat zegt, worden mee geïntegreerd in de autocuetekst.

Een dove tolk staat voor de green key en leest de tekst van de autocue. Hij/zij vertaalt de tekst naar BSL.

Het reguliere journaal verschijnt (in plaats van de groene achtergrond) in een kleiner scherm links van de dove tolk. De journaaluitzending met BSL-tolk wordt uitgezonden op het kanaal *BBC 24 Live News*.

De studio-opstelling is bijna geheel identiek aan die van de VRT met een dove tolk (zie 1.4.2). Het enige verschil is dat één monitorscherm verbonden is met de technicus waarmee de dove tolk kan communiceren in basisgebaren. Op basis van eigen observatie viel het de onderzoeker op dat de teletekstondertiteling op BBC niet zin voor zin verschijnt zoals bij de VRT, maar woord na woord in twee volle regels. Dat lijkt voordeliger voor de dove tolken die de ondertiteling sneller krijgen om te vertolken.

²³ Screenshots komen van het filmpje op www.redbeemedia.com/portfolio/access-services/sign-language-translation.

De greenkey-studio voor gebarentaal is gevestigd in een HD-studio van Red Bee Media in Londen. Red Bee Media krijgt de nieuwsstreaming live vanuit de twee BBC-televisiestations in Manchester en Londen. Het is een wereldwijde primeur dat zij gebruik maken van een *remote* systeem om alle te tolken programma's van de verschillende zenders te voorzien van gebarentaaltolken en te distribueren op de kanalen van hun klanten.

3.2.3. Live met dove journaaltolken

Het **inzetten van dove vertalers en tolken** was altijd een belangrijk doel waar Red Bee Media naartoe heeft gewerkt volgens Lesley McGilp:

Ten eerste zijn dove mensen vaardiger in gebarentaal. Ten tweede hebben zij meer inzicht in de noden van onze doelgroep, wat leidt tot een betere vertolking. Ook willen we meer jobopportunities creëren voor doven. Ze hebben niet even veel jobmogelijkheden door de onderdrukking waarmee dove mensen geconfronteerd worden in een overheersend horende samenleving. Hier beschouwen we dove tolken als gelijkwaardig aan horende tolken. Als dove tolken gelijkaardige skills hebben, dan krijgen ze voorrang. Dove mensen weten zich ook aan te passen aan de doelgroep wat taalgebruik betreft. Horende tolken kunnen deze vaardigheid missen.

Lesley McGilp ziet ook dat dove tolken dankzij de nieuwe technologie zelfstandiger het journaal live kunnen tolken zonder beroep te moeten doen op een tussenpersoon. Zij relateert echter ook deze "onafhankelijkheid", aangezien doventolken nog steeds afhankelijk zijn van de technische werking. Lesley McGilp zorgt ervoor dat alles operationeel is in de studio en moet bijvoorbeeld vermijden dat het autocuesysteem niet werkt of dat de re-speaker verhinderd is.

Wat de toegankelijkheid van media in BSL betreft, stelt Red Bee Media als hoogste prioriteit dat de dove kijkers de vertolking vlot kunnen verstaan, zonder dat hierbij te veel concentratie nodig is. Hierbij gaat er veel aandacht naar de coherentie in de inhoud van de vertolking, aldus nog McGilp:

Er moet coherentie zijn in de BSL-vertolking zodat het publiek begrijpt wat de inhoud betekent. Het mag geen kwestie zijn van gebaar na gebaar te tolken. De kijkers houden hier niet van en willen eerder verhalend BSL zien.

Lesley McGilp stelt een aantal belangrijke **voorwaarden** voorop **voor dove tolken** die het journaal live tolken, waaronder:

- Ze moeten **native gebarentalig** zijn, wat concreet betekent dat zij van kleins af aan opgegroeid zijn met gebarentaal als eerste taal.
- Dove tolken moet het **Engels goed beheersen** in die zin zij de taal goed kunnen begrijpen en omzetten naar BSL. Het is belangrijker dat dove tolken het Engels al lezend kunnen begrijpen dan dat zij het al sprekend of schrijvend kunnen produceren. Kortom, dove tolken moeten tweetalig zijn, goed zijn in British Sign Language, en het Engels zeer goed beheersen op begrijpend niveau.

- Dove tolken moeten **in contact gekomen zijn met verschillende doelgroepen** in de Britse dovensamenleving. Hierdoor hebben zij inzicht in de informatienoden van de BSL-gebruikers en kunnen zij rekening houden met de context van de verschillende doelgroepen, wat hen in staat stelt hun vertolking aan te passen aan deze verschillende doelgroepen.

Hoewel deze voorwaarden om het journaal live te mogen tolken heel strikt zijn, bestaat er in het Verenigd Koninkrijk voor dove tolken geen officiële training specifiek gericht op het televisietolken in gebarentaal. De dove tolken die momenteel werken bij Red Bee Media hebben allemaal jarenlang ervaring met het presenteren in BSL op verschillende televisie-uitzendingen en met het vertaalwerk van Engels naar BSL. Niet alle dove tolken hebben een diploma in het vertalen en tolken. Ze krijgen wel bijscholingen binnen Red Bee Media om lacunes in hun kennis op te vullen en om het team scherp te houden, aldus McGilp.

3.2.4. Knelpunten van live-uitzendingen met dove tolken

Uiteraard zijn er ook **nadelen verbonden aan het inzetten van dove tolken bij live-uitzendingen**. McGilp gaf volgende valkuilen aan die zich één of meerdere keren op hun werkplek voordeden:

- Uit de autocuetekst bij een live-uitzending is niet altijd meteen te achterhalen wat de **intonatie** is van de sprekers. Bedoelen ze het als een grap? Zijn ze blij, boos of emotioneel? Hierdoor bestaat het risico dat dove tolken alleen de inhoud vertolken zonder rekening te houden met de nuances van emoties die zich tussen de regels kunnen verbergen en die niet uit hun gelaatsuitdrukking afgeleid kunnen worden. Alleen bij de pre-recorded uitzendingen is het mogelijk om extra informatie toe te voegen in het script dat als autocuetekst gebruikt wordt.
- De dove tolken kunnen niet meteen achterhalen als er korte **pauzes** zijn in gesproken input. Dat kunnen ze alleen achterhalen als ze naar het beeld kijken.

Clive Mason, een dove tolk op Red Bee Media, voegt daaraan toe dat er een uitdaging ligt bij eye-gaze omdat je dan een deel van autocue mist. De tolk moet zoveel mogelijk blijven kijken naar de tekst, zoveel mogelijk memoriseren en dan kan hij/zij eye-gaze toepassen in de gebarentaal. Op dat vlak hebben horende tolken een voordeel, want ze kunnen auditieve input krijgen, aldus McGilp:

Door deze nadelen is het kunnen horen inderdaad voordeliger bij het live tolken. Maar de gehoorstatus is voor ons niet de voorwaarde. Het belangrijkste is dat de dove kijkers de BSL-vertolking volledig in één geheel en op hun gemak kunnen verstaan zonder het gevoel te hebben dat er informatieverlies is.

Ook dove tolken hebben bij live-uitzendingen te kampen met het **hoge spreektempo**. Dat geldt ook voor horende tolken, maar dove tolken moeten voorkomen dat ze benadeeld worden door heel vaardig te zijn in het Engels. Als dat niet zo is, dan is het moeilijker om het snelle tempo van het nieuws te kunnen volgen. Soms bestaat ook het risico dat de dove tolken, ook al zijn ze heel vaardig in het Engels, in hun vertolking achterlopen op de journaalbeelden. Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer een tolk de naam van een persoon die verschijnt op de autocuetekst vingerspelt terwijl het beeld van die persoon ondertussen al gepasseerd is. Deze **synchronisatieproblemen** hebben soms als gevolg dat dove tolken zich meer focussen op de autocuetekst dan op de journaalbeelden.

Het **voorbereidingswerk** voor live tolken van het journaal is ook **niet optimaal** voor dove tolken. Ze kunnen zich alleen baseren op de geschreven nieuwsartikels uit de ochtendkranten of de nieuwssites en moeten intensiever op zoek gaan naar het nieuws dan horende tolken die het nieuws ook anekdotisch kunnen oppikken via auditieve kanalen zoals de radio. Clive Mason gaf bijvoorbeeld aan dat hij een uur vroeger op de redactie aankomt om genoeg informatie en achtergrondkennis te vergaren:

Ik kom hier om 5u 's morgens aan. Ik begin op mijn bureau naar het nieuws te kijken op BBC iPlayer. Ik probeer dan, op basis van actualiteiten, recente nieuwsuitzendingen en vanuit mijn ervaring, in te schatten welke nieuwsitems zullen voorkomen in het journaal dat ik straks moet tolken. Rond de nieuwsitems waarvan ik bijna zeker weet dat ik ze moet tolken, doe ik dan wat meer opzoekwerk indien nodig. Dit opzoekwerk draagt goed bij tot het gebruik van constructed action²⁴ in mijn gebarentaalvertolking. Dove kijkers verkiezen immers de informatie te ontvangen op een zo visueel mogelijke manier in plaats van snel gebaar na gebaar te gebruiken. Ze willen geen gebarentaal die sterk beïnvloed wordt door het Engels. Ik probeer dus BSL in de zuivere visuele vorm te gebaren en hierbij is achtergrondkennis over het nieuws essentieel. Deze achtergrondkennis is ook van belang wanneer een autocuetekst te snel gaat. Dan kan ik de inhoud die ik ken meegeven in mijn vertolking.

Dove tolken krijgen niet op voorhand te weten welke items definitief in de te tolken journaaluitzendingen zullen verschijnen. Meestal wordt de nieuwsinhoud en/of worden de nieuwsitems last-minute toegevoegd, gewijzigd of verwijderd. Een brede kennis van de actualiteit en vertrouwd zijn met het jargon van verschillende nieuwsgenres (bv. politiek, gerecht, economie, ...) zijn dus nodig om niet voor te veel verrassingen te komen staan in een live setting.

Wat het taalgebruik betreft, zijn de fouten in BSL-lexicon of grammatica zeer minimaal. Het probleem ligt eerder bij de **interpretatie van de brontaal** dan bij de correcte weergave van de doeltaal. Niet alleen wordt het Engels verkeerd begrepen en hierdoor verkeerd vertaald naar BSL. Ook in het journaal wordt er veel gebruik gemaakt van o.a. beeldspraak, eufemismen, of wordt er niet altijd expliciet gezegd wat er bedoeld wordt. Bijgevolg moeten dove tolken wachten tot de betekenis duidelijk is vooraleer ze de inhoud kunnen vertolken, of moeten ze hernemen. Dove tolken maken eerder een samenvatting van wat ze lezen op de autocuetekst. Dat er **informatieverlies** is in de vertolking van het journaal naar BSL is onvermijdelijk volgens McGilp:

Ik schat dat een hoog percentage van de gehele autocuetekst wordt vertaald. Het is onmogelijk om 100% van de inhoud te vertolken. Indien we dat proberen, dan wordt er te snel gebarnd en kan de kwaliteit van de vertolking in het gedrang komen. Door het hoge spreektempo in het journaal moet er dus een zeer kleine hoeveelheid informatie weggelaten worden bij de vertolking. Soms moeten dove tolken ook wat informatie toevoegen zodat de dove kijkers de inhoud beter begrijpen. Dat is een onderdeel van het tolkproces. Je moet cultureel goed kunnen aanvoelen wat de informatienoden van dove mensen zijn.

²⁴ *Constructed action* is een taalkundige aspect van gebarentaal waarbij de gebarentalige zijn/haar gezicht, lichaam, handen en/of niet-manuele componenten gebruikt om actie, uitingen, gedachten, gevoelens of attitudes van een entiteit te weergeven. (Metzger, 1995).

Als er **geen gebaar** is voor een Engels woord in het journaal, dan is het een optie om tweehandige BSL-vingerspelling te gebruiken. Op mijn vraag of hun dove kijkers de vingerspelling wel zouden begrijpen omdat het een weergave is van het Engels, een taal waarvan de dove kijkers sowieso niet evenveel begrijpen, verdedigt Lesley McGilp het nut van vingerspelling:

We proberen uiteraard niet teveel te vingerspellen. Maar de vingerspelling blijft een belangrijk onderdeel van onze gebarentaal. Het hoort bij BSL. Als we de vingerspelling weglaten in onze gebarentaal, dan hebben dove mensen niet de mogelijkheid om nieuwe Engelse woorden te leren. Dove kijkers hebben dankzij vingerspelling de mogelijkheid om Engelse woorden te herkennen en te leren. Het is bovendien een conventie binnen BSL om soms vingerspelling te gebruiken.

Clive Mason vult aan dat er bij de vertolking van persoonsnamen en plaatsnamen sowieso gebruik gemaakt moet worden van vingerspelling. Ook nieuwe gebaren worden eerst geïntroduceerd met vingerspelling. Wanneer het nieuwe gebaar breed verspreid is binnen de taalgemeenschap, wordt de vingerspelling niet meer gebruikt en wordt alleen het nieuwe gebaar gebruikt. Het is wel eens voorgekomen dat er bij een nieuw woord al een gebaar bestond binnen de dovengemeenschap en dat ze dit overnemen van sociale media, maar ze zijn hierin terughoudend. Zo was er bijvoorbeeld een nieuw gebaar voor ISIS (in de zin van 'masker') dat niet sterk werd gebruikt binnen de dovengemeenschap, waardoor de tolken vingerspelling verkozen en het naamgebaar voor ISIS in het Verenigd Koninkrijk verdween. Het gebaar voor "Brexit" werd oorspronkelijk in de sociale media verspreid als "Brittannië exit" in BSL. De dove tolken waren niet zo enthousiast over het gebaar en hebben zelf een alternatief, twee gebaren "EU uitstappen", gebruikt in de getolkte nieuwsuitzendingen. Dit gebaar werd breed overgenomen door de dovengemeenschap. Hiermee tonen Lesley McGilp en Clive Mason aan dat de kracht van gebarentaalmedia om nieuwe gebaren te doen gelden of te ontkrachten niet te onderschatten valt.

Lesley McGilp is geen voorstander van volledige **standaardisatie van BSL** en probeert verschillende gebarentaalvarianten in de media te gebruiken om heel het Verenigd Koninkrijk aan te spreken. Dit doet ze door dove tolken uit verschillende regio's in dienst te nemen. Maar ze geeft wel toe dat de standaardisatie van BSL via de media al lang aan de gang is door de sterke invloed van de Schotse variant:

De eerste dove BSL-presentatoren waren Schots. Daar hadden Britse doven wat moeite mee omdat de Schotse variant invloed had op de Engelse variant die meer aanleunde bij SEE. De Schotse variant is visueler en staat losser van het Engels. De dove presentatoren bleven hun Schotse variant gebruiken en zo evolueerde onze BSL meer naar de Schotse variant in onze gebarentaalgemeenschap. Doven begonnen visueler te gebaren. Dat komt dus door de media!

3.2.5. Ideologie rond dove journaaltolken

De hier boven beschreven knelpunten zijn ook de redenen waarom Lesley McGilp dove tolken voorlopig alleen inzet in het weekendjournaal waar het nieuws minder intensief is. Zo is er nog ruimte voor verbetering. Het tolken van het weekendjournaal is een goede training waarbij Lesley McGilp

hen ondersteunt in zelfreflectie zodat ze klaargestoomd worden voor het tolken van de journaaluitzendingen tijdens werkdagen.

Lesley McGilp gaat zelf actief naar de dovengemeenschap om **feedback** te verzamelen en inzicht te verwerven in hun kijkbelevens. Het viel haar op dat de Britse dovengemeenschap erg verdeeld is over het inzetten van dove tolken. Terwijl de ene groep zegt dat ze het een grote meerwaarde vindt qua taalgebruik en begrijpbaarheid, begrijpt de andere groep niet goed waarom dove tolken een job doen die volgens hen toegekend moet worden aan horende tolken:

Toen dove tolken ingezet werden om het journaal live te tolken, dacht de dovengemeenschap eerst dat het onmogelijk was. Ze zagen dit eerder als een job voor horende tolken. Ik bleef toch dove tolken inzetten. Aanvankelijk waren dove mensen niet overtuigd van het kunnen van de dove tolken. Ik denk dat deze houding veel te maken heeft met onze cultuur en onze geschiedenis. Door de onderdrukking vroeger kregen dove mensen niet evenveel kansen als de horende mensen. Tegenwoordig kunnen ze soms terugvallen in het denken dat ze niet gelijkwaardig kunnen zijn aan horende mensen.

Het gaat hierbij dus om een **ideologie**, een bepaalde manier van denken over dove tolken die ook door sommige dove kijkers gedeeld wordt. McGilp gaf wel aan dat de perspectieven bij de dove kijkers aan het veranderen zijn en dat ze dove tolken makkelijker accepteren, vooral omdat ze bewezen dat het systeem werkt. Clive Mason heeft bijvoorbeeld al meerdere jaren verschillende televisieprogramma's in BSL gepresenteerd. Het inzetten van Clive Mason als een journaaltolk is hierdoor minder confronterend voor dove kijkers. Toch viel het Lesley McGilp op dat de dove kijkers Clive Mason in de live journaaluitzendingen nog steeds beschouwen als een dove presentator en niet als een dove tolk. Lesley McGilp was steeds bereid om de dovengemeenschap te sensibiliseren over het kunnen van een dove tolk om het live-journaal te tolken. Het is een proces van aanvaarding.

Het viel Lesley McGilp ook op dat dove mensen niet altijd goed weten hoe een tolk te beoordelen. Het komt vaak voor dat dove kijkers een tolk, hoewel ze die niet goed begrijpen, positief beoordelen omdat ze die tolk persoonlijk kennen. Wanneer ze een journaaltolk niet kennen, wordt die kritischer bekeken uit een soort van wantrouwen:

We hebben een pool van horende televisietolken. Dove kijkers zijn over het algemeen fan van onze horende tolken. Want deze horende tolken zijn al eerder opgenomen in de dovengemeenschap en hierdoor worden ze positiever beoordeeld. Sommige horende tolken van onze dienst zijn niet zo actief betrokken bij de dovengemeenschap. Ze hebben alleen een professionele relatie met dove personen. Ze vertalen en tolken alleen zonder zich te mengen in de dovengemeenschap. Daarom kan de kijk op hen anders zijn.

3.2.6. Externe leverancier mediatoegankelijkheid

Red Bee media is een onafhankelijk extern bedrijf. Op basis van hun offerte werd het bedrijf uitgekozen door BBC voor de vertaling naar BSL, ondertiteling en audiodescriptie. Zo is het bedrijf gespecialiseerd in toegankelijkheid op de televisie waarop BBC een beroep doet. Maar ook het inzetten van een dove coördinator biedt heel wat voordelen. Zo staat Lesley McGilp zelf heel dicht bij de dovengemeenschap

en heeft ze heel veel inzicht in hun taal- en culturele noden qua informatieverwerking van het nieuws. Lesley McGilp coördineert ook de planning van de televisietolken en zorgt ervoor dat de televisietolken voldoende uitzendtijd krijgen.

Wekelijks moeten we gemiddeld 60 tot 80 uren opnemen met BSL-tolken. Met al die te tolken uren wordt het televisietolken op den duur een tweede natuur voor dove tolken. Dan staan ze steviger in hun schoenen en zijn hun hersenen meer getraind qua het vertalen en tolken voor de televisie.

3.2.7. Alternatieve mogelijkheden

Op de vraag waarom er niet gekozen werd voor een alternatief, zoals een samenvattend journaal, antwoordde McGilp dat het altijd de beste optie geweest is om het nieuws op eigen tempo en in klare BSL, zonder invloed van het gesproken Engels, te laten presenteren door een dove presentator.

Vroeger hadden we rond het jaar 2000 op See Hear ook een samenvattend nieuws gepresenteerd door Clark Denmark en Carolyn Nabarro. Het nieuwsoverzicht, met selectie van de hoogtepunten uit de voorbije week, werd wekelijks door een dove presentator gebracht. Dit vroegere aanbod werd zeer positief onthaald door dove kijkers want het was een journaal dat geproduceerd en gebracht werd door doven zelf. Het inzetten van een dove of een horende tolk bij het reguliere journaal was financieel veel productiever, want het hele redactieproces valt dan weg en we moeten ons baseren op een bestaande uitzending. De productiekosten worden herleid tot de kosten voor slechts twee crewleden: een dove of horende tolk en een technicus. BBC zorgt zelf voor de input van beelden en voor de live-ondertiteling hebben we alleen een re-speaker nodig. Meer is er niet nodig. Op deze manier houden we het nieuws actueel voor de dove kijkers. Anders zouden ze met See Hear moeten wachten op het maandelijks nieuws in BSL.

Wat de gebarentaaluitzendingen betreft is het kijkgedrag van de dove mensen in de Verenigd Koninkrijk over de jaren heen geëvolueerd. Lesley McGilp en Clive Mason vinden het momenteel belangrijker dat dove mensen dagelijks op de hoogte blijven van de actualiteit in hun voorkeurstaal. Daarom lijkt het geen optie dat de dove mensen alleen het samenvattende journaal in BSL zouden krijgen, zoals vroeger. Dove mensen worden gemarginaliseerd als ze wekelijks of maandelijks weinig of oppervlakkige informatie krijgen. Voor Lesley McGilp is het ideaal als er een dagelijks samenvattend journaal is (kort, rustiger en beter te volgen) én een journaal met een BSL-tolk (live en meer minuten uitzendtijd).

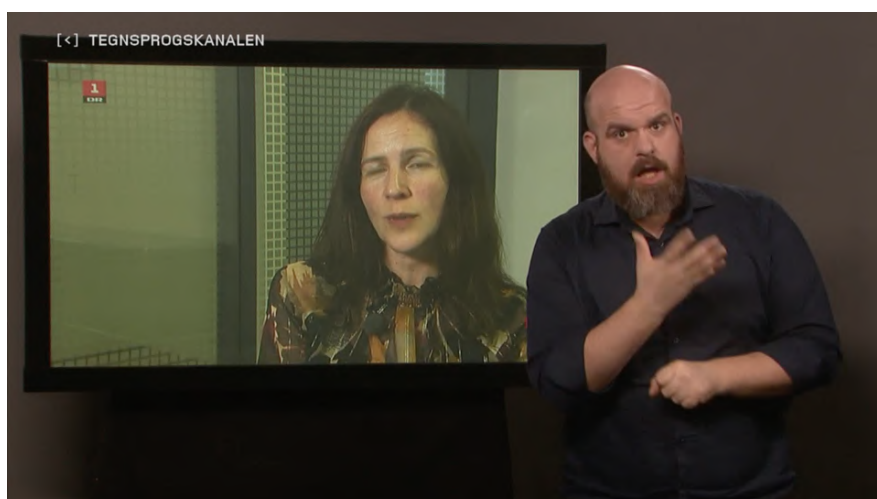
3.3. Buitenlandse case #2 – DR (Denemarken)

In Denemarken biedt de nationale zender Danish Broadcasting Corporation (DR) verschillende nieuws- en duidingsprogramma's aan in Dansk Tegnsprog (DTS), de Deense Gebarentaal. Ze hebben zowel getolkte nieuwsuitzendingen, met horende en dove tolken, als een samengevat journaal met dove presentatoren. Dit tweede aanbod wordt geproduceerd door een doofgeleid productiehuis, Døvefilm. Op 25 september ging de onderzoeker op bezoek bij DR in Kopenhagen om een kijkje te nemen achter de schermen en te zien hoe een dove tolk te werk gaat bij de live getolkte nieuwsuitzendingen en of de aanpak verschilt met die van Red Bee Media.

Op 26 september ging de onderzoeker op bezoek bij productiehuis Døvefilm, ook gelegen in Kopenhagen. Zo liep hij mee met het productieproces achter het samengevatte journaal in DTS dat ook vertoond wordt op DR. Bij Døvefilm interviewde hij drie dove medewerkers: Anne Hyland (program manager), Olivia Thyge Egeberg (dove redacteur en presentator), en Vivien Batory (dove redacteur en dove journaaltolk). Hieronder wordt een samenvatting gemaakt op basis van de interviews met de medewerkers, aangevuld met de mailcorrespondentie met Mette Munk, de (horende) algemeen directeur van Døvefilm. De focus van het bezoek lag vooral op hoe hun verschillende soorten gebarentaalaanbod zich tot elkaar verhouden.

3.3.1. DR-aanbod in DTS

Sinds 31 maart 2006 voorzien twee Deense televisiezenders hun nieuwsprogramma's in *Dansk Tegnsprog* (DTS) door het inzetten van tolken Deense Gebarentaal. De Danish Broadcasting Corporation (DR) is een publieke omroep en TV2 is een gedeeltelijk publieke omroep. Beide omroepen zijn wettelijk verbonden aan een mediaovereenkomst met de Deense overheid, specifiek bepaald door het ministerie van Cultuur. Over de overeenkomst met de publieke omroepen wordt om de vier tot vijf jaar opnieuw onderhandeld. De huidige overeenkomst loopt van 2019 tot 2023.

Figuur 3 – Screenshot van DR News met een dove tolk

Sinds de start in 2006 waren de twee omroepen **verplicht om elke dag twee van hun nieuwsuitzendingen live te voorzien in gebarentaal**. In totaal betekent dit vier nieuwsprogramma's

op elke werkdag tussen 17u en 19u30. Sinds de start zijn er wijzigingen gebeurd in de keuze van getolkte uitzendingen. In 2008 begon DR extra duidings- en magazineprogramma's per week te voorzien met een gebarentaaltolk. Uit een bevraging van doven door DR en Døvefilm in 2018 bleek dat dove kijkers meer variatie wensten in de getolkte televisieprogramma's. In plaats van vier nieuwsprogramma's per dag in DTS, werden maar twee nieuwsuitzendingen getolkt naar DTS. Sinds 2018 werd een lifestyle-programma *Go' Aften Live* getolkt in BSL, ter vervanging van één nieuwsuitzending op TV2. Daarnaast werd een tweede getolkte nieuwsuitzending op DR vervangen door *DR Ligetil – TEGN Nyt* in DTS, zie hieronder.

Momenteel worden tijdens de werkdagen een lifestyle-programma van TV2 (*Go' Aften Live* om 17u20), een nieuwsprogramma van DR (*TV Avisen* om 18u30) en een nieuwsuitzending van TV2 (*TV2-Nyhederne* om 19u) dagelijks verplicht voorzien van een tolk DTS. In de weekends en op feestdagen worden twee nieuwsuitzendingen van TV2 (om 18u en om 19u) en een nieuwsuitzending van DR (om 18u30) wettelijk verplicht voorzien in DTS. Daarnaast worden ook enkele duidings- en magazineprogramma's, ter compensatie maar niet verplicht, wekelijks voorzien van een tolk DTS. De getolkte uitzendingen zijn te zien op *Tegnsprogskanalen*, een "gebarentaalkanaal" (op kanaal 98 in Denemarken) via de digitale televisie. Het is alleen te zien tussen 17u en 21u. Op andere uren worden verschillende lokale programma's uitgezonden op diezelfde kanalen. Alleen op de website van DR zijn de getolkte DR-uitzendingen ook terug te vinden. TV2 is contractueel gezien niet verplicht getolkte uitzendingen aan te bieden via zijn website.

Voor de vertolking naar DTS nemen de twee omroepen een **extern productiehuis** in onderaanneming. **Døvefilm** is een zelfregulerende organisatie en wordt gefinancierd met overheidsgeld voor een specifiek doel en opdracht. Het staat onder toezicht van *National Board of Health and Welfare*, opgevolgd door het Sociale Agentschap van Denemarken. Dit overheidsgeld wordt echter niet gebruikt voor het voorzien van de DTS-vertolking voor de uitzendingen van DR en TV2, maar voor de productie van eigen programma's in DTS. Anne Hyland, *production manager* van Døvefilm, legde uit dat hun verschillende nieuws- en duidingsprogramma's bijdragen tot de missie van het bedrijf om de toegang tot informatie voor dove kijkers te faciliteren en zo hun democratische burgerparticipatie te bevorderen.

Onze belangrijkste doelstelling is om doven goed te informeren over zaken die ze anders niet aangeboden krijgen in hun moedertaal of eerste taal. We schatten dat zo'n 10 tot 15% van de dovengemeenschap voldoende taalvaardigheidsniveau in het Deens hebben én voldoende interesse en vasthoudendheid hebben om het reguliere nieuws te volgen. De meerderheid van de dovengemeenschap beheerst het Deens niet goed genoeg om het nieuws te volgen of is niet geneigd om nieuws te volgen door de complexiteit, het hoge tempo en de hoeveelheid informatie. Voor hen is het ook even belangrijk om informatie te krijgen in hun moedertaal of eerste taal. Ze moeten gelijkwaardig, net als andere kijkers, informatie krijgen in gebarentaal en dat bieden we aan via de getolkte journaaluitzendingen, het samenvattende journaal en via de duidingsprogramma's in gebarentaal.

Momenteel produceert Døvefilm de volgende programma's die uitgezonden worden op *Tegnsprogskanalen* van 17u tot 21u of op DR2:

- Een samenvattend journaal, *DR Ligetil - TEGN Nyt*, elke werkdag om 17u00 (10-15 minuten) en heruitgezonden om 20u15. Ook online terug te vinden op de website van *DR Ligetil – TEGN NYT*.
- Een duidingsprogramma, *Tegn på Viden*, en een talkshow, *Dialogen*, allebei één keer per maand (30 minuten) op vrijdagen. Deze programma's gaan dieper in op de belangrijkste nieuwsitems zoals klimaatopwarming, verkiezingen in Denemarken, Brexit, World Federation of Deaf congres, etc.
- Daarnaast is er nog een magazineprogramma, *Tidens Tegn*. Het programma biedt belangrijke inhoud met maatschappelijke waarde, maar richt zich hoofdzakelijk op de dovenwereld met ervaringen, portretten en verhalen van dove personen. Het programma duurt 30 minuten en wordt éénmaal per week uitgezonden, 40 weken per jaar.

De hele productie van bovengenoemde programma's ligt in handen van het productiehuis. De studio-opnames gebeuren in hun eigen studio gelegen te Kopenhagen. Daarnaast doen ze ook ENG-opnames in heel Denemarken.

De twee Deense zenders betalen Døvefilm voor het selecteren en de planning van de tolken voor hun getolkte uitzendingen. Technische ondersteuning voor de getolkte uitzendingen wordt voorzien door DR en TV2, en de opnames gebeuren ook in hun studio's.

3.3.2. Werken met dove journaaltolken

De algemeen directeur van Døvefilm, Mette Munk, stelt hoge voorwaarden om te mogen tolken voor televisie, omdat het live tolken van nieuwsuitzendingen een zeer moeilijke opdracht is. Volgens haar zijn de snelheid en de complexiteit van het nieuws erg hoog bij DR en TV2. Daarom doet Døvefilm beroep op een team van vijftien ervaren freelance tolken waarvan er twee doof zijn. Volgens Mette Munk is er een verschil merkbaar qua gebarentaalgebruik tussen hun twee dove tolken en de horende tolken in de getolkte uitzendingen. Vivien Batory en Bo Hårdell zijn native gebarentaligen en tolken dus naar hun moedertaal. Volgens Mette Munk is dat de reden waarom het publiek over het algemeen zeer tevreden is van hun gebarentaalprestaties. Volgens Vivien Batory moeten de kijkers zich minder concentreren om de vertolking van dove tolken te begrijpen:

De voordelen van een dove tolk is dat hij/zij gebarentaal beheerst op moedertaalniveau. Een dove tolk kent de cultuur van de doelgroep en weet hoe iets uit het Deens cultureel te vertalen naar de doeltaal van dove mensen. Zo ontstaat er een grotere taalkundige en culturele identificatie van de dove kijkers met de dove tolken. De meeste horende tolken missen een deel van die cultuur en zo is er minder identificatie mee. Dove kijkers begrijpen hun gebaren wel, maar interpreteren de inhoud niet altijd even goed als bij dove tolken. Het verschil zit in de cultuur. Dove tolken gebruiken hun mimiek ook zoals een native gebarentalige persoon dat doet. Bij horende tolken is het gebruik van mimiek eerder aangeleerd en komt het minder natuurlijk over. Je ziet dit accent bij horende tolken.

Vivien Batory is ook van mening dat een dove tolk best sterk moet zijn in zowel het Deens als DTS. Dove tolken moeten daarnaast ook goed kunnen inschatten wat de taal- en informatienoden van dove kijkers zijn. Anders gezegd, dove tolken moeten de capaciteit hebben om de hoge moeilijkheidsgraad

in de brontaal (Deens) om te zetten naar een meer toegankelijke doeltaal (DTS) voor dove kijkers die het Deens niet zo machtig zijn en/of de voorkeur hebben om het journaal in hun gebarentaal te volgen. Vivien Batory gaat dieper in op de bilinguale vaardigheden van dove tolken. Zij is er zich van bewust dat niet alle dove tolken even sterk zijn in het Deens, wat hun tweede taal is, maar ziet dat niet per se als een knelpunt voor het televisietolken. Zij vindt het belangrijker dat dove tolken sterker zijn in hun eerste taal, de Deense Gebarentaal, dan in hun tweede taal:

Voor mij primeert eerder het goed gebarentaalvaardig zijn boven het goed beheersen van het Deens, dan omgekeerd. Als je moeite hebt met het Deens kan je beroep doen op anderen. Stel dat ik niet zo goed ben in de brontaal, dan kan ik nog tijd investeren om het op te zoeken of na te vragen wat het betekent. Dat kost ongeveer een kwartier van mijn tijd. Dan is het probleem al opgelost. Maar hoe los je het probleem op als horende tolken minder vaardig zijn in gebarentaal? Is dat op te lossen? Ik heb zo mijn twijfels. Ik acht het niet mogelijk dat een horende tolk na een kwartier overleg met een dove persoon opeens beter is in gebarentaal.

Vivien Batory en Bo Hårdell zijn allebei gediplomeerd in tolken (voor Eumasli²⁵). Het bezitten van een diploma of een kwalificatie biedt een extra voordeel volgens Vivien Batory. Zo kennen dove tolken verschillende theorieën rond vertaal- en tolkprocessen en weten ze welke tools er zijn. Ook biedt een diploma of kwalificatie een soort van erkenning en bescherming voor dove tolken die hun job dan kunnen verdedigen en op gelijke voet komen met horende televisietolken.

In het verleden heeft Vivien Batory veel ervaring opgedaan in het vertalen van teksten in het Deens naar DTS voor de vertaaldienst en in het tolken op internationale congressen voor doven. Momenteel werkt ze deeltijds voor Døvefilm als redacteur en dove presentator. Zij doet het journaaltolken als bijberoep. Vroeger was het moeilijk om zich kandidaat te stellen voor het journaaltolken omdat men dan een officieel erkende tolk in gebarentaal moest zijn in Denemarken, of met andere woorden, je moest een formele training gevolgd hebben om een tolk DTS te worden. Destijds was het moeilijk voor dove mensen om die training te kunnen volgen. Ook dacht men toen dat het onmogelijk was dat een dove tolk op de televisie kon werken. In december 2009 werd Vivien Batory als televisietolk toegelaten tot Døvefilm. In de eerste tien maanden tolkte ze alleen vooraf opgenomen programma's, maar binnen een jaar mocht ze al live-uitzendingen tolken. Later, in februari 2012, trad een tweede dove tolk in haar voetsporen, Bo Hårdell.

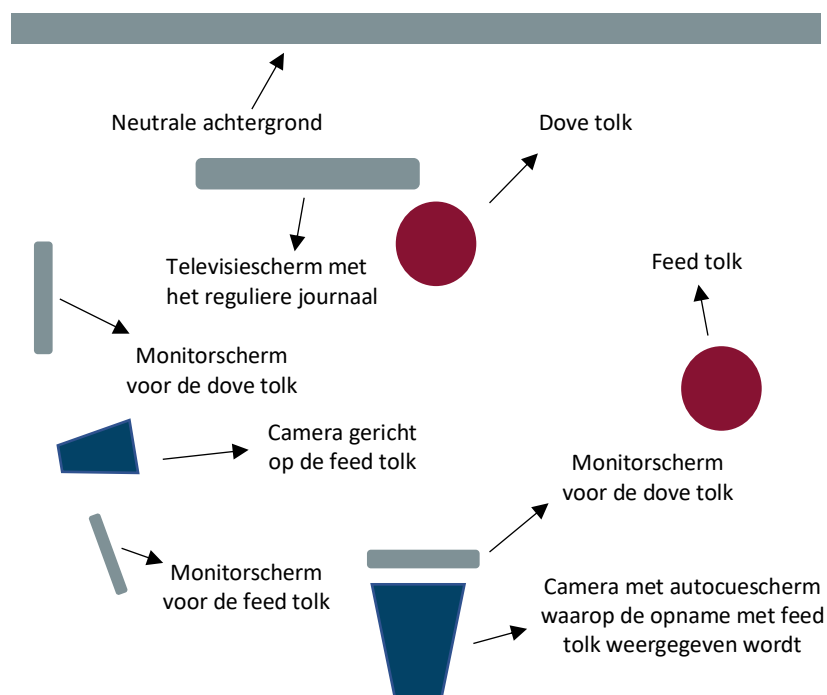
3.3.3. Werken met een feed tolk bij het journaal

Bij het live tolken van het journaal maken beide dove tolken gebruik van een feed tolk. Dit is een horende tolk die de auditieve input van het journaal 'doorgeeft' in gebarentaal aan de dove tolk, die de gebarentaal vervolgens afwerkt en presenteert op het televisiescherm. In plaats van een autocuetekst (zoals bij BBC) kijkt Vivien Batory naar de feed tolk op het autocuescherm dat aangesloten is met een tweede camera gericht op de feed tolk in dezelfde studio als de dove tolk. Zie figuur 4 voor de studio-opstelling.

²⁵ European Master in Sign Language Interpreting (www.eumasli.eu)

Vivien Batory gaf duidelijk aan dat een feed tolk niet per se ook een televisietolk moet zijn of hiermee ervaring moet hebben. Een feed tolk wordt gekozen op basis van een goede match. Een dove tolk en een feed tolk moeten eerder samengewerkt hebben en goed ingespeeld zijn op elkaar. Eén van de belangrijkste criteria voor deze match is dat de feed tolk ook een “ally” moet zijn, in de zin dat hij/zij volledig achter het idee staat dat een dove tolk ook het journaal live kan tolken. Hij/zij wil niet voordringen om op televisie te komen en doet er alles aan om ervoor te zorgen dat de dove tolk zijn/haar vertolking goed kan begrijpen en kan omzetten naar “afgewerkte DTS”. Vivien Batory noteert dat een feed tolk zijn/haar gebarentaal moet aanpassen als een soort tussentaal, in de zin dat dit niet echt DTS is maar eerder “Signed Exactly Danish”. Ook een feed tolk voegt in haar vertolking een paar signalen toe, onder andere om aan te duiden wie aan het spreken is.

Het is mij opgevallen dat veel horende tolken het heel moeilijk vinden om los te denken van de theorie hoe te moeten vertalen van het Deens naar Deense Gebarentaal. Het lukt hen moeilijk om volledig te gebaren volgens de Deense grammatica. Ze moeten dus uit hun gewone rol als tolk DTS stappen en kunnen tolken naar een soort van tussentaal die als input dient voor mij. Ik moet uit die tussentaal zelf kunnen afleiden op welke manier iets wordt gezegd in de Deense brontekst. Zo wil ik zelf de controle hebben om het te kunnen omzetten naar Deense Gebarentaal. Als mijn feed tolk al beslist hoe het om te zetten naar gebarentaal, dan heeft zij die keuze gemaakt voor mij. Dat wil ik niet, want ik heb mijn eigen vertaalproces dat verschilt van die van anderen.

Figuur 4 – Studiosetting van DR-journaal met een dove tolk en feed tolk

Vivien Batory beweert dat er niet meer informatieverlies geleden wordt door het “chain-tolken” dan bij het rechtstreeks tolken op basis van auditieve input. De feed tolk vertaalt de auditieve input in het

Deens naar een soort Deense gebarentaal, een tussentaal met gebaren die de structuur van het Deens volgt. Vivien kan het zo gemakkelijker aflezen en vervolgens tolken naar zuivere DTS. Op die manier kan Vivien zelf bepalen wat wordt weggelaten wegens minder belangrijk of wegens tijdsgebrek. Ook zegt zij dat, net als teletekstondertiteling, het onvermijdelijk is dat er inhoudelijke weglatingen zijn bij de live vertolking. Het is volgens haar eerder een kwestie van goed aan te voelen welke informatie voldoende is voor het publiek. Soms voegt zij zelf informatie toe als zij aanvoelt dat het publiek dat nodig zal hebben. Vivien Batory verduidelijkt dit laatste door te verwijzen naar een onderzoek van Jemina Napier (2004) waaruit blijkt dat weglatingen in gebarentaalvertolking een taalkundige strategie zijn om zich aan de informatienoden van de doelgroep aan te passen. Ook het toevoegen van informatie is een tolkstrategie, om iets uit te leggen of te verduidelijken, bv. "Nelson Mandela" kan worden getolkt als "Nelson Mandela, voormalig president van Zuid-Afrika". Dit kan een onbewuste tolkkeuze zijn naargelang de informatienoden van de doelgroep.

Volgens Vivien Batory heeft het werken met een feed tolk voordelen in vergelijking met het gebruik maken van een autocuetekst. Een feed tolk kan de intonatie van de sprekers, emoties en achtergrondgeluiden meegeven in de vertolking. De nadelen in het kijken naar het autocuescherm, waarop de opnames met feed tolk afgespeeld worden, blijven dezelfde als die bij BBC. De dove tolk kan niet wegstaren van de feed tolk waardoor hij/zij de eye-gaze niet altijd grammaticaal kan toepassen. Ook is het niet altijd mogelijk om naar de journaalbeelden te kijken op het andere televisiescherm, waardoor de dove tolk die visuele input mist. Een feed tolk kan ook soms informatie meegeven uit de visuele input, bijvoorbeeld wie waar zit, wat belangrijk is voor de rolname in gebarentaal. Als het afhangt van Vivien Batory, verkiest ze om bij het journaal te tolken op basis van live-ondertiteling (naar analogie met de werking van Red Bee Media) boven het werken via een feed tolk.

Bij het tolken is er een proces in de hersenen: hoe slaan we de informatie-input op in ons geheugen en wanneer gaan we de verwerkte informatie uitdrukken in gebarentaal? Het tolkproces verschilt bij het aflezen van gebarentaal via een feed tolk, bij het horen van auditieve input en bij het lezen van de ondertitels. Ik heb televisie altijd gevolgd met ondertitels van toen ik klein was, dus ik ben ondertussen getraind in het opslaan van de informatie in mijn geheugen via ondertiteling. Ik ben niet even goed getraind in het aflezen van een gebarentaaltolk tijdens een tolkproces. Het is nog steeds nieuw voor mij. Ook al zijn die tolken ondertussen heel vaardig in gebarentaal, het blijft moeilijk omdat ze nog altijd dat "horende accent" hebben.

De procedure voor live tolken van het journaal is identiek aan die van de VRT, alleen zijn ze met twee. Voor de live journaaluitzending bereiden de dove tolk en de feed tolk samen het nieuws voor dat beschikbaar wordt gesteld (bijvoorbeeld beschikbare scripts, opzoekingswerk via het internet of kijken naar de journaalbeelden die eerder gepubliceerd werden) vooraleer ze de studio binnengaan. DR betaalt alleen voor de televisietolken en deze betaling gebeurt via Døvefilm. De dove journaaltolk op DR is zelf verantwoordelijk voor de financiering van de feed tolken. Hiervoor kunnen ze rekenen op financiering van de overheid voor redelijke aanpassingen op de werkvloer.

3.3.4. Samengevat journaal in Deense Gebarentaal

De samenwerking tussen DR en Døvefilm dateert al van februari 1993. Toen werd het eerste nieuwsprogramma in DTS uitgezonden, een eigen journaal met een dove presentator die het nieuws samengevat presenteerde in DTS. Elk werkdag om 17u50 werd dat nieuwsprogramma van 10 minuten uitgezonden door DR. Døvefilm was verantwoordelijk voor het journalistieke werk en de presentatie in DTS terwijl DR zorgde voor de studio en de technische faciliteiten. Sinds het begin van de jaren '70 werd dit nieuwsprogramma samen met andere magazineprogramma's in DTS door Døvefilm op videobanden verstuurd naar alle abonnees thuis. Hieraan kwam in 1994 een einde toen DR voor de uitzending van deze producties op televisie zorgde. In 2004 werd het gebarentaalaanbod uitgebreid naar één uur uitzendtijd per week, inclusief het aanbod voor zowel kinderen als volwassenen. Op 1 oktober 2009 trok DR de stekker uit het dagelijkse samenvattende journaal in DTS, omdat er al reguliere nieuwsuitzendingen getolkt werden naar DTS sinds 2006.

Na interne evaluatie met inzicht in de ervaringen van de dove kijkers werd het samenvattende journaal in DTS op 1 april 2018 terug tot leven gebracht door Døvefilm, in samenwerking met DR. Het samenvattende journaal kreeg de naam *DR Ligetil - TEGN Nyt* en is gebaseerd op het reguliere nieuwsaanbod *DR Ligetil*. Olivia Thyge Egeberg, dove presentator en redacteur op Døvefilm, legde uit vanwaar die beslissing kwam om het samenvattende journaal terug op de buis te halen:

Het is een lang verhaal. Vroeger bood DR zelf een samenvattend journaal aan in gebarentaal, naar analogie met DR Ligetil - TEGN Nyt nu. Het aanbod was op initiatief van DR, niet Døvefilm. Dat ging jaren mee tot het van de buis gehaald werd. Het aanbod werd vervangen door getolkte journaaluitzendingen met tolken DTS. De reden was, geloof ik, dat het een goedkoper alternatief was. Uit de bevragingen bleek dat dove kijkers wel blij waren dat er een nieuw aanbod was, maar dat er iets aan scheelde. Ik weet niet meer wanneer juist de bevragingen gebeurden. We doen dit op regelmatige basis. Het bleek dat doven toch veel keken naar de getolkte nieuwsuitzendingen, maar ze vonden het te snel en konden niet zo goed volgen wat er gezegd werd. Ze waren niet zo goed mee met de details en konden slechts vage oppervlakkige informatie uit de vertolking begrijpen. Ook dove personen die niet zo sterk waren in het Deens of in de Deense Gebarentaal, omdat ze niet zo actief zijn in de dovengemeenschap, konden er bijna niks van volgen. Horende tolken baseren zich immers op het Deens in hun vertolking en dat is te zien in hun vertekende DTS. Na overleg met DR werd het format van samenvattend journaal weer tot leven geroepen. DR kon dat aanvaarden, want haar nieuwsaanbod DR Ligetil bleef het bronmateriaal. Dat leek volgens DR ook goedkoop omdat we alleen hun teksten moesten omzetten naar gebarentaal.

DR moet met zijn nieuws alle mensen en verschillende doelgroepen kunnen bereiken, waaronder mensen die het Deens minder machtig zijn zoals laagopgeleiden of migranten. Daarom schrijft DR het belangrijkste nieuws in duidelijke en eenvoudige taal. *DR Ligetil* heet het nieuwsprogramma, ruwweg te vertalen als "eenvoudig", en DR biedt het alleen aan op zijn website www.dr.dk/ligetil. Deze website wordt door de dove presentatoren gebruikt als basis om enkele *Ligetil*-nieuws te selecteren en te vertalen naar de Deense Gebarentaal. De filmpjes worden aangeboden op www.dr.dk/ligetil/ligetil-paa-tegnprog.

Een compilatieversie van deze geselecteerde filmpjes verschijnt ook dezelfde dag op de televisie. Dit samenvattende journaal werd terug op de buis gebracht op eigen initiatief van Døvefilm met eigen middelen die ze krijgen van de overheid en deels van DR. Hierdoor moesten ze de productie van magazineprogramma's verminderen qua duur. *DR Ligetil - TEGN Nyt* is dus een openbaredienstverplichting voor DR geworden. Mette Munk verklaart ook dat het gebruik van de geschreven artikelen op nieuwswebsite *DR Ligetil* financieel voordeliger is omdat het journalistiek werk al gebeurd is.

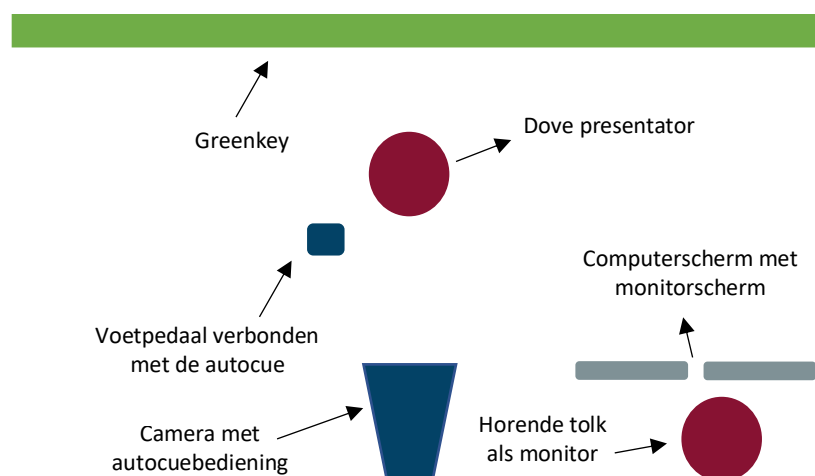
Figuur 5 – Screenshot van DR Ligetil – TEGN Nyt

Het redactieproces is als volgt en duurt gemiddeld zeven uren per dag:

- Een dove presentator (een medewerker van Døvefilm of een freelancer) bekijkt de laatste nieuwsartikelen op de website van *DR Ligetil*. De presentator maakt een selectie van een vijf- tot tiental nieuwsitems. Het aantal items dat geselecteerd wordt hangt af van de dag en de presentator zelf. Hoe meer belangrijke nieuwsitems verschijnen op de website van *DR Ligetil*, hoe meer ze kunnen selecteren. Andere factoren spelen ook een rol bij het aantal geselecteerde nieuwsitems, zoals de duur van de voorbereidingstijd, het research- en redactiewerk en de opnames van de dove presentatoren. Ten slotte, alle presentatoren zijn doof, dus maken ze de selectie van nieuws dat relevant zou moeten zijn voor een doof publiek.
- De dove presentator maakt een lijst van de geselecteerde nieuwsitems en leest de inhoud van de nieuwsartikelen in het Deens. De dove presentator neemt de inhoud over op een document dat gebruikt wordt als autocuetekst. De structuur is anders georganiseerd dan in het Deens en volgt meer de structuur van de Deense Gebarentaal. Rekening houdend met de taal- en informatienoden van de dove kijkers, die moeite hebben met de ondertiteling in de reguliere journaaluitzendingen, wordt er indien nodig informatie toegevoegd of geschrapt. Ook zorgt de dove presentator zelf voor de afbeeldingen die als achtergrond gebruikt worden.
- Een horende tolk zet de geherstructureerde nieuwsinhoud om naar afgewerkt Deens dat dient als de tekst op de website onder de gebarentaalvideo.
- Voordat de dove presentator start met de opnames, overloopt hij/zij even samen met de horende tolk de nieuwsitems. Hij/zij presenteert het nieuws in DTS en de horende tolk geeft hier en daar feedback indien nodig. Meestal gaat dit om de keuze van een gebaar voor een bepaald Deens begrip of uitdrukking. Het voordeel is hier dat een horende tolk kan nagaan of de dove presentator het Deens wel volledig juist begrepen heeft.

- De dove presentator en de horende tolk gaan naar de green key studio voor de opnames van de geselecteerde nieuwsitems in DTS. De horende tolk zorgt voor de camerabediening. De dove presentator zorgt zelf voor de autocuebediening via het voetpedaal die aangesloten is met de teleprompter. De horende tolk neemt naast het camerawerk ook de monitoring van de DTS-presentatie van de dove presentator voor zijn/haar rekening. Indien nodig wordt er opnieuw een take gemaakt, bijvoorbeeld als een dove presentator niet zo tevreden is over de vorige opname, of als een horende tolk een fout opgemerkt heeft.
- Vervolgens monteert de dove presentator de opnames van de nieuwsitems afzonderlijk, op basis van een montagesjabloon. Indien de dove presentator montage technisch bekwaam is, kan hij/zij meer afbeeldingen en/of filmpjes toevoegen. Ook wordt er bij vingerspelling van persoonsnamen of plaatsnamen tekstuele ondersteuning toegevoegd.
- De dove presentator publiceert de filmpjes afzonderlijk op de website.
- Vervolgens monteert de dove presentator alle *Ligetil*-nieuwsitems in DTS tot één integrale video bedoeld voor de televisie-uitzending. Het logo van *DR Ligetil - TEGN Nyt* wordt gebruikt als overgangsbeeld tussen de verschillende nieuwsfilmpjes. De horende tolk voorziet de integrale uitzending van een voice-over in het Deens.

De studio-opstelling is heel eenvoudig: greenkey-achtergrond en een camera met autocuebediening door voetpedaal. Een horende tolk als monitor staat achter het computerscherm met een extra monitorscherm waarop de opname met de dove presentator rechtstreeks weergegeven wordt.

Figuur 6 – Studiosetting van DR Ligetil – TEGN Nyt

Anne Hyland legt uit dat de beslissing om de gebarentaalpresentatie van een Deense voice-over te voorzien van DR komt. Ze willen geen televisieprogramma's zonder geluid. Voor de integrale daguitzending van *DR Ligetil - TEGN Nyt* krijgen ze een uitzendtijd van maximum twintig minuten op de buis.

De voorwaarden voor een dove presentator zijn volgens Anne Hyland qua talenkennis identiek aan die voor een dove televisietolk. Ook zij benadrukt, net als Vivien Batory, dat het belangrijker is dat een dove presentator of tolk over genoeg zelfkennis beschikt om te kunnen inschatten of hij/zij het Deens genoeg begrijpt. Zo weet hij/zij wanneer beroep te doen op een andere persoon die het Deens machtig

is. Ook moeten dove presentatoren, net als dove tolken, proberen om zo weinig mogelijk beïnvloeding van het Deens te vertonen in hun gebarentaalpresentatie.

Olivia Thyge Egeberg gaf wel toe dat het nieuwsaanbod niet ideaal is. Het gaat in feite nog altijd om de vertaling van bestaande teksten in het Deens van de website *DR Ligetil*. Hierdoor moeten ze nog steeds wat researchwerk verrichten. Bijvoorbeeld als er een “moord” staat in het Deens, moeten ze nog altijd opzoeken om welk soort moord het concreet gaat: werd er met pistool geschoten of was het met een messteek? Hiervoor moeten ze nog soms teruggrijpen naar het reguliere DR-nieuws voor meer informatie. Ze moeten dus inhoud toevoegen en/of herstructureren om een middenweg te vinden, aldus Thyge Egeberg:

Dove kijkers zijn wel tevreden met ons samenvattende journaal. Maar zoals ik al zei moeten we ons baseren op de teksten van DR Ligetil en dat is soms wat te simplistisch voor doven. Als ze dan naar de getolkte journaaluitzendingen overschakelen, is het uiteraard meer up to date en diepgaander maar het blijft te snel. Het beste is om te investeren in een gulden middenweg die duurzamer is. Optimaal is om zelf het journaal in gebarentaal te produceren, naar analogie met NRK van Noorwegen. Daar zorgen een dove presentator en een horende journalist samen voor het samenvattende journaal. Ze selecteren in overleg het nieuws. Ze zijn dan goed afgestemd op elkaar en presenteren samen het nieuws. Ik beweer niet dat een voice-over erbij nodig is, maar het idee achter dit format vind ik goed. Ze baseren hun gebarentaal niet op de bestaande teksten van het nieuws, maar “schrijven” ze zelf op maat van de dove doelgroep.

3.3.5. Ideologie rond journaal in/met gebarentaal

Vivien Batory is er, net als Olivia Thyge Egeberg, van overtuigd dat het voor de dove kijkers aangenamer is om het journaal rechtstreeks in DTS te volgen dan het journaal met een tolk DTS. Het grootste verschil zit, volgens haar, in het moment waar de gebarentaal geproduceerd wordt binnen het redactieproces. In het getolkte journaal wordt gebarentaal pas geproduceerd in de laatste stap, namelijk live op televisie. Bij *DR Ligetil - TEGN Nyt* wordt de gebarentaal al geproduceerd vlak voor de opnames beginnen, net na het redactiewerk van *DR Ligetil*. Deze twee soorten gebarentaalaanbod vertrekken van een “hearing framework” en zijn geschreven op maat van kijkers wiens eerste taal het Deens is. Voor dove personen wiens eerste taal DTS is, is er een andere soort informatieopbouw vereist. In een eigen journaal vertrekkende van een “deaf framework” wordt de gebarentaal helemaal in het begin van het redactieproces al geproduceerd. Hoe vroeger de gebarentaal geproduceerd wordt binnen het redactieproces, hoe beter. Volgens Vivien Batory gaat het echter om veel meer dan hoe gebarentaal behandeld wordt. Zij heeft ook de indruk dat dove kijkers meer vertrouwen op dove presentatoren dan op horende tolken:

Het gaat om het vertrouwen. Doven vertrouwen bijvoorbeeld ook de ondertiteling meer dan de horende televisietolken. Doorheen de geschiedenis was het altijd zo dat de horende tolken een soort van accent hebben in hun gebarentaal. Verder is er soms het gevoel bij dove mensen dat er neerbuiging is vanuit horende tolken in de zin dat ze voor ons tolken om ons te helpen. Bij de ondertitels voelen doven die neerbuiging niet. De doven hebben eerder het gevoel dat de ondertitels hierin neutraal zijn.

Dat verklaart volgens Vivien Batory waarom er meer weerstand is tegen horende televisietolken dan tegen dove presentatoren of tolken, of dat ze sneller terugvallen op de ondertiteling. Bij horende televisietolken krijgen dove kijkers immers een gevoel van *“ik heb een handicap, want ik heb geen toegang tot de informatie en horende tolken zijn er om mij te helpen het nieuws beter te begrijpen”*. In het sociale leven hebben doven er geen problemen mee om “geholpen” te worden, terwijl dit wel meer het geval is bij het kijken naar televisie. Bij de programma’s met dove presentatoren krijgen de kijkers een betere televisiebeleving zonder zich te voelen als iemand met een handicap. Wat het samenvattende journaal *DR Ligetil - TEGN Nyt* betreft is Olivia Thyge Egebert echter wat voorzichtiger:

Ik begrijp aan de ene kant die beslissing van DR om DR Ligetil te nemen als het bronmateriaal, maar aan de andere kant is het ook niet juist om dove personen in “hetzelfde hokje” te plaatsen als de doelgroep van DR Ligetil.

Mette Munk verklaart dat de beslissing om zich te baseren op *DR Ligetil* echter een financiële kwestie is. Zo is er de mogelijkheid om een aantal nieuwsitems te presenteren in DTS op basis van artikelen die de journalistieke standaard hebben zonder hoge complexiteit, en dus makkelijker te vertalen zijn. Als Døvefilm het nieuws zelf zou moeten produceren, zouden ze moeten bezuinigen op hun andere gebarentaal aanbod, want ze moeten dan meer journalistiek researchwerk doen dat meer tijd in beslag neemt.

Op de vraag of er ook geen wantrouwen ontstaat vanuit de dovengemeenschap over het feit dat er binnen Døvefilm een selectie gemaakt wordt van de nieuwsitems bij het samenvattende journaal en de duidingsprogramma’s, verdedigt Olivia Thyge Egebert dat het vertrouwen in dove mensen dan nog altijd hetzelfde blijft:

Doven zijn opgegroeid met gebarentaal en hebben doorheen hun leven veel verschillende dove personen ontmoet. Op de dovenschool hielpen doven elkaar ook door samen te vatten wat de horende leerkrachten zeiden als men hen niet begreep. Doven kunnen dus zelf het beste oordelen hoe de informatie te selecteren en samen te vatten op maat van dove mensen in het algemeen. Horende tolken zijn meer getraind in het overbrengen van de informatie in één richting naar de dove cliënten toe. Ze denken er niet altijd bij na hoe de informatie in hun gebarentaal zal overkomen bij doven. Ook merk ik op dat horende tolken meer getraind zijn in het tolken voor dove individuen in een setting waar de horende tolk alleen moet tolken voor één dove persoon. Naar mijn mening zijn dove tolken vaardiger in het tolken voor een breed publiek. Als dove mensen een dove tolk niet graag zien, blijven ze hen verstaan. Bij horende tolken is dat niet zo.

Anne Hyland ziet de getolkte journaaluitzendingen als een goede aanvulling op de eigen gebarentaaluitzendingen. Hiermee spreken ze verschillende doelgroepen binnen de dovengemeenschap aan. Zo zijn er doven die het Deens meer machtig zijn of hoger opgeleid zijn en die verkozen om het reguliere journaal te volgen in hun moedertaal DTS in plaats van met teletekstondertiteling. Ze willen het nieuws op hetzelfde moment als anderen kunnen volgen. Doven die lager opgeleid of minder sterk in het Deens zijn, hebben meer baat bij het samenvattende journaal dan bij de live getolkte journaaluitzendingen. Ze vinden het te moeilijk en te complex met de televisietolken, maar betreuren dat het samenvattende journaal te kort en niet diepgaand genoeg is. Duidingsprogramma’s van Døvefilm bieden die diepgaande informatie, maar worden slechts om de

weken uitgezonden en richten zich meestal op de belangrijkste maatschappelijke thema's zoals de klimaatopwarming, de verkiezingen in Denemarken, de Brexit, enzovoort.

Het samenvattende journaal heeft volgens Vivien Batory ook zijn nadelen. Aangezien de integrale uitzending van *DR Ligetil - TEGN Nyt* al om 17u uitgezonden wordt door DR zit de dagtaak van de dove presentator erop. Het *Ligetil*-nieuws wordt daarna niet meer aangeboden in DTS tot de volgende werkdag van een dove presentator op Døvefilm.

3.3.6. Knelpunten van beide soorten journaals in DTS

Ook tijdens het bezoek aan Døvefilm werd bekeken of de knelpunten, aangegeven door de twintig respondenten in de diepte-interviews in de eerste fase van dit onderzoek, ook optreden in hun alternatieve aanpak. Anne Hyland zegt om te beginnen dat dove kijkers over het algemeen meer tevreden zijn over dove tolken vanwege hun taalgebruik. Ze ergeren er zich wel soms aan dat de dove tolk **niet altijd evenveel synchroon** gebaart met de journaalbeelden. Deze achterstand is te wijten aan het inzetten van een feed tolk wat voor de vertraging in de vertolking zorgt. Bij het samenvattende journaal zijn er geen **synchronisatieproblemen** op te merken.

Olivia Thyge Egeberg is van mening dat het spreektempo van het reguliere journaal te hoog is en invloed heeft op het DTS-taalgebruik bij de televisietolken. DTS leunt dan meer aan bij hoe het Deens opgebouwd is qua inhoud en structuur in het reguliere journaal. Zij is van mening dat het **gebarentaalgebruik het best tot uiting komt** in het samenvattende journaal en bij eigen duidingsprogramma's met dove presentatoren. Dit komt ook door de ruimere voorbereidingstijd en het extra materiaal in het redactieproces. Bij het samenvattende journaal en de eigen duidingsprogramma's wordt er op een **normaal tempo** gebaard. Bij de vingerspelling is er een **tekstuele ondersteuning** en deze meerwaarde is technisch niet mogelijk bij de getolkte uitzendingen.

Figuur 7 – Screenshot van DR Ligetil – TEGN Nyt met tekstuele ondersteuning bij vingerspelling

Anne Hyland voegt ten slotte toe dat er **geen nieuwe gebaren** geproduceerd worden bij Døvefilm. De regels zijn dan dat je een Deens woord moet vingerspellen of moet beschrijven met meerdere bestaande gebaren. Dit is niet altijd mogelijk bij het getolkte journaal wegens het hoge tempo. Daarom

gaan al die nieuwe begrippen in het Deens, waarvoor er geen equivalenten bestaan in DTS, voorbij aan de dove kijkers.

3.3.7. De kostprijs van beide soorten journaalaanbod

De kosten van het samenvattende journaal zijn beperkt tot twee personeelsleden. Een dove presentator zorgt voor de selectie van de nieuwsitems, voor de presentatie in de green key studio en voor de montage. Een horende tolk, die ook tewerkgesteld wordt in Døvefilm als interne “huistolk”, zorgt voor de ondersteuning in het interpreteren van het Deens, de opnames en voor de voice-over van de inhoud in gebarentaal. De kosten van deze tolk wordt grotendeels betaald door de overheid ter ondersteuning van dove personeelsleden. Dagelijks werken beiden gemiddeld zeven uren aan de gehele productie van *DR Ligetil - TEGN Nyt*. Op de vraag van de onderzoeker welk aanbod het goedkoopste is, ook al is DR contractueel gezien verplicht beide soorten gebarentaal aan te bieden, merkt Vivien Batory op dat het financiële plaatje niet de reden mag zijn voor de keuze:

Het gaat om wat de doelgroep wil. Je kan kiezen tussen een hamburger uit McDonalds of een hamburger van een kwaliteitsrestaurant. Het blijft bij allebei een hamburger, maar dan op een andere manier klaargemaakt. Een systeem met alleen live-vertolking waarvan de meerderheid van tolken gebarentaal niet beheersen op moedertaalniveau is vergelijkbaar met een hamburger uit McDonalds. Een systeem met een dove presentator die gebarentaal beheerst op moedertaalniveau is net als een hamburger uit een kwaliteitsrestaurant, maar dat is duurder. Als de nationale zender eerder kiest voor de McDonalds omdat het goedkoper is dan voor kwaliteit, dan moet de zender zich bewust zijn van hun geleverde kwaliteit.

Ook Olivia Thyge Egeberg gebruikt dezelfde metafoor, namelijk dat het beter is om te investeren in een goed aanbod waarbij de informatie, net als het eten uit een kwaliteitsrestaurant, beter verteerd wordt dan een snel klaargemaakte hamburger:

Bij het samenvattende journaal neemt men de overgebrachte informatie beter op. Bij de getolkte journaaluitzendingen gaat het te snel om de informatie goed op te nemen. Het is net als het eten dat je te snel opeet en waarvan je je niet voldoende bewust bent van wat je aan het eten bent en niet goed verteert.

Mette Munk voegt toe dat twee soorten gebarentaal apart op zich moeten bestaan, en dus niet vergeleken moeten worden, omdat ze geproduceerd zijn voor twee verschillende doelgroepen. Vivien Batory daagt de nationale zenders uit om ook na te denken over de kwaliteitsnormen wat hun nationale taal en hun gebarentaal betreft:

Stel dat de VRT beslist om alle Nederlandstalige presentatoren van de buis te halen en ze te vervangen door mensen die het Nederlands niet op moedertaalniveau beheersen en die op latere leeftijd het Nederlands leerden, en slechts vijf jaren leerden. Die werkkrachten zijn ook goedkoper. Is dat aanvaardbaar voor de doelgroep? DR of VRT zouden nooit iemand aannemen voor televisie die beperkt is in de gesproken taal. De normen qua spraak en uiterlijk zijn enorm hoog, maar wat de doelgroep dove personen betreft, mogen die normen qua gebarentaal en uiterlijk precies lager liggen. Daarover heb ik mijn bedenkingen.

3.3.8. Extern productiehuis

Døvefilm is opgericht op 12 september 1963 door doven met een passie voor films en media. Van de overheid kreeg het productiehuis (nu nog altijd) structurele subsidies om dove mensen te voorzien van informatie via media. Oorspronkelijk werden er video's gemaakt die vertoond werden in de verschillende dovenclubs in heel Denemarken. Vervolgens werden de filmpjes op videobanden gebrand en verstuurd naar de dove abonnees. In 1994 kwamen hun producties op televisie in samenwerking met DR. Zo bleef het productiehuis Døvefilm wegens zijn expertise en geschiedenis steeds de belangrijkste speler binnen de Deense nieuwsmedia. Døvefilm kiest ook zelf mee de uitzendingen die getolkt worden op DR en TV2. Døvefilm is een onafhankelijk productiehuis, maar is steeds gebonden aan de voorwaarden van de subsidiërende overheid en van de overeenkomst met DR.

Deze overeenkomsten zijn ook terug te vinden in de samenstelling van de Raad van Bestuur van Døvefilm. De leden worden benoemd door de subsidiërende overheidsinstantie voor een termijn van vier jaren. Naast een voorzitter zetelen afgevaardigden van o.a. DR (1 lid), de Deense dovenfederatie (3 leden), een media-expert en een expert in de dienstverlening voor doven in de Raad van Bestuur. Ook een personeelsafgevaardigde van Døvefilm woont de bestuursvergaderingen bij zonder stemrecht.

Een extern productiehuis als Døvefilm heeft volgens Anne Hyland zijn voordelen. Een doofgeleid productiehuis, met dove personeelsleden en met kennis over de dovengemeenschap en hun gebarentaal, bezit de nodige expertise om gebarentaaluitzendingen kwalitatief te produceren en is ook beter in staat om te oordelen welke tolken geschikt zijn om de uitzendingen van DR en TV2 live (of semi-live bij vooraf opgenomen programma's) te tolken. Een doofgeleid productiehuis staat dicht bij het publiek. Anne Hyland gaat zelf actief naar de dovenclubs en naar de activiteiten om te polsen naar hun ideeën en hun feedback. Daarnaast organiseert Døvefilm op regelmatige basis (ongeveer vier keer per jaar) een focusgroep van doven die representatief zijn voor heel de dovengemeenschap. Zo krijgen ze direct feedback van dove personen over hun gebarentaalmedia-aanbod.

Het nadeel volgens Anne Hyland is dat ze geen zekerheid hebben qua financiering. In 2017 werd bijna besloten de subsidiëring voor Døvefilm te schrappen, maar dit gebeurde niet door protest via een petitie vanuit de Deense dovengemeenschap. Anne Hyland denkt dat als het productieteam geïntegreerd zou zijn in de werking en het financieringssysteem van een nationale zender dit meer stabiliteit zou brengen. Ze vreest er wel voor dat het dove productieteam dan onderhevig zou zijn aan de strikte hiërarchie binnen een nationale zender, wat invloed zou hebben op de kwaliteit van hun gebarentaalproducties. Anne Hyland refereert naar nationale zenders zoals SVT (Zweden) en NRK (Noorwegen) als de beste Europese voorbeelden qua nieuwsaanbod in gebarentaal.

3.4. Buitenlandse case #3 – SVT (Zweden)

In Zweden biedt de nationale zender *Sveriges Television AB* (SVT) twee soorten nieuwsprogramma's in *Svenskt teckenspråk* (TSP), de Zweedse Gebarentaal. Ze hebben een samengevat journaal, met dove presentatoren, naar analogie met NRK in Noorwegen. Dit format wordt door het Deense productiehuis Døvefilm bestempeld als hét voorbeeld van hoe het moet qua nieuwsuitzending in gebarentaal. Dat is de reden waarom de onderzoeker SVT koos als laatste case. SVT heeft een hoofdvestiging in Stockholm en een vestiging in Falun waar het samengevatte journaal voorbereid en opgenomen wordt. Op 1 oktober ging de onderzoeker meelopen met het redactieteam en woonde hij de live studio-opname van het samengevatte journaal in SVT te Falun bij. Op 2 oktober interviewde hij twee dove presentatoren van het samengevatte journaal, Johanna Kankkonen en Magnus Bergevin, en horende journalist Marja Andersson (die *International Sign* niet machtig was waardoor het interview via Magnus Bergevin als dove tolk gebeurde).

Hieronder wordt een samenvatting gemaakt op basis van de observaties en interviews met de medewerkers. Nadien werd via mailcorrespondentie informatie toegevoegd of verklaard. Het doel van het bezoek was om een volledig zicht te krijgen in de productie achter het samengevatte journaal dat volledig in handen ligt van een gebarentalig redactieteam. Het tweede SVT-aanbod betreft een reguliere nieuwsuitzending getolkt door horende tolken vanuit een studio van SVT in Stockholm, die niet werd bezocht.

3.4.1. Het SVT-aanbod in TSP

Sinds 1987 hebben dove mensen in Zweden een eigen nieuwsjournaal in gebarentaal. *Nyhetstecken* (ruwweg vertaald als "Het nieuws in gebaren") wordt momenteel elke werkdag uitgezonden op kanaal SVT2 van de nationale zender *Sveriges Television AB* (SVT), van 17u20 tot 17u30. In tien minuten brengt een dove presentator in een eigen studio (die ze delen met het lokale nieuws van de provincie Dalarna) een selectie van nieuwsitems samengevat in *Svenskt teckenspråk* (TSP), de Zweedse Gebarentaal. De gebarentaaluitzending wordt ook voorzien van een horende nieuwslezer(es) die naast de dove presentator in de studio staat. De horende nieuwslezer(es) is slechts in het begin en op het einde in beeld te zien maar zijn/haar stem is steeds te horen als een soort van voice-over bij de gebarentaalpresenstatie van de dove presentator. *Nyhetstecken* is nadien ook te raadplegen op *SVT Play*. In het weekend is er geen nieuwsaanbod van *Nyhetstecken*.

Figuur 8 – Screenshot van Nyhetstecken

Het nieuwsaanbod kadert binnen de beheersovereenkomst die om de zes jaren afgesloten wordt met het departement Cultuur van de Zweedse Overheid. Op pagina 5 van de huidige beheersovereenkomst *ändningstillståndet 2014-2019* staat onder paragraaftitel '*Minoritetsspråk*' vermeld dat de nationale zender ook een programma-aanbod moet voorzien in erkende minderheidstalen in Zweden waaronder het Fins en het Sami. *Svenskt teckenspråk* (TSP) is niet officieel erkend als minderheidstaal, maar toch staat het mee vermeld in de paragraaf over minderheidstalen. Een regel in de beheersovereenkomst vermeldt alleen dat het aanbod in de minderheidstalen jaarlijks toegenomen moet zijn in vergelijking met het jaar 2013. Het programma-aanbod voor verschillende taalminderheidsgroepen kan, volgens de paragraaf, onderling verdeeld worden tussen SVT en de twee andere oproepen *Sveriges Radio AB* (SR) en *Sveriges Utbildningsradio AB* (UR). Voor *Nyhetstecken* is er afgesproken dat SVT jaarlijks 50 uren uitzendtijd moet bieden. In het kader van deze overeenkomst heeft SVT nog een rijk aanbod van verschillende kinder-, jongeren- en amusementsprogramma's in TSP. Een overzicht hiervan is terug te vinden op <https://www.svtplay.se/teckensprak>.

Het team achter *Nyhetstecken* bestaat uit vier voltijdse personeelsleden die zich volledig richten op *Nyhetstecken* en een studietechnicus die ook voor andere programma's op SVT werkt. Twee dove presentatoren, Johanna Kankkonen en Magnus Bergevin, wisselen elkaar af. Op een werkdag houdt de ene dove presentator zich bezig met de journaaluitzending op televisie 's avonds terwijl de andere dove presentator zicht ontfermt over de website van *Nyhetstecken*. Op de website worden verschillende nieuwsitems in aparte filmpjes gepresenteerd in TSP en gepubliceerd op aparte tijdstippen in de loop van de dag. De website is een extra aanbod en verplicht volgens de beheersovereenkomst. De dove presentatoren worden ondersteund door twee horende redacteurs, Marja Andersson en Kjell Nydahl. Allebei hebben ze kennis van de Zweedse Gebarentaal.

Sinds het najaar van 2018 is er ook een dagelijks aanbod van een nieuwsuitzending in Zweedse Gebarentaal met tolken TSP. Ze worden niet uitgezonden op televisie maar slechts ter beschikking gesteld op SVT Play. De televisietolken zijn momenteel allemaal horende tolken.

3.4.2. Het productieproces

Een dove presentator en een horende redacteur (die ook werkt als nieuwslezeres) komen aan om 9u30. Ze beginnen allebei aan de selectie van het nieuws en doen research- en redactiewerk. De geselecteerde nieuwsitems worden verzameld in de software iNews (dezelfde software als die van de nieuwsredactie van de VRT).

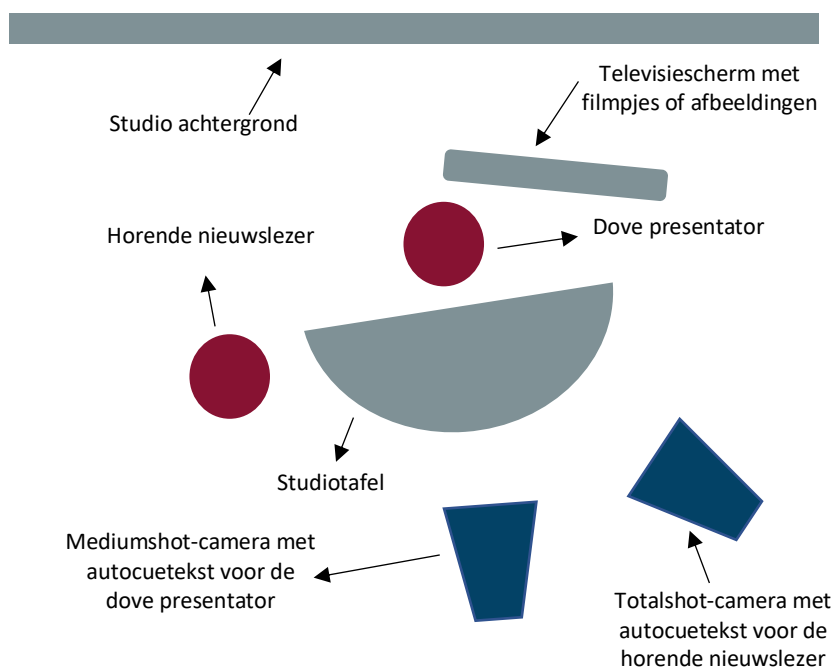
In de studio bevinden zich twee camera's met twee teleprompters. De ene camera dient om een total shot (overzichtsbeeld, zie figuur 9) te maken van de hele studio met de dove presentator en horende nieuwslezer in één beeld. Dat beeld wordt getoond bij het begin en het einde van de journaaluitzending. De andere camera dient om een medium shot (dichtere opname waarbij een dove presentator vanaf zijn middel in beeld gebracht wordt, zie figuur 10) te maken van de dove presentator met het televisiescherm alleen, waarop de afbeeldingen en filmpjes van het journaal afgespeeld worden.

Figuur 9- 10 – twee cameraposities van Nyhetecken

De autocuetekst bij de total shot-camera is voor de horende nieuwslezer bedoeld en die van de medium shot-camera voor de dove presentator. De autocueteksten worden door de presentatoren zelf bediend met een voetpedaal. Er is ook een monitorschermje met een aftelklok. Dat helpt de dove presentator om te weten, als de reportagebeelden van het journaal aan het draaien zijn, wanneer het volgende nieuwsitem begint en hij/zij dus “on air” is. Daarnaast hebben de twee presentatoren ook zicht op de tijds klok die aangeeft hoe laat het is.

Vlak voor 17u doen de duo-presentatoren nog een generale repetitie om te kijken of alles goed afgestemd is op elkaar: de gebarentaalpresentatie, het gesproken Deens en de beelden. Ook wordt er gecontroleerd of alles mooi binnen de tijd past, of dat ze hun tempo wat moeten aanpassen of wat inhoud moeten toevoegen of weglaten. Van zodra alles in orde is, maken ze zich klaar om op 17u20 live te gaan.

Figuur 11 – Studiosetting van Nyhetstecken in SVT

Magnus Bergevin zegt dat de werking in de studio soms niet helemaal waterdicht is omdat een technicus de gebarentaal niet altijd voldoende beheerst. Alleen de technici die de dove presentatoren kennen en waarmee ze al lang samenwerken kunnen in de meeste gevallen achterhalen wanneer een dove presentator klaar is met het presenteren en er mag overgegaan worden naar een volgend nieuwsitem.

De fout gebeurt wel eens dat de technicus die voor de studiobediening zorgt geen kennis van gebarentaal heeft. De technicus volgt dan eerder de gesproken stem van de nieuwslezer en duwt op de knop wanneer de nieuwslezer klaar is met spreken. Dan gaan we van de studiobeelden naar de journaalbeelden, terwijl ik nog niet klaar ben met de presentatie in gebarentaal. De technicus excuseert zich hier voor, want hij weet dat in ons journaal de gebarentaal primeert boven het Zweeds.

Daarom wordt er een lichaamscode afgesproken met de technicus. Als een dove presentator stopt met de gebarentaalpresentatie, legt hij/zij de handen op zijn/haar buik. Dat is het teken voor de technicus dat het nieuwsitem afgerond is en dat de afbeelding voor het volgende nieuwsitem mag verschijnen of het filmpje moet volgen. Soms gebeurt het wel eens dat een technicus verkeerd ingeschat heeft wanneer een dove presentator een kleine “adempauze” neemt in gebarentaal en zijn/haar handen even laat rusten. Die problemen duiken slechts af en toe op.

3.4.3. Selectie van het reguliere nieuws

Het nieuws is een selectie van een stroom van gebeurtenissen in heel de wereld. *Nyhetstecken* richt zich tot dove mensen die het Zweeds niet goed genoeg beheersen om het nieuws te kunnen volgen via het reguliere journaal van SVT. Het team achter *Nyhetstecken* selecteert het nieuws dus volgens de informatienoden van deze grote groep dove personen.

Horende mensen hebben heel de dag steeds toegang tot het nieuws. Er zijn heel de dag nieuwsuitzendingen ter beschikking in het Zweeds. Als er een nieuwsitem ter sprake komt, krijgen horende mensen dat te horen via verschillende nieuwsbronnen of op verschillende tijdstippen. Dove mensen moeten echter wachten op één nieuwsuitzending in gebarentaal. In ons redactiewerk moeten we er dus vanuit gaan dat dove kijkers niet even goed op de hoogte zijn van het nieuws zoals reguliere nieuwsvolgers. (Johanna Kankkonen)

Soms moeten ze zelfs wachten op de gebarentaaluitzending van de volgende dag. Horenden mensen hebben ook nog het nieuws via de radio. Horende mensen worden herhaaldelijk op de hoogte gebracht van een bepaald nieuwsitem en zo vergaren ze steeds meer informatie hierover gedurende de dag. Doven hebben geen tot beperkte toegang tot deze nieuwskanalen, waaronder de radio. Ze krijgen slechts 10 minuten journaaluitzending in hun gebarentaal op de televisie, dus moeten we het nieuws anders brengen volgens hun informatienoden. (Magnus Bergevin)

Marja Andersson, de redactrice en horende nieuwslezeres, baseert haar selectie op logica. De selectie zou zoveel mogelijk gelijk moeten lopen met de selectie van de reguliere journaaluitzendingen van SVT. Daarnaast houdt de redactrice ook het nieuws van het nationale persbureau (*TT nyhetsbyrå*), het radionieuws en andere betrouwbare nieuwssites in de gaten. De selectieprocedure loopt voort doorheen de dag, er worden nieuwsitems toegevoegd, verwijderd of inhoudelijk gewijzigd. Ze zitten met een limiet op de televisie-uitzending, dus proberen ze het maximale uit de selectie te halen. Ze geeft onder andere prioriteit aan nieuwsitems met maatschappelijke waarde. De selectie van het SVT-nieuws ligt in handen van de *Nyhetstecken*-redacteurs, maar uiteraard wordt er altijd overlegd met de dove presentator vanwege zijn/haar inzicht in wat kijkers willen weten. Zo merkte Magnus Bergevin vroeger op dat dove kijkers toch het weerbericht wilden zien, wat nu een feit geworden is op het einde van hun journaaluitzending. Het aantal geselecteerde nieuwsitems varieert van dag tot dag en is gelimiteerd door de zendtijd op de televisie en de duur van de nieuwsitems. Daarom timen ze tijdens hun voorbereidingstijd ook hoelang een nieuwsitem gepresenteerd in gebarentaal duurt. Zo kunnen ze beslissen of er een nieuwsitem wordt toegevoegd of weggelaten, of dat er meer of minder kan/moet verteld worden per nieuwsitem. Magnus Bergevin zegt dat de selectie van nieuwsitems en informatie voor de televisie-uitzending daarom nog altijd een uitdaging is. Ze proberen een samenvattend journaal te bieden dat de beide doelgroepen van dove mensen aanspreekt: zowel doven die het geschreven Zweeds beheersen (en dus kunnen kiezen uit andere nieuwsbronnen in het gesproken of geschreven Zweeds) als doven die het Zweeds niet machtig genoeg zijn en afhankelijker zijn van het gebarentaalaanbod.

Tegenwoordig kan iedereen zelf het nieuws selecteren dat ze willen lezen en weten. Er zijn dove personen die niet kijken naar ons samenvattende journaal omdat ze niet willen dat we voor hen

selecteren. Ze willen een even groot aanbod als anderen en willen daaruit zelf kunnen kiezen. Dove mensen die minder sterk zijn in het Zweeds kunnen niet kiezen en moeten zich tevreden stellen met onze selectie. Soms krijgen ze dan nieuws van ons dat ze niet willen weten, iets dat buiten hun interesses valt of te gevoelig is voor hen. Ik weet niet hoe steeds te moeten voldoen aan alle individuele voorkeuren qua selectie van het nieuws. Soms zijn ze tevreden over onze selectie en soms niet. Het blijft moeilijk om te voldoen aan hun wensen qua selectie. (Magnus Bergevin)

De horende redacteurs hebben steeds de eindbeslissing qua selectie. Daarnaast hebben de medewerkers van *Nyhetstecken* ondervonden dat dove kijkers het enorm waarderen als er ook een nieuwsitem met betrekking tot dove mensen en hun leefwereld geselecteerd wordt. Er worden redactievergaderingen gehouden om uit te wisselen welk dovennieuws er is en wat ze zullen selecteren. De dove presentatoren zijn zelf verantwoordelijk voor het research- en redactiewerk van dit dovennieuws. Het aantal dovennieuwsitems varieert uiteraard van periode tot periode.

De dove presentatoren zijn zelf verantwoordelijk voor de selectie van de foto's die als achtergrondafbeeldingen gebruikt worden in hun uitzendingen. De foto's worden geselecteerd uit de persfoto's waarop SVT een abonnement heeft. Montage van de filmpjes laten ze over aan een technicus aangezien ze het geluid zelf niet kunnen monteren en omdat het voor hen meer tijd zou kosten die ze liever willen besteden aan het redactiewerk en repeteren in gebarentaal. De dove presentatoren controleren de geselecteerde filmpjes wel en kunnen feedback geven aan de technicus indien ze niet voldoen aan de informatieverwachtingen van het dove publiek. De technicus is zelf verantwoordelijk voor het invoegen van de afbeeldingen en filmpjes in de live uitzending.

3.4.4. Website als aanvulling

Zoals hierboven beschreven heeft de beperkte uitzendtijd van tien minuten invloed op de selectie van het aantal nieuwsitems of op de inhoud van een nieuwsitem. Daarom biedt *Nyhetstecken* sinds 2005, naast de televisie-uitzending, ook een websitepagina aan. Op deze pagina verschijnen meerdere nieuwsitems, die al dan niet vertoond worden in hun integrale televisie-uitzending. Het zijn aparte filmpjes met een dove presentator TSP. Een filmpje dat op de website komt, wordt ook gepost op de Facebook-pagina van *Nyhetstecken*. Zo kunnen dove volgers een pushbericht krijgen van Facebook op hun gsm of tablet als er iets nieuws gepost wordt.

Figuur 12 – Screenshot van Nyhetstecken online

Het voordeel van de website ter aanvulling is dat de dove presentatoren flexibeler kunnen zijn in het selecteren van het nieuws. Er staat geen limiet op het aantal berichten op de website of in de duur van de filmpjes. Zo kunnen de dove presentatoren gedetailleerder vertellen over een nieuwsitem dan tijdens de televisie-uitzending. Een ander pluspunt is dat er geen rekening gehouden moet worden met de voice-over bij de gebarentaal in de websitefilmpjes, al moeten deze filmpjes wel voorzien zijn van tekstuele vertaling in het Deens.

Een bijkomend voordeel is dat de filmpjes op de website meer up-to-date zijn. Het personeel achter *Nyhetstecken* kan bijvoorbeeld niet later werken 's avonds of in het weekend want dan gelden er andere (duurdere) tarieven bij SVT en moet er meer gecupereerd worden op andere dagen. Zo verliest *Nyhetstecken* meer productietijd. De website biedt een alternatieve oplossing zodat dove volgers zo snel mogelijk het nieuws van de avond ervoor, na de *Nyhetstecken*-uitzending om 17u20-17u30, vroeg in de ochtend kunnen ontvangen. In het weekend is de website, net als de integrale televisie-uitzending, niet actief. Alleen bij dringend nieuws, bv. bij een natuurramp of een terroristische aanslag, komt een presentator en een redacteur naar het bureau om de nieuwsfilmpjes in TSP te produceren en zo snel mogelijk op de website te posten.

Voor de website begint een dove presentator zijn/haar werkdag om 7u 's morgens samen met een horende redacteur. Ze bekijken meteen het nieuws van de avond ervoor tot de ochtend zelf. Een redacteur verzamelt de nieuwsinhoud en schrijft de tekst uit in het Zweeds. De dove presentator bereidt het nieuws in gebarentaal voor en kleedt zich daarna om voor de opnames. Hij/zij zorgt zelf voor make-up. Vervolgens gaat de dove presentator het nieuwsitem in Zweedse gebarentaal in een green key studio opnemen. De dove presentator is zelf verantwoordelijk voor de opstart van de green key studio en de camerabediening. Ze werken met een standaardprocedure en sjabloon voor de montage. De dove presentator monteert en publiceert het filmpje ook zelf. De redacteur past de tekst in het Zweeds, ter publicatie, aan indien nodig. Hun werkdag zit erop om 15u30.

Gemiddeld halen ze een tiental nieuwsitems per dag. Uiteraard blijft dit aantal afhankelijk van de actualiteit en de beschikbare tijd van de dove presentator. Als er bijvoorbeeld een personeels- of redactievergadering is, heeft hij/zij minder tijd voor andere nieuwsitems. Ook gebeurt het soms dat wanneer een dove presentator afwezig is, wegens ziekte of verlof, de andere dove presentator van de

televisie-uitzending enkele website filmpjes maakt. Dat zijn er dan uiteraard veel minder dan gewoonlijk.

Op SVT zeggen ze dat het vooral de dove jongeren zijn die de voorkeur hebben om *Nyhetstecken* te volgen op Facebook en de website via aparte filmpjes met eigen nieuwsitems. In totaal worden de online filmpjes wekelijks 15.000 keer afgespeeld. Het zijn vooral de oudere generaties die nog steeds graag de integrale uitzending van *Nyhetstecken* op de televisie volgen. De kijkcijfers schommelen tussen 50.000 en 80.000 dagelijks. Deze kijkcijfers zijn veel hoger dan het aantal dove inwoners en/of gebarentaligen in Zweden, wat Magnus Bergevin verklaart door te zeggen dat er ook veel niet-gebarentalige kijkers *Nyhetstecken* volgen omdat het korter en eenvoudiger is. Dit is een voordeel van het uitzenden van een samenvattend journaal in gebarentaal op de televisie én het te voorzien van een voice-over. Zo worden horende kijkers ook op een positieve manier gesensibiliseerd over doven mensen en hun taal.

3.4.5. Duo-presentatie

Deze interculturele journaaluitzending wordt tot stand gebracht dankzij de samenwerking tussen een dove presentator en een horende nieuwslezer. Beiden houden zich aan het taalbeleid van *Nyhetstecken*: Zweedse gebarentaal heeft voorrang op het Zweeds. Wanneer een horende nieuwslezer bij het nieuwsitem in het journaal al klaar is met presenteren in het Zweeds, moet hij/zij wachten tot de dove presentator zijn/haar presentatie in de Zweedse Gebarentaal afgewerkt heeft. Andersom kan het ook gebeuren dat de nieuwslezer nog niet klaar is als de dove presentator dat wel al is. In dit geval kunnen de journaalbeelden dit oplossen en mag de nieuwslezer de tekst verder afwerken als voice-over bij de journaalbeelden. Kortom, de Zweedse Gebarentaal past zich niet aan het Zweeds aan.

Voor *Nyhetstecken* is de voorwaarde voor een presentator dat hij/zij doof en native gebarentalig is. Het is in het verleden al eens gebeurd dat een tolk TSP het nieuws kwam presenteren wat leidde tot ontevredenheid bij dove personen wegens het gebrek aan taalkundige en culturele identificatie.

Veel dove personen beweren ook dat horende mensen dan een job, bedoeld voor dove personen, innemen. Ze vinden dat horende mensen genoeg andere job-opportunities hebben. Bijgevolg vinden ze het niet nodig dat een horende persoon dan die job bij ons doet en dat die gegund moet worden aan dove mensen die hiervoor meer geschikt zijn. Dat was de reden waarom dove kijkers massaal reageerden op het inzetten van een horende tolk voor het journaal dat voor doven bedoeld is. (Magnus Bergevin)

SVT doet bij het selecteren van dove presentatoren beroep op een klankbordgroep van dove kijkers die de sollicitatie filmpjes van dove kandidaten bekijkt en beoordeelt. Hierbij letten ze op voorwaarden zoals duidelijk en vlot taalgebruik en de indruk dat hij/zij zelfvertrouwen heeft om live te presenteren voor de camera. SVT let ook op andere criteria zoals het goed beheersen van het Zweeds en het hebben van kennis over de actualiteit en passie voor het nieuws.

De redacteurs staan steeds in overleg met de dove presentatoren om het nieuws te selecteren en de inhoud in het Zweeds te schrijven. Soms gebeurt het als iets in hun teksten moeilijk te vertellen is in

TSP, dat ze de inhoud dan anders formuleren. Daarom zijn de criteria voor een redacteur een goede kennis hebben van TSP en veel inzicht hebben in de leefwereld van dove personen. Ook begrijpt een redacteur goed hoe informatie in de Zweedse Gebarentaal verteld wordt en dat de structuur van het Deens moet nagestreefd worden voor de voice-over in het journaal of voor de websiteteksten. Ten slotte zorgen ze voor de voice-over van het samengevatte journaal.

3.4.6. Knelpunten bij het live samenvattende journaal

Wat het gebarentaalgebruik betreft, biedt het eigen journaal *Nyhetstecken* een groot voordeel. In de voorbereiding baseren ze hun gebarentaal op de eigen verzamelde input, waardoor de invloed van het Zweeds theoretisch gezien tot nul herleid wordt.

In tegenstelling tot de journaaltolken die het Zweeds onmiddellijk moeten vertalen naar gebarentaal, kan ik op mijn eigen tempo het nieuws in het Zweeds lezen en herstructureren. Dat is het beste, aangezien het niet ideaal is om de structuur van het Zweeds over te nemen in de Zweedse Gebarentaal. Bijvoorbeeld in het Zweeds zegt men "In Brazilië zijn er vijf doden gevallen door de ontploffingen." Dove mensen interpreteren dat dan alsof dit in heel Brazilië gebeurd is, terwijl dit eigenlijk in één stad gebeurde. Pas als er in een volgende zin expliciet verteld wordt dat dit gebeurde in een stad, hebben dove kijkers door dat het in een Braziliaanse stad gebeurde. Het vergt dus meer concentratie voor dove kijkers om gebarentaal te volgen volgens de structuur van het Zweeds. Ik pas de structuur aan waardoor de inhoud weergegeven wordt volgens de manier waarop informatie opgebouwd wordt in gebarentaal: "LAND BRAZILIË – IN STAD – GEWEEST ONTPLOFFINGEN – VIJF DODEN". Dove mensen kunnen dus met gemak deze informatie in gebarentaal opnemen. Deze herstructurering is niet mogelijk bij live getolkte journaaluitzendingen. (Magnus Bergevin)

Uiteraard brengt het live presenteren van het nieuws kleine fouten met zich mee. Het gaat meestal om kleine versprekingen in gebarentaal of om het kijken in de verkeerde camera. Deze fouten zijn volgens Magnus Bergevin minimaal en makkelijk te vergeven door de dove kijkers. Voor de website kunnen ze opnieuw een opname maken als er fouten zitten in de vorige take.

Aangezien de Zweedse dovengemeenschap niet homogeen is, zijn er verschillende eisen qua tempo en moeilijkheidsgraad van de gebarentaal. Doven die het Zweeds niet machtig genoeg zijn kunnen slechts beroep doen op één nieuwsuitzending in hun gebarentaal. Een presentator moet dus goed kunnen balanceren en zich richten op een gemiddelde dove kijker binnen deze gemeenschap. Beide presentatoren geven aan dat het prioritair is dat hun doelgroep, die het Zweeds niet zo goed beheerst, ook het nieuws kan begrijpen. De coherentie in de gebarentaalinhoud primeert dus op de gebarentaalkwaliteit. Zo mag er geen beïnvloeding zijn van het Zweeds in de gebarentaal. Ook worden er geen nieuwe gebaren uitgevonden voor Zweedse woorden waarvoor er geen equivalent bestaat in TSP. De dove presentatoren gaan dan eerder de betekenis van het woord of een synoniem ervan opzoeken. Indien nodig gaan ze te rade bij een afdeling van Universiteit Stockholm gespecialiseerd in TSP. Het voordeel van een eigen gebarentaaljournaal is dat men op eigen tempo, los van het Zweeds, met meerdere gebaren de betekenis kan beschrijven van een Zweeds woord. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de gestandaardiseerde gebaren in TSP, maar voor de rest houden Magnus Bergevin en Johanna Kankkonen zich aan hun eigen variant in TSP en aan hun gebarenstijl.

In een eigen journaal duiken er natuurlijk geen synchronisatieproblemen op tussen de beelden en de gebarentaalpresentatie want meestal worden er alleen afbeeldingen getoond tijdens de gebarentaalpresentatie. De filmpjes worden meestal pas vertoond na de presentatie in gebarentaal en dus niet tegelijkertijd. Tijdens de voorbije jaren experimenteerde *Nyhetstecken* ermee om toch wat filmpjes te laten afspelen tijdens de gebarentaalpresentatie.

Vroeger toonden we geen filmpje op het televisiescherm op de achtergrond, alleen stilstaande beelden. Na onze gebarentaalpresentatie worden de filmpjes pas vertoond met bewegende beelden. De oudere dove mensen waarden dat enorm, maar de jongeren van bijvoorbeeld Magnus zijn leeftijd willen wat meer beweging op de achtergrond tijdens de gebarentaalpresentatie. Dat is de YouTube-generatie en ze zijn het gewend om veel visuele prikkels tegelijkertijd te krijgen. Bijgevolg probeerden we wat filmpjes toe te voegen op de achtergrond tijdens de presentatie. Het zijn echter geen drukke beelden waarin er bijvoorbeeld veel actie zit. Dat leidt enorm af van de gebarentaalpresentatie, dus dat vermijden we. Alleen de filmpjes met rustige beelden waarin er weinig gebeurt, worden tegelijkertijd getoond. De filmpjes met meer actie tonen we pas na de gebarentaalpresentatie. (Johanna Kankkonen)

3.4.7. Nationale zender als producent

Sinds september 1987 heeft SVT altijd intern gezorgd voor het samenvattende journaal voor dove kijkers, zonder beroep te doen op een extern productiehuis. Vroeger werd het samenvattende journaal geïntegreerd in één uitzending voor dove personen, samen met o.a. een kinderprogramma en amusementsprogramma's voor volwassenen. Sinds 2000 leiden alle programma's op SVT een eigen leven zoals het nieuwsprogramma *Nyhetstecken* dat een eigen redactieteam kreeg. Vroeger had het nieuwsteam van *Nyhetstecken* een reporter die op pad ging voor de reportages rond het dovennieuws en/of de interviews met dove mensen. Door besparingen werd de reporter in 2017 geschrapt. Momenteel maakt *Nyhetstecken* dus geen reportages meer, alleen studio-opnames. Soms doen ze beroep op de vrijwillige opnames van dove personen die zichzelf opnemen voor het interview of de beelden van dovenorganisaties. Ze doen ook beroep op andere (doofgeleide) productiehuisen om opnames te maken voor hen (bv. op de Deaflympische Spelen) of ze kopen hun beeldmateriaal.

Nyhetstecken bevat momenteel vier voltijdse medewerkers die moeten kunnen multitasken: het gaat van presentatiewerk tot camera- en montagewerk, van redactiewerk tot nieuwslezer(es). Magnus Bergevin gaf aan dat hun team extra werk moet verrichten tegenover andere presentatoren. Ze moeten eerst uit het Zweeds informatie kunnen verzamelen, het omzetten naar Zweedse Gebarentaal tijdens de opnames en vervolgens weer vertalen naar het gesproken (voor de televisie) of het geschreven (voor de website) Zweeds. Daarna moeten ze ook redactievergaderingen bijwonen. Een voltijdse job is snel gevuld. Daarom vindt Magnus Bergevin het belangrijk dat een dove presentator voltijds aangeworven wordt en zich volledig richt op het journaal in gebarentaal. Zo bouwt die presentator actualiteitskennis en expertise in gebarentaalpresentatie op.

Magnus Bergevin en Johanna Kankkonen hebben allebei geen diploma in media of journalistiek. Ze werden allebei aangenomen door SVT vanwege hun ervaring met televisiewerk en vanwege hun gebarentaalvaardigheid. Wel kregen ze een opleiding via interne permanente bijscholingen op SVT en

via andere cursussen. Marja Andersson en Kjell Nydahl hebben allebei een bachelordiploma in journalistiek. Het team achter *Nyhetstecken* gaat ook op zoek naar feedback van dove kijkers. In de aftiteling van *Nyhetstecken* staan contactgegevens van de (horende) eindredacteur voor eventuele opmerkingen en feedback. Toch gebeurt het bijna nooit dat een dove kijker mailt naar de eindredacteur. Wel contacteren ze de dove presentatoren persoonlijk op dovenactiviteiten of via hun gsm of Facebook.

De toekomstambitie van *Nyhetstecken* is om, naast de uitzending om 17u20, nog extra televisie-uitzendingen te maken in de loop van de dag. Wegens beperkte middelen kunnen er geen uitzendingen gemaakt worden in het weekend en ze hopen dat daar in de toekomst verandering in komt. Ook zouden ze graag meer dovennieuws willen maken, want daar komt veel vraag naar vanuit de dovengemeenschap.

Magnus Bergevin ziet er voordelen in dat de nationale zender zelf het nieuws produceert en distribueert. Zo zijn ze ingewerkt in het systeem van de nationale zender, wat meer financiële stabiliteit met zich meebrengt. Ze kunnen beroep doen op de technische faciliteiten en het professionalisme van andere SVT-collega's. Wel voegt Magnus Bergevin eraan toe dat dove mensen die werken voor een nationale zender minder autoriteit hebben dan dove mensen in een extern productiehuis. Door de strikte hiërarchie binnen de nationale zender weten de leidinggevenden minder tot bijna niets over dove personen, hun cultuur en hun taal. Dit gebrek aan inzicht in de informatienoden van dove mensen kan nefaste gevolgen hebben voor hun aanbod in TSP.

3.4.8. Getolkte journaaluitzending als bedreiging?

Het inzetten van tolken TSP bij de reguliere journaaluitzendingen van SVT is pas in 2018 gestart. Dat is tot stand gekomen na de terroristische aanslag in Drottninggatan op 7 april 2017 waarbij vijf mensen stierven. Dove mensen kregen dit nieuws en deze informatie later in gebarentaal. De nationale dovenfederatie van Zweden heeft er bij de beleidsmakers voor gelobbyd om sneller informatie te krijgen bij zo'n urgente situaties. SVT reageerde hierop door de reguliere journaaluitzending om 18u te voorzien van tolken SVT. De opnames met tolken gebeuren in het hoofdbureau van SVT te Stockholm. Er is geen samenwerking tussen *Nyhetstecken* en de televisietolken in Stockholm. Volgens Magnus Bergevin is de reden waarom er geen wisselwerking is, dat het om twee totaal verschillende afdelingen gaat met elk een eigen doelstelling. *Nyhetstecken* is, volgens hem, geen "toegankelijkheidservice". Ze bieden geen gebarentaaltoegankelijkheid aan zoals de teletekstondertiteling. Ze bieden een journaal in de eigen gebarentaal aan. Magnus Bergevin stelt dat dove personen liever naar hun samenvattende journaal kijken omdat er een taalkundige en culturele identificatie is met de dove presentatoren:

Met dove presentatoren voelen de dove kijkers een band. Bij het getolkte journaal hebben dove kijkers eerder het gevoel dat het alleen om horende mensen draait. Bij ons journaal zien ze dat dove presentatoren ook het nieuws kunnen brengen als een job, wat bijdraagt tot het emancipatiegevoel bij dove mensen. (...) Het is niet mogelijk om zomaar van al die moeilijke Zweedse begrippen equivalenten te vinden in gebarentaal. Het is vaak niet ideaal om vingerspelling te gebruiken als oplossing. Bij het eigen journaal kunnen we deze moeilijke

begripen anders formuleren, eerder op een uitleggende manier met bestaande gebaren. Bij het eigen journaal is er dus meer taalkwaliteit in gebarentaal.

Dove mensen zien wel het nut in van het inzetten van horende televisietolken bij urgente nieuwsuitzendingen, zoals bij een terroristische aanslag. Het *Nyhetstecken*-team is heel voorzichtig in het oordelen over de dagelijks getolkte journaaluitzendingen. De schrik bestaat erin dat SVT vanwege financiële redenen het samenvattende journaal zou schrappen en structureel zou laten vervangen door de getolkte nieuwsuitzendingen.

3.5. Overige alternatieve gebarentaalaanbod in Europa

Hieronder wordt kort een overzicht gegeven van andere EUD-landen die ook andere mogelijkheden bieden dan getolkte nieuwsuitzendingen door horende tolken. Om ter beginnen zijn er naast het Verenigd Koninkrijk en Denemarken slechts drie landen waar ook dove tolken het reguliere nieuws live tolken. Naast Zweden en Denemarken bieden zeven andere EUD-landen ook een samengevat journaal in hun gebarentalen aan. Ten slotte hebben we in de Verenigde Koninkrijk nog een uitzondering: een samengevat journaal, in duo gepresenteerd door een doof én een horend nieuwsanker.

3.5.1. Getolkte nieuwsuitzendingen met een dove tolk

In Duitsland zenden ze sinds 1997 *Tagesschau* (om 20u15 van ARD) en *Heute Journal* (om 21u45 van ZDF) met tolken *Deutsche Gebärdensprache*, afgekort als DGS. Deze getolkte nieuwsuitzendingen worden uitgezonden op televisiekanaal Phoenix dat gezamenlijk beheerd wordt door ARD en ZDF.

Figuur 13 – Screenshot van getolkte nieuwsuitzending op Phoenix door een dove tolk

In de groep van journaaltolken is er slechts één doof. Rafael Grombelka behaalde in 2012 als eerste dove persoon in Duitsland een Master in gebarentaaltolken aan de Universiteit Hamburg. Sindsdien tolkt hij voor Duitse zenders als ARD en ZDF. Hij werkt met een horende feed tolk die de gesproken input van het journaal vertaalt naar DGS. De dove tolk zet deze gebarentaal dan om naar een meer afgewerkte DGS.

In **Griekenland** hebben ze ook getolkte nieuwsuitzendingen op de nationale zender ERT, van maandag tot vrijdag. Vroeger werd het reguliere hoofdjournaal van 21u tot 22u dagelijks live getolkt, maar dat werd door de besparingen veranderd naar alleen op de werkdagen van 18u tot 18u30. Voor het hoofdjournaal van 21u werden alleen horende tolken ingeschakeld omdat er vooral veel op auditieve

input getolkt moet worden. Maar voor het journaal van 18u worden nu ook dove tolken live ingeschakeld omdat er een autocuetekst voorzien is. Zowel het nieuwsanker als de dove tolk baseren zich op deze autocuetekst.

Figuur 14 – Screenshot van getolkte nieuwsuitzending op ERT door een dove tolk

In **Malta** wordt het reguliere nieuws van 15 minuten om 18u live getolkt naar Maltese Gebarentaal. Dit gebarentaalaanbod bestaat sinds 2000 en wordt aangeboden door de nationale zender TVM. Voor het live tolken worden zowel dove als horende tolken ingezet. In het begin werkten ze met een dove tolk voor de camera en een horende feed tolk achter de camera. Ondertussen hebben ze het systeem veranderd en lezen de dove tolken de teksten van een autocue af. De teksten op de autocue zijn identiek aan die van het horende nieuwsanker.

Figuur 15 – Screenshot van getolkte nieuwsuitzending op TVM door een dove tolk

3.5.2. Samengevat journaal in gebarentaal

In **Estland** werd sinds 1998 het reguliere journaal toegankelijk gemaakt met gebarentaaltolken op de werkdagen. In 2009 werd dit format vervangen door een samengevat journaal met een dove presentator. De verandering kwam er omdat de horende televisietolken zelf toegaven dat het tempo van het journaal te hoog lag en dat ze niet tolkten op moedertalig niveau. Na overleg en in samenwerking met de Estse dovenfederatie en een kijkje bij hun noorderburen, zoals Finland en Zweden, hebben ze het format veranderd. *Viipekeelsed uudised*, het samengevatte journaal in hun nationale gebarentaal, wordt dagelijks live uitgezonden van 19u20 tot 19u30, 7 minuten lang, door de nationale zender ETV. Er is ook een voice-over voorzien. Het nieuws wordt geselecteerd door de dove presentator zelf. Het journaal bevat ook soms doofgerelateerd nieuws.

Figuur 16 – Viipekeelsed uudised in ETV

In **Finland** bezorgt de nationale zender YLE sinds 1994 dagelijks een samengevat journaal in Finse Gebarentaal, van 16u55 tot 17u00. Het samengevatte journaal *Uutiset viittomakielellä* duurt 5 minuten en wordt gepresenteerd door een dove presentator voordat het reguliere journaal begin. Op de zondagen is er een extra nieuwsuitzending *Viikko vittottuna* van tien minuten lang, van 11u05 tot 11u15, met een weekoverzicht van het nieuws en aangevuld met doofgerelateerd nieuws.

Figuur 17 – Uutiset viittomakielellä in YLE

In **Ierland** hebben ze op de nationale zender RTÉ al sinds 1975 het nieuwsprogramma *News for the Deaf*. Oorspronkelijk bestond het alleen uit een nieuwsanker die het samengevatte nieuws, dat als een autocuescript ook op het scherm verscheen, presenteerde in gesproken taal. Sinds 1992 namen de dove presentatoren de plaats van de nieuwsankers in. Het aanbod wordt op de televisie uitgezonden van maandag tot vrijdag, van 17u50 tot 17u53 en in weekend van 16u50 tot 16u53.

Figuur 18 – News for the Deaf in RTÉ

In **IJsland** zorgt de nationale zender RÚV voor een dagelijks nieuwsaanbod in hun nationale gebarentaal. Het samengevatte journaal heet *Táknmálsfréttir* en bestaat al sinds 1980. Het nieuws wordt gepresenteerd door een doof persoon en uitgezonden van 17u45 tot 17u55, één uur voor het reguliere journaal. Het journaal bevat geen foto's en video's.

Figuur 19 – Táknmálsfréttir in RÚV

In **Noorwegen** biedt de nationale zender NRK sinds 2000 twee reguliere nieuwsprogramma's tijdens de weekdays en één nieuwsprogramma in het weekend met een gebarentaaltolk. Sinds 1989 hadden ze op de weekdays (van 17u45 tot 17u50) al een samengevat journaal met een dove presentator, *Tegnspråknytt*. Achter dit eigen journaal staat een team van vier personen: het dove nieuwsanker, een horende nieuwslezer voor de voice-over, een producer en een tolk die zorgt voor de communicatie tussen andere redactieleden. Het aanbod wordt gefinancierd door de nationale zender. Er is geen wetgevend kader vanuit de overheid.

Figuur 20 – Tegnspråknytt in NRK

In **Slowakije** gingen ze, sinds de splitsing met Tsjechië in 1993, verder met de getolkte nieuwsuitzendingen op de eigen nationale zender RTVS. Het reguliere journaal werd uitgezonden op het eerste televisiekanaal, op het tweede televisiekanaal werd het journaal simultaan met een gebarentaaltolk uitgezonden. De dovensamenleving liet aan de overheid weten dat ze niet tevreden waren met de journaaltolken omdat ze hen met moeite verstonden vanwege hun artificiële taalgebruik. Sinds oktober 2013 werd het getolkte journaal niet meer live uitgezonden, maar kan men daar nog steeds getolkte uitzendingen zien tijdens de herhalingen in de late nacht en vroege ochtend op het derde televisiekanaal. Toen lanceerden ze op het tweede televisiekanaal een nieuw samengevat journaal met een dove presentator, *Správy v slovenskom posunkovom jazyku*. Oorspronkelijk bedroeg de uitzendtijd 5 minuten. De dovensamenleving was tevreden over het aanbod en lobbyde voor meer uitzendtijd. Momenteel wordt het samengevatte journaal dagelijks om 19u50 uitgezonden. Vier dove

presentatoren wisselen elkaar af en worden ondersteund door twee redacteurs die ook doof zijn. De nationale zender is gebonden aan een wetgevend kader van de overheid en moet in totaal 3% van zijn uitzendingen in gebarentaal aanbieden.

Figuur 21 – Správy v slovenskom posunkovom jazyku in RTVS

In **Tsjechië** wordt sinds 2000 op de nationale zender ČT, dagelijks (van 19u50 tot 20u00) het nieuws aangeboden in een samenvatting van 10 minuten, en daarnaast ook drie getolkte nieuwsuitzendingen op de werkdagen sinds 2011. Het nieuwsprogramma heet *Zprávy v českém znakovém jazyce* en is gefinancierd door de overheid. Er wordt een selectie gemaakt van binnen- en buitenlands nieuws, sportnieuws, het weer en wat nieuws uit de dovenwereld. Het wordt gepresenteerd door een doof persoon. Het redactieteam bestaat uit dove redactieleden en horende tolken die helpen met het voorbereiden van de teksten en het interpreteren van de brontaal. Ze helpen ook mee achter de schermen.

Figuur 22 – Zprávy v českém znakovém jazyce in ČT

3.5.3. Duopresentatie met doof en horend nieuwsanker

De afdeling van BBC in **Noord-Ierland** brengt tijdens de weekdays een samenvatting van het lokale nieuws, van 13u30 tot 13u45 's middags. Eerst presenteert een horend nieuwsanker het nieuws. In de laatste minuten komt een dove tolk naast het nieuwsanker zitten en brengen ze samen het nieuws samenvattend in respectievelijk het gesproken Engels en *BSL Northern Ireland*.

Figuur 23 – BBC News in BSL Northern Ireland

3.6. Conclusie

Uit de *desk research* is gebleken dat in de meeste Europese landen de nationale zenders hun reguliere nieuwsuitzendingen aanbieden met gebarentaaltolken, naar analogie met de VRT. In de meeste gevallen zijn de gebarentaaltolken horende personen. Slechts drie andere soorten nieuwsuitzendingen in gebarentaal werden gecategoriseerd: (1) getolkte nieuwsuitzendingen met een poule van dove en horende tolken, (2) samengevat journaal in gebarentaal met een dove presentator en (3) een nieuwsuitzending in duo gepresenteerd door een doof en een horend nieuwsanker.

Opvallend is dat de drie bezochte cases elk een andere visie aannemen ten opzichte van de getolkte nieuwsuitzendingen. In de Britse case ziet men de getolkte nieuwsuitzendingen als dé norm van hoe de doven het nieuws moeten krijgen via hun gebarentaal, maar dan liefst met dove tolken. In de Deense case ziet men de getolkte nieuwsuitzendingen, naast het eigen samengevatte journaal en duidingsprogramma's in Deense Gebarentaal, als een extra en verrijkend gebarentaalaanbod voor bepaalde doelgroepen binnen de dovengemeenschap. Binnen de Zweedse case ziet men de getolkte nieuwsuitzendingen echter als een bedreiging voor het verdere bestaan van hun samengevatte journaal.

Ondanks deze verschillen stellen alle drie de cases als de hoogste prioriteit voorop dat de dove kijkers de informatie moeten kunnen begrijpen qua inhoud, ongeacht de vorm. Anders gezegd, er moet coherentie zijn in de informatie binnen de gebarentaalpresentatie of -vertolking. Alle drie de cases zijn van mening dat ze daarom in de eerste plaats de vorm van hun aanbod **afstemmen op de noden van de dovengemeenschap qua nieuwsaanbod in gebarentaal**. Zo stelt Red Bee Media dat de Britse dovengemeenschap al ver gevorderd is in het kijken naar het nieuws in hun gebarentaal. Ze waren eerst begonnen met het samengevatte journaal en ondertussen zijn de kijkers rijp genoeg om het nieuws via een televisietolk te kunnen volgen in hun gebarentaal. Het merendeel van de doelgroep in de Deense dovengemeenschap had nog moeite met de getolkte nieuwsuitzendingen. Daarom heeft Døvefilm het samengevatte journaal in Deense Gebarentaal terug in leven geroepen. In Zweden zijn de getolkte nieuwsuitzendingen nog maar pas een feit en kunnen ze nog niet achterhalen hoe de dovengemeenschap omgaat met de getolkte nieuwsuitzendingen op SVT. Wel heeft SVT ontdekt dat haar jongere kijkers vroegen om de volgende stap te zetten, namelijk het afspelen van filmpjes op de achtergrond tijdens de gebarentaalpresentatie. Hieruit kan afgeleid worden dat **kijkervaring met gebarentaalmedia** een rol speelt in het bepalen van het gepaste format voor het nieuws in

gebarentaal. Immers, als het format eerst afgestemd is op het algemene kijkgedrag van de doven leren die het nieuws kennen in gebarentaal. Ze leren hoe te kijken naar de gebarentaal, de inhoud te begrijpen en hieruit informatie te onthouden. Wanneer ze hun actualiteitenkennis in hun gebarentaal opgebouwd hebben, kunnen er meer visuele prikkels toegevoegd worden zoals filmpjes tijdens de gebarentaalpresentatie in plaats van de foto's. Misschien vormen de getolkte nieuwsuitzendingen dan het einddoel en dient men eerst te beginnen met het samengevatte journaal om het kijkgedrag van doven wat ruimte te geven om op te bouwen, net als de taalontwikkeling van gebarentaal.

Van de 34 onderzochte landen bieden slechts vijf nationale zenders getolkte uitzendingen live met een dove tolk. Twee hiervan werden bezocht: BBC (via externe productiehuis Red Bee Media) en DR. Deze twee nationale zenders hanteren elk in hun live nieuwsuitzending een eigen aanpak in het werken met een dove tolk. Toch duiken de knelpunten aangekaart door de dove respondenten uit de eerste fase terug in de getolkte uitzendingen, dit keer met dove tolken. Dit format blijft nog steeds onderhevig aan het **hoge spreektempo van het journaal**, met als gevolg dat er nog steeds **synchronisatieproblemen** zijn. Dove tolken moet steeds wachten op de input van de autocuetekst of van de feed tolk. Zo blijven ze achterlopen op de journaalbeelden die ze ook niet altijd even goed kunnen bekijken omdat ze zoveel mogelijk moeten blijven kijken naar het autocuescherm waarop de ondertiteling of feed tolk staat. Vanwege de complexe setting is **informatieverlies** bij het tolken ook onvermijdelijk. Soms moet er informatie weggelaten worden of informatie toegevoegd worden ten voordele van de begrijpbaarheid bij de dove respondenten. Als er geen gebaar bestaat, wordt bij Red Bee Media snel teruggespreken op tweehandige BSL-vingerspelling.

Alhoewel het een wereldprimeur is, staat het **live nieuwstolken door dove personen** nog wat in de kinderschoenen bij Red Bee Media. Ook valt het systeem van Red Bee Media moeilijk te integreren in de huidige werking van de VRT vanwege een technische belemmering: de teletekstondertiteling verschijnt per blok van woorden (één tot twee lijnen) in plaats van per woord. Hierdoor moet een dove live-tolk wachten tot een betekenisvol geheel verschenen is in de ondertiteling vooraleer het vertaald kan worden naar een ander geheel van gebaren met dezelfde betekenis als de brontaal. Zonder delay zou dit voor een enorme vertraging zorgen wat een ondenkbaar scenario zou zijn voor de respondenten. Want één van de belangrijkste aandachtspunten van de respondenten was de synchronisatie tussen de gesproken stem en/of de beelden en de gebarentaal (zie 2.2.3.7).

Het **werken met een feed tolk** is geen oplossing aangezien het ook voor evenveel achterstand in de vertolking zou zorgen en er een keten van informatieverlies zou ontstaan. Dit laatste kan verholpen worden als een feed tolk zeer goed afgestemd is op de noden van een dove tolk, zoals ze dat doen op DR. Echter, in Vlaanderen hebben actieve dove tolken weinig tot geen ervaring in het samenwerken met een horende feed tolk. Dit zou problematisch zijn bij het televisietolken met een hoog spreektempo en complexe inhoud. Een dove tolk bij DR gaf toe dat het tolken beter op basis van ondertiteling zou gebeuren dan op basis van het gebarensysteem van een feed tolk.

De reguliere nieuwsuitzendingen zijn in de eerste plaats geproduceerd voor een publiek dat gewend is om het nieuws te krijgen in gesproken en/of geschreven vorm en in meeste gevallen ruime toegang heeft tot verschillende nieuwsbronnen en -kanalen. Het **inzetten van een gebarentolk bij reguliere nieuwsuitzendingen biedt niet altijd een even ideale oplossing voor de dove gebarentaligen die de geschreven taal niet genoeg beheersen**. De modaliteiten voor het verkrijgen van informatie zijn

anders ingevuld voor de gebarentaligen dan voor de ‘gewone’ nieuwsvolgers in de gesproken of geschreven taal. Alle drie de cases **verkiezen een geheel eigen journaal rechtstreeks in gebarentaal** (‘deaf framework’) zonder te moeten voortbouwen op gesproken/geschreven taal (‘hearing framework’). Echter, de realiteit is dat ze lijden onder de beperkte financiering van hun nieuwsaanbod in gebarentaal. Bij BBC wordt gekozen voor een snelle en goedkope oplossing, namelijk het tolken van reguliere nieuwsuitzendingen. Bij DR moet hun reeds bestaande samengevatte nieuws als basis gebruikt worden voor het samengevatte journaal in Deense Gebarentaal. SVT daarentegen krijgt meer vrijheid om inhoud te ‘schrijven’ en te structureren volgens de taal- en informatienoden van de doven. Maar zowel het Zweeds als het Deense samengevatte journaal zitten met een limiet qua uitzendtijd.

Een **eigen (samengevat) journaal beantwoordt aan de meeste knelpunten uit de eerste fase**. Er is geen probleem meer met tempo en synchronisatie tussen beelden en gebaren, want in een eigen journaal kan men zelf het tempo en de keuze en de plaatsing van de journaalbeelden bepalen. Nieuwe termen waar er geen gebaren voor bestaan worden zorgvuldig beschreven met meerdere bestaande gebaren omdat er daar ruimte voor is, ook tijdens het voorbereidingswerk. Het taalgebruik komt het beste tot uiting in een eigen (samengevat) journaal. Hoe eerder gebarentaal geïntroduceerd wordt binnen het redactieproces, hoe beter de taalkwaliteit is in het eindproduct.

Binnen de drie cases zijn de geïnterviewden het er unaniem over eens dat een **presentator of een tolk op de nieuwsuitzendingen in gebarentaal een native gebarentalige moet zijn**. Een dove gebarentalige is dan snel en logisch uitgekozen, zeker omdat er dan nieuwe jobopportunities zijn voor de doven. Maar die moeten niet alleen de gebarentaal beheersen op een moedertaalniveau of als eerste taal, ze moeten ook heel veel ervaring hebben met verschillende doelgroepen van dove kijkers en een duidelijk inzicht hebben in hun taal- en informatienoden. Ten slotte zijn het goed kunnen beheersen van de geschreven taal (op begrijpend niveau) en sterke actualiteitenkennis logische voorwaarden. Het is belangrijker om sterk gebarentaalvaardig te zijn dan sterk te zijn in de geschreven taal, want dat laatste kan achter de schermen verholpen worden, in tegenstelling tot de gebarentaal op het scherm. Het kunnen interpreteren van de brontaal is immers een belangrijke stap om goed te kunnen omzetten naar de gebarentaal, ongeacht of het om presentatie (*Nyhetstecken* op SVT), vertaling (*DR Ligetil - TEGN Nytt*) of tolken (BBC) gaat. Hoe later deze stap gezet wordt in het productieproces, hoe hoger de risico’s zijn dat er fouten in de vertolking opduiken in het eindproduct in gebarentaal.

Daarnaast is het ook belangrijk dat het publiek van dove kijkers zich zowel **taalkundig** (“Ze gebruiken gebaren van ons”) als **cultureel** (“Hij/zij is een deel van onze gemeenschap”) **geïdentificeerd voelen** met wie gebarentaal brengt op de televisie. Er is immers een verschil tussen een gebarentalige en wie gebarentaal bijvoorbeeld alleen gebruikt in een professionele context.

Standaardisatie werd in deze fase niet uitvoerig besproken wegens beperkte kennis van de onderzoeker over de drie nationale gebarentalen: BSL, DTS en TSP. Red Bee Media gaf wel mee dat ze proberen aandacht te geven aan verschillende varianten door het inzetten van tolken met verschillende varianten. Ook is gebleken dat het kiezen van een variant op de media invloed heeft op de taalontwikkeling, zoals de Schotse variant BSL min of meer gestandaardiseerd is via de media.

Ook bij het samengevatte journaal moet er een **selectie** gebeuren **van het nieuws en de informatie**. Het *Nyhetstecken*-team van SVT relativeert dit vanwege het feit dat het nieuws altijd een selectie is

van wat er allemaal gebeurt op de wereld. Bovendien wordt er altijd een bepaalde nieuwsuitzending geselecteerd, bv. bij BBC het ochtendjournaal en bij VRT het 19u-Journaal, waardoor dove kijkers geen toegang hebben tot andere nieuws- of duidingsprogramma's. De doven blijven nog steeds op hun honger zitten wat betreft andere nieuwsbronnen die niet in hun gebarentaal beschikbaar zijn. Daarom is een eigen journaal op maat voor deze doelgroep een ideale optie die beter kan beantwoorden aan hun informatienoden. Dat is ook gebleken uit het feit dat de dove tolken soms extra informatie proberen toe te voegen tijdens live vertolking op BBC. Dat gebeurt ook bij het vertalen van het samengevatte DR *Ligetil*-nieuws naar Deense Gebarentaal. SVT *Nyhetstecken* biedt zelfs een extra online nieuwsaanbod dat meer diepgaand en up-to-date is ten opzichte van de live televisieuitzending.

Het beroep doen op een **extern productiehuis** heeft voordelen en nadelen. De voordelen zijn dat dit de concurrentie stimuleert wat tot meer kwaliteit kan leiden. Een extern productiehuis, zoals Red Bee Media en Døvefilm, heeft ook meer expertise en inzicht in de medianoden van de dovengemeenschap. Kortom, de kloof tussen een nationale zender en de dovengemeenschap kan overbrugd worden via een 'doofgeleid' productiehuis. Wanneer een nationale zender zelf verantwoordelijk is voor het produceren van het nieuwsaanbod in gebarentaal, zoals SVT, heeft dat ook voordelen. Er is bijvoorbeeld meer stabiliteit qua werking en financiering. Een nadeel is dan dat gebarentaaluitzendingen moeten opboksen tegen een groot systeem met een strikte hiërarchie en beperkte tot geen kennis of inzicht over de leefwereld van de dove gebarentaligen. Een belangrijk aandachtspunt is dat er voldoende redactieleden of (tolken)coördinatoren aangenomen moeten worden die zelf deel uitmaken van de dovengemeenschap of er in goed contact mee staan. Ze moeten ook inzicht hebben in de taal- en culturele noden van de doelgroep. Er moet regelmatig feedback opgevraagd worden bij de doven. Daarnaast moet het nieuwsaanbod in gebarentaal genoeg werktijd bieden voor de medewerkers, waaronder de presentator en tolk. Het zou hun hoofdjob moeten zijn, zodat ze zich kunnen blijven specialiseren en ontwikkelen ten bate voor de dove kijkers. Hoe meer uitzendtijd ze hebben, hoe meer kwaliteit ze kunnen bieden. Het aantal werkuren op Red Bee Media, Døvefilm en SVT is veel hoger die van de televisietolken op de VRT (gemiddeld slechts vier tot acht werkuren en ca. 40-80 minuten uitzendtijd voor de journaaltolken en drie tot zes werkuren en tien tot twintigtal minuten uitzendtijd per week voor Karrewiettolken).

De **productiekosten** mogen, volgens Døvefilm, geen reden zijn om te kiezen voor minder kwaliteit in informatieverwerving. In verhouding tot de uitzendtijd zijn de kosten bij een getolkte uitzending lager dan bij een samengevat journaal. Maar als we ook de informatieverwerving in overweging nemen, is een samengevat journaal kostenefficiënter: met dezelfde mankracht en hetzelfde budget kan ongeveer dezelfde inhoud kwalitatief beter gebracht worden. Binnen elke case had men telkens drie personeelsleden nodig: (1) een dove tolk/presentator, (2) een re-speaker/feed tolk/redactrice en (3) een technicus.

4. Fase 3 - Het Journaal in VGT

De inzichten uit de eerste en tweede fase werden in deze fase vertaald in een nieuw format, gebaseerd op een afweging van verschillende factoren: de evaluaties en verwachtingen van Vlaamse gebarentaligen, maar ook praktische en financiële factoren. Het nieuwe format werd concreet uitgewerkt tot een journaaluitzending van ca. vijftien minuten in Vlaamse Gebarentaal, met als bedoeling om dove gebarentaligen effectief te bereiken maar tegelijkertijd haalbaar te zijn voor de VRT of een extern productiehuis. Daarom werd het uitgewerkte format ook teruggekoppeld naar het testpubliek van twintig respondenten uit de eerste fase, om na te gaan of het voldoet aan hun verwachtingen, of anders gezegd of ze de informatie effectief goed begrijpen.

4.1. Productieproces

Dit format werd concreet uitgewerkt in een kort voorbeeld, waarbij bestaand beeldmateriaal van de VRT of andere nieuwsbronnen gebruikt werd. Bij het ontwikkelen van het nieuwe format werd gebruik gemaakt van een studio met greenkey-achtergrondsysteem en een professionele 4K-camera. Er werd beroep gedaan op een dove presentator die reeds ervaring heeft met televisiewerk.

4.1.1. Het nieuwe format

Als nieuw format hebben we gekozen voor een **samengevat journaal gepresenteerd door een dove Vlaamse gebarentalige**, met beeldmateriaal uit het nieuws op de achtergrond. De filmpjes uit het reguliere Journaal worden in het samenvattende journaal vertoond, maar niet gelijktijdig met de gebarentaalpresentatie. Er wordt voor dit format gekozen omdat dit het meest de voorkeur van de respondenten uit de diepte-interviews in de eerste fase draagt. Ook bleek uit de analyse van de buitenlandse studiebezoeken dat het format van een eigen samengevat journaal het meest tegemoet komt aan de knelpunten van het Journaal met VGT.

Er wordt een **combinatie** gemaakt **van het Deense en het Zweedse voorbeeld**. De aanpak van het Deense voorbeeld leek ons goedkoper aangezien er gebruik gemaakt wordt van een greenkey-studio in plaats van een echte studio zoals in Zweden. Naar Deens model worden de nieuwsitems apart opgenomen voor de website en een compilatieversie hiervan wordt op televisie vertoond. In Zweden nemen ze in de loop van de dag nieuwsitems apart op voor het online aanbod, én wordt er nog eens extra een live studio-opname gedaan voor de televisie-uitzending, waardoor er extra middelen nodig zijn. Het Zweedse model bevat wel filmpjes in het journaal en dit is niet het geval bij het Deens model.

Voor de productie van het nieuwe format zijn er dus slechts **twee crewleden** nodig: een dove presentator en een redacteur. Wegens de beperkte budgetmogelijkheden nam de onderzoeker het redactiewerk, de opnames en de montage op zich. Er werd ook zo realistisch mogelijk nagebootst hoe het achter de schermen moet verlopen qua redactie- en voorbereidingswerk, op basis van de observaties bij buitenlandse voorbeelden uit fase 2. In wat volgt wordt de opzet van het nieuwe format geanalyseerd, rekening houdend met de ervaringen van de dove presentator.

4.1.2. Selectie van het nieuws

Eerst moest een VRT-journaaluitzending uitgekozen worden als basis voor het uitschrijven van het script voor het samenvattende journaal in VGT. De **19u-journaaluitzending van 6 november 2019** werd bewust uitgepikt omdat er op die dag een activiteit van Storysign was op de boekenbeurs in Antwerpen, georganiseerd door Huawei en gericht op Vlaamse gebarentalige kinderen (zie bijlage 5). Immers, naar analogie met Zweden wilden we ook een nieuwsitem betreffende dovencultuur of gebarentaal toevoegen aan het testformat.

In de uitgekozen journaaluitzending werden 21 nieuwsitems gepresenteerd, waarvan 13 algemeen nieuws, 7 sportnieuws en 1 cultuurnieuws (zie bijlage 4 voor een overzicht). Aangezien het samenvattende journaal in zowel Zweden als Denemarken een beperkte uitzendtijd heeft, respectievelijk 10 en 20 minuten, werd gekozen voor een uitzendtijd van ongeveer 15 minuten. Om een evenwichtig en niet te lang testjournaal te maken werd een **selectie gemaakt van nieuwsitems uit het reguliere journaal voor het samengevatte journaal**. Vier algemene nieuwsitems werden niet geselecteerd. Drie nieuwsitems leken ons minder belangrijk voor dove kijkers in vergelijking met andere nieuwsitems: het nieuws over de nieuwe CEO bij de B-Post, het bezoek van het koningspaar in West-Vlaanderen, en het overlijdensbericht van Juliaan Lampens. Het vierde algemene nieuwsitem ging over een cargovlucht van negen minuten tussen Maastricht en Luik. Het gaat over milieu en ecologie, brandend actuele thema's. Dit nieuwsitem werd bewust geschrappt om na te gaan wat de respondenten hiervan zouden vinden. Daarnaast werden vijf sportitems weggelaten omdat ze slechts gingen over voorbereidingen en trainingen voor volgende wedstrijden of omdat ze over het buitenland gingen. Het enige cultuurnieuwsitem in de reguliere journaaluitzending werd vervangen door het doofgerelateerde nieuws over Storysign op de boekenbeurs Antwerpen, dat niet verscheen in het reguliere 19u-journaal van 6 november 2019.

4.1.3. Samenvattingen en selectie van beelden

Na het selecteren van 12 nieuwsitems voor het testformat begon de onderzoeker met het redactiewerk. Het uitschrijven van de **samenvattingen** gebeurde op basis van de auditieve input van de journaaluitzending op televisie (transcriptie in bijlage 5) en op de nieuwssite van VRT NWS (de links zijn toegevoegd in bijlage 5). Voor het nieuwsitem rond "Sabotage kerncentrale Doel" moest opgezocht worden hoe de verdachte de hendel draaide waardoor er 65.000 liter olie wegstroomde. Wat is de vorm van een hendel? Hoe groot is die? Moet er met één of twee handen gedraaid worden? Het filmpje op de nieuwssite van *Het Laatste Nieuws* heeft geholpen en zo kon de dove presentator het correcte productieve lexicongebaar gebruiken voor "het draaien van een hendel". Ten slotte werd voor het nieuws over Storysign op de boekenbeurs in Antwerpen ook gebruik gemaakt van hln.be en ATV.

Daarnaast werden ook **foto's** uit verschillende nieuwssites en screenshots uit de journaaluitzending van de VRT op 6 november 2019 gekozen als achtergrondafbeeldingen. Voor slechts vier nieuwsitems werden **filmpjes** toegevoegd omdat ze volgens ons een meerwaarde bieden voor de dove kijkers om de nieuwsinhoud te kunnen illustreren.

In totaal namen het selecteren, uitschrijven van de samenvattingen en het zoeken naar achtergrondafbeeldingen en filmpjes ongeveer **vijf uren redactiewerk** in beslag voor de onderzoeker (zonder ervaring). Bij het uitschrijven van de samenvattingen werd er zoveel mogelijk rekening gehouden met de modaliteiten van de Vlaamse Gebarentaal qua structuur van informatieopbouw. Hier merkt de onderzoeker op dat kennis van gebarentaal een vereiste is bij het uitschrijven van de samenvattingen, net zoals de medewerkers op SVT en Døvefilm dat beamen.

4.1.4. Dove presentator

Jaron Garitte werd uitgenodigd om het nieuwe format te presenteren in Vlaamse Gebarentaal. Jaron is doof geboren, zijn ouders en oudere broer zijn ook allemaal doof. Op het moment van het ontwikkelen van het nieuwe format is Jaron 23 jaar oud en zit hij in de laatste semester Opvoeder/begeleider in de Jeugd- en Gehandicaptenzorg te VSPW Gent. Als student verdient hij bij met zijn deeltijdse job als Karrewiet-tolk. Daarnaast werkt hij als freelance voor de vertaaldienst van Visual Box waar hij de teksten van het Nederlands naar de Vlaamse Gebarentaal vertaalt. Zijn **werkervaring als televisietolk en vertaler** is een absolute voorwaarde voor de selectie van een dove presentator. Daarnaast onderscheidt Jaron Garitte zich van andere actieve televisietolken op basis van onderstaande profilering.

Alhoewel zijn vader van Frankrijk afkomstig is en eerder LSF-talige is en op latere leeftijd in contact kwam met Vlaamse Gebarentaal, leerde Jaron van jongs af aan Vlaamse Gebarentaal via zijn beide ouders en zijn oudere broer. Jaron zat eerst op de dovenschool Sint-Lievenspoort te Gent en ging in het middelbaar naar het reguliere onderwijs. Hij komt in zijn dagelijkse leven vaak in contact met de Vlaamse Gebarentaal en het Nederlands in schriftelijk vorm. Hij **beheerst beide talen** dus goed genoeg om het nieuwe format te kunnen presenteren.

Lesley McGilp van Red Bee Media vond het een meerwaarde dat een dove presentator of tolk zijn/haar gebarentaal goed kan afstemmen op verschillende leeftijden en doelgroepen binnen de dovengemeenschap. Aangezien het gebruik van verschillende varianten in de Vlaamse Gebarentaal voor enkele respondenten uit fase 1 een probleem vormde om de inhoud van het journaal met VGT te begrijpen, kozen we een dove presentator die **regelmatig in contact komt met doven van alle leeftijden en met verschillende regionale varianten in de Vlaamse Gebarentaal**. Jaron Garitte is zelf afkomstig uit West-Vlaanderen en ging vaak mee met zijn ouders naar de lokale dovenclub in Kortrijk. Zo kwam hij vaak in contact met oudere doven die eerder de West-Vlaamse of “Brugse”²⁶ variant gebruiken. Vervolgens ging Jaron naar de dovenschool in Sint-Lievenspoort te Gent en zo heeft hij ook de Oost-Vlaamse of “Gentse” variant aangeleerd. Daarnaast is Jaron heel actief in de sport- en jeugdwerking van de Vlaamse Dovengemeenschap en ontmoet hij doven van heel Vlaanderen bij sport- en jeugdactiviteiten voor doven. Momenteel loopt hij nog stage bij de dovenschool te Antwerpen en werkt hij als opvoeder voor dove jongeren met een cognitieve of taalachterstand. Daar gebruikt hij vaak Antwerpse varianten. Hij geeft zelf toe dat hij nog niet veel in contact kwam met de Limburgse variant.

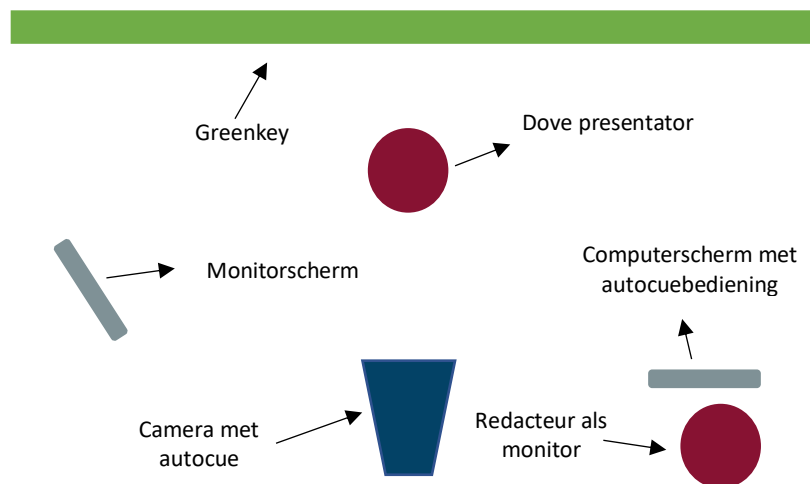
²⁶ In West-Vlaanderen is er maar één dovenschool: Spermalie te Brugge.

Jaron Garitte voetbalt voor een dovenploeg in Kortrijk én Gent. Zijn **sportkennis** is een pluspunt aangezien enkele respondenten uit de eerste fase aangaven dat deze kennis essentieel is om het sportnieuws te kunnen vertolken.

4.1.5. Opnames

Aan Jaron Garitte werd op voorhand gevraagd om gepaste **donkere kleren** mee te nemen die genoeg contrasteren met zijn lichtere handen, aansluitend bij de wensen van twee respondenten met het syndroom van Usher.

Het was niet mogelijk om een studio te bouwen naar het voorbeeld van *Nyhetstecken* van SVT. Er werd dus gebruik gemaakt van een studio met **greenkey-achtergrondsysteem** en een camera. Er werd voor een halve dag bij Doof Vlaanderen een studio gehuurd die helaas geen autocuebediening via voetpedaal ter beschikking had. De onderzoeker nam dus het camerawerk en autocuebediening voor zijn rekening. Ideaal was het niet aangezien de onderzoeker tegelijkertijd naar de gebarentaal van Jaron Garitte voor de camera en naar het computerscherm met de tekst op de autocue moest kijken. Zo was Jaron Garitte dus nog steeds, net als bij de studio-opnames van Karrewiet met VGT, afhankelijk van een autocuebediener.

Figuur 24 – Studio-opstelling het Journaal in VGT

Het **script** werd niet op voorhand gestuurd. Jaron kwam dus zonder voorkennis naar de studio en wist niet welke nieuwsdag hij moest presenteren. Hij kreeg de teksten op papier met afbeeldingen en een laptop met de filmpjes. Hij kreeg ook de mogelijkheid om de autocueteksten, die origineel dezelfde waren als de scripttekst (zie bijlage 5), aan te passen naar zijn wensen. Dit deed hij alleen bij het eerste nieuwsitem over “federale onderhandelingen”. Volgens hem was het te veel opgebouwd volgens het Nederlands. In de autocue heeft hij de tekst uit het script hervormd naar een nieuwe tekst die voor hem meer aansluit bij de modaliteiten van de Vlaamse Gebarentaal. Bij andere nieuwsitems had Jaron Garitte meteen het gevoel dat de structuur in orde was voor de presentatie in Vlaamse Gebarentaal.

Tijdens de **voorbereiding** in de studio noteerde Jaron acht namen en woorden waarvan hij de gebaren niet kende. Het parket en Genk vond hij op het woordenboek van Vlaamse Gebarentaal²⁷. Koningin Elizabeth, Jumbo, Albert Heijn vond hij op het woordenboek van Nederlands Gebarentaal²⁸. Bagdad vond hij in het woordenboek van *American Sign Language*²⁹. De onderzoeker kende het gebaar voor Huawei via zijn netwerk en gaf het door aan Jaron. Van Eupen en Pelt zijn er geen gebaren gevonden. Opmerkelijk was dat Jaron vragen stelde bij het gebaar voor “parket” waarvoor hij vermoedde dat het eerder bedoeld is voor houden vloerbedekking en niet in de juridische context. Uiteindelijk nam Jaron het gebaar over van het Vlaamse Gebarentaalwoordenboek. Ook bekeek Jaron een paar filmpjes om zijn gebarentaal wat extra visuele dimensie te geven. Hij wou bijvoorbeeld weten hoe de brug eruitziet waar er geschoten werd op de mensen die protesteerden in Bagdad.

Het idee was dat Jaron Garitte de inhoud voor de camera **semi-live** zou presenteren. Het zou in één keer goed moeten zijn, en er zijn geen nieuwe pogingen mogelijk. Omdat er geen voetpedaal was voor de autocuebediening moest Jaron soms opnieuw gebaren aangezien de autocuebediening niet altijd goed synchroon liep met zijn gebarentaal. Omdat de onderzoeker zich dan focuste op de autocuebediening had hij twee inhoudelijke foutjes bij Jaron Garitte niet eerder opgemerkt, maar pas bij de montage:

- Jaron Garitte gebaarde 65 in plaats van 65.000 liter olie bij nieuwsitem “Sabotage in Kerncentrale Doel”.
- Bij het nieuwsitem “afschaffing woonbonus” had Jaron Garitte begrepen dat de belastingvermindering pas van kracht is wanneer het huis volledig afbetaald is, terwijl die op jaarlijks basis toegekend wordt. Dat stond niet genoteerd in het script en Jaron Garitte had die voorkennis niet.

De **nieuwsitems** werden **apart opgenomen** net als ze dat deden op Døvefilm voor *DR Ligetil - TEGN Nyt*. Ook binnen nieuwsitems werden stukken apart opgenomen omdat er grafieken of filmpjes tussen zouden verschijnen in vol beeldformaat. Zie bijlage 5 om een zicht te krijgen in het script en waar de knip gebeurt.

4.1.6. Montage

Na het monteren van de opnames bleek dat het testformat een drietal minuten **te lang** was. Er moest dus één nieuwsitem sneuvelen. Het nieuws over “Brandveiligheid in de winter” van een tweetal minuten werd uit de journaaluitzending gehaald. Voor dit nieuwsitem werd gekozen omdat het oorspronkelijk een item was van Radio 2 Antwerpen dat later mee werd opgenomen in het 19u-journaal. Na analogie met de werking van SVT zou dit nieuws meteen opgenomen worden in de ochtend en daarna ook meteen geplaatst worden op de nieuwswebsite. Daarom werd van dit nieuwsitem een apart filmpje gemaakt, bedoeld voor de fictieve nieuwswebsite van het Journaal in VGT. Dit filmpje werd ook getoond aan de respondenten en is een goed voorbeeld om na te gaan wat ze denken van extra aanbod via de website.

²⁷ woordenboek.vlaamsegebarentaal.be

²⁸ www.gebarencentrum.nl

²⁹ www.signasl.org

Na het schrappen van “Brandveilige winter” in de integrale uitzending van het Journaal met VGT bleef er nog een minuut te veel over. Het is heel moeilijk om zomaar in het midden van gebarentaal te knippen, dus er moest gezocht worden naar een stuk dat apart opgenomen werd. Bij het nieuwsitem “Flandrien van het jaar” werd één zin apart opgenomen over Sofie De Vuyst, Flandrienne van het jaar. Met het schrappen van deze zin en het verkorten van de geselecteerde journaalbeelden werd de verwachte limiet van ca. 15 minuten gehaald.

Tijdens de montage werd ook **bij alle vingerspelling** (op die van Engie na) **tekstuele ondersteuning** geplakt onder de achtergrondafbeelding. Er werd gekozen voor een donkerblauwe achtergrond, rekening houdend met de kijknoden van de respondenten met het Ushersyndroom. Het resultaat is terug te zien op vimeo.com/373728313/572d141d3b. Het nieuwsitem “Brandveiligheid in de winter” kreeg een apart filmpje en is te zien op vimeo.com/373728342/2bedb2a40d. Zie bijlage 7 voor de QR-codes.

Figuur 25 – Screenshot van het Journaal in VGT

4.2. Resultaten van de bevraging

Het uitgewerkte format werd **teruggekoppeld naar de twintig respondenten** uit de eerste fase. In de eerste fase gaven tien respondenten reeds mee dat ze geen problemen hadden om het tweede interview via webcam te doen. Twee filmpjes van het Journaal in VGT werden dan op voorhand gestuurd naar die respondenten. De interviews werden opgenomen via schermopname en een extra camera gericht op het computerscherm als back-up. Vier respondenten wilden het interview liever thuis doen. Twee andere respondenten hebben het syndroom van Usher en het was praktisch gezien ook beter om de interviews bij hen thuis te doen. Bij vier overige respondenten koos de onderzoeker zelf uit om de interviews bij hen thuis te doen aangezien de onderzoeker bij de eerste interviews van deze vier respondenten opgemerkt heeft dat ze wat moeite hadden met het benoemen van de knelpunten. Bij deze tien respondenten werden de filmpjes getoond in aanwezigheid van de onderzoeker. Deze thuisinterviews werden ook opgenomen met twee camera's. De vragenlijst kan teruggevonden worden in bijlage 6.

De **onderzoeksvraag** van deze derde fase dient steeds in achterhoofd gehouden te worden: **“Zijn de knelpunten van het Journaal met VGT verdwenen in het nieuwe format?”** Alle twintig respondenten waren meteen **enthousiast over het nieuwe format** en zagen het als een grote verbetering ten opzichte van het huidige VRT-aanbod in VGT. Het is ook opmerkelijk dat sommige respondenten de knelpunten van het Journaal met VGT beter konden benoemen door het te kunnen vergelijken met het nieuwe format. De aandachtspunten die de respondenten meegaven uit de interviews in eerste fase worden hier in volgorde van belang (zie 2.2.3.4) besproken. Alleen het aandachtspunt rond het al dan niet kiezen voor een dove of horende persoon wordt hier niet besproken omdat er gekozen werd voor de dove presentator. De keuze voor een dove tolk werd gebaseerd op de bevindingen uit fase 1 dat de dove tolken over het algemeen veel beter begrepen worden dan de horende tolken door de respondenten. Ook de literatuurstudie rond dove tolken (De Meulder & Heyerick 2013) en de *Deaf Translation Norm* (Stone 2005) hebben mee die keuze bepaald.

4.2.1. Coherentie van informatie

Aan de respondenten wordt gevraagd of ze alles van de inhoud in het nieuwe format begrepen hebben. **Alle twintig respondenten geven aan dat ze alles heel goed begrepen hebben, op een paar details na.** Zo begrijpt Nathalie het gebaar “parket” niet, maar kan zij de betekenis ervan afleiden uit de context. Myriam uit de regio Antwerpen met weinig contact met doven uit heel Vlaanderen kent Jarons variant voor het gebaar “maand” niet en denkt hierdoor, bij het nieuwsitem rond de woonbonus, dat er een vergelijking gemaakt wordt tussen de jaren 2018 en 2019 in plaats van tussen de maanden oktober 2018 en oktober 2019. Simonne begrijpt de vingerspelling E-N-G-I-E niet wegens de afwezigheid van tekstuele ondersteuning bij de vingerspelling. Nadine kent het gebaar voor *Champions League* niet wegens geen voetbalkennis in VGT. Ten slotte kan Marc met het Syndroom van Usher het nieuwsitem over “Duaal leren” niet volgen wegens de gekozen afbeeldingen met witte achtergrond die voor hem te weinig contrasteren met de handen van de dove presentator.

Figuur 26 – Het probleem met de witte achtergrond waar het gebaar moeilijk af te lezen is

Patrick en Simonne geven ook toe dat ze weinig interesse hebben in de Belgische politiek. Ze begrijpen allebei wel dat Paul Magnette moet nagaan hoe een federale regering gevormd kan worden, en dat het probleem is dat de visies van N-VA en PS ver uit elkaar liggen, maar voor de rest hebben ze wegens een gebrek aan interesse weinig kunnen onthouden van het politieke nieuwsitem. Kasper en Nathalie zeggen dat ze het voetbalnieuwsitem niet zo goed volgden door een gebrek aan interesse. Nadine met

het Ushersyndroom schat in dat zij slechts 90% begrepen heeft omdat haar aandacht soms verslapte. Ze geeft toe dat het aan haar vermoeidheid ligt en niet aan het nieuwe format zelf.

De respondenten zien een duidelijke **verbetering op het vlak van coherentie**, het belangrijkste knelpunt uit de eerste fase. In het nieuwe format kunnen de respondenten beter hoofd- en bijzaken van elkaar onderscheiden, en ze zijn van mening dat ze de inhoud nu beter kunnen onthouden en doorvertellen aan anderen. Ze merken op dat de inhoud van het nieuwe format makkelijker te volgen is omdat het eenvoudiger gestructureerd is en overgebracht wordt, in tegenstelling tot de inhoud van het reguliere VRT-journaal. Het is opmerkelijk dat drie van de vier respondenten die de onderzoeker thuis interviewt om te oordelen of ze de inhoud werkelijk begrijpen spontaan over de inhoud beginnen te babbelen of hun mening geven. Bijvoorbeeld bij het nieuwsitem “moord na stalking” zegt Myriam dat het typisch Belgisch is dat er pas actie ondernomen wordt wanneer de moord gebeurd is, wanneer het te laat is.

Zal ik eens zeggen waar ik nu van geniet? Ik begrijp half en half wat er gezegd wordt op het reguliere journaal. Maar met dit journaal in gebarentaal gaat mijn wereld open. Ik weet wel zo ongeveer wat er gezegd wordt op het reguliere journaal, maar ik geniet meer van dit nieuwe format in gebarentaal. Wat ik nu zie is een herhaling van wat er gezegd wordt op het reguliere journaal, maar dan duidelijker. Ik woon hier alleen thuis en ik kan met niemand praten over de inhoud van het reguliere journaal. Daarom vind ik het leuk dat er deze herhaling is in gebarentaal. Ik vind het leuker als ik met iemand naast mij op de zetel kan praten over de inhoud van het journaal. Dan leer ik bij over de inhoud van het reguliere journaal. Maar ik ben nu alleen thuis en ik heb die kans niet meer. (...) Ik heb deze nieuwsitems in het testformat al gezien op het reguliere journaal eerder, maar nu geniet ik ervan omdat ik de inhoud nu beter versta. Nu heb ik niemand meer nodig naast mij om mee te babbelen, want het nieuwe format in gebarentaal is al heel duidelijk voor mij.

Het opvallendste is dat Simonne bezorgd vraagt aan de onderzoeker of zij ook verplicht vanaf 1 januari 2020 rookmelders moet plaatsen en of haar woonbonus ook afgeschaft wordt vanaf 2020. Zij kijkt elke dag naar het Journaal met VGT maar kon die belangrijke informatie tot nu toe niet afleiden uit de vertolking. Ook Anna merkt op dat zij de informatie rond de woonbonus eerder verkeerd begrepen had uit het Journaal met VGT:

Oh dat is erg. Nu begrijp ik pas waar dit over gaat. De woonbonus wordt dus afgeschaft. Dat had ik eerder niet goed verstaan via de tolk VGT. Dit is nieuw voor mij. Ook mijn (dove) man begreep het verkeerd via ondertiteling. Hij is ook niet meer zo jong. Ik vind dit format heel goed. Nu versta ik het nieuws meer correct. Dan kan ik niet meer twijfelen. Ook onthoud ik met dit format het nieuws beter. Nu ik het nieuws over woonbonus begrijp, moet ik dit doorvertellen aan mijn man. Vroeger hebben we ook een huis gekocht en we kregen hier jaarlijks een soort van premie voor. Dat heet dus woonbonus. Vanaf volgend jaar wordt dat dus afgeschaft. Oei, dat is wel erg. Het wordt hier precies een communismeland! (Anna)

Het valt de onderzoeker meteen op dat de respondenten **sneller kunnen oordelen als ze een stuk of een gebaar niet begrijpen** omdat ze mee zijn met de inhoud. Daarvan is weinig terug te zien bij het kijken naar de geselecteerde journaalfragmenten met horende tolken in de eerste fase. Hannes

beweert zelfs dat hij meer schoonheidsfoutjes in Jaron Garitte zijn gebarentaal kan uitpikken, wat hij niet mogelijk achtte bij het journaaltolken. Hieruit kunnen we concluderen dat het nieuwe format met een dove presentator enorm bijdraagt tot het begrijpen van de inhoud. De meeste respondenten geven aan dat het grotendeels ligt aan het taalgebruik van Jaron Garitte en de synchronisatie tussen de nieuwsbeelden en de gebarentaal. Maar ook het feit dat Jaron heel goed weet in te spelen op de taal- en informatienoden van de dove respondenten speelt een rol volgens Maria:

Ik kan zien dat Jaron ons wil uitleggen zodat we het verstaan. De journaaltolken vertolken gewoon wat er gezegd wordt en we moeten ons maar zelf redden met die informatie. Hij kan goed aanvoelen wat doven weten of wat niet en kan daarop inspelen. Hij is niet gierig in gebaren! Zijn mama is doof, dus dat heeft er veel mee te maken.

4.2.2. Synchronisatie tussen beelden en gebarentaal

De meeste respondenten geven bij de eerste indruk mee dat de **beeldsynchronisatie een enorme verbetering is ten opzichte van de getolkte VRT-uitzendingen**. Alleen stilstaande foto's worden vertoond op de achtergrond tijdens de gebarentaalpresentatie, de filmpjes worden pas erna of tussen twee stukken presentatie afgespeeld.

Ik heb samen met mijn (dove) vrouw gekeken. We waren allebei erg de onder indruk van het nieuwe format. We realiseren ons dat we ons beter kunnen concentreren op de gebarentaal van de dove presentator. Wat een groot verschil met het gewone journaal met ondertiteling en het journaal met gebarentaaltolken. Bij die laatste twee vinden we het moeilijk om te volgen omdat we zowel naar de beelden als naar de ondertiteling of tolk moeten kijken. Bij het nieuwe format kunnen we ons volledig richten op de dove presentator en we begrepen hem heel duidelijk. Zeer goed! (Julien)

Myriam keek vroeger nooit naar het Journaal met VGT omdat zij eerst niet goed wist van het bestaan ervan. Bij het tweede interview weet zij nog altijd niet goed waar het te vinden. Ze kan het nieuwe format dus alleen vergelijken met het reguliere journaal met de teletekstondertiteling. Ook hier merkt zij op dat de ondertiteling niet altijd even synchroon loopt met de beelden. Daarom vindt ze het Journaal in VGT ook beter wat synchronisatie tussen beelden en vertelling betreft.

Marc, een respondent met het Ushersyndroom geeft wel mee dat de afbeeldingen voor de achtergrond zorgvuldig geselecteerd moeten worden. Hij vindt sommige afbeeldingen wat te fel contrasteren, wat meer concentratie vergt om Jaron Garitte zijn handen te kunnen aflezen. Nadine, de andere respondent met het Ushersyndroom, lijkt hier geen last van te hebben.

4.2.3. Taalgebruik

“Dat zijn gebaren van ons!” reageert Maria enthousiast op het taalgebruik van Jaron in het nieuwe format. **Iedereen is unaniem tevreden over Jarons taalgebruik** in het nieuwe format, zeker als het vergeleken wordt met het taalgebruik dat gehanteerd wordt in het Journaal met VGT.

Jaron gebaart zeer proper. Met proper bedoel ik onder andere dat zijn taalgebruik en mimiekgebruik heel verzorgd is. Ik zeg dit omdat dit enorm contrasteert met het taalgebruik van journaaltolken die te wild gebaren met lelijk mimiekgebruik. Die dove presentator brengt gebarentaal proper over, net als een nieuwsanker het Nederlands proper gebruikt. Het is professioneler en ik vind dat het de norm moet zijn. Het toont kwaliteit en ik wil net als de horende kijkers ook kwaliteit in gebarentaal krijgen. Ik zie hier geen gebaar te veel zonder dat het bijdraagt aan de inhoud. Het is afgewerkt.

Niet alle respondenten kennen even goed de grammaticaregels van de Vlaamse Gebarentaal om te kunnen omschrijven wat ze specifiek bedoelen met “de gebarenstijl” van Jaron. Hieronder een overzicht van wat de respondenten vooral opmerken bij de dove presentator qua taalgebruik, dingen die ze grotendeels missen bij de journaaltolken:

- Mooi afgewerkte gebaren op lexicaal niveau, geen foute of verzonden gebaren;
- Duidelijke en gepaste mimiek en mondbeeld dat één geheel vormt met de gebaren;
- Gepast gebruik van GOC's;
- De inhoud gebaren op visueel tonende manier, minder op zeggende manier, door gebruik van o.a. rolneming, productief lexicon, lokalisering, classifiers, werkwoordelijke congruenties, eye-gaze en verwijzingen.

Enkele respondenten omschrijven Jarons gebarentaal zelfs als een echte “doventaal”, om aan te duiden dat ze zich taalkundig identificeren met de Vlaamse Gebarentaal van Jaron voor wie Vlaamse Gebarentaal de moedertaal is. Het verschil tussen een Vlaamse gebarentalige (moedertalige) en late VGT-leerder is voelbaar in het begrijpen van informatie bij de respondenten. Een dove presentator brengt de Vlaamse Gebarentaal heel vlot over terwijl het taalgebruik bij de journaaltolken eerder stijf is.

Het voelt aan als echte Vlaamse Gebarentaal waarbij ik niet teveel moet nadenken. Ik begrijp het direct. Ik moet niet, net als bij de journaaltolken, eerst denken in het Nederlands vooraleer ik de betekenis achter gebarentaal begrijp. (Kasper)

4.2.3.1. Nederlandse beïnvloeding

Over het algemeen vinden de respondenten **geen Nederlandse beïnvloeding** terug in Jarons vertelling. Enkel een paar respondenten die sterk zijn in het Nederlands bespeuren enige Nederlandse beïnvloeding. Zo gebaarde hij bijvoorbeeld “parket” letterlijk als een stuk houten vloer en niet in de juridische context, of articuleerde hij het Nederlandse woord “poging” bij het gebaar van “proberen”. Maar deze respondenten geven wel aan dat deze Nederlandse beïnvloeding erg minimaal is in vergelijking met die van de journaaltolken en dat het de begrijpbaarheid van de inhoud niet beïnvloedt. Eric is van mening dat de doven over het algemeen sowieso in hun dagelijkse taalgebruik van VGT meer

aan zelfreflectie moeten doen en bewuster omgaan met de Nederlandse beïnvloeding in hun gebarentaal.

In de samenvatting van het nieuwsitem over “Eerste Jumbo in ons land” schreef de onderzoeker dat Unizo de komst van nieuwe winkels van Jumbo “niet ziet zitten”. Jaron Garitte gebaarde deze laatste woorden letterlijk als “zien” (figuur 27), “niet” (figuur 28) en “zitten” (figuur 29) met schuddend hoofd, wat van deze zin een negatie maakt: “ziet het niet zitten”.

Figuur 27-28-29 – Jaron Garitte gebaart “ziet niet zitten”

De onderzoeker vroeg aan Jaron waarom hij koos voor de Nederlandse beïnvloeding. Jaron Garitte beweert dat het al ingebakken zit in zijn dagelijkse gebruik van de Vlaamse Gebarentaal met zijn dove familie en vrienden. Dat was de ideale gelegenheid om bij de respondenten, vooral bij diegenen met een zwakke tot gemiddelde kennis van het Nederlands, na te gaan of ze de Nederlandse beïnvloeding in de Vlaamse Gebarentaal al dan niet begrijpen.

Slechts twee respondenten kennen de gebaren niet, zij beheersen het Nederlands niet goed genoeg. Myriam zegt dat ze de betekenis ervan wel kan afleiden uit de context. Simonne interpreteert deze gebaren letterlijk als “iemand niet zien zitten” en begrijpt hierdoor de zin niet, maar na uitleg door de onderzoeker lijkt ze deze gebaren meteen te aanvaarden:

Oh dat is een nieuw gebaar voor mij. Ik ben al wat ouder en loop achter op deze nieuwe gebaren. De jongeren mogen deze nieuwe gebaren gebruiken, hoor. Zo wordt onze gebarentaal verder ontwikkeld. Dat is normaal.

Bij andere respondenten wiens kennis van het Nederlands als zwak tot gemiddeld ingeschat wordt, blijft dat ze deze gebaren kennen en/of begrijpen omdat ze die vaak tegenkomen bij dove jongeren of doven die het Nederlands beter machtig zijn. Sommige oudere respondenten zeggen dat ze deze gebaren leerden van hun dove kinderen of kleinkinderen.

Hoewel de meesten deze gebaren begrijpen, zijn de meningen over beïnvloeding door het Nederlands verdeeld. Zeven respondenten zijn gekant tegen deze Nederlandse beïnvloeding, waaronder Pascale die zegt dat de Nederlandse beïnvloeding de oudere doven benadeelt. Twaalf respondenten vinden deze Nederlandse beïnvloeding geen probleem bij de vertolking van “ziet het niet zitten”, vooral omdat zij het zelf ook zo gebaren en er niet altijd bij stilstonden dat het Nederlandse beïnvloeding is. Zo aanvaarden twee oudere respondenten dat dit het taalgebruik van dove jongeren is, terwijl Eric zegt dat Nederlandse beïnvloeding in VGT een onderdeel is van de taalevolutie VGT die gaande is. Marc vindt Nederlandse beïnvloeding properder dan alternatieve GOC-gebaren voor “ziet het niet zitten”, en Maria vindt dat de beïnvloeding van het Nederlands de Vlaamse Gebarentaal zelfs

rijker maakt. Myriam stelt zich hier neutraal op omdat zij van mening is dat zij niet sterk genoeg is in VGT om hierover te oordelen.

4.2.3.2. Nieuwe gebaren

In het testformat zijn alle respondenten gebaren tegenkomen die ze niet kenden of nog nooit eerder tegengekomen waren. Twee daarvan zijn al opgenomen in het woordenboek Vlaamse Gebarentaal: “parket” en “socialist”.

Het gebaar voor “socialist” was nieuw voor mij. Maar dat vind ik wel tof om te zien. Want in het reguliere journaal met ondertiteling leer ik ook nieuwe Nederlandse woorden. Hier in het Journaal met VGT leer ik dus ook nieuwe gebaren bij. Zo wordt mijn Vlaamse Gebarentaal rijker.
(Marc)

Op “parket” na, dat door een paar respondenten afgekeurd wordt wegens een te letterlijk gebaar dat niet past in de juridische context, worden **alle andere bestaande en/of uit het buitenland geleende (naam)gebaren aanvaard**. Plaatsnamen zoals Wevelgem (in woordenboek VGT), Irak en Bagdad (allebei uit *ASL dictionary*) worden goed begrepen dankzij een landkaart als ondersteunende achtergrondafbeelding.

Figuur 30 – Het gebaar voor Bagdad met ondersteunende afbeelding

Andere naamgebaren zoals koning Filip, Star, koningin Elizabeth, Huawei, Albert Heijn en Jumbo werden door de respondenten over het algemeen begrepen met behulp van de tekstuele ondersteuning ofwel door introductie via vingerspelling of vanuit de inhoudelijke context, en werden algemeen aanvaard.

Wat mij wel opgevallen is: Jaron Garitte geeft soms extra kort uitleg om een nieuw gebaar in context te kunnen plaatsen. Ik zag twee voorbeelden, maar ik herinner mij die omkadering van het nieuwe gebaar voor Jumbo. Via een kleine subtiele wijziging in zijn lichaamshouding en zijn mimiek gaf hij aan dat hij even afwijkt van de hoofdzaak en informeert dat het gebaar van Jumbo van de Nederlandse Gebarentaal afkomstig is. Dan keert hij terug naar de “normale” lichaamshouding en mimiek die aangeeft dat hij nu terug de rode draad oppikt. Zo gebaren de doven, dat is helemaal op de juiste manier gebeurd. (Nadine)

De naamgebaren voor Albert Heijn en Jumbo zijn geleend uit de Nederlandse Gebarentaal en dat juichen alle respondenten toe. Ilse zegt wel dat ze de voorkeur geeft aan een Vlaamse gebaarvariant mocht die bestaan. Zo niet, dan mag het gebaar volgens haar geleend worden uit het buitenland.

In het testjournaal gaat een nieuwsitem over het “duaal leren”. Voor dit concept bestaat er geen gebaar in de Vlaamse Gebarentaal. Daarom werd er met Jaron afgesproken om hiervoor een nieuw gebaar te introduceren in het testformat.

Figuur 31-32 – Het gebaar “duaal” volgens Jaron Garitte

Ook de journaaltolk heeft voor “duaal” een gebaar toegekend op de uitzending van het Journaal met VGT op 6 november 2019. Het Vlaams Gebarentaalcentrum herkent die variant van de journaaltolk, het is een bestaand gebaar voor “tweetalig” of “bilinguaal”.

Voor negentien respondenten is Jarons variant voor “duaal” volledig nieuw, Kasper beweert het al eerder gezien te hebben bij een medewerker van Doof Vlaanderen. Ilse en Patrick geven aan dat ze al een ander gebaar voor “duaal leren” gezien hebben binnen hun vriendenkring, bij mensen die ook een duale opleiding volgden. Maar ze vinden Jarons variant mooier en beter. Ook al weet iedereen dat het een ter plekke verzonden gebaar is, het wordt door iedereen goedgekeurd.

Jaron zijn nieuwe gebaar voor “duaal” berust op logica. Het is niet uit de lucht gegrepen. Ik denk wel dat ik het zelf zal gebruiken. Als het echt volledig willekeuring verzonden is, zou ik hierbij vragen stellen en niet aanvaarden. De vraag is echter wie het nieuwe gebaar bepaalt. In het nieuws verschijnt veel nieuwe terminologie in het Nederlands waarvoor er gebaren gevonden moeten worden. Als er nergens een gebaar voor gevonden wordt hiervoor, dan vind ik wel dat het Journaal in VGT een nieuw gebaar mag introduceren. Bijvoorbeeld dat gebaar voor “duaal” aanvaard ik omdat ik het een mooi gebaar vind. Het klopt gewoon. (Nadine)

Zeventien respondenten aanvaarden het nieuwe gebaar en zijn van plan om het op te nemen in hun lexicon Vlaamse Gebarentaal. Eric, Hannes en Marc zijn hier eerder terughoudend in, ook al vinden ze het nieuwe gebaar goed gevonden. Ze verkiezen dat een nieuw gebaar eerst van de taalgemeenschap komt vooraleer het in de media komt.

Onze taal is rijk. Het is niet verkeerd om nieuwe gebaren te kunnen verzinnen. In het Nederlands verzinnen ze ook nieuwe woorden zoals “de frietchinees”. Eerst vond ik het een heel raar woord, maar het zit al ingebakken in de Nederlandse taal. We mogen dus in VGT ook nieuwe gebaren verzinnen, maar misschien is het wel beter dat het eerst een soort van officieel erkenning krijgt.

Dan mag het pas officieel gebruikt worden. Wacht, ik moet hier even over nadenken. Ja, eigenlijk moet het zo gebeuren. Want in het journaal moeten ze het Algemeen Nederlands gebruiken. Dus moeten ze zich houden aan het juiste taalgebruik en mogen ze geen nieuwe woorden verzinnen. Eerst moet een nieuw woord van de taalgemeenschap zelf komen en erkend worden vooraleer het op het journaal gebruikt mag worden. (Marc)

Ook de variant van de journaaltolk wordt getoond aan de respondenten om na te gaan of ze nog steeds van mening zijn dat er geen nieuwe gebaren uitgevonden mogen worden in de nieuwsuitzendingen in VGT, nu ze het gebaar van Jaron over het algemeen aanvaardden. Negentien respondenten zijn absoluut niet akkoord met de variant van de horende journaaltolk. Myriam is hier wat terughoudend in omdat zij van zichzelf vindt dat ze niet goed genoeg VGT-kennis bezit om hierover te oordelen en omdat ze de journaaltolk al ontmoet heeft. Twee respondenten zijn zelfs van mening dat een horende tolk niet de status heeft om een nieuw gebaar te mogen verzinnen.

Ik heb liever dat een nieuw gebaar uitgevonden wordt door een doof persoon dan door een horende persoon. (Marnix)

René reageert hier zelfs kwaad op tijdens het interview:

Hoe verzint ze dat gebaar! Dit is een gebaar voor "bilinguaal" en dat is niet hetzelfde als "dual". Dat is een fout gebaar. Oei, die journaaltolk durft het wel. Ze verzint zomaar wat. Dual leren is niet hetzelfde als bilinguaal onderwijs. Hoe verzint ze dat! Dual en bilinguaal zijn niet dezelfde begrippen.

Anna had het Journaal met VGT op 6 november 2019 gezien en had begrepen dat het over bilinguaal onderwijs ging in plaats van dual leren:

Ik dacht dat het om tweetalige school ging. Ik begreep de inhoud niet, maar ik bleef het gewoon negeren. Daarom moet het Journaal met VGT weg voor mij. Niet mooi van mij om dat te zeggen, maar ik wil gewoon eerlijk zijn. Niet alleen voor mijzelf, maar ook voor andere doven.

Veertien respondenten zijn van mening dat de variant van de horende tolk eerder het gebaar is voor "bilinguaal" en dus niet past voor "dual".

Voor mij is het gebaar van Jaron correct, omdat het een gepaster gebaar is als je naar de inhoudelijke betekenis kijkt. Het gebaar van de journaaltolk is over het algemeen te makkelijk uitgekozen. Zij denkt waarschijnlijk dat ze geen nieuw gebaar mag verzinnen, daarom pakt ze het bestaande gebaar van "bilinguaal" omdat dat rijmt op "dual". Zij kiest dus eerder dit bestaande gebaar op basis van mondbeeld in het Nederlands. Jaron produceert een nieuw gebaar op basis van de betekenis van het woord. (Eric)

Kortom, het introduceren van een nieuw "verzonnen" gebaar voor het concept "dual leren" was een goede gelegenheid om te testen hoe de respondenten zouden omgaan met nieuwe gebaren in het testformat. Het is opvallend dat alle respondenten hier geen weerstand tegen tonen, in tegenstelling tot het nieuwe verzonnen gebaar van de journaaltolk. Eerst en vooral is dit omdat de presentator zelf

doof is en het nieuwe gebaar op visuele logica berust, maar ook omdat dit nieuwe gebaar goed geïntroduceerd en omkaderd werd in het nieuwe format.

4.2.4. Tempo en vingerspelling

De meesten zijn het eens dat het **tempo van de gebarentaal in het samenvattende journaal goed ligt**. Niemand kan de inhoud niet begrijpen door een te snel of te traag tempo. Een paar respondenten zeggen zelfs dat het tempo van de Vlaamse Gebarentaal in het samenvattende journaal enorm verschilt met die van de getolkte uitzendingen.

Ik zie bij Jaron een verschil wanneer hij Karrewiet tolkt en wanneer hij het Journaal in VGT presenteert. Ik kan zien aan Jaron zijn gebarentaal dat hij afhankelijk is van het tempo van de autocue. Maar in het nieuwe format is het duidelijk dat Jaron zich aan zijn eigen tempo houdt.
(Johan)

Twee respondenten zijn toch wat kritischer over het gebarentempo van Jaron. Eric vindt dat Jaron iets sneller mocht gebaren net als doven dat doen op café bijvoorbeeld, bij vindt dat Jaron iets te traag gebaart op het samenvattende journaal om aan te tonen dat hij de inhoud goed wil beheersen zodat iedereen hem verstaat. Kasper heeft integendeel de indruk dat Jaron te snel wil gebaren alsof hij onder tijdsdruk staat. Hij verstaat Jaron zijn gebarentaal wel, maar is van mening dat Jaron wat rustiger kon gebaren omdat het om een “eigen” journaal gaat, wat betekent dat er meer tijd is voor de afwerking van gebarentaal.

Over het gebruik en de afwerking van de vingerspelling in het samenvattende journaal zijn de meningen verdeeld. Slechts een paar respondenten kijken eerder naar de vingerspelling dan naar de tekstuele ondersteuning onder de achtergrondafbeelding. Ze kunnen de vingerspelling goed genoeg aflezen en doen slechts beroep op de tekstuele ondersteuning als de vingerspelling te lang wordt of als ze de naam in de vingerspelling niet herkennen.

Figuur 33– Tekstuele ondersteuning bij de vingerspelling

De meeste respondenten geven aan dat ze liever een beroep doen op de tekstuele ondersteuning dan op de vingerspelling omdat het ofwel te snel is, ofwel omdat ze het niet kunnen aflezen wegens zwakke kennis van vingerspelling, of omdat ze geen fan zijn van vingerspelling. Hannes zegt zelfs dat de vingerspelling de vlotheid van vertelling nogal blokkeert. Een paar respondenten zijn wel van mening dat de vingerspelling van Jaron Garitte goed is, maar kijken liever naar de tekstuele ondersteuning.

Ik vind de vingerspelling van Jaron wel oké, maar vind vingerspelling over het algemeen wat te snel om correct af te lezen. Dus ik lees liever tekstuele ondersteuning voor de zekerheid. Ik kijk ook over het algemeen automatisch naar de ondertiteling als die verschijnt. (Patrick)

Kortom: over het algemeen ligt het tempo van het samenvattende journaal goed, maar het gebruik van vingerspelling blijft nog altijd een knelpunt in het begrijpen van de inhoud. De vingerspelling blokkeert nog steeds het vlotte tempo in de vertelling in het samenvattende journaal. Simonne begrijpt bijvoorbeeld de naam van het bedrijf Engie niet omdat zij de vingerspelling hiervan niet kan aflezen en omdat een tekstuele ondersteuning hiervoor ontbrak. Bij vingerspelling is tekstuele ondersteuning dus zeker nodig.

4.2.5. Standaardisatie

De meningen over het gebruik van gestandaardiseerde VGT lopen sterk uiteen. Vier respondenten zijn van mening dat Jaron Garitte gestandaardiseerde VGT gebruikt in het testformat. Vier andere respondenten denken daarentegen dat Jaron Garitte gebaart volgens hun eigen variant omdat ze hem goed begrijpen. Twee respondenten uit de regio Oost-Vlaanderen denken dat Jaron Garitte “Gents” gebaart omdat ze zelf Gentse varianten gebruiken, twee andere respondenten uit de regio West-Vlaanderen denken dan weer dat de dove presentator West-Vlaams is. Acht andere respondenten hebben geen mening over het gebruik van gestandaardiseerde Vlaamse Gebarentaal in het testformat. Ofwel vinden ze het geen belangrijk aandachtspunt, ofwel zijn ze van mening dat ze moeilijk kunnen oordelen welke regionale varianten gebruikt werden of uitgekozen moeten worden.

De vier overige respondenten zijn dan weer van mening dat Jaron ander regionale varianten gebaart dan ze gebruiken. Een respondent komt uit Vlaams-Brabant en vindt dat Jaron Gentse varianten gebaart. Twee respondenten uit de regio Antwerpen (waaronder één met Limburgse roots) en één respondent uit Limburg zijn van mening dat Jaron Garitte West-Vlaams gebaart. Toch begrijpen ze alle vier de dove presentator, hoewel hij soms Oost- of West-Vlaamse varianten gebruikt. Ze begrijpen die varianten omdat ze die zelf ooit tegengekomen zijn in contacten met andere doven of door de duidelijke articulatie in het mondbeeld. Drie respondenten maken er geen probleem van dat Jaron zijn eigen gebaarvarianten gebruikt. Een respondent, een late VGT-leerder die zelf een mix van Limburgse en Antwerpse varianten gebruikt, heeft hier wel moeite mee. Volgens haar zijn er teveel West-Vlamingen in de gebarentaalmedia wat discriminerend is tegenover andere regio’s. Ze is van mening dat dove West-Vlamingen zich op het vlak van Vlaamse Gebarentaal superieur voelen tegenover andere regio’s en daarom niet bereid zijn om hun varianten aan te passen voor andere regio’s. Ze pleit ervoor om dove presentatoren uit verschillende regio’s in te schakelen voor het nieuwe format.

Ook over het gebruik van verschillende regionale varianten is discussie. Jaron gebruikt bijvoorbeeld in de zin “Na het ontbinden van het parlement ging een bediende de koninklijke scepter wegdragen tot 13 december, na de verkiezingen op 12 december” bij het newsitem rond de Britse verkiezingen eerst onbewust zijn oude Brugse variant voor “december” (figuur 34).

Figuur 34 – Brugse variant voor “december” (dubbel “d”)

Daarna herpakt hij zich snel en gebaart hij de standaardvariant voor “december” (figuur 35).

Figuur 35 – Standaardvariant voor “december” (“koude handen”)

Dit is slechts negen respondenten opgevallen, de anderen hebben dit niet meteen opgemerkt. Toch begrijpt iedereen de variant van Jaron vanwege zijn duidelijke mondbeeld en/of vanwege de context. Opvallend is dat niemand zijn variant kent. Wel blijven de meningen verdeeld over het gebruik van verschillende varianten kort na elkaar. Dertien respondenten verkiezen het gebruik van één variant per uitzending. Vier respondenten beweren zelfs dat de variant van “december” met “koude handen” de standaardvariant is. De meest verklaarde reden waarom er gekozen moet worden voor de standaardvariant is dat het anders te verwarrend zou zijn voor de Vlaamse gebarentalige kijkers die de West-Vlaamse variant niet kennen. Maria vindt gewoon dat het properder is als de dove presentator zich aan één variant houdt, zij vreest ervoor dat de dove kijkers zich anders meer zouden bezighouden met het verstaan van verschillende varianten dan met de inhoud. Vier respondenten geven als reden mee dat het gebruik van verschillende varianten in één uitzending te verwarrend zou zijn, zeker voor wie Vlaamse Gebarentaal aan het leren is.

Ik vind het wel goed dat Jaron het herstelt. Maar het blijft verwarrend voor mij, al die varianten. Bijvoorbeeld voor het gebaar “vlees” zijn er ook twee varianten. Ik zie liever op het media het standaardgebaar. Wanneer mijn VGT-kennis groeit, dan kan ik al die varianten erbij nemen. Nu is dat wat teveel voor mij. (Nathalie)

Zeven respondenten hebben er geen problemen mee dat Jaron Garitte twee verschillende varianten voor “december” gebruikt. Eric en Myriam geven zelfs mee dat het aantoont dat Vlaamse Gebarentaal rijk is met al die varianten.

Het is een mooie taal. Ik vind het goed dat de doven kennismaken met verschillende gebaarvarianten uit verschillende regio's. Ik vind dat de dove presentatoren spontaan hun eigen varianten mogen gebaren en zich niet zo stijf moeten houden aan één standaardvariant. Voor mij maakt het niet uit welke variant voor “december” Jaron neemt. (Myriam)

Algemeen is het opvallend dat de respondenten regionale varianten in VGT bij het Journaal met VGT als een knelpunt beschouwen, maar niet bij het samengevat Journaal in VGT, dat ze goed begrijpen. De knelpunten liggen dan eerder in het feit dat er geen standaardisatie is in VGT of dat er geen regionaal evenwicht is tussen dove presentatoren en tolken in de Vlaamse gebarentaalmedia over het algemeen.

4.2.6. Selectie en informatieverlies

Hoewel het om een belangrijk nieuwsitem gaat, werd het nieuws over de cargovlucht bewust geschrappt om bij de respondenten na te gaan wat ze vinden van de selectie. Dit nieuwsitem werd net als andere niet-geselecteerde nieuwsitems voorgelegd aan de respondenten en er werd hen gevraagd wat ze ervan denken dat er een **selectie** gemaakt werd uit het reguliere journaal. In onderstaande tabel wordt per nieuwsitem het aantal respondenten weergegeven dat toch geïnteresseerd was in het geschrapte nieuwsitem en het belangrijk vond om dit toch te selecteren.

Geschrappt nieuwsitem	
Cargovlucht	15
B-Post	5
Koningspaar	1
Architect overleden	0
Overige sportnieuws	3

Tabel 2 – Overzicht geschrapte nieuwsitems en het aantal interesses

De enige drie respondenten die het geschrapte sportnieuws graag in het testformaat terug willen zien zijn alle drie sportfanaten.

Hoewel veel respondenten het item over de cargovluchten missen, begrijpen negentien respondenten dat er geselecteerd moet worden. Zelfs de respondenten die in hun eerste interview zeiden dat er geen selectie gemaakt mag worden lijken dit nu te relativiseren. Pascale geeft wel mee dat ze het weerbericht mist in het samenvattende journaal.

In de toekomst vind ik dat de selectie door een team van een vijftal redactieleden moet gebeuren. Dat kan niet gebeuren door één persoon. Er moet overgelegd worden welk nieuws prioriteit moet krijgen in het samenvattende journaal. In het reguliere journaal beginnen ze ook met het belangrijkste nieuws en dat moet absoluut geselecteerd worden. De laatste nieuwsitems kunnen

uiteraard geschrapt worden omdat die minder belangrijk zijn. Als er een nieuwsitem is dat belangrijk is voor de dovensgemeenschap, dan moet dat wel geselecteerd worden. De redactieleden moeten ook betrokken zijn bij de doelgroep. (...) Ik vind dat een selectie gemaakt moet kunnen worden bij een limiet van 15 minuten. Ik heb liever één mooi afgewerkt stuk dan veel korte nieuwsitems rap na elkaar. Ik vind het een meerwaarde als een stuk mooi visueel en duidelijk verteld wordt. Als ze op het reguliere journaal snel het nieuws kort na elkaar presenteren, dan onthoud ik er veel minder van. In het nieuwe format met Jaron Garitte onthoud ik, met minder nieuwsitems, meer van de inhoud van het journaal. We kunnen niet alles willen krijgen. Het belangrijkste is dat ik na de uitzending veel kan onthouden en niet overdonderd wordt met veel informatie die ik toch vergeet. (Marnix)

Enkele respondenten plaatsen vraagtekens bij een limiet van vijftien minuten. Ze zijn van mening dat doven dagelijks even veel uitzendtijd moeten krijgen als de horenden met hun 19u-Journaal. Nadine is nog steeds niet akkoord met de selectie, wat ze al eerder aangaf in het interview uit fase 1.

De dovensgemeenschap stond altijd achter qua informatie. Daarom vind ik dat de doven op gelijke voet als de horenden evenveel informatie moeten krijgen. Wie krijgt dan de bevoegdheid om informatie te schrappen voor de doven? Wat als de doven juist geïnteresseerd zijn in deze informatie. Misschien zijn ze wel niet geïnteresseerd in de informatie die geselecteerd werd. Ik vind dat de doven zelf kunnen beslissen of ze al dan niet naar de informatie gaan kijken of niet. De beslissing is niet aan het redactieteam, vind ik. Maar ik begrijp dat er een limiet is. Ik denk dat het nieuwe format anders gestructureerd moeten worden zodat we alle informatie kunnen krijgen. (Nadine)

Bijna iedereen is erg enthousiast over het toevoegen van een dovennieuwsitem in het testformat. Ze vinden het zelfs niet erg dat dit het andere cultuurnieuws (over Ros Beiaard in Dendermonde) vervangt. Alleen Johan had dit laatste cultuurnieuws er liever ook bij gehad. De respondenten vinden dat dit doofgerelateerde nieuwsitem erbij hoort zodat er (eindelijk) aandacht geschonken wordt aan hun leefwereld vanuit de publieke zender.

Het reguliere journaal besteedt tot nu toe niet veel aandacht aan het dovennieuws. We worden wat weggeschoven. Nu is het omgekeerd aan ons de beurt om het nieuws van de horenden weg te schuiven. (René)

Nathalie is van mening dat het nieuwsitem over Storysign dat van Ros Beiaard niet moet vervangen, want ze kwam dit nieuwsitem over Storysign al tegen op andere kanalen zoals Facebook.

Niet alleen is het voorgestelde format een selectie van nieuwsitems uit het reguliere 19u-Journaal, maar er werden van de geselecteerde nieuwsitems ook samenvattingen gemaakt. Er werd aan de respondenten gevraagd wat ze van die samenvattingen vonden.

Ik kan hier moeilijk over oordelen, want ik weet niet of er meer informatie achtergehouden wordt. Ik heb niet het gevoel dat het een samenvatting is en ik denk dat de inhoud compleet genoeg is, net als in het reguliere journaal. Ik heb niet de neiging om meer informatie op te zoeken. Ik heb meer bij de journaaltolken het gevoel dat ze informatie laten wegvallen. Ik heb bij

het samenvattende journaal het gevoel dat dezelfde informatie anders in elkaar gepuzzeld werd. Het gaat om dezelfde informatie als in het reguliere journaal, maar in een andere vorm meegegeven, maar dan korter. (Kasper)

Alle respondenten geven mee dat ze tevreden zijn met de samenvattingen. Ze vinden het vooral beter dat het korter is en niet zo langdradig of diepgaand als in het reguliere journaal. Een paar respondenten zeggen zelfs: “hoe korter, hoe beter informatie ik kan onthouden!”

Het is het minimum aan informatie wat Jaron meegeeft, slechts de hoofzaken terwijl er nog bijzaken weergegeven worden in het reguliere journaal. Ik moet nog wennen aan dit nieuwe format. Maar ik heb hier, met kort samengevatte informatie, toch wel het gevoel dat ik genoeg op de hoogte gebracht werd. Ik voel wel dat ik even veel als horenden weet over het nieuws. Mijn (horende) ouders kijken naar het reguliere journaal live. Ik denk dat we na het journaal dan wel even veel weten. De informatie in het samenvattende journaal is compact weergegeven en toch herinner ik mij nog altijd goed wat er allemaal gezegd werd. Bij het journaal met VGT kon ik dat niet. Dan ben ik zeker de helft vergeten waarover het gaat. (Hannes)

Een paar respondenten geeft wel mee dat ze toch liever wat meer of minder informatie willen vanwege hun persoonlijke interesse. Zo willen sommigen meer informatie over de woonbonus, al werd in het samenvattende journaal even veel informatie gegeven als in het reguliere journaal, wat zij natuurlijk niet wisten. Sommigen willen ook meer weten over het doofgerelateerde nieuws rond Storysign, het nieuwsitem dat niet in het reguliere VRT-journaal voorkwam.

Wegens de limiet van 15 minuten werd bij het nieuwsitem “Flandrien 2019” een zin geschrapt, “Sofie De Vuyst werd verkozen tot Flandrienne van het jaar”. Tijdens het interview wordt dit verteld aan de respondenten, en wordt gepolst of hun mening rond het samenvattingswerk dezelfde blijft. Staan ze nog steeds achter de selectie van de informatie? De meeste respondenten zijn van mening dat de zin erbij moest. Een veel gehoorde argumentatie hierbij is dat er gelijkheid moet zijn tussen man en vrouw in het nieuws. Enkele respondenten relativeren deze schrapping, omdat ze begrijpen dat er geselecteerd moest worden omwille van de tijdslimiet of omdat ze geen interesse hebben in wielrennen. Over het algemeen staan ze nog altijd achter het samenvatten van de informatie, maar ze vinden wel dat er geen essentiële informatie weggelaten mag worden.

Een ruime helft van de respondenten vindt dat er **genoeg foto's en filmpjes** uitgekozen zijn voor het samenvattende journaal. Die vormen een goede aanvulling op wat er al visueel verteld wordt in de gebarentaalpresentatie van Jaron. Sommigen vinden zelfs dat er een paar filmpjes geschrapt hadden mogen worden, bijvoorbeeld bij het nieuwsitem rond “dual leren”. De andere (kleine) helft van de respondenten had graag meer foto's of filmpjes willen zien. Ze missen onder andere een foto van Remco Evenepoel bij het nieuwsitem “Flandrien 2019”, waar alleen een foto van winnaar Wout Van Aert getoond wordt. Ze willen ook graag filmpjes zien van de ontmoeting tussen koning Filip en Paul Magnette, een goalfilmje in de voetbalmatch tussen Liverpool en Genk, de prijsuitreiking van Wout Van Aert, en vooral van dove kinderen op de boekenbeurs in Antwerpen. Een paar respondenten geeft zelfs de tip mee om een vijftal seconden een filmpje te tonen als intro van het nieuwsitem, in plaats van een introfoto.

4.2.7. Al dan niet live

Op de vraag **wanneer** het journaal in VGT uitgezonden zou moeten worden, antwoorden enkele respondenten dat ze het Journaal in VGT liefst vlak voor het reguliere journaal om 19u zouden bekijken. De reden is vooral dat ze hopen dat het nieuwe format hen zal helpen het reguliere Journaal met ondertiteling beter te begrijpen. Een andere reden is dat respondenten graag eerst kijken naar het samengevatte journaal en op basis hiervan beslissen of ze meer informatie willen opzoeken in het reguliere Journaal of niet. **De meeste respondenten hebben liefst dat ze het Journaal met VGT om 19u kunnen zien, gelijktijdig met het reguliere Journaal.** Zo komen de doven dan op gelijke voet met de horenden, volgens hen. Slechts een paar respondenten willen het ontvangen na het reguliere Journaal, vooral omdat het hen beter uitkomt qua avondplanning. Nog een paar respondenten hebben geen specifieke voorkeur omdat ze het journaal niet lineair volgen op televisie en zelf willen kiezen wanneer ze uitgesteld kijken.

Vervolgens wordt hen gevraagd of ze liever een compilatieversie van de nieuwsitems in VGT willen zien op de televisie, of dat ze voldoende hebben aan aparte filmpjes (met elk een nieuwsitem) op online aanbod. **Zeventien respondenten verkiezen een compilatieversie van het Journaal met VGT.** Zestien daarvan verkiezen die compilatie op televisie te kunnen zien. Voor Kasper moet dat zelfs niet op televisie, omdat hij het journaal nooit op televisie bekijkt maar alleen via nieuwswebsites en -apps. Toch ziet hij een voordeel in een compilatieversie omdat hij anders moet zoeken tussen vele afzonderlijke filmpjes. Voor drie andere respondenten is een compilatieversie niet per se nodig: Eric en Hannes zijn geen televisiekijkers en zoeken liever het nieuws selectief op via nieuwswebsites en -apps, René zegt dat hij de filmpjes apart kan bekijken via smartTV.

Het nieuwsitem rond “brandveilige wintertips” haalde de integrale uitzending van het Journaal in VGT niet en werd als een apart filmpje getoond, met als uitleg dat dit op een webpagina zou komen naar analogie met het online nieuwsaanbod van SVT *Nyhetstecken*. **Iedereen is voorstander van dit extra online aanbod**, dat volgens hen een goede opportuniteit biedt om gelijkwaardig met de horenden het nieuws tijdig te krijgen.

Ik vind het ook nodig dat we het nieuws snel in VGT kunnen krijgen via een website of Facebook. Dit is om zo actueel mogelijk op de hoogte te zijn, zodat we niet moeten wachten op dit nieuws tot de integrale uitzending 's avonds op televisie. We hebben ook apps zoals HLN die ook steeds up-to-date het nieuws brengen. Daarom wil ik ook Facebook of een nieuwe app voor het nieuws in VGT. (Pascale)

Volgens een paar respondenten is het ook een opportuniteit om andere geschrapte nieuwsitems uit het reguliere journaal online ter beschikking te stellen, aangezien de televisie-uitzending slechts een kwartier mag duren. Een paar respondenten betreuren wel dat het nieuwsitem rond brandveilige wintertips niet in de integrale uitzending kwam omdat het toch heel belangrijk nieuws is. Zo wordt gevreesd dat niet alle (zeker oudere) dove mensen evenveel online actief zijn en dus alleen kunnen kijken naar de televisie-uitzending in VGT. Een paar respondenten geeft als tip mee dat zo'n nieuwsitem op de website kort aangekondigd kan worden door Jaron op het einde van de integrale uitzending.

4.2.8. Voorkeur voor het Journaal met of in VGT

Alle respondenten zijn het erover eens dat het journaal met tolken VGT van de buis gehaald mag worden en integraal vervangen mag worden door het nieuwe format in VGT. De meest aangehaalde reden is dat ze het samengevatte Journaal in VGT veel beter kunnen volgen dan het Journaal met horende tolken VGT. Indien het nieuwe format een feit wordt in de volgende beheersovereenkomst tussen de Vlaamse regering en de VRT, zien ze geen meerwaarde meer in het Journaal met VGT.

Ik zou dan meer nieuwsinhoud krijgen dat ik versta en dan ben ik gerust. Bij het Journaal met VGT krijg ik stress. Mijn (dove) man wordt ook oud en verstaat ondertiteling ook niet meer zo goed. We discussiëren dan waarover het gaat. We moeten dan het Journaal opnieuw bekijken of we het juist geïnterpreteerd hebben. Dat moet van de buis gehaald worden. Ik hoop dat het nieuwe format het vervangt! (Anna)

Zelfs de respondenten (waaronder Anna, Ilse, Johan, Maria, Pascale en Simonne) die tot nu toe het Journaal met VGT wel volgen, zeggen dat ze hier niet meer naar zouden kijken als het nieuwe format op de televisie verschijnt. Ze geven aan dat het **makkelijker te volgen** is en dat het niet te diepgaand is.

Ik heb liever dat het Journaal met VGT geschrapt wordt, want ik kijk er niet naar. Ik vind het een zinloos aanbod. Ik vind het een verloren investering door de overheid. Ze zouden beter investeren in een goed kwaliteitsaanbod waarvan doven de informatie goed begrijpen. Dat vind ik belangrijker. Dat de doven informatie goed kunnen krijgen in hun taal waarmee ze zich identificeren. Van de journaaltolken begrijp ik slechts de helft en daarom kijk ik er niet naar. (Nadine)

Nathalie kijkt naar het Journaal met VGT omdat zij een late VGT-leerder is en dagelijks te weinig in contact komt met VGT. Ze twijfelt of ze naar het Journaal in VGT zou kijken, in plaats van het reguliere Journaal met ondertiteling. Ze zou willen dat het samenvattende journaal meer beelden bevat dan wat het testformat voorstelde:

Als ik het mag zeggen, moest ik kiezen tussen het samenvattende journaal met gebarentaal of het reguliere journaal met ondertiteling, dan kies ik voor het laatste. Ik vind de inhoud heel goed te volgen in het samenvattende journaal, maar ik wil ook graag meer filmpjes zien in het reguliere journaal. Want de doven zijn meer visueel aangelegd en daarom hebben we die beelden ook nodig, naar mijn mening.

Carine kijkt zelden naar het nieuws wegens tijdsgebrek, met ze voelt zich gemotiveerder om te kijken naar het Journaal in VGT. Ze keek vroeger samen met haar dove kinderen naar Karrewiet met VGT. Nu zou ze graag het Journaal in VGT voorstellen aan haar dove kinderen om samen te kijken, want ze denkt dat haar kinderen de dove presentator in het Journaal in VGT beter zouden begrijpen dan de horende tolken in het Journaal met VGT. Jan, de jongste respondent die nu nog naar Karrewiet met VGT kijkt, zegt ook dat hij dan zou overschakelen naar het Journaal in VGT:

Ik vind het reguliere journaal met ondertiteling wat te lang. Ik vind het samenvattende journaal van 15 minuten, of 20 minuten mag ook, veel interessanter omdat het korter is. Ook is het in mijn moedertaal, de Vlaamse Gebarentaal. Bij het reguliere journaal moet ik nog steeds het Nederlands lezen met de ondertitels. Op mijn school heb ik ook soms lessen zonder tolk VGT. Dan moet ik heel de tijd het Nederlands proberen af te lezen. Dat is vermoeiend. Als ik dan nog naar het Journaal in het Nederlands moet gaan kijken, zie ik het niet zitten. Dan kijk ik nog liever naar Vlaamse Gebarentaal, want dat is een soort ontspanning voor mij.

Liliane, Myriam, Nadine, René en Patrick die het reguliere journaal met ondertiteling volgen, verkiezen het samenvattende journaal in VGT te volgen omdat het **korter en duidelijker te begrijpen** is. Zelfs Liliane, wiens moedertaal het Nederlands is en die haar gebarentaalkennis lager inschat dan andere respondenten, zou toch verkiezen om het samenvattende journaal te volgen:

Op het journaal met tolken VGT wordt er te druk gebaard. Ik kan het niet zo goed volgen. Daarom volg ik liever het journaal met de ondertiteling. Maar nu het nieuwe format er is, kort en duidelijk, dan kies ik hier liever voor! Dat is een verschil met de keuze tussen het reguliere journaal met ondertiteling en het journaal met tolken VGT. Dan kies ik sowieso voor de ondertiteling. Maar als ik dan moet kiezen tussen ondertiteling of Journaal in VGT, dan kies ik voor het laatste!

Hannes en Kasper die het nieuws vaak volgen via nieuwsapps zeggen dat ze zouden overschakelen naar het samenvattende journaal in VGT online, want ze willen graag het nieuws **ontspannend** zien in VGT, ook al zijn ze tweetalig in Nederlands en Vlaamse Gebarentaal.

Eric, Julien, Marc en Marnix zien het samenvattende journaal als een **verrijking in hun nieuwsaanbod**. Julien, die soms naar verschillende nieuwsuitzendingen per dag kijkt, zegt dat hij hiernaar zou kijken naast het reguliere journaal omdat hij zich ermee geïdentificeerd voelt. Marc hoopt met het samenvattende journaal andere nieuwsuitzendingen beter te begrijpen, terwijl Eric hoopt met het samenvattende journaal het nieuws ook in een ander (dooftalig) perspectief te kunnen bekijken. Marnix ziet dit extra nieuwsaanbod in VGT als een voordeel omdat hij dan kan kiezen tussen het reguliere journaal (wanneer hij “gebarentaalmoe” is na heel de dag in contact te komen met VGT of als hij niet genoeg heeft aan de selectie van het samenvattende journaal) en het samenvattende journaal (als hij vindt dat het reguliere journaal te lang is en behoefte heeft aan samenvattingen in zijn moedertaal).

Over het algemeen is de voorkeur voor het nieuwe format, een samenvattend journaal in VGT, duidelijk. Hierbij moeten we wel rekening houden met de sociale wenselijkheid van dit antwoord, aangezien dit format ontwikkeld werd door de onderzoeker die ook interviewer was. Toch werd in het interview veel ruimte gelaten voor alternatieve visies, en was de voorkeur van de respondenten overduidelijk, wat ook verklaard wordt door het feit dat het nieuwe format tegemoetkwam aan hun punten van kritiek in de eerste fase.

4.2.9. Rol van ondertiteling

Iedereen is het erover eens dat de **ondertiteling niet nodig** is om de inhoud van het testformat te kunnen begrijpen. De hoofdreden daarvoor is dat ze allemaal de gebarentaal van Jaron Garitte goed kunnen volgen. Een bijkomende reden is dat er al tekstuele ondersteuning is bij vingerspelling, naamgebaren of plaatsnamen.

Ik zie een verschil met de horende journaaltolken. Ze... hoe leg ik het uit... Ik wil niet zeggen dat ze de inhoud slecht vertalen. Maar het voelt gewoon niet "doof" aan. Ze gebaren op een andere manier dan wij. Zo kan ik niet gemakkelijk in mij opnemen wat ze gebaren. Dan heb ik wel ondertiteling nodig ter aanvulling, om de inhoud te kunnen begrijpen. Bij Jaron heb ik geen ondertiteling nodig, want hem kan ik goed volgen. (Kasper)

Enkele respondenten gaven tijdens hun eerste interview mee dat ze de ondertiteling vooral gebruikten om de tolken te kunnen controleren. Bij het nieuwe format zijn ze van mening dat ze de dove presentator niet meer hoeven te controleren:

Ik heb hier geen ondertiteling nodig, want ik vertrouw Jaron omdat hij rustig en aangenaam gebaart. Bij de horende tolken wordt er snel en fout gebaard en moet ik rap beroep doen op ondertiteling. (Carine)

4.2.10. Nut van een studiogevoel

Aangezien het financieel en praktisch niet haalbaar was om een studio op te bouwen voor het Journaal in VGT, naar analogie met die van SVT, werd er gekozen voor **greenkey-achtergrond**. Achttien respondenten vinden het prima zo. Ze vinden dat het begrijpen van de inhoud primeert boven het studiogevoel. Ook denken ze dat een studio visueel wat drukker zal ogen dan het huidige testformat. Myriam vreest er zelfs voor dat een studio te duur zou worden en hierdoor het samenvattende journaal dus geen draagvlak zou vinden bij de minister van Media.

Van de achttien respondenten die zich (voorlopig) tevredenstellen met het gebruik van het greenkey-systeem geven vijf respondenten wel aan dat als er genoeg budget vrijgemaakt wordt voor het samenvattende Journaal, dat de kijkers dan best verwend mogen worden met een studio. Een paar respondenten zeggen zelfs dat een studio ook een leuke extra zou zijn voor de horende kijkers:

Ik vind het zelf niet nodig, maar het zou wel professioneler ogen voor de horende kijkers. Het geeft een betere indruk en toont aan de horende kijkers dat het dovenjournaal ook van hoog niveau is. (Marnix)

Twee andere respondenten zeggen dat ze wel baat zien in een studio. Nathalie is bijvoorbeeld van mening dat het gebruik van het greenkey-achtergrondsysteem er wat goedkoop uitziet en wil graag visueel meer verwend worden met een studio en verschillende camerabewegingen. Nadine, die het syndroom van Usher heeft, zegt dat ze graag wat meer visuele prikkels zou willen zodat haar aandacht niet zou verslappen.

4.3. Conclusie

Op basis van de resultaten uit de eerste en tweede fase werd een nieuw format ontwikkeld. Het samengevatte journaal gepresenteerd door een dove presentator bleek het meest te beantwoorden aan de wensen en verwachtingen van de respondenten. Uit de interviews blijkt dat **praktisch alle knelpunten van het journaal met VGT en Karrewiet met VGT zijn weggewerkt**. Alle respondenten zien het als een grote verbetering ten opzichte van het huidige journaal met VGT op de VRT, al zijn er natuurlijk nog wat uitdagingen.

Aan het belangrijkste aandachtspunt werd zeker tegemoetgekomen: alle respondenten **begrijpen de inhoud veel beter** dan bij het journaal met VGT. Volgens hun eigen schatting begrijpen ze gemiddeld 90% of meer van de inhoud. Niemand heeft zelfs ondertiteling nodig om de inhoud in gebarentaal te begrijpen. Het niet begrijpen van bepaalde inhoud heeft eerder te maken met een gebrek aan kennis of interesse voor bepaalde nieuwsitems. Over het algemeen wordt de **coherentie van de gebaren** gewaardeerd. Alle respondenten hebben de indruk dat ze het nieuws begrijpen, kunnen onthouden, erover kunnen praten en het eventueel kunnen doorvertellen aan anderen. Een opvallend patroon bij de respondenten is dat ze **gemakkelijker informatie kunnen meepikken**, ook als ze iets niet in detail begrijpen, wat niet altijd mogelijk was bij het journaal met tolken VGT. Dit heeft natuurlijk veel te maken met het feit dat het nieuwe format op maat geproduceerd werd voor de dove kijkers en hun informatienoden, volgens de modaliteiten van de Vlaamse Gebarentaal. Hierdoor is de **inhoud eenvoudiger en meer gestructureerd** dan bij het reguliere journaal.

De meeste respondenten zijn van mening dat ze de inhoud in Vlaamse Gebarentaal beter kunnen volgen door de **synchronisatie tussen de nieuwsbeelden en de gebarentaal**. Er worden alleen stilstaande afbeeldingen gebruikt op de achtergrond, en de filmpjes worden niet tegelijkertijd met de gebarentaal afgespeeld. Op de verdere **lay-out werd positief gereageerd** (goede keuze achtergrond, kleuren pallet en kostuum) of er werden geen opmerkingen over gemaakt. Toch moet er, volgens een respondent met het Ushersyndroom, nog gewerkt worden aan de selectie van de achtergrondafbeeldingen, die niet te veel mogen contrasteren met de handen en vingers van de gebarentaalpresentator.

De meeste respondenten stellen dat ze de inhoud beter begrijpen door het **taalgebruik** dat gehanteerd wordt in het nieuwe format. Dit taalgebruik sluit het meest aan bij hoe doven de Vlaamse Gebarentaal gebruiken en de gebaren zijn mooi afgewerkt op lexicaal niveau. Het mimiekgebruik en mondbeeld is in overeenstemming met de gebaren. De Vlaamse Gebarentaal is visueller op een tonende manier, met minimale beïnvloeding door het Nederlands. Dat dit taalgebruik heel verzorgd en professioneel lijkt heeft ook te maken met het feit dat het nieuwe format niet beïnvloed wordt door het hoge spreektempo van het reguliere journaal en dat de samenvattingen geschreven zijn volgens de modaliteiten van de Vlaamse Gebarentaal. Maar ook de keuze van een **dove presentator** die Vlaamse Gebarentaal als moedertaal heeft en veel in contact komt met verschillende groepen doven (qua leeftijd, regio, opleiding, taalkennis, etc.) speelt een rol. De dove presentator weet zijn gebarentaal heel goed af te stemmen op het brede publiek, al dient er wel voorzichtig omgegaan te worden met Nederlandse invloeden in de Vlaamse Gebarentaal. De gekozen dove presentator is een twintiger die meer toegang heeft tot het Nederlands omdat hij geïntegreerd is in het reguliere onderwijs. Veel

oudere doven hebben deze kans niet gehad en het risico bestaat dat zij niet mee zijn met de taalontwikkeling in VGT, dat nu meer Nederlandse beïnvloeding vertoont. Net deze doelgroep is afhankelijker van media in VGT en kan meer problemen ondervinden door Nederlandse invloeden, zoals het letterlijk gebaren van “ziet het niet zitten” in de Vlaamse Gebarentaal.

Over het algemeen worden de **nieuwe gebaren** die de respondenten nooit eerder zagen **goed begrepen en ontvangen**. Deze gebaren worden duidelijk gekaderd met een introductie (bv. de dove presentator let uit dat het naamgebaar voor Jumbo geleend is uit de Nederlandse Gebarentaal) of met vingerspelling en tekstuele ondersteuning bij verschillende namen en plaatsnamen. Maar de respondenten kunnen deze nieuwe gebaren ook beter begrijpen dankzij de context van de inhoud die ze kunnen volgen. Voor het concept “dual leren” bestaat er nog geen gebaar dat breed verspreid was in de Vlaamse dovengemeenschap. Zowel een horende journaaltolk als de dove presentator in het nieuwe format hebben hiervoor een nieuw gebaar voorgesteld. Over het algemeen vertonen de respondenten weerstand tegenover het nieuwe gebaar van de journaaltolk en gaan ze akkoord met het nieuwe gebaar van de dove presentator. Toch blijft het een risico om een nieuw gebaar te introduceren in de media voor een kwetsbare taalminoriteitsgroep. Nieuwe gebaren dienen steeds zorgvuldig omkaderd worden in het Journaal in VGT. Een ander discussiepunt is of het wel ethisch verantwoord is dat de media zelf nieuwe gebaren verzinnen die niet eerst van de Vlaamse gebarentaalgemeenschap komen.

Over het algemeen vinden de respondenten dat het **tempo** van het samenvattende journaal goed ligt. Het is wel duidelijk dat het gebruik van vingerspelling nog altijd een knelpunt vormt in het begrijpen van de inhoud, omdat vingerspelling nog steeds het vlotte tempo in de vertelling in het samenvattende journaal vertraagt. Over het algemeen zijn de respondenten geen fan van de vingerspelling en hebben ze liever dat beroep wordt gedaan op tekstuele ondersteuning.

De **standaardisatie van VGT** werd bij de journaaltolken als een knelpunt benoemd. Dit probleem lijkt niet terug te komen bij het nieuwe format, hoewel de dove presentator soms andere varianten gebruikt dan de respondenten gewoon waren. Net als bij de nieuwe (naam- en plaatsnaam-) gebaren worden deze varianten goed begrepen door ze in de context van de inhoud te plaatsen en het duidelijke mondbeeld. De meningen zijn wel verdeeld over het al dan niet gebruiken van verschillende varianten in één uitzending. Een ander discussiepunt is of een dove presentator zich moet houden aan zijn eigen variant of een standaardvariant moet gebruiken. Als dit laatste het geval is, dan rijst de vraag welke variant als standaardvariant beschouwd moet worden. Anders is het een belangrijk aandachtspunt om genoeg regionale varianten te vertegenwoordigen in het Journaal met VGT door dove presentatoren uit verschillende regio's aan te werven. In het Journaal in VGT dient de standaardisatie niet gezien te worden als een verarming of verrijking van de taal, maar als een kwestie van verstaanbaarheid.

Het nieuwe testformat bestaat uit een **selectie en samenvatting van items** uit een reguliere journaaluitzending. Er werden een tiental nieuwsitems uit het reguliere journaal verwijderd en er werd één doofgerelateerde item toegevoegd. Alle nieuwsitems werden samengevat. Deze selectie en samenvattingen werden door de onderzoeker zelf uitgevoerd, rekening houdend met de informatie-noden van de doven. De onderzoekers is zelf doof en heeft veel ervaring met het maken van media voor de doelgroep, en maakte de selectie en samenvattingen dus op basis van die ervaring. De

samenvattingen worden heel positief onthaald door alle respondenten, maar de selectie van items blijft een uitdaging. Ook het redactieteam van SVT ziet de selectie als een moeilijke opdracht, omdat het moeilijk is te voldoen aan de uiteenlopende voorkeuren van de kijkers. Over het algemeen begrijpen de respondenten waarom er geselecteerd moet worden en zijn ze akkoord met de keuze van de onderzoeker. Alleen de sportfanaten hadden liever meer sportnieuws gezien. Ook zijn de respondenten over het algemeen enthousiast dat er een extra nieuwsitem over de doven en hun leefwereld toegevoegd werd. Toch verschillen de meningen over de vraag of er wel een selectie mag gebeuren en wie de bevoegdheid heeft om daarover te beslissen. Sommige respondenten zijn ook van mening dat de doven meer uitzendtijd mogen krijgen dan het testformat van 15 min.

Wat het **tijdstip** betreft lijkt een live-uitzending van het samengevatte journaal in VGT, naar analogie met *Nyhetstecken* van SVT, volgens onze respondenten niet per se nodig. Toch zijn de meningen wat verdeeld over de vraag of het uitgezonden moeten worden vlak voor, tijdens, of na het reguliere Journaal van 19 uur. Bij de meesten gaat de voorkeur uit naar de uitzending van het nieuws in VGT om 19u, op hetzelfde moment als het reguliere Journaal. Enkele respondenten verkiezen het samengevatte nieuws te kunnen bekijken voor het reguliere journaal, omdat het hen zou kunnen helpen om het reguliere journaal met ondertiteling beter te volgen.

De meeste respondenten verkiezen een **integrale nieuwsuitzending op de televisie**, maar ook willen ze dat er een online-aanbod bij zou komen. Dit heeft als voordeel dat ze de nieuwsitems, in aparte filmpjes, sneller online kunnen bekijken dan te moeten wachten op het nieuws in VGT op televisie. Naar analogie van *DR Ligetil - TEGN Nyt* kunnen de aparte onlinefilmpjes geselecteerd worden en samen gemonteerd tot één compilatieversie op de televisie.

Alle respondenten verkiezen dat het huidige format op de VRT vervangen zou worden door het nieuwe format. Zij die dagelijks tot heel vaak kijken naar het Journaal met gebarentaaltolken hebben het gevoel dat ze meer van het nieuws kunnen begrijpen bij het nieuwe format en dus zouden overstappen. Zelfs diegenen die het reguliere journaal met ondertiteling kunnen volgen of het nieuws in het geschreven Nederlands volgen op verschillende nieuwssites, verkiezen het nieuwe format omdat het korter en duidelijker is, en vooral omdat het in hun moedertaal is. Daarnaast biedt het samengevatte journaal een meerwaarde voor diegenen die ook naar andere nieuwsbronnen en -kanalen kijken. Ten slotte motiveert het samenvattende journaal de doven om te beginnen kijken omdat het in hun taal is, omdat het korter is, en omdat het door een dove persoon gepresenteerd wordt.

Het knelpunt doof vs. horend” werd niet bevestigd in fase 3 aangezien we kozen voor een **dove presentator** op basis van de literatuurstudie en de resultaten uit fase 1. Toch kan uit de interviews in fase 3 geconcludeerd worden dat een taalkundige en culturele identificatie met de dove presentator, met het juiste profiel, zeer bevorderlijk is voor het nieuwskijken bij de dove respondenten.

5. Algemene conclusie en aanbevelingen

In navolging van nationale, Europese en Internationale regulering, waaronder het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap dat gebarentalen en dovencultuur erkent en beschermt, moeten de overheden en nationale omroepzenders maatregelen nemen zodat de dove gebarentaligen op voet van gelijkheid met anderen toegang krijgen tot informatie. In Europa is het **toegankelijke concept**, namelijk het toegankelijk maken van reguliere nieuwsuitzendingen met gebarentaaltolken, de meest voorkomende soort nieuwsaanbod in gebarentaal. In de meeste gevallen gebeurt het live tolken van nieuwsuitzendingen door horende tolken. Dit lijkt misschien dé norm, maar we moeten ons de vraag stellen of de maatregelen die overheden en nationale omroepen treffen wel efficiënt zijn voor de dove gebarentaligen. Verschillende buitenlandse studies rond getolkte nieuwsuitzendingen in gebarentaal toonden aan dat het toegankelijke concept met horende journaaltolken een belemmering vormt voor de begrijpbaarheid bij dove respondenten.

Ook in de Vlaamse context wordt de inclusie van **“VGT op de VRT” in vraag gesteld** door de belangenorganisaties van de Vlaamse dovingemeenschap (Doof Vlaanderen, Vlaams Gebarentaalcentrum en Adviescommissie VGT). Daarom biedt dit onderzoek voor het eerst een antwoord op de vraag hoe dove mensen het Journaal met VGT ervaren. In de eerste fase van het onderzoek werd, via diepte-interviews en de analyse van fragmenten van het Journaal en Karrewiet met VGT, aangetoond dat Vlaamse doven de inhoud van het Journaal met VGT over het algemeen niet begrijpen. Ongeacht hun taalkennis begrijpen ze de vertolking van de journaaltolken over het algemeen niet, om uiteenlopende redenen zoals **te weinig coherentie, lexicale en grammaticale fouten**, en **invloed van het Nederlands op de gebarentaal**. Ook wordt er, volgens hen, gebruik gemaakt van **regionale varianten** in de Vlaamse Gebarentaal die ze niet kennen en dus niet begrijpen. Daarnaast duiken er ook **verzonnen gebaren** op in het Journaal met VGT. De dove respondenten herkennen hun ‘doventaal’ niet in de vertolking van de journaaltolken waardoor er **geen taalkundige en culturele identificatie** is. Dit heeft gevolgen voor het begrijpen van de inhoud.

Dit alles ligt niet alleen aan het feit dat de journaaltolken de Vlaamse Gebarentaal niet op moedertalig niveau beheersen, er zijn ook **technische knelpunten**. Het **hoge spreektempo** van het reguliere Journaal en de **korte voorbereidingstijd** (veel nieuwsfragmenten zijn live en niet op voorhand te krijgen) hebben invloed op de vertolking. Ook de **complexe inhoud en structuur van het bronmateriaal** kan leiden tot verwarrende gebarentaalvertolking. Ten slotte hebben de respondenten ook moeite met een **teveel aan visuele input** in het Journaal met VGT (journaaltolk, journaalbeelden en open ondertiteling) en **synchronisatieproblemen** tussen de journaalbeelden en de gebaren. Hierdoor hebben de respondenten het gevoel dat er **informatieweglatingen** zijn bij het Journaal met VGT.

Een overkoepelend probleem ligt in **het toegankelijkheidsconcept zelf**. In het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap wordt het begrip “handicap” gedefinieerd als het resultaat van de wisselwerking tussen personen met een beperking en drempels die hen beletten om “ten volle,

effectief en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving". De dove respondenten voelen bij het Journaal met VGT nog steeds een handicap in informatieverwerking aangezien ze de inhoud niet begrijpen. Dat ze afhankelijk zijn van een derde persoon, met name een journaaltolk, om het nieuws in hun moedertaal te volgen, vergroot dat handicapgevoel.

Nog voordat het Journaal met VGT op 3 december 2012 een feit werd op de VRT hebben de belangenorganisaties van de Vlaamse dovengemeenschap hun voorkeur geuit voor een ander format van gebarentaaluitzendingen: **uitzendingen geproduceerd en gepresenteerd in Vlaamse Gebarentaal door dove gebarentaligen**. De verschillende fasen van ons onderzoek tonen overduidelijk aan dat het samengevatte Journaal in VGT inderdaad het gewenste format is. De belangenorganisaties hebben jarenlang het probleem van het Journaal met VGT aangekaart bij de VRT en het Vlaams ministerie van de Media, zonder resultaat. Cintas et al. (2007) verklaart dat om het probleem rond toegankelijkheid van het nieuws in gebarentaal op te lossen, het belangrijk is dat er samengewerkt wordt tussen verschillende stakeholders: de dove kijkers, hun belangenorganisaties, de beleidsmakers en de nationale televisiezenders als toegankelijkheidsaanbieders. Immers, wat de omroepen willen aanbieden is mogelijk niet de meest efficiënte toegankelijkheidsservice en wat de wetgevers beslissen is misschien nog steeds niet voldoende om echte inclusie te bevorderen (Neves 2007). Daarom wordt aangeraden om eerst inzicht te verkrijgen in de doelgroep wanneer we het hebben over het aanbieden van toegankelijke informatie via massamedia. Wat zijn hun eisen en noden in het verkrijgen van het nieuws in hun gebarentaal?

We formuleren onderstaande aanbevelingen om af te stappen van de "illusie van inclusie" en over te gaan naar werkelijke inclusie.

Aanbeveling 1: Kies voor het gewenste format van een samengevat Journaal in VGT

Uit de buitenlandse studiebezoeken tijdens de tweede fase van dit onderzoek hebben we geleerd dat we in de eerste plaats moeten kijken naar de kijkervaring van dove gebarentaligen met gebarentaal in de media en naar hun informatienoden. In de drie bezochte landen kregen de dove gebarentaligen eerst een samengevat journaal in hun gebarentaal voordat ze getolkte nieuwsuitzendingen aangeboden kregen. In Denemarken werd het samengevatte journaal, dat een tijd van de buis gehaald werd, zelfs terug ingevoerd toen bleek dat de getolkte nieuwsuitzendingen niet voldeden voor de dove kijkers. In Vlaanderen kregen de dove kijkers meteen getolkte nieuwsuitzendingen, zonder enige opbouwende kijkervaring. De Meulder en Heyerick (2013) stelden ook vast dat de dove gebarentaligen in Vlaanderen het in het begin niet gewoon waren om grote hoeveelheden informatie in hun gebarentaal te krijgen. Uit diepte-interviews met twintig respondenten kunnen we vaststellen dat het begrijpen van de getolkte nieuwsinhoud na bijna acht jaren nog steeds het grootste knelpunt blijft, ongeacht de groeiende actualiteitskennis bij dove kijkers en hun toegenomen ervaring met het kijken naar nieuws in gebarentaal. De journaaltolken zijn ondertussen mogelijk geëvolueerd ten opzichte van de eerste uitzendingen met VGT in 2012, wat niet onderzocht werd in dit project, maar het begrijpen van de journaaltolken blijft nog zeer moeizaam. Ook al zouden de journaaltolken hun taalgebruik blijven verbeteren in de toekomst, de problemen met het begrijpen van getolkte nieuwsinhoud zullen blijven bestaan aangezien die gerelateerd zijn aan de complexiteit van het bronmateriaal. De reguliere nieuwsuitzendingen zijn in de eerste plaats geproduceerd voor gemiddelde Nederlandstalige kijkers die al wat kijkervaring met het nieuws hebben en ruime toegang hebben tot verschillende

nieuwsbronnen en -kanalen in hun taal. Het is dus onlogisch om de dove kijkers “gelijk te trekken” met deze gemiddelde Vlaamse kijkers waarop de VRT haar nieuwsaanbod baseert. Daarom lijkt het format met het inzetten van gebarentaaltolken bij de reguliere nieuwsuitzendingen niet goed aan te slaan bij de dove gebarentaligen in Vlaanderen. Eerder dan de huidige werking met journaaltolken verder te optimaliseren, lijkt het daarom aangewezen dat de VRT een nieuw concept introduceert dat beter beantwoordt aan de informatie- en taalmodaliteiten van de dove gebarentaligen.

De keuze voor een bepaald format zou de inhoud in gebarentaal niet negatief mogen beïnvloeden, maar eerder moeten ondersteunen. In fase 3 werd het format van een samengevat Journaal in VGT voorgesteld aan de dove respondenten, en daaruit bleek dat praktisch alle technische knelpunten van het Journaal met VGT weggewerkt werden. De selectie en de samenvattingen in het samengevatte Journaal sluiten aan bij de interesse en leefwereld van de Vlaamse dovengemeenschap. Hierdoor lijkt de nieuwsinhoud in VGT eenvoudiger en gestructureerder om te begrijpen en te volgen in vergelijking met het Journaal met tolken VGT. Ook houdt het format rekening met het feit dat de dove kijkers slechts op één zintuig beroep kunnen doen bij het nieuwskijken, door ervoor te zorgen dat de gebarentaal niet te veel gestoord wordt door andere visuele stimuli zoals beelden van een (horend) nieuwsanker, reportagebeelden, interviewbeelden, open ondertitels, etc. Hierdoor begrijpen de respondenten de nieuwsinhoud in VGT veel beter.

Kortom, op basis van onze bevindingen en de wensen van de dove respondenten adviseren we om het huidige toegankelijkheidsconcept van de openbare oproep volledig om te gooien. De dagelijkse nieuwsuitzendingen met tolken VGT zouden vervangen moeten worden door dagelijkse samengevatte nieuwsuitzendingen waar de Vlaamse Gebarentaal als basistaal gehanteerd wordt. Het hele productieproces wordt opgezet vanuit de taal- en informatienoden van de dove gebarentaligen. We stellen daarom voor alle duidelijkheid geen twee types uitzendingen in VGT voor. Ook adviseren we geen vereenvoudigd nieuws in duidelijke taal voor bijvoorbeeld laaggeletterden of niet-moedertaalsprekers, naar analogie met *DR Ligetil*, waarop een dove tolk ingezet kan worden. We stellen wel een “toegankelijker” volwaardig nieuws voor, naar analogie met *SVT Nyhetstecken*.

Aanbeveling 2: Schakel een dove presentator in

Hoe eerder gebarentaal geproduceerd wordt in het redactieproces, hoe beter de taalkwaliteit in het eindresultaat. Niet alleen de keuze van het juiste format heeft dus positieve gevolgen voor het begrijpen van de inhoud en de taalkwaliteit. Het inzetten van een dove gebarentalige als presentator werkt alle knelpunten die liggen in het taalgebruik van de journaaltolken weg. De respondenten identificeren zich taalkundig en cultureel sterker met een dove presentator, wat leidt tot het beter begrijpen van hun gebarentaal. De dove presentatoren/tolken beheersen de gebarentaal op moedertalig niveau waardoor de respondenten minder inspanningen moeten leveren om ze te begrijpen. Hiervoor wordt verwezen naar het onderzoek van Stone (2005) over de *Deaf Translation Norm*, wat ook van toepassing is voor een dove presentator die de nieuwsinhoud in het Nederlands eerst vertaalt achter de schermen en vervolgens voor de camera presenteert in de Vlaamse Gebarentaal.

Naast hun gebarentaalvaardigheid, beschikken dove presentatoren ook over het juiste profiel om deze job te doen. Ze zijn zelf doof en behoren tot dezelfde taal- en cultuurminderheidsgroep als de

doelgroep. Ze weten hoe het is om afhankelijk te zijn van een derde persoon, zoals een tolk VGT, in het verkrijgen van informatie. Deze vaardigheden maken van hen betere presentatoren. Bovendien kunnen doven deze job perfect doen, dus worden deze jobs het best toegekend aan hen. Dit geeft doven niet alleen jobopportunities, maar laat hen ook toe te fungeren als (taal)rolmodellen. Ten slotte ligt de verantwoordelijkheid voor de taalontwikkeling van VGT, eerder dan bij horende journaaltolken, bij de dovengemeenschap en dus ook bij de dove presentatoren (De Meulder & Heyerick 2013).

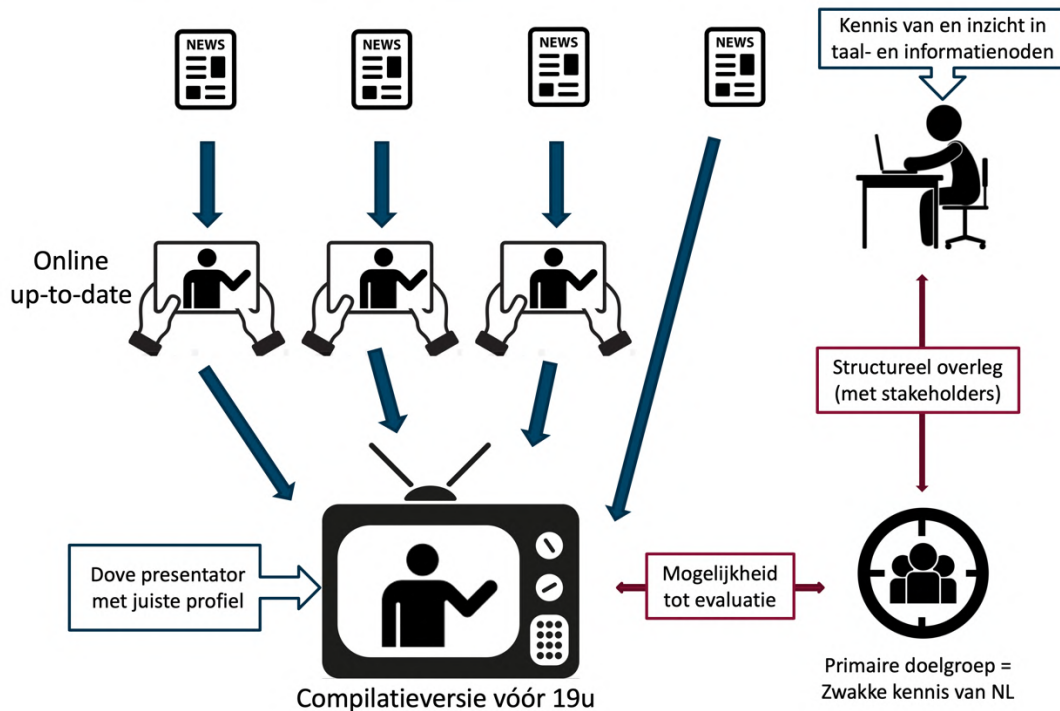
Aanbeveling 3: Creëer een overlegplatform tussen verschillende stakeholders

Aangezien de Vlaamse Gebarentaal een kwetsbaar statuut heeft (Adviescommissie VGT 2013), kan het Journaal in VGT een belangrijke rol spelen in de taalontwikkeling en verhoging van de taalstatus (Cormack 2007, Fevlado 2010). De respondenten gaven aan dat er gebrek is aan expertise bij de VRT in hun taal- en informatienoden. Een ander pijnpunt is dat er een te grote kloof is tussen de openbare oproep en de dove kijkers. Die laatsten hebben niet het gevoel dat ze inspraak hebben in hoe hun kwetsbare minderheidstaal gepresenteerd wordt op de VRT. Daarom is het van groot belang dat er voldoende overleg is tussen verschillende stakeholders, waar gehoor gegeven wordt aan elkaars vereisten (Neves 2007). Doof Vlaanderen kan, als de federatie van Vlaamse dovenclubs en -verenigingen, optreden als de spreekbuis voor dove kijkers. Uit de buitenlandse studiebezoeken hebben we ook geleerd dat de kijkbehoeften van dove mensen op het vlak van nieuws kunnen evolueren. Daarom is het in de toekomst nog steeds aangewezen om een structurele evaluatie van VGT op de VRT uit te voeren, op een kwalitatieve manier zoals in dit onderzoek. Het Vlaamse Gebarentaalcentrum is het best geplaatst om taalkwaliteitsbewaking van VGT op de VRT te doen. De Adviescommissie VGT kan als beleidsadviserend orgaan de Vlaamse overheid en de openbare oproep ondersteunen in het uitschrijven van het wetgevende kader, met name in de beheersovereenkomst tussen de Vlaamse regering en de VRT.

Dergelijk overlegplatform tussen de belangenorganisaties en de VRT kan een grote uitdaging zijn. De VRT lijkt weerstand te bieden tegen een eigen journaal in VGT omdat dit niet zou passen binnen haar beleid, en ze ziet dit format eerder als een doelgroepen-aanbod of een uitzending door derden (zie 1.5.2). De belangenorganisaties adviseren daarom om een extern 'doofgeleid' productiehuis in te schakelen voor de productie van eigen uitzendingen in VGT. Dergelijk productiehuis heeft expertise wat betreft gebarentaalmedia in huis en heeft de nodige middelen (Fevlado et al. 2015). Ook meer dan de helft van de respondenten in ons onderzoek ziet een meerwaarde in het uitbesteden van de VGT-opdracht aan een extern productiehuis, omdat dit dichterbij de Vlaamse dovengemeenschap zou staan. Ongeacht wie de opdracht uitvoert, het gebeurt best binnen een "doofgeleid" redactieteam met het nodige inzicht en expertise in de medianoden van de dove Vlaamse gebarentaligen. Anders gezegd, de inzichten van de dove mensen moeten voorop staan en een leidende rol spelen bij de productie, of dat nu binnen de VRT of daarbuiten is.

Concreet voorstel van het nieuwe format

In onderstaand schema wordt ons voorstel voor het nieuwe format van het Journaal in VGT weergegeven. Dit voorstel is gebaseerd op de knelpunten die de dove respondenten aangaven bij het Journaal in VGT en hun wensen (fase 1), de alternatieve aanpak van de buitenlandse cases (fase 2), en de beoordeling van het nieuwe format door de respondenten (fase 3).

Figuur 36 – Voorstel van het nieuwe format "Journaal in VGT"

- De **doelgroep** van dit format zijn in eerste instantie doven die het Nederlands niet goed genoeg beheersen om het nieuws met ondertiteling op de televisie of in geschreven vorm te begrijpen (primaire doelgroep). Dit format in VGT zou hen helpen om het reguliere nieuws in het Nederlands beter te begrijpen. Daarnaast zijn er nog doven die het Nederlands goed genoeg beheersen om het reguliere nieuws te begrijpen, maar toch verkiezen om het nieuws in VGT te volgen omwille van taalkundige en culturele identificatie (secundaire doelgroep). Als laatste hebben we nog kijkers die graag Vlaamse Gebarentaal willen (bij)leren (tertiaire doelgroep). Het kan daarbij om zowel dove (late VGT-leerders) als horende (tolkstudenten, tolken of familieleden) kijkers gaan.
- Voor dit format zijn er, naast een technisch personeelslid (bij de openbare omroep of een extern productiehuis) slechts **twee personeelsleden** nodig. Op technisch vlak is enkel een **professionele greenkey-studio** nodig, voorzien van belichting, camera met autocuebediening, en een computer met de benodigde software voor het montagewerk.
- De **redacteur**, ongeacht zijn/haar gehoorstatus, moet een goede kennis en inzicht hebben in de leefwereld van de doven en hun taal- en informatienoden. Hij/zij mag de doelgroep niet uit het oog verliezen en staat in structureel overleg met de doelgroep en/of de stakeholders. De

redacteur moet een goede kennis hebben van het Nederlands, de Vlaamse Gebarentaal en de actualiteit om de nieuwsitems, op basis van Nederlandse nieuwsbronnen, te kunnen samenvatten volgens de modaliteiten van de Vlaamse Gebarentaal. Idealiter heeft hij/zij zowel journalistiek gestudeerd of journalistieke ervaring, naast een opleiding in of native kennis van VGT.

- De **dove presentator** moet native gebarentalig zijn en het Nederlands goed genoeg beheersen op begrijpend niveau. Hij/zij moet bovendien in contact gekomen zijn met verschillende doelgroepen in de Vlaamse dovengemeenschap, om rekening te kunnen houden met hun verschillende taalnoden. Zo kan de gebarentaalpresentatie aangepast worden aan verschillende generaties doven, met verschillende onderwijs- en taalachtergronden, en uit verschillende Vlaamse regio's. Omgekeerd moet er mogelijkheid zijn voor de dove kijkers (of hun belangenorganisaties) om inspraak te hebben in de selectie en evaluatie van de dove presentatoren. De dove presentatoren moeten niet per se dove tolken en/of vertalers zijn, maar bij de selectie van de dove presentatoren moet men steeds in achterhoofd houden dat het goed gebarentaalvaardig zijn primeert boven het goed beheersen van het Nederlands. Een iets minder goede kennis van het Nederlands kan verholpen worden door het inschakelen van een sterk Nederlandstalige redacteur met kennis van VGT en de leefwereld van de doven.
- De **ideale werkwijze** is als volgt: eerst worden de nieuwsitems in de loop van de werkdag apart samengevat door een redacteur, in VGT gepresenteerd door een dove presentator, opgenomen en gemonteerd tot één filmpje. Dit filmpje wordt meteen online (op website of sociale media) gepubliceerd zodat de dove kijkers het nieuws zo up-to-date mogelijk krijgen. Er is steeds tekstuele ondersteuning bij de vingerspelling in de filmpjes, aangezien de meeste respondenten moeite hebben om vingerspelling af te lezen en/of te begrijpen.
- Uit de verschillende filmpjes van de dag wordt een **compilatieversie van ca. 15 minuten** gemonteerd en uitgezonden op de televisie. Die wordt het best uitgezonden vlak voor het 19u-Journaal, om 18u45. Zo krijgen de dove kijkers de kans om, na het bekijken van het Journaal in VGT, nog naar het reguliere Journaal met de Nederlandse ondertiteling te kijken. Zo begrijpen ze het uitgebreide journaal met de ondertiteling beter, omdat ze al basisinformatie meegekregen hebben in de Vlaamse Gebarentaal.

Uiteraard zijn er nog **uitdagingen** voor dergelijk Journaal in VGT. De dove presentator zal rekening moeten houden met de heterogeniteit in de doelgroep van dove kijkers op het vlak van taalkennis, bijvoorbeeld door Nederlandse beïnvloeding in VGT te vermijden. Ook is het de vraag of er gestreefd moet worden naar de standaardisatie van VGT in het Journaal, dan wel gezocht moet worden naar dove presentatoren uit verschillende regio's. Ook moet er voorzichtig omgegaan worden met het introduceren van nieuwe gebaren in het Journaal. Voor de redacteur bestaat de grootste uitdaging in de selectie van de nieuwsitems uit het reguliere nieuws, aangezien ze met beperkte middelen zullen moeten werken. Ook in de keuze van achtergrondafbeeldingen moet er rekening gehouden worden met de beperkingen van de dove kijkers met het Ushersyndroom. Zo mogen er geen felle achtergrondkleuren gebruikt worden en moet de kledij van de gebarentalige donker zijn.

Uiteraard gelden de bovenstaande aanbevelingen alleen voor de dagelijkse nieuwsuitzendingen in VGT, wat ook de focus van het onderzoek is. De evaluatie van Karrewiet in dit rapport gebeurde door volwassenen respondenten, en leert ons niet meteen hoe dove kinderen Karrewiet met VGT beleven. Ook werd het inzetten van tolken VGT bij urgente nieuwsuitzendingen niet geëvalueerd in dit onderzoek, maar kwam dit soms wel ter sprake tijdens de diepte-interviews. Dit werd ook als een belangrijk aandachtspunt beschouwd, maar het gaat om een totaal verschillend informatieaanbod. Verwijzend naar Vivien Batory en Olivia Thyge Egeberg van Døvefilm: gebarentaaltolken kunnen ingezet worden voor urgente nieuwsuitzendingen waar dove gebarentaligen snel en op gelijke voet met anderen informatie moeten kunnen krijgen. Deze getolkte informatie is moeilijker te verwerken dan bij het samengevatte journaal, dus ook bij hoge urgentie en in crisissituaties blijft het samengevatte journaal in gebarentaal nog steeds belangrijk om de informatie beter te kunnen verwerken. We adviseren om bij het tolken van (urgente) nieuwsuitzendingen steeds gebruik te maken van dove tolken, op basis van live ondertiteling (zoals op BBC) of met een horende feed tolk (zoals op DR). In dit laatste geval is het aan de dove tolk zelf om te kiezen met wie hij/zij wil samenwerken als feed tolk.

De **personeelskosten** voor het samengevatte Journaal in VGT worden beperkt tot **twee personeelsleden** per uitzending: een dove presentator en een dove of horende redacteur. Indien er, in de geest van inclusie, geopteerd wordt door de beleidsmakers of de openbare oproep om het Journaal in VGT ook van voice-over te voorzien, kan die ingesproken worden door de redacteur. Het is raadzaam om minstens twee ploegen (van één presentator en één redacteur) te voorzien zodat ze elkaar kunnen afwisselen, ook tijdens de weekends, vakantiedagen en tijdens crisismomenten (bv. aanslagen of epidemie). Ze zouden elke dag, van maandag tot zondag, moeten werken van 's middags tot 's avonds, wat neerkomt op een normale werkdag. Mocht er tijdens het reguliere journaal nog iets interessants opduiken, kan een dove presentator het nieuwsitem in VGT nog online publiceren na de integrale uitzending in VGT op de televisie om 18u45.

De **studiosetting** kan gereduceerd worden tot één camera met een autocuesysteem (aangesloten met voetpedaal) en een greenkey-achtergrondsysteem. Ook de websitekosten, licentiekosten voor de montagesoftware en nog andere kosten zoals de copyright op persfoto's en nieuwsfilmpjes moeten mee in rekening gebracht worden.

Uiteindelijk moet, volgens Vivien Batory van Døvefilm in Denemarken, in het financiële plaatje gelet worden op de **kostenefficiëntie** van het soort nieuwsaanbod in gebarentaal. Men zou niet moeten kijken naar hoeveel minuten gebarentaaluitzendingen men met dezelfde middelen en kosten kan produceren, maar eerder naar hoeveel informatie de dove kijkers voor hetzelfde geld kunnen krijgen. Zo blijkt het samengevatte Journaal in VGT (minder uitzendtijd, maar betere begrijpbaarheid) kostenefficiënter dan het Journaal met tolken VGT (meer uitzendtijd, maar minder begrijpbaarheid).

Vroeger bleef ik het journaal met VGT volledig uitkijken. Maar nu begin ik het meer door te spoelen omdat ik gebaren niet meer kan volgen. Sinds ons laatste interview ben ik minder geïnteresseerd geraakt in het Journaal met VGT. Ik dacht toen dat het aan mij lag, dat ik het Journaal met VGT niet begreep. Maar blijkbaar ben ik niet de enige. Wat een geruststelling! Ik dacht dat ik te dom was hiervoor, om het Journaal met VGT te kunnen volgen. Ik dacht dat ik achteruitging met mijn verstand en kennis. Met het nieuwe format voel ik me slimmer! (Anna)

Referentielijst

Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal (2013). *Recht op Vlaamse Gebarentaal – Memorandum 2014-2019: adviescommissie Vlaamse Gebarentaal naar aanleiding van de verkiezingen in 2014*. Brussel: Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal.

Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal (2019). *Recht op Vlaamse Gebarentaal – Addendum memorandum 2014-2019: Prioritaire thema's en aanbevelingen van de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal naar aanleiding van de Vlaamse, federale en Europese verkiezingen 26 mei 2019*. Brussel: Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal.

Ball, A. R. (2011). Equal accessibility for sign language under the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. (Divided loyalties: professional standards and military duty). *Case Western Reserve Journal of International Law*, 43(3): 759-798.

Brosens, C. (2018). *News media consumption by Flemish deaf and hard-of-hearing people*. (Ongepubliceerde masterproef). Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.

Bryman, A. (2004). *Social research methods (second edition)*. Oxford: Oxford University Press.

Cintas, J. D., Orero, P. & Remael, A. (2007). *Media for all: subtitling for the deaf, audio description and sign language*. Amsterdam: Rodopi.

Cormack, M. (2007). The Media and Language Maintenance. In M. Cormack & N. Hourigan (eds.), *Minority Language Media: Concepts, Critiques and Case Studies* (pp. 52-68). Multilingual Matters.

Debeerst, G. (2013). *Vergelijkende studie van gebarentaal op televisie in Finland en Vlaanderen*. (Ongepubliceerde masterproef). Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.

De Keyzer, E. & Primusz, K. (2013). *Tolken van het Journaal in Vlaanderen. Het traject nader bekeken*. Project in het kader van de opleiding Tolk VGT. Gent: VSPW Gent.

De Meulder, M., & Heyerick, I. (2013). (Deaf) Interpreters on television: challenging power and responsibility. In L. Meurant, A. Sinte, M. Van Herreweghe, & M. Vermeerbergen (Eds.), *Sign Language Research, Uses and Practices: Crossing views on theoretical and applied sign language linguistics* (pp. 111-136). (Sign Languages and Deaf Communities). Berlijn: Mouton de Gruyter.

Doof Vlaanderen (2019). *Memorandum verkiezingen 2019*. Gent: Doof Vlaanderen.

Fevlado vzw (2010). *Nota van Fevlado vzw n.a.v. beheersovereenkomst 2012-2016 – beleidsbrief media 2010-2011*. Gent: Fevlado vzw.

Fevlado vzw, Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal & Vlaams GebarentaalCentrum vzw. (2015). *Nota n.a.v. beheersovereenkomst 2016-2020: VGT op de VRT*.

Huys, E. (2008). *Idiomatisch taalgebruik in de Vlaamse Gebarentaal*. (Ongepubliceerde masterproef). Gent: Universiteit Gent.

Kellett Bidoli, C.J. & Sala, R. (2011). Interpreting conflict from speech to sign on Italian television. *The Interpreters Newsletters*, 16:199-226.

Kurz, I. & Pöchhacker, F. (1995). Quality in TV interpreting. *Translation*, 14:350-358.

- Kyle, J. (2007). *Sign on television: analysis of data*. Bristol: Deaf Studies Trust.
- Mack, G. (2002). New perspectives and challenges for interpretation: The example of television. In G. Garzone & M. Viezzi (Eds.), *Interpreting in the 21st Century: challenges and opportunities* (pp. 203-213). Amsterdam: John Benjamins.
- Metzger, M. (1995). Constructed dialogue and constructed action in American Sign Language. C. Lucas (ed.), *Sociolinguistics in Deaf Communities* (pp. 255-271). Washington DC: Gallaudet University Press.
- Napier, J. (2004). Interpreting omissions: A new perspective. *Interpreting*, 6(2):117-142.
- Neves, J. (2007). Of Pride and Prejudice: the divide between subtitling and sign language interpreting on television. *The Sign Language Translator and Interpreter*, 1(2): 1-24.
- Norwood, M. (1979). Comparison of an interpreted and captioned newscast among deaf high school graduates and deaf college graduates. (Ongepubliceerd proefschrift). Maryland: University of Maryland.
- Steiner, B. (1998). Signs from the void: the comprehension and production of sign language on television. *Interpreting*, 3(2): 99-146.
- Stone, C. (2005). *Towards a Deaf Translation Norm*. (Proefschrift). Bristol: Univeristy of Bristol.
- Stone, C. (2007). Deaf access for Deaf people: the translation of the television news from English into British Sign Language. In: Cintas, J.C., Orero, P. & Remael, A. (eds.) *Media for All. Subtitling for the Deaf, Audio Description, and Sign Language*. Rodopi, Amsterdam/New York.
- Thoelen, K. (2015). *Dove Vlamingen en nieuwsmedia: een bevraging bij de Vlaamse Dovengemeenschap*. (Ongepubliceerde masterproef). Gent: Universiteit Gent.
- Vandemeulebroucke, E. (2013) *Een standaardtaal voor de Vlaamse Gebarentaal: verstoten of omarmen? Onderzoek naar de perceptie en attitude van de Dove VGT-talige tegenover de talige variatie en standaardistaie binnen de Vlaamse Gebarentaal*. (Ongepubliceerde masterproef). Gent: Universiteit Gent.
- Van Gils, G. (2007). Dove tolken. Partner of concurrent?. (Ongepubliceerde masterproef). Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Wehrmeyer, J. (2014). Eye-tracking deaf and hearing viewers of sign language interpreted news broadcasts. *Journal of Eye Movement Research* 7(1):3,1-16.
- Wehrmeyer, E. (2015). Comprehension of television news signed language interpreters. *Interpreting*, 17(2):195-225.
- Xiao, X. & Li, F. (2013) Sign language interpreting on Chinese TV: a survey on user perspectives, *Perspectives*, 21(1), 100-116. DOI: 10.1080/0907676X.2011.632690
- Xiao, X. & Yu, R. (2009). Survey on sign language interpreting in China. *Interpreting*, 11(2):137-163.

Bijlagen

Bijlage 1 - Vragenlijst diepte-interview fase 1

Sinds 2012 wordt het journaal van 19u en Karrewiet dagelijks door de VRT aangeboden in Vlaamse Gebarentaal. Dit gebeurt momenteel door het inzetten van een tolk Vlaamse Gebarentaal die de hele uitzending vertolkt. Het departement Jeugd, Cultuur en Media van de Vlaamse Overheid heeft de opdracht gegeven voor een evaluatieonderzoek naar het huidige VRT-aanbod in de Vlaamse Gebarentaal. Het onderzoek wordt uitgevoerd door mij onder begeleiding van professor Alexander Dhoest van Universiteit Antwerpen.

We zijn verheugd dat je wilt meewerken aan deze evaluatie. Ik heb hier een toestemmingsverklaring, dank om deze na te lezen en te ondertekenen. Zeg mij gerust als je iets niet begrijpt, dan vertaal of leg ik het uit.

Wat de vergoeding betreft krijg je voor jouw medewerking 30 euro. Dit bedrag wordt gestort op uw bankrekeningnummer.

Eerst zal ik een aantal inleidende vragen stellen om te polsen naar je taalvaardigheden en je kijkgedrag. Dan gaan we aantal fragmenten van het Journaal en Karrewiet met Vlaamse Gebarentaal bekijken en bespreken. Ten slotte ga ik nog een paar algemene vragen stellen om inzicht te krijgen in je verwachtingen en wensen ten aanzien van gebarentaalmedia in Vlaanderen.

Het interview wordt opgenomen met twee camera's. Eén camera focust op jou alleen, en tweede camera filmt ons allebei in één beeld. De bedoeling van de opnames is om onze interviews achteraf te transcriberen naar het Nederlands voor de verdere analyse. Uiteraard worden de opnames of transcripties niet gepubliceerd en blijft je anonimiteit steeds verzekerd.

1) ALGEMEEN

A: Sociodemografische kenmerken

- 1.1. Geslacht? (Zelf in te vullen indien al gekend)
- 1.2. Wat is je leeftijd? (Zelf in te vullen indien al gekend)
- 1.3. Waar woon je? (Zelf in te vullen indien al gekend)
- 1.4. Wat is je opleiding?
- 1.5. Wat is je beroepssituatie nu?

B: Taalkennis en –vaardigheden

- 1.6. Wat is je moedertaal/eerste taal?
- 1.7. Sinds wanneer ken je Vlaamse gebarentaal?
- 1.8. Hoe schat je je taalvaardigheid in de Vlaamse Gebarentaal in?
- 1.9. Hoe schat je je taalvaardigheid in het Nederlands in?
- 1.10. Maak je gebruik van een tolk in je dagelijkse leven? In welke situaties en hoe vaak?

C: Kijkgedrag Journaal en Karrewiet

- 1.11. Volg je het nieuws?
- 1.12. Via welke media vooral?
- 1.13. Welk medium gebruik je het liefst om het nieuws te volgen?

- 1.14. Kijk je naar het Journaal van 19u op één?
 - 1.14.1. Hoe vaak?
 - 1.14.2. Kijk je met T888 of met tolk VGT?
 - 1.14.3. Op welke manier kijk je naar het (getolkte) Journaal: live via vrt nws, later via VRT Nu, één uur later op de televisie, of via digitaal aanbod op televisie?
 - 1.14.4. (Indien niet met tolk VGT): Waarom kijk je niet?
- 1.15. Kijk je naar Karrewiet?
 - 1.15.1. Hoe vaak kijk je?
 - 1.15.2. Kijk je met T888 of met tolk VGT?
 - 1.15.3. Op welke manier kijk je naar deze (getolkte) uitzending: via ketnet.be, volgende dag om 8u50 op Ketnet, zaterdag om 11u op Ketnet, of via gratis digitaal aanbod-op-aanvraag?
 - 1.15.4. (Indien niet met tolk VGT): Waarom kijk je niet?
- 1.16. Hoe goed begrijp je T888-ondertitels?
- 1.17. Volg je ook het nieuws in buitenlandse gebarentalen?

2) EVALUATIE VAN HET JOURNAAL EN KARREWIET MET VGT
--

Nu gaan we acht fragmenten bekijken, vijf van het journaal met VGT en drie van Karrewiet met VGT. We bekijken ze één voor één. Na elk fragment ga ik enkele vragen stellen ter evaluatie. Ik wil graag verduidelijken dat het niet de bedoeling is om jou of jouw VGT-kennis te evalueren, maar om het VGT-aanbod te evalueren. In ons onderzoek willen we nagaan wat de positieve punten en knelpunten zijn van het huidige aanbod, met als doel het aanbod te verbeteren. Daarom mag je gerust meegeven als je iets wel of niet begrijpt. Dan zal ik enkele vragen stellen om na te gaan hoe dit komt. Wat je zegt blijft tussen ons.

2.1. Kende je dit nieuws al?

2.2. ALGEMENE BEGRIJPBAARHEID (coherentie in vertolking van informatie)

- 2.2.1. Heb je alles begrepen?
- 2.2.2. Welke stukken heb je begrepen? Hoe komt dit?
- 2.2.3. Welke stukken heb je niet begrepen? Hoe komt dit?
- 2.2.4. Waren er stukken waar je je aandacht verloor? En hoe kwam dat?

2.3. GESTANDAARDISEERDE VGT

- 2.3.1. Zijn er regionale varianten die jou opvielen in het fragment? Heb je hier moeite mee?
- 2.3.2. Zijn er gebaren die je niet kent of niet begreep?
- 2.3.3. Hoe ga je om met de nieuwe gebaren die verschijnen? (nieuwsgierig of weerstand?)

2.4. TEMPO

- 2.4.1. Wat vind je van het tempo van gebruikte VGT?
- 2.4.2. Beïnvloedt het tempo van de vertolking jouw kijkgenot?
- 2.4.3. Was het voor jou steeds duidelijk wie wat spreekt?
- 2.4.4. Wat vind je van de vingerspelling? Duidelijk afleesbaar? Soms verkort, alleen mondbeeld, is dat voldoende voor jou?

2.5. SYNCRHONISATIE

- 2.5.1. Hoe belangrijk vind je dat de vertolking gesynchroniseerd is met het Nederlands/OT/beelden (bv. kaart)?
- 2.5.2. Hoe storend ervaar jij het als een tolk nog niet klaar is met het vorige item te tolken terwijl het volgende item al begonnen is?
- 2.5.1. Hoe ervaar jij het simultaan kijken naar het journaalbeelden en tolk tegelijkertijd?
- 2.5.2. Ervaar jij hetzelfde wanneer jij kijkt naar OT?

2.6. INFORMATIEOVERDRACHT

- 2.6.1. Heb je het gevoel dat je genoeg informatie krijgt, of denk je dat er informatie weggevalen is bij de vertolking?
- 2.6.2. Als er open OT verschijnt op het journaalbeeld, kijk je eerder naar de tolk, alleen naar OT, of naar allebei?

2.7. TAALGEBRUIK

- 2.7.1. Zijn er fouten in lexicon, mimiek of grammatica die je opgevallen zijn?
- 2.7.2. Ervaar jij die fouten als storend in het begrijpen van het journaal? Of is de invloed hiervan minimaal/verwaarloosbaar?
- 2.7.3. Heb je het gevoel dat je hier zit te kijken naar de Vlaamse Gebarentaal in haar zuivere vorm of voel je toch eerder invloed vanuit het Nederlands?

Nu hebben we alle fragmenten bekeken. Nu ga ik wat vragen stellen over de fragmenten in het algemeen.

2.8. DOOF vs. HOREND

- 2.8.1. Voel je een verschil in het kijken van Karrewiet en het Journaal?
- 2.8.2. Begrijp je dove tolken beter? Hoe komt dit, denk je?

3) WENSEN EN VERWACHTINGEN QUA GEBARENTAALMEDIA
--

In dit laatste deel van het interview ga ik nog wat vragen stellen om een inzicht te krijgen in je wensen en verwachtingen ten aanzien van gebarentaalmedia hier in Vlaanderen.

3.1. Naar welke vorm van ondersteuning gaat jouw voorkeur?

- a. Journaal volgen in VGT (maakt niet uit in welk vorm)
- b. Journaal volgen met ondertiteling (T888)
- c. Journaal volgen met een combinatie van VGT en ondertiteling (T888)

d. Andere (leg uit)

3.2. Hoe wil je het journaal het liefst volgen via Vlaamse Gebarentaal?

- a. Via een tolk Vlaamse Gebarentaal
- b. Rechtstreeks vanuit VGT door een presentator
- c. Allebei (Zou je naar allebei kijken?)
- d. Andere (leg uit)

3.3. Denk je dat je door regelmatig te kijken naar een televisietolk op termijn de uitzendingen beter kan volgen?

Nu gaan we even naar drie buitenlandse voorbeelden kijken, die het nieuws op een andere manier brengen.

3.4. **CASE 1: JOURNAAL MET EEN DOVE TOLK:** In enkele landen, waaronder Denemarken en Groot-Brittannië maken ze gebruik van een dove tolk bij het journaal, net als bij ons bij Karrewiet. Ik toon hier een voorbeeld van BBC News met een dove tolk die de uitzending live tolkt met behulp van een autocue.

3.4.1. Wat denk je hiervan? Voordelen en nadelen?

3.4.2. Denk je dat je de gebarentaaluitzendingen in VGT beter kan volgen als het getolkt wordt door een dove tolk? (Hier aandacht geven aan enkele knelpunten die in tweede deel meegedeeld zijn door de respondent)

3.4.3. Hoe belangrijk vind je het dat je het journaal live kan volgen? Zou het jou storen als je het journaal met gebarentaal pas kan volgen op later tijdstip? Hoe lang zou je maximaal willen wachten?

3.5. **CASE 2: SAMENVATTEND JOURNAAL** In enkele landen zenden ze een samenvatting van het journaal, gepresenteerd door een dove presentator. Ik toon hier twee voorbeelden. Het eerst voorbeeld komt uit Finland. De Finse nationale openbare oproep YLE zendt dagelijks nieuws uit in Finse Gebarentaal, vijftal minuten, net voor het nieuws in het Fins door een horend nieuwsanker. Er wordt alleen stilstaande beelden (foto's uit het journaalbeelden) gebruikt in plaats van reportagefilmpjes.

3.5.1. Wat denk je hiervan? Voordelen en nadelen?

3.5.2. Prefereer je stilstaande beelden tijdens vertolking/presentatie?

3.5.3. Geen reportagebeelden, alleen foto's, wat denk je ervan?

Tweede voorbeeld komt uit Zweden (SVT2). Deze gebarentaaluitzendingen duren iets langer, tiental minuten, maar vertonen wel reportagebeelden na de presentatie in gebarentaal.

3.5.4. Wat denk je hiervan? Voordelen en nadelen?

3.5.5. Als er een selectie van het nieuws gebeurt, volgens welke criteria moet dat volgens jou gebeuren?

3.6. **CASE 3: EIGEN JOURNAAL** Het derde voorbeeld komt uit Denemarken. Ze hebben daar een eigen productiehuis geleid door doven. Ze maken, met subsidies van overheid, een eigen journaal dat uitgezonden wordt op hun nationale televisie. Ik toon hier een voorbeeld.

- 3.6.1. Wat denk je hiervan? Voordelen en nadelen?
- 3.6.2. Wat vind je ervan als een crewteam zelf bepaalt welk nieuws ze opnemen in een VGT-journaal? Volgens welke criteria moet dat volgens jou gebeuren?
- 3.6.3. Hoe belangrijk is het voor jou om in eigen journaal volledig dezelfde informatie te krijgen als de horende kijkers bij het reguliere journaal?
- 3.6.4. Zou je het nieuws in gebarentaal dagelijks willen ontvangen, of mag het ook wekelijks zijn?
- 3.6.5. Als er een eigen journaal in VGT zou zijn, zou je dan hiernaar kijken in plaats van naar het reguliere journaal met OT of gebarentaaltolk?

3.7. Van drie getoonde cases: welke zouden de knelpunten het best verwijderen?

- 3.7.1. Tempo en afwerking vingerspelling.
- 3.7.2. Ongekende of nieuwe gebaren
- 3.7.3. Standaardisatie Vlaamse Gebarentaal
- 3.7.4. Coherentie van informatie
- 3.7.5. Correct gebruik van lexicon, grammatica en mimiek

3.8. Over het algemeen, gaat je voorkeur uit naar een dove of horende presentator/tolk?

- 3.8.1. Hoe zit het met CODA's?
- 3.8.2. Wat zijn je algemene wensen wat presentator/tolk betreft?

3.9. Hier heb ik kaartjes met aantal aandachtspunten wat gebarentaalmedia betreft. Kan je ze rangschikken volgens belangrijkheid?

- Coherentie in informatie
- Synchronisatie tussen gebarentaal en journaalbeelden
- Complete informatie
- Vloeiende gebaren op goede tempo met mooi afwerking
- Juist gebruik van mimiek, lexicon en grammatica
- Gebruik van gestandaardiseerd VGT
- Dove presentator/tolk
- Live uitzenden

Bedankt voor je antwoorden. Nu zal het interview getranscribeerd worden. Daardoor doe ik beroep op een tolk Vlaamse Gebarentaal, maar ook zij is gebonden door het beroepsgeheim. De transcriptie ga ik gebruiken voor de verdere analyse en het schrijven van een rapport. Mogelijk worden daarin enkele citaten uit het interview opgenomen, maar dit gebeurt altijd anoniem.

In de laatste fase van ons onderzoek zullen we een nieuw format ontwikkelen, met een voorstel van hoe een nieuwsuitzending in gebarentaal in Vlaanderen er zou kunnen uitzien. Dit formaat wordt ontwikkeld op basis van de bevindingen uit de interviews en de analyse van buitenlandse voorbeelden. We zouden graag het nieuwe formaat willen voorstellen aan u en polsen naar uw evaluatie hiervan. Dat zou niet zo lang duren, hoogstens een half uurtje. Hoe kan ik u hiervoor het best bereiken? Is via videochat goed voor u, of wilt u dat ik opnieuw naar u thuis kom?

Nogmaals bedankt voor het interview!

Bijlage 2 – Transcripties van de geselecteerde fragmenten in fase 1

Fragment 1: 20 juni 2019, “Eedaflegging Kamer”, ca. 6 min (01:23 tot 7:17)

Link: <https://www.vrt.be/vrtnu/a-z/het-journaal/2019/het-journaal-het-journaal-19u-20190620/>

- Wim: Goeieavond. In het federaal parlement hebben de 150 verkozen parlementsleden de eed afgelegd. Bij de ene ging dat al wat vlotter dan bij de andere. Zo kreeg Koen Geens telefoon op een ongelukkig moment.
- Patrick Dewael: Voor de groep CD&V de heer Koen Geens.
(telefoon rinkelt – gelach)
- Koen Geens: Je jure... pardon. Ik zweer de grondwet na te leven. Je jure...
- Wim: De kamer is grondig vernieuwd met liefst 96 leden die er bij de vorige legislatuur niet bij waren. De Vlaams Belang fractie is fors gegroeid van drie naar 18 leden en de PVDA-PTB fractie groeide van twee naar twaalf leden.
- Goedele (reporter): Al dagen was er opschudding, vooral in Franstalig België, dat Vlaams Belang verkozene, Dries Van Langenhove, als een van de twee jongste Kamerleden vooraan zou mogen zetelen naast Patrick Dewael, die de zitting leidde als Kamerlid met de grootste anciënniteit. Schild & vrienden leider Van Langenhove werd begin van de week in verdenking gesteld wegens racisme en negationisme. Maar Dewael vond een creatieve oplossing.
- Dewael: Ik ga dat doen vanop deze plaats. Dat is mijn bank, dat is mijn zetel. Het is de enige plaats die de kiezer mij heeft toebedeeld en dat geldt trouwens voor ons allemaal. Het volgt...
- Goedele (reporter): Niemand zat dus vooraan en Dewael voerde zelf de taken uit die normaal aan de jongste Kamerleden toekomen.
- Dewael: Ik heb dagen aan een stuk moeten lezen dat dat hier tumult en herrie en zo zou zijn. Dan denk ik dat het de plicht is van een Kamervoorzitter van oplossingen te bedenken die uiteraard conform zijn met het reglement en die maken dat het eigenlijk allemaal passeert, in Franstalig België zegt men, comme une lettre à la poste.
- Van Langenhove: Hij heeft natuurlijk een beetje een loopje genomen met het wetgevend kader, met het reglement van de Kamer, maar als hij daarmee iemand straft dan is het vooral zichzelf natuurlijk, want op die manier durft hij zijn zetel als Kamervoorzitter niet innemen en dat alleen uit schrik voor mij.
- Michel: Ik zweer de grondwet na te leven.
- Goedele (reporter): De eedaflegging verliep vervolgens vlekkeloos, op hier en daar een creatieve interpretatie van de eed na.
- Maria: Ik zweer de observer de Grondwet.
- Dewael: Mag ik u vragen van de eed juist af te leggen?
- Goedele (reporter): De Kamer krijgt er veel nieuw bloed bij, maar met bijna twee derde nieuwe verkozenen is er ook veel ervaring verdwenen.
- Wim: Bart Verhulst, aan het federale parlement, de zitting is dus zeer rustig verlopen ondanks alle verwachte heisa. En dat komt dan vooral door de manier waarop Patrick Dewael die eerste zitting heeft geleid?
- Bart: Wel, ik denk dat uiteindelijk ook de Franstalige partijen hebben begrepen dat hoe meer heisa ze zouden maken tijdens de zitting, hoe liever Vlaams Belang dat zou hebben en dat dat misschien een cadeau is dat je hen niet moet gunnen. Maar Vlaams Belang zegt ja eigenlijk hebben we dat

cadeau wel gekregen want we hebben heel veel aandacht gekregen en Dewael heeft een slimmigheidje moeten naar boven halen. De heisa heeft zich dan uiteindelijk, als je het nog zo kan noemen, beperkt tot het dragen van een aantal pinnen op de jassen van verschillende Kamerleden. De meeste Franstalige Kamerleden die droegen een rode driehoek, het symbool voor verzet tegen fascisme. Behalve CDH, zij hadden als pin een slogan uit het Frankrijk van de jaren 80, het verzet tegen het Front National. Groen had dan weer als pin een slogan hoop boven haat en het Vlaams Belang heeft daarop gereageerd met als pin de Vlaamse leeuw. Tot daar dus de heisa, ik heb ze al veel woeliger geweten, de zittingen van de Kamer.

- Wim: Ja, iedereen heeft de eed ook afgelegd, maar een nieuwe voorzitter is er nog niet?
- Bart: Nee dat niet, er hebben zich al wel drie kandidaten gemeld om Siegfried Bracke van NVA die dus niet meer verkozen is, op te volgen als Kamervoorzitter. Het zijn drie Vlamingen, twee vrouwen en één man, en we hebben aan alle drie gevraagd waarom ze zo graag, tijdelijk dan, de eerste burger van het land willen worden.
- Valerie: Ik wil echt die Kamer opentrekken, die moet de maatschappelijke evoluties volgen, die moet ook veel transparanter en efficiënter worden, dus er is hier best wel wat werk aan de winkel en euh ik ben ook van plan om mijn tanden daar in te zetten.
- Servais: De fractie heeft dat uitdrukkelijk gevraagd. Ik denk dat ik ook de kwaliteiten heb om dat te doen, dus stel ik mij kandidaat. Als ik dat zou worden, zal ik daar mijn stinkende best voor doen, zoals ze dat bij ons in de streek zeggen. En als ik dat niet word, dan zal u mij niet in een depressie zien vallen.
- Tinne: Ik hou erg veel van het parlement. Wij hebben in dit parlement ook bruggenbouwers nodig. Ik ben heel blij dat mijn fractie Ecolo-Groen mij heeft voorgedragen omdat wij natuurlijk als fractie wel dikwijls aantonen dat wij dat goed kunnen om bruggen te bouwen.
- Wim: Bart, wie van de drie gaat het worden?
- Bart: Dat zullen we volgende week weten want de stemming daarover vandaag is uitgesteld. Nu het hoefde ook niet vandaag, maar volgende week moet het dus wel en in tussentijd kunnen er zich ook nog nieuwe kandidaten melden, bijvoorbeeld Patrick Dewael van Open-VLD die vandaag als Kamerlid met de meeste ervaring de zitting leidde maar die niet in zijn kaarten liet kijken of hij ook tijdelijk voorzitter wil worden. Maar er is dus nog tijd voor kandidaten om zich te melden en om een meerderheid te zoeken in de Kamer of op z'n minst voldoende steun voor een stemming over dat voorzitterschap. En normaal is zo'n stemming ook een voorafspiegeling voor de toekomstige coalitie, maar daar kan je op dit moment gezien de omstandigheden eigenlijk geen zinnig woord over zeggen en dus is het ook heel moeilijk te voorspellen wie uiteindelijk die voorzitter wordt, de tijdelijke voorzitter, want de post van Kamervoorzitter maakt ook wel deel uit van de regeringsonderhandelingen.
- Wim: Bart, dankjewel.

Fragment 2: 17 juni, "Ketnetwrapper neemt afscheid", ca. 3 min 25 (05:26 tot 08:53)

Link: <https://www.ketnet.be/kijken/karrewiet-uitzending-17-juni-2019>

- Wrapper: Ja, ik zei het daarnet al he, groot nieuws over Charlotte vandaag want ze heeft beslist om in de herfst te stoppen als Ketnetwrapper. Charlotte, die was 8 jaar lang te zien op Ketnet, da's lang, en dus heeft ze hier ook heel veel gedaan en beleefd. En we gaan eens kijken.

(archieffbeelden – *spatie gelaten tussen de verschillende fragmenten*)

- Presentatrice: De winnaar... van 'Wie wordt wrapper?' is...
- Mannen rechts in beeld (fluisterend): Wacht, wacht, wacht,... ja, ja, ja...Ja.
- Verschillende stemmen samen: Charlooootte! (gejuich)
- Charlotte (winnaar): Ik ben super, superblij, ik kan het niet ui... ik sta gewoon nog altijd te shaken. Maar ik ben echt ongelooflijk blij.

- Charlotte: Maak eens een hartje in de lucht. Dan sturen wij een beetje liefde naar al onze vrienden van Ketnet.

- (muziek) 'We ain't never growing up, we ain't never growing up, we ain't never growing up
'Ooh ooh oh wee oh, we ain't never, we may be getting older, but we ain't never growing up'

- Charlotte: Ben je van Limburg of van aan de zee, maakt niet uit van waar je komt, rap rap gewoon mee. Het is niet moeilijk, als je maar probeert. Het is de enige manier waarop je het leert.

- Niels: Oooh, wat ziet ze er mooi uit. Ooooooh!

- Charlotte: Yow, low, huh,
- Andere wrapper: It's gonna rock as hell baby.

- Charlotte: Pesten is laag, pesten is flauw, ik vraag me af wat er scheelt met jou.

- Charlotte: I've gotta tell them to myself.

- Charlotte: Zing de sterren van de hemel, deze zomer is van jou.

- Wrapper: Ja Charlotte, da's echt wel de moeite he, je hebt hier zoveel toffe dingen gedaan.
- Charlotte: Hmm.
- Wrapper: Dan vraag ik mij eigenlijk af, waarom stop je?
- Charlotte: Wel, Jelle, ze zeggen altijd, aan alle mooie liedjes komt een eind.
- Wrapper: Helaas.
- Charlotte: Helaas, dus ook aan mijn Ketnet-verhaal. En ik heb hier zoveel ongelooflijk toffe dingen mogen doen op Ketnet. Het is altijd moeilijk om te beslissen om dan te stoppen maar ik heb het gevoel dat het nu tijd is voor iets nieuw, iets anders.
- Wrapper: Ja, en wat ga je dan nu doen?
- Charlotte: Wel, ik zeg altijd, als niks moet, dan kan alles. Dus ik ga al die avonturen gewoon op mij laten afkomen. Misschien eerst efkes vakantie nemen.
- Wrapper: Ja, dat heb je sowieso wel verdiend. Euhm, maar euh ja, ik wil eigenlijk ook wel weten, wie komt er nu in jouw plaats bij Ketnet?
- Charlotte: Wel, vanaf vandaag gaan wij op zoek naar een gloednieuw Ketnetwrapper. Dus ik

vind het heel belangrijk om die die mooie rol te kunnen doorgeven aan iemand die ik dat gewoon met heel veel goesting zie doen. En de Ketnetters die kennen misschien wel een broer of zus of iemand, een leider van bij de chiro of de scouts, in wie ze echt een ideale Ketnetwrapper zien. Wel, dan moeten ze daar zeker tegen zeggen dat ze zich moeten inschrijven. Online kunnen ze alles vinden en dan ga ik ervoor zorgen dat er een waardige opvolger zal zijn voor de Ketnetters.

- Wrapper: Ja, het zal sowieso niet gemakkelijk zijn om jou te vervangen.
- Charlotte (lacht)
- Wrapper: Maar je bent nog niet meteen weg he?
- Charlotte: Nee.
- Wrapper: Je blijft nog tot na de zomer?
- Charlotte: Eind oktober ja.
- Wrapper: Wat ga je dan... ga je 't dan heel hard missen?
- Charlotte: Maar natuurlijk. Al die lieve Ketnetters, al die kussen en die knuffels. Maar ik wil dat ze dat ook gewoon blijven doen, als ze mij tegenkomen, op straat of in de supermarkt, dan mogen ze me altijd komen knuffelen, een high five komen geven, of tekeningen blijven sturen.
- Wrapper: Ja.
- Charlotte: En misschien kunnen ze naar de zomertour komen.
- Wrapper: Heel goed plan.
- Charlotte: De hele zomer en dan kunnen wij samen nog effe een dansje doen he.
- Wrapper: Lijkt mij een kei goed idee. Charlotte, heel hard bedankt om langs te komen. En ja, wij gaan jou natuurlijk ook superhard missen. Merci.
- Charlotte: Dankjewel.

Fragment 3: 18 juni, "Alcohol achter stuur", ca. 2 min. (11:49 tot 13:04)

Link: <https://www.vrt.be/vrtnu/a-z/het-journaal/2019/het-journaal-het-journaal-19u-20190618/>

- Goedele: Dat wij Belgen laks omspringen met alcohol achter het stuur is geen nieuws, maar een onderzoek van VIAS levert alweer zorgwekkende cijfers op. Een op vier bestuurders geeft toe namelijk dat hij of zij de voorbije maand gereden heeft met mogelijk een glas te veel op. Dat aantal is bijna het dubbele van het gemiddelde voor Europa en België is zelfs de aller slechtste in de rangschikking. Niet alleen autobestuurders zijn weleens onder invloed, het gebeurt ook met fietsers en motorrijders. Het is echt hoog tijd voor een mentaliteitswijziging, zegt VIAS.
- VIAS: Voor alcohol geldt vooral, wij denken ja eentje, twee, drie, ja dat is geen probleem, wij hebben alles nog perfect onder controle, maar niets is minder waar natuurlijk he. En ja, het zorgt ervoor dat er nog elk jaar veel te veel ongevallen gebeuren waarbij een bestuurder onder invloed van alcohol betrokken is. En daar moeten we echt proberen toch wel komaf mee te maken.
- Goedele: Concreet waren er vorig jaar meer dan 4000 ongelukken met doden of gewonden waarbij de bestuurder onder invloed was van alcohol. Dat maakt elf per dag. En als dat nog niet tot nadenken stemt, dit misschien wel: één op de vier ongelukken op onze wegen is te wijten aan alcohol achter het stuur.

Fragment 4: 25 juni, "Processierupsen in opmars", ca. 1 min (02:09 tot 03:09)

Link: <https://www.ketnet.be/kijken/karrewiet-uitzending-25-juni-2019>

- Wrapper: De processierups is massaal in 't land en dat hebben veel mensen geweten. Die rupsen verliezen hun haren en als die op je huid terechtkomen, dan heb je 't zitten. Die haren zorgen voor irritatie van de huid en de ogen. Die beestjes zitten vooral in en rond eikenbomen, probeer die dus zoveel mogelijk te vermijden. Kom je er toch mee in aanraking? Dan moet je je goed wassen en ook je kleren moet je goed wassen. Ja en deze leerlingen van basisschool GIBO Driehoek in Brasschaat, ja die zochten verkoeling onder de enige plek waar schaduw was en net daar zaten processierupsen.
- Jongen: Ik werd op een dag wakker en mijn armen stonden helemaal vol. Ik wist ook niet hoe dat kwam dus ik vroeg dat gewoon aan de juf. En ze zeiden dat dat processierupsen waren.
- Meisje: Op mijn benen vooral, want ja, we zaten in het hoekje van het veld waar al die processierupsen, ja die haartjes rondvliegen en dan valt dat op je benen en dan krijg je van die bubbels.

Fragment 5, 27 juni, "Presidentsverkiezingen VS 2020", ca. 2 min 17 (25:32 tot 27:49)

Link: <https://www.vrt.be/vrtnu/a-z/het-journaal/2019/het-journaal-het-journaal-19u-20190627/>

- Anker: En we steken de oceaan over naar de Verenigde Staten. Daar zijn 10 van de 20 presidentskandidaten van de Democratische Partij met elkaar in debat gegaan. Straks volgende de andere tien nog. Hun ideeën zijn heel uiteenlopend maar ze delen allemaal ook één ambitie: Republikein Donald Trump, de huidige president, uit het Witte Huis krijgen.
- Reporter: Alle ogen zijn gericht op Elizabeth Warren, van wie het meest wordt verwacht. Ze begint meteen met een aanval op de economische politiek van president Trump.
- Elizabeth Warren: When you've got an economy that does great for those with money, and isn't doing great for everyone else, that is corruption, pure and simple.
- Reporter: Het is onvermijdelijk dat de verdrongen Salvadoraanse migrant Oscar Martínez en zijn dochter ter sprake komen.
- Julian Castro: Watching that image of Oscar and his daughter Valeria is heart breaking. It should also piss us all off.
- Reporter: Waarna Castro een andere kandidaat aanvalt die toch de wet wil toepassen.
- Beto O'Rourke: We would not turn back Valeria and her father Oscar. We would accept them into this country and would follow our own asylum laws. We would spare no expense to reunite them with their families.
- Castro: *(onverstaanbaar – overlap)*
- Beto O'Rourke: They have been separated already.
- Castro: Congressman, you ... 1325. *(niet duidelijk hoorbaar, zie ondertiteling)*
- Andere spreker: Let him finish.
(overlap sprekers)

- Castro: I think you should do your homework, if you did your homework, you would know... (*niet duidelijk hoorbaar, zie ondertiteling*).
- Reporter: Ook het conflict met Iran baart de kandidaten zorgen.
- Amy: This president is literally every single day 10 minutes away from going to war, one tweet away from going to war and I don't think we should conduct foreign policy...
- Andere spreker: Your time is up
- Amy: ... in our bathrobe at 5 in the morning.
- Reporter: Ze besluiten met een antwoord op de vraag wat de grootste bedreiging is voor de Verenigde Staten.
- Jay: The biggest threat to the security of the United States is Donald Trump and there's no question about it.
- Tulsi: The greatest threat that we face is the fact that we are at a greater risk of nuclear war today than ever before in history.
- Castro: China and climate change.
- Bill: Russia, because they are trying to undermine our democracy and they have been doing a pretty damn good job at it and we need to stop them.

Fragment 6: 21 juni, "Watertekort in India", ca. 40 sec (3:53-4:33)

Link: <https://www.ketnet.be/kijken/karrewiet-21-juni-2019>

- Wrapper: In India, in Azië is het al weken zweten en puffen en het heeft er ook al heel lang niet meer geregend en dat zorgt toch wel voor heel veel problemen. In Madras, één van de grootste steden van India, is er bijna geen water meer. De waterbekkens staan er zo goed als droog en daarom wordt er water uit andere gebieden naar Madras gebracht. En mensen moeten daardoor soms uren in de rij aanschuiven om aan water te geraken, en dat allemaal in de brandende zon. Sommige scholen, bedrijven en restaurants zijn ook gesloten door de droogte. En heel veel mensen zijn boos op de politici. Zij vinden dat ze meer moeten doen om het probleem op te lossen.

Fragment 7: 28 juni, "EK basketbal", ca. 1 min 40 (29:20 tot 30:47)

<https://www.vrt.be/vrtnu/a-z/het-journaal/2019/het-journaal-het-journaal-19u-20190628/>

- Martine: Dag Ruben, de Belgian Cats, die moesten, net als gisteren, aan de bak op het EK basketbal, hoe hebben ze het gedaan?
- Ruben: Dat klopt, ja, ja. In Servië. Wel, kijk ja, ze hebben verloren, helaas. Gisteren wel gewonnen tegen Rusland, maar vandaag niet tegen Wit-Rusland. Het ene Rusland is het andere niet, zo blijkt. Wit-Rusland was sterker. Gisteren dus nog die winst tegen de Russinnen en dan vandaag jammer genoeg verlies, en vrij duidelijk verlies. België ging nochtans als leider de rust in maar kwam nog amper aan scoren toe in de tweede helft. Eindstand 61-69. Het wordt erop of eronder zondag tegen Servië.
- Inge (reporter): Het vertrouwen is groot na de zege tegen Rusland, maar het begin is moeizaam

tegen Wit-Rusland. De Belgian Cats hebben het lastig met het hoge tempo en komen zeven punten achter in het eerste kwart.

- Coach ploeg: Communication, communication, zero.
- Inge (reporter): Philip Mestdagh wil ook meer rebounds zien, maar wanneer Emma Meesseman begint te scoren, wordt de achterstand plots een stuk kleiner: 19-21. Meesseman maakt gelijk halfweg het tweede kwart en met een vierde driepunter zorgt Kim Mestdagh plots voor 32-26. De Belgian Cats lijken afstand te kunnen nemen, maar Wit-Rusland blijft aanklampen. Bentley maakt het punt van de match. Het staat 37-35 bij de rust. De ervaren Wit-Russische vrouwen verloren hun eerste EK-match tegen Servië en moeten winnen om deze groepsfase te overleven. Na het derde kwart leiden ze met 52-53. Daarna gaat het van kwaad naar erger voor de Belgian Cats. Ze worden weggespeeld en de twijfel slaat toe. Emma Meesseman scoort nog, maar België verliest met 61-69 van Wit-Rusland.

Fragment 8: 22 juni, "Elfstedentocht zwemtocht", ca. 1 min 20 (15:29 tot 16:48)

<https://www.vrt.be/vrtnu/a-z/het-journaal/2019/het-journaal-het-journaal-19u-20190622/>

- Hanne: Tweede keer, goede keer. Het is niet helemaal correct, ik weet het, maar het is wel waar de Nederlandse zwemmer Maarten Van der Weijden op hoopt. Want hij doet een nieuwe, tweede poging, om de Elfstedentocht al zwemmend af te leggen. Een tocht van 196 kilometer. En het ziet er goed uit want Van der Weijden ligt zelfs voor op schema.
- André (reporter): Maarten Van der Weijden startte zijn Elfstedentocht gisterenmiddag in Leeuwarden. Z'n eerste van de elf stempels haalde hij in Sneek. Hij nam een flinke start en blijft op een tempo dat hoger ligt dan verwacht. Van der Weijden probeert in vier dagen tijd in totaal 196 kilometer te zwemmen om geld op te halen voor onderzoek naar kanker. Zelf herstelde hij in 2001 van die ziekte. Vorig jaar deed Maarten van der Weijden ook een Elfstedenzwemtocht maar die strandde na 163 kilometer. Hij haalde er wel 5 miljoen euro mee op. Intussen zwom Van der Weijden ook de hele nacht door. Hij is olympisch kampioen op de lange afstand. Hij heeft nu al vijf van de elf stempels binnen, de laatste in Hindeloopen. Meer dan 80 van de 196 kilometer zijn al afgelegd. In het water kreeg hij een tijdje steun van zogenaamde meezwimmers.
- Andere spreker: Ja, kijk eens aan. Hé Maarten, zo, hoe gaat het met je?
- Maarten: Ja, gaat goed. Fantastisch hier toch, zoveel mensen die meehelpen, fantastisch.

Bijlage 3 – Soorten buitenlandse gebarentaalnieuwsuitzendingen

Categorie 1: Reguliere nieuwsuitzendingen getolkt door een poule van horende tolken.

Categorie 2: Reguliere nieuwsuitzendingen getolkt door een poule van dove en horende tolken.

Categorie 3: Samengevatte nieuwsuitzending gepresenteerd door een dove gebarentalige.

Categorie 4: Samengevatte nieuwsuitzending met duopresentatie door een dove én een horende nieuwsanker.

Land	Categorie 1	Categorie 2	Categorie 3	Categorie 4	Geen
België - Wallonië					
Bulgarije					
Cyprus					
Denemarken					
Duitsland					
Estland					
Finland					
Frankrijk					
Griekenland					
Hongarije					
Ierland					
IJsland					
Israël					
Italië					
Kroatië					
Letland					
Lithouwen					
Luxemburg					
Macedonië					
Malta					
Nederland					
Noorwegen					
Oostenrijk					
Polen					
Portugal					
Roemenië					
Servië					
Slovakije					
Slovenië					
Spanje					
Tsjechië					
Verenigde Koninkrijk					
Zweden					
Zwitserland					

Bijlage 4 – Overzicht nieuwsitems van Het 19u-Journaal van de VRT op 6 november 2019

Nr.	Nieuwsitem	Geselecteerd voor het Journaal in VGT?	Filmpje toegevoegd in het Journaal in VGT?
1	Federale onderhandelingen		
2	Nieuwe CEO Bpost		
3	Afschaffing woonbonus		
4	Sabotage kerncentrale Doel		
5	Moord na stalking		
6	Combinatie school-praktijk		
7	Strijd tussen supermarkten		
8	Cargovlucht van 38 kilometer		
9	Protest Irak		
10	Britse verkiezingen		
11	Activiteiten koningspaar		
12	Juliaan Lampens overleden		
13	Brandveiligheid		
14	Liverpool – Racing Genk		
15	Napoli – Salzburg		
16	Dortmund – Inter		
17	Standard – Frankfurt		
18	Belgische volleybalmannen		
19	Flandrien 2019		
20	Boksgala Oostende		
21	Ros Beiaard Dendermonde		

Bijlage 5 - Script van het nieuwe format

Goeieavond, welkom op het Journaal in Vlaamse Gebarentaal.

#1 - Federale onderhandelingen

Geert Bourgeois (N-VA) en Rudy Demotte (PS) hadden vorig maand de opdracht gekregen van koning Filip om te bekijken of de vorming van een federale regering gestart kan worden. Er zou een regering moeten zijn met N-VA en PS de twee grootste partijen aan beide zijden van de taalgrens. Eergisteren lieten ze aan koning Filip weten dat er geen resultaten zijn. De visies van de N-VA (centrum-rechts beleid) en de PS (sociaal beleid) liggen ver uiteen elkaar. De koning heeft dan vervolgens hun opdracht beëindigd. Paul Magnette, voorzitter van de Waalse socialisten PS heeft gisteravond een opdracht van koning Filip gekregen om bij verschillende partijen na te gaan wat de mogelijkheden zijn om een federale regering te vormen. Hij zal praten met de Waalse partijen MR en ECOLO, en met de Vlaamse partijen CD&V, Open VLD, SPA, GROEN en NVA. Paul Magnette wil liever een regering zonder NVA. Hij wil graag een Paars-groene regering.

(KNIP)

Een paars-groene regering betekent een regering met socialisten (rood), liberalen (blauw) en de groenen. In die regering zijn er dan minder zetels voor de Nederlandstalige taalgroep dan voor de Frantelijke kant. De regering kan misschien ook met CD&V erbij.

(KNIP)

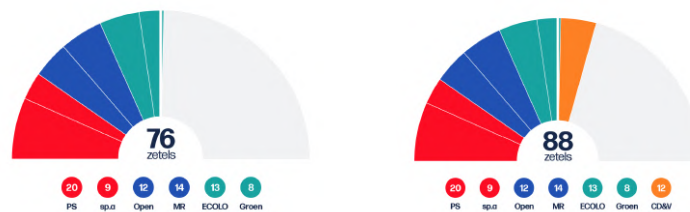
Maar CD&V wil geen regering zonder NVA. Op 18 november moet Paul Magnette verslag brengen bij de koning.

Geraadpleegde nieuwsbronnen:

- 19u-journaaluitzending van VRT op 6 november 2019
- <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/11/04/geert-bourgeois-n-va-en-rudy-demotte-ps-preformateur-af-kon/>
- <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/11/05/formatie-fup/>
- <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/11/06/paars-groen-of-paars-geel-welke-bontekleurencombinaties-kan-de/>

Gebruikte afbeeldingen (uit VRT-nieuwsite en de journaaluitzending van 6/11/2019):

#2 - Afschaffing woonbonus

Uit de cijfers van Nationale Bank bleek: vergeleken met vorig jaar 2018 in de maand oktober, zijn er in Vlaanderen 80% meer woonleningen afgesloten in voorbije maand oktober 2019. Dat komt door de afschaffing van de woonbonus vanaf 1 januari 2020. Woonbonus is een belastingvermindering die Vlamingen krijgen als ze lenen om hun huis af te betalen. Dat voordeel gaat weg, dus proberen de Vlamingen nu nog snel een huis te kopen. Voor maand oktober al 56.269 nieuwe woonleningen. Samen een bedrag van 7,1 miljard euro.

Geraadpleegde nieuwsbronnen:

- 19u-journaaluitzending van VRT op 6 november 2019
- <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/11/06/vlaamse-rush-door-afschaffen-van-woonbonus-80-procent-meer-woon/>

Gebruikte afbeeldingen (uit VRT-nieuwsite en de journaaluitzending van 6/11/2019):

#3 - Sabotage kerncentrale Doel

Op 5 augustus 2014 heeft iemand in de controlezaal van kernreactor van Doel 4 aan een hendel gedraaid waardoor 65.000 liter olie wegstroomde. Met als gevolg dat Doel 4 vier maanden niet meer werkte en was er een economische schade van 100 miljoen euro. Nu, vijf jaren later, is er nog altijd geen verdachte gevonden. Maar nu heeft het federaal parket en het parket van Oost-Vlaanderen een robotfoto van een verdachte of een getuige vrijgegeven.

(KNIP)

Volgens hen gaat het om een blanke man en die dag zou hij een donkere kledij en een bril (of misschien een veiligheidsbril) gedragen hebben. Hij zou een toestemming hebben om daar te mogen zijn, want het is een beveiligde zone. Mogelijk een werknemer van Engie of een onderaannemer. Volgens het parket had een toezichter op die dag een vreemde gesprek gehad met een onbekende op de robotfoto. Ze konden hem niet identificeren. Het parket wil met die man op de robotfoto praten over wat er gebeurd is op die dag. Ze hopen na vijf jaren eindelijk te weten wie het gedaan heeft.

Geraadpleegde nieuwsbronnen:

- 19u-journaaluitzending van VRT op 6 november 2019
- <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/11/05/doel-robotfoto/>
- <https://www.hln.be/nieuws/binnenland/politie-kreeg-al-tientallen-oproepen-na-publicatie-robotfoto-sabotage-doel-4~a7b175f9/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.be%2F>

Gebruikte afbeeldingen (uit VRT-nieuwsite en de journaaluitzending van 6/11/2019):

#4 - Moord na stalking

Gisteren in Wevelgem, een gemeente in West-Vlaanderen, is een vrouw van 36 jaar dood teruggevonden. Ze was om het leven gebracht met messteken. Haar ex-vriend van 39 jaar oud gaf zichzelf aan bij de politie. Het parket zei dat ze 11 jaren samen geweest waren. Maar sinds de zomer waren ze uit elkaar. De man had er moeilijk mee en begon met bedreigingen en stalkingen. De politie kwam enkele keren tussen. Helaas liep het af met een moord. Zoiets gebeurde ook eind vorig week in Wallonië: een vrouw werd vermoord door haar ex-partner na stalking. Ook hiervan was de politie op de hoogte. Expertes roepen daarom politie en gerecht om sneller in te grijpen bij signalen van partnergeweld. Volgens hun worden in België elk jaar bijna 150 pogingen tot moord of doodslag gelinkt aan partnergeweld. Daarnaast doen 22.000 vrouwen elk jaar een aangifte van stalking. Daarom is er in aantal steden een proefproject met een alarmknop voor vrouwen die bedreigd worden. Alarmknop is verbonden met het politiesysteem en zal er onmiddellijk een politiepatrouille ter plaatse komen. Ook andere maatregelen moeten ondernomen worden tegen de dader, bv. therapie of in voorhechtenis opsluiten.

Geraadpleegde nieuwsbronnen:

- 19u-journaaluitzending van VRT op 6 november 2019
- <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/11/05/jonge-vrouw-om-het-leven-gebracht-in-wevelgem/>
- <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/11/06/experte-stalking/>

Gebruikte afbeeldingen (uit VRT-nieuwsite en de journaaluitzending van 6/11/2019):

#5 - Recordaantal dual leren

In Vlaanderen kunnen scholieren een opleiding doen via dual leren. Dit betekent dat ze lessen op school combineren met praktijken in een echt bedrijf. Bijvoorbeeld, de leerlingen bouwvakkers leren op de school rekenen, taalles en hebben ze wat praktijklessen leren ze technieken zoals hoe je moet metsen. En dan gaan ze op andere dagen een huis metsen op een echte werkvloer.

(KNIP)

In het middelbaar bestaat dual leren al 4 jaren. Syntra, het overheidsagentschap organiseert dat dual leren. Syntra zegt dat nu in totaal 1765 scholieren dual leren volgen, een vertienvoudiging van bij de start van dual leren, en dat het record is. Hier in Vlaanderen is dat 2% van Vlaamse scholieren

(KNIP)

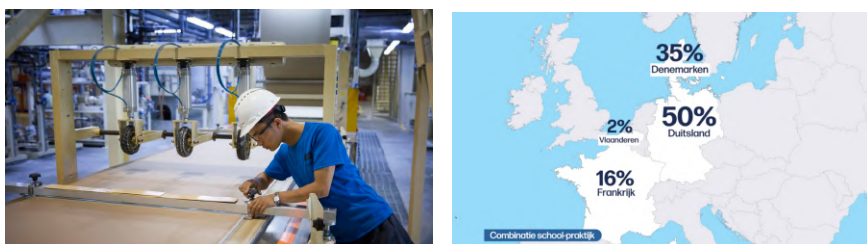
We lopen nog achter bij andere Europese landen.. In Frankrijk is dat 16%, in Denemarken 35% en in Duitsland 50%. Vooral de ouders moeten nog overtuigd worden over dit aanpak. Dual leren helpt niet alleen om snel werk te vinden, maar ook om verder te studeren in het hoger onderwijs.

Geraadpleegde nieuwsbronnen:

- 19u-journaaluitzending van VRT op 6 november 2019

Gebruikte afbeeldingen:

- uit VRT-nieuwsite en de journaaluitzending van 6/11/2019):

- Logo van Syntra

#6 - Eerste Jumbo in ons land

Vandaag opent Jumbo zijn eerste supermarkt in België, in Pelt in Limburg. Jumbo wil komende 5 jaar 100 winkels in België. In de supermarkten van Nederland blijft Albert Heijn de grootste marktleider. Nummer 2 is Jumbo en is de belangrijkste concurrent van Albert Heijn. Jumbo staat bekend om zijn lage prijzen en misschien zullen hierdoor ook de prijzen in andere supermarkten zoals Colruyt of Lidl bij ons nog dalen.

(KNIP)

Ondernemersorganisatie Unizo, meer bepaald hun afdeling buurtsuper.be die zich bezig houdt met supermarkten, ziet de komst van nieuwe winkels van een nieuwe keten niet zitten. Unizo zegt dat hier al teveel supermarkten zijn. Maar de overheid kan de komst van nieuwe winkels niet zomaar tegenhouden.

Geraadpleegde nieuwsbronnen:

- 19u-journaaluitzending van VRT op 6 november 2019
- <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/11/05/in-cijfers-hoe-supermarktketen-jumbo-concurrent-albert-heijn-he/>

Gebruikte afbeeldingen:

- uit VRT-nieuwsite en de journaaluitzending van 6/11/2019):

- Logo's van de winkels Albert Heijn en Jumbo

#7 - Protest in Irak

In de Iraakse hoofdstad Bagdad blijven ze nog dag na dag demonstreren tegen de regering vanwege corruptie en gebrekkige voorzieningen zoals zuiver water en medische zorg. Ook zijn er voortdurend stroomonderbrekingen. Op de beelden op de sociale media is te zien hoe de politie schieten op de betogers op een brug over de rivier de Tigris, waar ze proberen te blokkeren.

(KNIP)

Vandaag is zeker één man doodgeschoten, een dokter die de gewonde demonstranten verzorgde. De voorbije weken zijn al meer dan 260 doden gevallen bij het protest in de hoofdstad en andere steden.

Geraadpleegde nieuwsbronnen:

- 19u-journaaluitzending van VRT op 6 november 2019
- <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/11/06/onrust-houdt-aan-in-de-straten-van-de-iraakse-hoofdstad-bagdad/>

Gebruikte afbeeldingen (uit VRT-nieuwsite en de journaaluitzending van 6/11/2019):

#8 - Britse verkiezingen

Gisteravond kwam het Lagerhuis, de belangrijkste kamer van het Britse parlement, met 650 leden voor laatste keer bijeen. Vanmorgen ging premier Boris Johnson bij koningin Elizabeth, om aan te kondigen dat het Brits Parlement nu ontbonden is. Nu is de verkiezingscampagne officieel van start gegaan in het Verenigde Koninkrijk. Boris Johnson hoopt na de verkiezingen een meerderheid te hebben in het Lagerhuis en kan dus beginnen met Brexit, zijn land uit de EU. Na het ontbinden van het parlement ging een bediende de koninklijke scepter wegdragen tot 13 december, na de verkiezingen op 12 december dus.

Geraadpleegde nieuwsbronnen:

- 19u-journaaluitzending van VRT op 6 november 2019
- <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/11/06/brits-parlement-is-ontbonden-lia-van-bekhoven-opvallend-hoev/>

Gebruikte afbeeldingen (uit VRT-nieuwsite en de journaaluitzending van 6/11/2019):

#9 - Brandveiligheid

De dagen worden korter en de nachten kouder. De brandweer moet vaker uitrukken voor typische “winterbranden”. Radio 2 van Antwerpen vroeg aan de brandweer tips hoe een brand in een woning te vermijden.

1) Handleiding volgen

Tijdens de wintermaanden zijn kersenpittkussentje of elektrisch dekens meestal oorzaak van een brand. Het is al bij iemand eens gebeurd dat een kussen licht beschadigd is en dat een pit bloot lag in de oven en effectief in vlam gevat werd. Zeker de handleiding altijd goed lezen.

2) Ketels onderhouden

Als tweede geeft de brandweer mee dat uw verwarmingsinstallatie goed moet werken. Controle door een vakman is belangrijk. Dat geldt ook voor je schoorsteen: jaarlijks nakijken en vegen, zodat rookafvoer goed is.

3) Ventileren

Je kan brand voorkomen, maar ook CO-vergiftiging. Ook al is het koud, hou je huis niet de hele dag potdicht. Ventileren kan de concentratie van CO doen dalen. Je kan ook CO-melders kopen.

4) Rookmelders

Vanaf 1 januari is het verplicht om rookmelders te plaatsen op elke verdieping in iedere woning. Maar je moet niet wachten, je mag ze nu al plaatsen. Bij een brand kunnen ze levens redden.

5) Duidelijk huisnummer

Ook belangrijk is dat de brandweer uw huis snel kan vinden, zeker als het nu vroeger donker is. Zorg dus ervoor dat de cijfers van uw huisnummer op je muur goed opvallen, ook in donker. Zo verliest brandweer geen tijd.

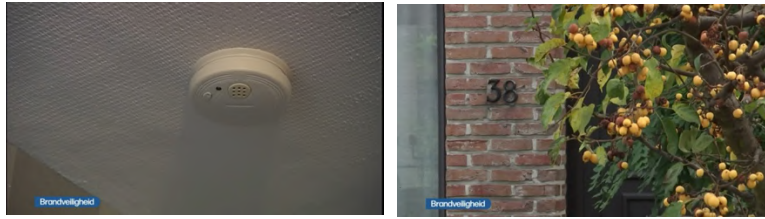
Geraadpleegde nieuwsbronnen:

- 19u-journaaluitzending van VRT op 6 november 2019
- <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/11/06/huisnummer-goed-zichtbaar-brandweer-geeft-tips-tegen-winterbra/>

Gebruikte afbeeldingen:

- uit VRT-nieuwsite en de journaaluitzending van 6/11/2019):

- uit 123rf.com

#10 - Liverpool-Genk in de Champions League

Over naar sportnieuws. Nu, in de groepsfase van Champions League (Europees voetbaltoernooi), spelen 32 Europese ploegen tegen elkaar in acht groepen van vier clubs. Gisteravond, in de Champions League, speelde Racing Genk tegen Liverpool. Ze hebben verloren met 2-1. In voorbije weekend, in de Belgische voetbalcompetitie (1e klasse) hebben ze verloren tegen Eupen, dus zat de druk beetje hoog. Maar nu is de ploeg wel tevreden met een lichte nederlaag tegen de Champions League winnaar van vorige seizoen én momenteel de leider in Premier League. Momenteel zit Genk op de laatste plaats in de groepsfase. Zondag gaat Racing Genk verder in de Belgische competitie tegen AA Gent.

Geraadpleegde nieuwsbronnen:

- 19u-journaaluitzending van VRT op 6 november 2019

Gebruikte afbeeldingen uit photonews.be:

#11 - Flandrien 2019

Gisteravond is Wout van Aert verkozen tot de beste wielrenner van het jaar en kreeg de titel en trofee "De Flandrien van het jaar". Remco Evenepoel staat op tweede plaats met één punt verschil. Het is een opsteker voor Wout Van Aert, want sinds zijn zware val in de ronde van Frankrijk is hij de laatste maanden bezig met herstellen.

(KNIP)

Sofie De Vuyst werd verkozen tot Frandrienne van het jaar.

Geraadpleegde nieuwsbronnen:

- 19u-journaaluitzending van VRT op 6 november 2019
- <https://sporza.be/nl/2019/11/05/flandrien-van-aert/>

Gebruikte afbeeldingen uit photonews.be:

#12 – Voorleessessie in Vlaamse Gebarentaal

Op de boekenbeurs in Antwerpen is er een infostand van StorySign dat in teken staat van de Vlaamse Gebarentaal. Storysign, een app van Huawei, vertaalt de geselecteerde kinderboeken pagina per pagina naar Vlaamse Gebarentaal. De vertaling gebeurt door Star, een gebarentaalavatar. Onlangs heeft StorySign vier nieuwe kinderboeken toegevoegd. Vandaag kwamen drie acteurs van Nachtwacht, een fictieve jeugdserie op Ketnet, langs bij de infostand van Storysign om de aanwezige dove kinderen te trakteren op een voorleesmoment met een tolk Vlaamse Gebarentaal. De boekenbeurs is nog open tot en met 11 november.

Geraadpleegde nieuwsbronnen:

- <https://www.hln.be/in-de-buurt/antwerpen/dove-en-slechthorende-kinderen-kunnen-dankzij-tolk-ook-genieten-van-voorleessessie-nachtwacht~a84368c9/>
- <https://atv.be/nieuws/voorleessessie-voor-dove-kinderen-op-boekenbeurs-87731>

Gebruikte afbeeldingen:

- uit website van doof.vlaanderen

- Copyrights door Klaas De Scheerder

Zo, dat was het voor vandaag. Morgen meer nieuws in VGT. Nog prettig avond verder en tot morgen!

Bijlage 6 – Vragenlijst interview fase 3

In de voorbije zomer heb je meegewerkt aan ons evaluatieonderzoek naar het huidige VRT-aanbod in de Vlaamse Gebarentaal. In totaal heb ik 20 respondenten geïnterviewd. Dankzij jullie evaluatie heb ik een overzicht van verschillende positieve punten en knelpunten over het aanbod van VRT in VGT kunnen maken. Ik heb dan vervolgens drie buitenlandse voorbeelden van nieuwsuitzendingen in gebarentaal bezocht: Groot-Brittannië, Denemarken en Zweden. Ik heb daar hun werking geobserveerd en gevraagd naar hun ervaringen. Op basis van mijn analyse van de 20 interviews en drie buitenlandse cases heb ik een nieuw format ontwikkeld, een voorstel van hoe een nieuwsuitzending in Vlaamse Gebarentaal er zou kunnen uitzien. Daarom wil ik je graag het formaat tonen en polsen naar je evaluatie ervan.

Ik ben jou dankbaar dat je nog eens tijd wilt maken hiervoor. Het interview wordt opgenomen met een camera (of screenopname. Ik kan je verzekeren dat er niemand anders in de kamer hier bij mij aanwezig is). De opnames zijn voor intern gebruik voor de verdere analyse. Jouw anonimiteit blijft nog steeds verzekerd.

Ik toon (stuur je nu de link door van) het filmpje. Bekijk het filmpje eerst. Vertel daarna gerust wat je indruk en mening is. Ik zal ook enkele vragen stellen ter evaluatie van het nieuwe concept en voor onze beleidsaanbevelingen naar de beleidsmakers en de VRT toe.

1. Wat is je algemene indruk en/of mening?
2. Heb je alles begrepen?
 - a. Welke stukken heb je begrepen?
 - i. Hoe komt dit?
 - b. Welke stukken heb je niet begrepen?
 - i. Hoe komt dit?
3. Welke knelpunten bij het kijken van het Journaal van 19u met VGT vind je hier NOG STEEDS of NIET MEER terug?
 - a. Wat vind je van het taalgebruik van de presentator?
 - b. Zijn er nog gebaren die je niet kent? Heb je ze begrepen?
 - c. Zijn er regionale varianten die je opvielen in de uitzending? Of gebruikt de presentator eerder gestandaardiseerde VGT?
 - d. Wat vind je van het tempo?
 - e. Wat vind je ervan dat er (geen) vingerspelling wordt gebruikt?
 - f. Wat vind je van de tekstuele ondersteuning voor namen en plaatsnamen?
 - g. Mis jij hier nog de ondertiteling of vind je die niet meer nodig?
 - h. Heb je voldoende van de journaalbeelden (foto's en filmpjes) kunnen zien? Vind je het genoeg of verlang je naar meer?
 - i. Wat vind je van de samenvatting? Wil je nog meer informatie?
4. Wat vind je van de selectie van de nieuwsitems?
 - a. Het bevat niet alle nieuwsitems van het reguliere journaal. Hoe voel je je hierbij?
 - b. Het bevat een extra nieuwsitem uit de dovenwereld. Wat vind je hiervan?
5. We hebben in het vorige interview buitenlandse voorbeelden gezien van Finland, Zweden en Denemarken. Finland en Zweden maken gebruik van een echte nieuwsstudio. Denemarken maakt

gebruik van greenkey. Hier gebruik ik ook greenkey vanwege het beperkte budget. Wat vind je hiervan?

6. Wanneer zou je het samenvattende journaal in VGT willen zien?
 - a. Voor het 19u-journaal / Op zelfde moment als het journaal van 19u / Na het journaal van 19u?
 - b. Op welk tijdstip zou jij kijken en hoe (televisie of online)?
7. Zou je al deze nieuwsitems willen zien in één uitzending (bv. op televisie) of mogen ze apart op verschillende tijdstippen verschijnen (bv. op het internet)?
 - a. Is het voor jou belangrijk dat ze op televisie verschijnen, of mogen ze op het internet?
8. Mag dit nieuwe concept het huidige Journaal van 19u met gebarentaaltolk vervangen?

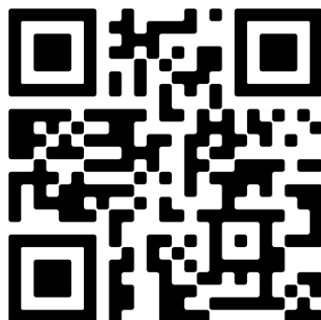
Bedankt voor je antwoorden. Ik zal alle antwoorden verwerken in het onderzoeksrapport dat in het voorjaar 2020 gepubliceerd wordt, met beleidsaanbevelingen. Ik zal jou op hoogte houden van zodra het gepubliceerd is. Zoals beloofd storten wij nog 30 euro op jouw bankrekeningnummer voor jouw medewerking.

Nogmaals bedankt voor je tijd en medewerking!

Wat de vergoeding betreft krijg je voor jouw medewerking 30 euro. Dit bedrag wordt gestort op uw bankrekeningnummer.

Bijlage 7 – Links naar de video's van het Journaal in VGT

Scan deze QR-code om de video van het Journaal in VGT van 6 november 2019 te bekijken.

Scan deze QR-code om de video van het nieuws over brandveilige wintertips van 6 november 2019 in VGT te bekijken.

